تەڭرىتاغ

2
1999

شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 2 - قېتىملىق
ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى يىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

قۇرۇلتاي جۇشتۇۋەنىدىن بىر كۆرۈنۈش

قۇرۇلتايغا قاتناشقان يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ۋەكىللىرى

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت، ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال — 1989 - يىل 2 - سان

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

پۇقرانىڭ قېنى .... توختى ئايۇپ 12

باشلىق بولسا سىزدەك بولسا .... ھەبىبۇللا ئىلياس 33

كىشىلىك دۇنياسىدىكى ئەرۋاھ .... ئەسقەر ئېزىز 37

ئۇ ۋە ئۇلار .... ئاتاۋۇللا تۇرسۇنتوختى 76

يېڭى يېزىدىكى كونا چۈشلەر .... تۇرسۇنئاي يۇنۇس 78

ئەدەبىي ئاخبارات

رىقابەت دولقۇنلىرىدا .... نەيىم يۈسۈپ، مۇھەممەت شاۋۇدۇن 1

شىنفىڭ يېزىسىدىكى غەلىتە ۋەقە .... خەرجاك داۋىيۇ، سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى 48

نەسر ۋە فېليەتونلار

ئۈچ پارچە فېليەتون .... ئالىم مۇقىيت 27

ئىككى نەسر .... نىياز ئىمىن قۇربانى 41

سۆيگۈ

قۇربان ئىمىن، ئابدۇشۇكۇر مەتمىن، ئابلىكىم خىۋىر، ئابدۇللا سۇلايمان، مۇھەممەت سەئىدى مۇھەممەت قاسىم، تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم، ئازات ئابدۇللا، تەلئەت قادىرى، راخمانجان رۇسۇل، ئابلىكىم ھۈسەيىن، مۇختار ئابدۇقادىر، گۈلسۈم ھەيدەر، ئەخمەتجان ياسىن، ئابدۇللا غوجائەخمەت 42

ئوبزور

ئۆزبېك سوۋېت ئىنسىكلوپېدىيىسىنى تۈزۈشكە قاتناشقان تۇنجى ئۇيغۇر ئالىمى—

مۇھەممەتزەيىدى .... پولات مۆمىن 109

شېئىرلار

مەسەل، چۆچەك، شېئىرلار .... ھەسەن تىللىۋالدى 61
ئىككى شېئىر .... راھىلە كامال 64
كۆكۈل قەرىدە چاقماقلار .... ئالىمجان ئازات 65
شېئىرلار .... زۇنۇن رېھىم 66
شېئىرلار .... روزى نىياز 69
ئىككى شېئىر .... ئادىلجان تۇنىياز 71
شېئىرلار .... ئابدۇكېرىم ئوسمان 72
قەلب قەسىرىدىكى ھىجران ناخشىلار .... ئەكبەر داۋۇت (تەنھايى) 73
شېئىرلار .... قۇتلۇق قادىر 74

مۇنازىرە سەھنىسى

بۇنداق مۇھەببەتكە ھېسداشلىق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق .... فاڭ مېي 56
ئۇلارنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ .... شون دا 57

دراما

ۋەيرانە ئۆيدىكى ئېلىشىش .... ئەخمەت ئىمىن تەرجىمىسى 96

بىزنىڭ ئاتاقلىق ئەدىبلىرىمىز

كىلاسسىك شائىر مەھمۇت ھېكىمبەگ 58

مۇقاۋىدىكى سۈرەتلەرنى غەيرەت ئوسمان تارتقان.
تىتولنى راخمان ئابلىز، رىن تىشىك ئىشلىگەن.
مۇقاۋىنى سېتىنىياز ئولمايىت لايىھىلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

رىقابەت دولقۇنلىرىدا

(ئەدەبىي ئاخبارات)

نەيىم يۈسۈپ ، مۇھەممەت شاۋۇدۇن

ئۆزىنىڭ قەددىنى ئۆزى كۆتۈرۈش

ئەخمەت سابىت ئۆز ياتىقىدا كەچلىك تاماقىنى ئىچىپ يەپ بولۇپ بېسىرىقاندىن كېيىن كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ، جوزىنىڭ بىر بۇرجىكىدە تۇرغان خەتنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم كۆز يۈگۈرتتى. بۇ ئۇنىڭ كۆيۈمچان ئايالى ھەپىزەمدىن كەلگەن خەت ئىدى. ئۇ شۇ كۈنى تۆتىنچى سائەتلىك دەرستىن چۈشۈپ كېتىۋاتقىنىدا لى لاۋشى ئۇنى چاقىرىپ:

— ئاچاڭجاڭ، خەۋەرلىشىش بۆلۈمىدىن بىر پارچە خېتىڭىزنى ئالغاچ كەلدىم، ئۆيىڭىزدىن كەلگەندەك قىلىدۇ. بۇ خەتنىڭ سىزگە خاتىرجەملىك، مەدەت ۋە دەۋەت ئېلىپ كەلگەن خەت بولۇشىنى تىلەيمەن، — دېگەن ئىدى سەممىي كۈلۈمسىرەپ خەتنى ئۇنىڭغا بېرىپ.

ئەخمەت خەتنى قايتىدىن ئوقۇغىنىدا، ئۇنىڭغا مۇنۇ قۇرلار ئاجايىپ قۇدرەتلىك تۇيۇلدى:

«سىز قالتىس ئىرادىلىك ئىدىڭىز. شۇڭا سىزنىڭ بۇرۇن ئۆگىنىش ۋە خىزمەتلەردە يەڭگەن قىيىنچىلىقلىرىڭىز ئاز ئەمەس، سىز خىزمەت ۋە ئۆگىنىشكە قاتتىق بېرىلىپ كېتىپ ئۆزىڭىزنى ئۇنتۇپ قالغان چاغلىرىڭىزدا، مەن سىزگە سەممىي ھالدا، — ئەخمەت، بۇنچىۋالا جېنىڭىزنى ئۇپرىتىپ نېمە قىلىسىز، كۆرگەن كۈنىمىزگە شۈكرى قىلىپ، ئەل قاتارى ئىشلەپ، ئەل قاتارى ئۆتسىڭىز بولمامدۇ، دېگىنىمدە، سىز ماڭا مىقتەك قادىلىپ، چەكسىز غۇرۇر ۋە تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن، — مەن شۈكرى-قانائەت قىلىپ بىر ئىزدا تۇرۇۋېرىدىغان ھورۇن-زەئىپلەردىن ئەمەسمەن، ئەقىل-پاراسەت، كۈچ-قۇۋۋەتتە ھېچكىمدىن قالغۇچىلىكىم يوق، ھېسابتا بار، ھەمدەمدە يوق بولۇپ، باشقىلارنىڭ كەينىدە سۆرۈلۈپ يۈرۈشنى راۋا كۆرمەيمەن. مەن باشقىلارنىڭ ئالدىدا مېڭىشىم، ھېچبولمىغاندا باشقىلار بىلەن تەڭ

مېڭىشىم كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، سىلەرمۇ ئاچچىق تولغاق ئازابىغا چىدىغاندەك، مەنمۇ قىيىنچىلىققا چىدىشىم، ئۇنى يەڭگىشىم بولمايدۇ، دېگىنىڭىز ئېسىڭىزدىدۇ؟! ئەخمەت، ئىشىنىمەنكى، سىز ھېلىھەم شۇنداق غەيرەتلىك ۋە ئىرادىلىك. سىز بۇ مەكتەپتىمۇ چوقۇم قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، ئالدىنقى قاتارغا ئۆتەلەيسىز، ئۆيدىن قەتئىي خاتىرجەم بولۇڭ، سىزنىڭ ئەلا نەتىجە بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىشىڭىزنى كۈتىمەن!»

بۇ سۆزلەر ئەخمەتنىڭ قەلبىنى لەرزىگە كەلتۈرۈۋەتتى. ئۇ خەتنى قاتلاپ يانچۇقىغا سېلىپ قويۇپ، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چەككەندىن كېيىن، يېنىدىكى كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، ئىككى قولىنى كىرەلەشتۈرۈپ بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ياتتى. شۇ دەم ئۇنىڭ چەكسىز نۇقتىغا تىكىلگەن كۆز نۇرى قار ئۇچقۇنلىرى تىنىماي ئۇرۇلۇۋاتقان دېرىزىدىن ئۆتۈپ، 5000 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بوغدا ئېتىكىگە ئۇزاپ كەتكەنىدى.

ئەنە، قەدىردان زاۋۇتى — شىنجاڭ ئېلېكتر سىملىرى زاۋۇتى. ئەخمەت سابىت سانجى شەھىرىدىن 5 — 6 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى خىلۋەت سايغا جايلاشقان مۇشۇ زاۋۇتنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ، بۇندىن ئۈچ ئاي ئىلگىرى خاربىن ئېلېكتر سانائىتى ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كەلگەنىدى.

ئەخمەت سابىت 1969 - يىلى ھەربىي سەپتىن بوشىنىپ بۇ زاۋۇتقا 3 - دەرىجىلىك ئىشچى بولۇپ كىرگەنىدى. ئۇ شۇندىن بۇيان بۇ زاۋۇتتا 15 يىلنى ئۆتكۈزدى. بۇ زاۋۇتتا دەسلەپتە ئاران 100 گە يېقىن ئىشچى - خىزمەتچى بولۇپ، ئەخمەت سابىت شۇلارنىڭ ئارىسىدا بىردىنبىر مىللىي ئىشچى ئىدى. ئۇ ئاران تولۇق ئوتتۇرىنىڭ بىرىنچى يىللىقىغىچىلا ئوقۇغان. شۇڭا بىلىم سەۋىيىسى تۆۋەن بولغانلىقى ئۈستىگە خەنزۇ تىل - يېزىقىنىمۇ بىلمەيتتى. بۇ مەزگىللەردە ھۆكۈمەتسىزلىك يامراپ، زاۋۇت - كانلار پالەچ ھالەتكە چۈشۈپ قالغان، كىشىلەر خالىسا ئىشلەپ، خالىمىسا ئىشلىمەيدىغان بولۇۋالغان، بىلىم، تېخنىكا دېگەننىڭمۇ ئېتىبارى قالمىغان. مۇشۇنداق كۈنلەردە زاۋۇتقا كىرگەن ئەخمەت سۇنىڭ ئېقىشىغا ئىش كۆرۈپ لاغايلاپ يۈرمەي، بىر تەرەپتىن، خەنزۇ تىل - يېزىقى ۋە مەشغۇلات تېخنىكىسىنى ھارماي - تالماي ئۆگەندى، يەنە بىر تەرەپتىن، ۋاقىت - سائەت بىلەن ھېسابلاشماي، تاپا - تەنىلەرنى ئاڭلاپ سوۋۇپ قالماي، يۈكسەك قىزغىنلىق ۋە جاپاكەشلىك بىلەن ئىشلىدى. ئۇ شۇ چاغلاردا: «مەن شانلىق ئەنئەنىگە ئىگە جۇڭگو ئىشچىلار سىنىپىنىڭ بىر ئەزاسى، ئىشچىلار سىنىپى دۆلەتنىڭ خوجىسى، دۆلەت ئۈچۈن بىۋاسىتە بايلىق ياراتقۇچى. دۆلەتنىڭ خوجىسى بولغانلار دۆلەتكە كۆيۈنمىسە، ياخشى ئىشلىمەي لاغايلاپ يۈرسە، بىكار يېتىپ يېسە، دۆلەتكە بايلىق نەدىن كېلىدۇ؟» دەپ ئويلايتتى ۋە ھەر قېتىم مۇشۇنداق ئويلىغىنىدا، ۋۇجۇدىنىڭ پۈتمەس - تۈگىمەس كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. نېمە ئىش قىلسا، شۇ ئىشقا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلاش، نېمە كەسىپ بىلەن شۇغۇللانسا، شۇ كەسىپنى پىششىق ئۆگىنىش ۋە شۇ كەسىپنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ياخشى ئىشلەش ئەخمەت سابىتنىڭ چىن ئەقىدىسى ئىدى. كەسىپنى پىششىق ئۆگەنمىسە ياخشى ئىشلىگىلى،

ئالغا باسقىلى بولمايدۇ. كەسىپنى پىششىق ئىگىلىمەش ئۈچۈن ھاردىم - تالدىم دېمەي ئۆگىنىش كېرەك. ئېلېكتىر سىمى تېخنىكىسىغا دائىر ماتېرىياللارنىڭ ھەممىسىلا خەنزۇچە ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆز ئەقىدىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، زاۋۇتتىكى خەنزۇ كادىر ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى ئۇستاز تۇتۇپ خەنزۇ تىل - يېزىقىنى ئۆگىنىپ، مەشغۇلات تېخنىكىسىنى پىششىق ئىگىلەپ، تېخنىكىدا ئۆزلۈكسىز ئالغا بېسىشقا قەتئىي بەل باغلىغانىدى. ئۇ، شۇ ئەرقىدە جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەپ، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ھەر جەھەتتىن تېز ئالغا باستى. 70 - يىلىدىن 75 - يىلىغىچە ئۇدا بەش يىل ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى بولۇپ باھالاندى.

ئەخمەت ئوچاستىكا باشلىقى بولۇپ ئىشلەپ يۈرگەن چاغلاردا، بىر كۈنى كەچلىك ئىشتىن چۈشۈشتىن ئىلگىرى ئادىتى بويىچە ئۆزىگە قاراشلىق ئىش ئورۇنلىرىدىكى ئىسمېنا - گۇرۇپپىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، مەلۇم بىر گۇرۇپپىنىڭ ئىش ئورنىدا تېخنىكىلىق مەسىلە چىقىپ قالغانلىقىنى، ئىسمېنا تاپشۇرغۇچىلار بىلەن تاپشۇرۇۋالغۇچىلارنىڭ بۇ مەسىلىنى تېزراق ھەل قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى نورمال داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن جىددىي چارە - تەدبىر قوللىنىۋاتقانلىقىنى كۆردى - دە، ئىشچىلار بىلەن تەڭلا يەڭ شىمايلاپ، كۆرۈلگەن چاتاقنى ھەل قىلىشقا تۇتۇندى. ئۇلار شۇ ھەپىلەشكىنىچە ۋاقىتنىڭ يېرىم كېچە بولۇپ قالغانلىقىنىمۇ تۇيمىدى. ئالدىنقى ئىسمېنىدىكىلەر ئىشتىن چۈشۈپ، كېيىنكى ئىسمېنىدىكىلەرمۇ ئالمىشىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغاننى پەملىگەن ھەپىزەم خاتىرجەم بولالماي، ئاخىرى تاماق ئېلىپ ئىش ئورنىغا كەلدى. يۇقىرىقى خەتتە تىلغا ئېلىنغان سۆزلەر ئەخمەت بىلەن ھەپىزەم ئوتتۇرىسىدا ئەنە شۇ چاغدا دېيىلگەنىدى.

ئەخمەت شۇلارنى ئەسلەپ، كۆزلىرى يېرىم يۇمۇق ھالەتتە پىسسىڭگىدە كۈلۈپ قويدى.

ئەخمەت ھېچكىمگە يۆلەنمەي، ھېچقانداق ئېتىبار، غايىۋانە يار - يۆلەك تاما قىلماي، ئۆزىنىڭ ئەمگىكى بىلەن، ھالال ئەجرىگە تايىنىپ ئۈزلۈكسىز ئىلگىرىلىدى. ئۇ يېقىنى كەم ئۇخلاپ، سان - ساناقسىز دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىنى تەرك ئېتىپ، ئاش - تاماقنى، ئويۇن - تاماشالارنى، ئاغرىق - ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ، خىلمۇ خىل قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، كەمدىن - كەم ئۇچرايدىغان روھ بىلەن ھارماي - تالماي ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىشى ئۇنى پەللىمۇ - پەللە يۇقىرى كۆتۈردى. شۇڭا ئۇ 80 - يىلىغىچە بولغان 10 يىل ئىچىدە ئىسمېنا - گۇرۇپپا باشلىقى، ئوچاستىكا باشلىقى، تېخنىك، سېخ مۇدىرى، مۇئاۋىن زاۋۇت باشلىقى بولدى. زاۋۇتنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ ئىشلەپ يۈرگىنىدە، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىدا تەييارلىق قىلىپ، زاۋۇت رەھبەرلىكىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىپ، مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ياخشى نەتىجە بىلەن ئۆتۈپ، خاربىن ئېلېكتىر سانائەت ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كىردى. خەنزۇ تىل - يېزىقىنى ئۆزىنىڭ كەسپىي خىزمىتى ھۆددىسىدىن بىمالال چىقىش دەرىجىسىدە ئۆگىنىپلا قالماي، ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدىن ھالقىپ، «قىزىل راۋاقتىكى چۈش»، «سۇ بويىدا»، «غەربكە ساياھەت» قاتارلىق كىلاسسىك ئەسەرلەرنى بىمالال ئوقۇپ چۈشىنەلىگۈدەك دەرىجىگە يەتتى. ئۇنىڭ ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىش يولىدا تارتقان جاپاسى ۋە باشتىن كەچۈرگەن كەچۈرمىشلىرى ئاز ئەمەس.

ئەخمەت سابىت 1976 - يىلى تېخنىك بولغاندا، بۇنى ئۆزى ئۈچۈن كۆرەڭلەش دەسمايىسى ئەمەس، بەلكى ئېغىر يۈكۈم، ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىشىمنى تېخىمۇ كۈچەيتىش -

نىڭ غايىۋانە كۈچلۈك ھەيدەكچىسى قىلدى. ئۇ، ئىسمى – جىسمىغا لايىق ھەقىقىي تېخنىك بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تېخنىكا ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ۋە تېخنىكا يېڭىلاش ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، ئۆگىنىشكە باشقىدىن بەل باغلىدى. ئېلېكتىر تېخنىكىسىغا ئائىت بىلىملەرنى ئۆگىنىش. بىلەن بىللە ئالىي ماتېماتىكا، خىمىيە، فىزىكا قاتارلىق ئالىي مەكتەپ دەرسلىرىنى ئۆگىنىشكە قاتتىق كىرىشىپ كەتتى. بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ قوي كۆزلىرى تېخىمۇ ئولتۇرۇشۇپ، ئاق پىشماق يۈزلىرى كىچىكلەپ، ياڭاقلىرى تومپىيىپ چىقىشقا باشلىدى.

ئەخمەت رۇسچە ئۆگىنىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە بىر كىتابتىن مەشھۇر ئالىم لومونوسوۋنىڭ چەت بىر يېزىدا 12 ياش ۋاقتىدىن باشلاپ تىرىشىپ – تىرمىشىپ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ داشۆگە كىرگەنلىكى، ئۇلۇغ ئالىم سولكوۋىسكىنىڭ ئالىي ماتېماتىكا بىلەن فىزىكىنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ، 23 يېشىدا شۇ پەنلەردىن دەرس ئۆتكۈدەك سەۋىيىگە يەتكەنلىكىنى ئوقۇپ تولىمۇ تەسىرلەنگەنىدى. ئۇ ھەر دائىم ئۆگىنىشتە بىرەر قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسىلا، مۇشۇلارنى ئويلاپ ئۆزىنى قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ تىرىشىپ ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇرۇپ باراتتى.

ئەخمەت بىر ئاخشىمى سېختا ماتېماتىكىدىن بىر فورمۇلانى يېشەلمەي باش قاتۇرۇپ ئولتۇرغىنىدا، خىزمەتداشلىرىدىن بىرسى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

— ھەي ئەخمەت، سەن ھەربىي سەپتىن كەلگەن، سىياسىي جەھەتتىن ئىشەنچلىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن پۈتۈن زاۋۇتىمىزدا بىردىنبىر مىللىي ئىشچى. سەن ئۆگىنىمەن دەپ بۇنچىۋالا جاپا تارتمىساڭمۇ ياخشى ئېتىبارغا ئىگە بولالايسەن. شۇڭا تولا ئۆزۈڭنى قىيناپ ئاۋارە بولما، — دېدى. ئەخمەت ئۇنىڭغا خاپا بولۇپ كەتتى-يۇ، ئۆز كۆز قارىشىنى يوشۇرماستىن ئوچۇق ئېيتتى:

— .... مەن ئېتىبارغا يۆلىنىپ جان باقمايمەن، يۆلەنچۈككە يۆلىنىپ قەد كۆتۈرمەيمەن، ئۆزۈمنىڭ شان – شەرىپىنى ئۆزۈم يارىتىمەن، ئۆز ئىستىقبالىمنى ئۆزۈم يارىتىمەن، مەنمۇ باشقىلارغا ئوخشاش ھەممىنى قىلىشقا قادىر بولۇشۇم كېرەك...

بۇ سۆزلەر ھەرگىزمۇ ئەخمەتنىڭ ھېسسىياتقا بېرىلىپ ياكى ئۆزىنى چاغلىماي دەپ قويغان گەپلىرى ئەمەس، بەلكى قەلب خىتابى، چىن ئەقىدىسى ئىدى. ئەخمەت دائىم مۇنداق ئويلايتتى: ئادەم تۇغۇلۇشتىلا ھەممىگە قادىر بولۇپ تۇغۇلمايدۇ. ئەقىل – پاراسەت، ئىقتىدار، تالانت دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئادەمنىڭ قەتئىي ئىرادە بىلەن ئىگىلمەي – پۈكۈلمەي تىرىشىپ ئۆگىنىشىگە باغلىق. شۇڭا مەشھۇر كەشپىياتچى ئېدىسون: «كەشىپ قىلىش بىر پىرسەنت ئىلھام ئۈستىگە 99 پىرسەنت قان – تەرنى قوشۇش دېمەكتۇر» دەپ توغرا ئېيتقان. بىر دۆلەتنىڭ ئۆزىگە خاس بىر روھىي بولۇشى، بىر مىللەت ۋە بىر شەخسنىڭمۇ ئۆزىگە خاس روھىي بولۇشى كېرەك. مۇنداق بىر مەنىۋى تۈۋرۈك بولمىسا، باشقىلار قىلالىغاننى چوقۇم قىلىشقا بەل باغلايدىغان، ھەتتا باشقىلار قىلالمىغان ئىشلارنىمۇ قىلىشقا قەتئىي بەل باغلايدىغان يۈكسەك بىر ئىرادە ۋە ئەمەلىي جاسارەت بولمىسا، ھەممىلا ئىشتا پۇرسەت، شەرت – شارائىت، ئېتىبار بېرىشنى كۈتۈپ، ئۈژمە پىش، ئاغزىمغا چۈش، دەپ يۈرىدىغان ھورۇنلۇق، تەييار تاپلىق، تاماخورلۇق ئادەمنى مەڭگۈ ئارقىدا قالدۇرىدۇ. ھەر بىر ئادەم ئۆزىنىڭ تارىخىنى ئۆزى يازىدۇ، «ساقالغا چاپلاشقان چۆپتە قورساق تويمايدۇ، باشقىلارنىڭ ياردىمى، غەمخورلۇقى

كويا ساقالغا چاپلاشقان چۆپكىلا ئوخشاش...

ئەخمەت ئۆزىنىڭ دىككەتلىرى ۋە ئويلىغانلىرىنى ئەمەلىيەتتە تولۇق كۆرسەتتى. ئۈچ يىل ئىرىشىپ ئۆگىنىش ئارقىلىق ئېلېكتىر تېخنىكىسى ۋە ئېلېكتىر سىمى، كابېل ياساشقا دائىر تېخنىكىلىق مەشغۇلات قائىدىلىرى ۋە شۇلارغا دائىر بىلىملەرنى مەلۇم دەرىجىدە ئىگىلىگەندىن تاشقىرى ئالىي ماتېماتىكا، فىزىكا، خىمىيە قاتارلىق ئالىي مەكتەپ دەرسلىكلىرى بىلەن دەسلەپكى قەدەمدە تونۇشتى. 1966 ‒ يىلى ئۆگىنىشنى توختىتىپ قويغان رۇس تىل ـ يېزىقىنى ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇردى. ئېلېكتىر سىمى، كابېل ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتە ياپونىيىنىڭ دۇنيا بويىچە ئالدىنقى قاتاردا ئىكەنلىكى، بۇ ساھەدە ياپونچە تېخنىكىلىق ماتېرىياللارنىڭ موللىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ياپون تىل ـ يېزىقىنى ئۆگەندى. ئۇ، مۇشۇ 10 يىل جەريانىدا ئالتە سائەتتىن ئارتۇق ئۇخلاپ باقمىدى، بىرەر دورەممۇ ۋاقتىدا تاماق يەپ، ۋاقتىدا يېتىپ باقمىدى، شۇنداق قىلىپ، ئەخمەتنىڭ بىلىمى چوڭقۇرلىشىپ، نەزەر دائىرىسى كېڭىيىپ، سەۋىيىسى كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئۆستى. ئەخمەت شۇ ئاساستا تېخنىكا يېڭىلاشقا دادىل كىرىشىپ، بىر نەچچە تېخنىكا يېڭىلىدى، بىرمۇنچە ئەقىلغا مۇۋاپىق تەكلىپلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، زاۋۇتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ۋە تۈرىنى كۆپەيتىشكە تۆھپە قوشتى. بۇنىڭ ئىچىدە، ئۇ ئوتتۇرىغا قويۇپ، لايىھەلەپ ۋە يېتەكچىلىك قىلىپ يېڭىدىن ئىشلەپچىقارغان سۇلياۋ قاپلىق ئېلېكتىر سىمى ئەلا سۈپەتلىك مەھسۇلات بولۇپ، ئاپتونوم رايون بويىچە چوڭ بىر بوشلۇقنى تولدۇردى.

1982 ‒ يىلى ئۇ مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى تەرىپىدىن تېخنىكا يېڭىلاش ماھىرى بولۇپ باھالىنىپ مۇكاپاتلاندى.

مۇشۇلارنى ئويلاپ، ئەخمەت ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا چەكسىز يوشۇرۇن كۈچ بولىدىغانلىقىنى، بۇ كۈچ قېزىلغانسېرى ئۇلغىيىدىغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىپ، ئاجايىپ روھلىنىپ كەتتى.

شۇ ئەسنادا ياتاقنىڭ ئىشىكى چېكىلدى، ئەخمەت ئىشىكنىڭ چېكىلىشىدىنلا لى لاۋشىنىڭ كەلگەنلىكىنى پەملەپ، دەرھال ئىشىكنى ئاچتى.

لى لاۋشى پېشقەدەم ئوقۇتقۇچى بولۇپ، بۇ يىل 51 ياشقا كىرگەنىدى. بۇ مۇئەللىم خۇددى ئەخمەتكە مەخسۇس فۇداۋ قىلىپ بېرىشكە مەسئۇل قىلىپ قويۇلغاندەك، 9 ـ ئايدىن باشلاپ ھەر كۈنى 3 ـ 4 سائەت فۇداۋ قىلىپ بەرگەندىن تاشقىرى بارلىق يەكشەنبە كۈنلىرى ۋە شەنبە ئاخشاملىرىدىكى دەم ئېلىشلىرىنى قۇربان قىلىپ، ئەخمەتكە فىزىكا، خىمىيە دەرسلىرىدىن فۇداۋ قىلىپ بېرىپ كېلىۋاتاتتى. لى لاۋشى ئەخمەت تاكى بىرەر قائىدە ياكى مەسىلىنى تولۇق چۈشەنگەنگە قەدەر زېرىكمەي ـ تېرىكمەي ئىنتايىن ئەستايىدىل چۈشەندۈرەتتى. شۇڭا ئەخمەت ئۆزىنىڭ بۇ ئوقۇتقۇچىسىغا تولىمۇ ئىخلاس قىلاتتى ۋە ئىچىكىپ كەتكەنىدى. ئەخمەت كۆڭلىدىكى گەپلەرنى ئۇنىڭغا ئارتىنماي ئېيتاتتى. شۇڭا بۇ ئوقۇتقۇچى ئەخمەتنىڭ ئوقۇش ئىرادىسىدە سەل ـ پەل تەۋرىنىش بولغانلىقىدىنمۇ خەۋەردار ئىدى.

ئەخمەتنىڭ ئوقۇش ئىرادىسىدە تەۋرىنىش پەيدا بولۇشىدا مۇنداق سەۋەبلەر بار ئىدى: بىرسى، 40 ياشقا كىرىپ قالغان ئەخمەت ئۈچۈن ئائىلىدىن ئايرىلىپ ئوقۇش ئاسان ئەمەس ئىدى، يەنە بىرسى، ئەخمەت پۈتۈن مەكتەپ بويىچە بىرلا مىللىي بولغاچقا، تاماقنى ئۆزى ئېتىپ يېيىشكە توغرا كېلىپ

تۇرمۇشتىمۇ قىيىنالدى، مۇھىمى، ئاساسىي
ئاجىز بولغاچقا ھەر كۈنى كەچ سائەت 3 — 4 لەرگە-
چە ئولتۇرۇپ ئۆگىنىش قىلسىمۇ بىرىنچى مەۋسۇم-
دە ئالىي ماتېماتىكا، خىمىيە، بېسىك تىلى،
سىياسىي ئىقتىساد، كارخانا باشقۇرۇش، كابېل
ئىزولياتسىيە ماتېرىياللىرى، ئىنگلىزچە قاتار-
لىق يەتتە دەرستە ئۆزلەشتۈرۈپ، باشقىلارغا
يېتىشىپ ماڭالماي كۆپ قىينالدى. شۇڭا ياخشى
ئوقۇيالماي يەرگە قاراپ قېلىشتىن ئەنسى-
رەپ ئوقۇشتىن يالتىيىش خىيالىغا كەلگەنىدى.
ئەخمەت ئۆزىنىڭ بۇ ھەقتىكى ئويىغا
قارىتا ئانىيالىدىن كەلگەن خەتتە، قانداق
پوزىتسىيە بىلدۈرۈلىگەنلىكىنى ۋە ئۆزىنىڭ
يۇقىرىدا ئويلىغانلىرىنى لى لاۋشىغا سۆزلەپ
بەردى. ئۇلار خېلى ۋاقىتقىچە شۇنچە سەممىي
مۇڭداشتى. لى لاۋشى ئاخىرىدا ئەخمەتنىڭ
ئوقۇشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش قارارىغا
كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشاللىق
بىلەن سۆزلىدى:
ئەخمەت شۇندىن ئېتىبارەن غەيرەت كۆرسە-
تىپ، غەيرەت قىلىپ، كۈنىگە تۆت سائەت ئۇخ-
لاپ، 20 سائەت تىرىشىپ - تىرمىشىپ قاتتىق
ئۆگىنىپ، ئىككىنچى مەۋسۇمدىن باشلاپ باش-
قىلارغا يېتىشىپ ماڭدى، ئىككىنچى يىلدىن
باشلاپ ھەممىنى بويىچە ئالدىنقىلار قاتارىغا
ئۆتۈپ، ئاخىرىدا 23 پەندىن ئەلا، نەتىجە
بىلەن ئوقۇش پۈتتۈردى. تىرىشچانلىق
ئەخمەتكە شان - شەرەپ كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ
قەددىنى يەنە بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈردى.
1985 - يىلى ئەخمەت خاربىندا ئوقۇۋاتقان
ۋاقىتتا، زاۋۇتتىكى كادىرلار، ئىدىيالىلار ۋە
كەڭ ئاممىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتا مەسئۇل مۇئاۋىن
زاۋۇت باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى. كۆڭۈلدىكىدەك
ئورۇندىغانلىقى، تاغدەك مۇشكۈل قىيىنچىلىق-
لارنى يېڭىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقانلىقى
ۋە يىلدا ئىككى قېتىم كېلىپ زاۋۇتنىڭ ئىشلەپ-
چىقىرىش ئىشلىرىنى ئەتراپلىق سەرەمجانلاش-
تۇرۇشتىن باشقا داۋاملىق خەت، تېلېفون
ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىشتا يېتەكچىلىك قىلىپ،
ئەقىلگە مۇۋاپىق تەكلىپلەرنى قويۇپ كېلى-
ۋاتقانلىقى قاتارلىق تەسىرلىك ئىشلاردىن
ئىلھاملىنىپ، زاۋۇتنىڭ ۋە ئۆزلىرىنىڭ تەق-
دىرىنى ئەخمەت بىلەن چەمبەرچاس باغلاپ
بىردەك ئاۋاز بىلەن ئۇنى زاۋۇت باشلىقى
قىلىپ سايلاشتى.

يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش

... يەنە ئىشۇكەپ، ئەجەپ تولا كېلىدۇ - ردى؟ —
دېيىشتى. ئەنگەك - ئىش دەققى بۆلۈمىنىڭ خا-
دىمى، ماشىنا - سايمانلار ئىسكىلاتىغا بېلىمە-
شىپ قايتىپ كېلىشىنى تەلەپ قىلسا-
كېيىنكى ئىنى بىر يىلىن ئىلتىماسىنى قويۇپ
بۆلۈمدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن. ئۆز-
ئۆزىگە ۋە، ئىلتىماسقا بىر قۇر كۆز يۈگۈر-
تۈپ قاراپ چىقىپ قويۇلغان. نۇرغۇن
ئىلتىماسلار قاتارىغا قىستىپ قويىدى. دېمىسىمۇ،
بۇرۇن ئۇ شىركەتتىن ۋە شىركەتنىڭ ماشى-
نا - سايمانلار ئىسكىلاتىدىن يىغلاپ - قاخشاپ
ئالمىشىۋالغانلاردىن يېقىندىن بۇيان شىركەت-
كە قايتىپ كېلىشنى. ياكى شىركەتنىڭ شەھەر
ئىچىدىكى تارماقلىرىدىن ئىسكىلاتقا قايتىپ
بېرىپ ئىشلەشنى تەلەپ قىلىۋاتقانلار كۆپ
ئىدى. بۇنى ئاز دەپ، قېرىنداش ئورۇنلار-
دىن شىركەتكە يۆتكىلىپ كېلىپ ئىشلەشنى
تەلەپ قىلىدىغانلارمۇ بار ئىدى. بۇلارنىڭ بەزى-
لىرى ئىدارە - جەمئىيەتلەردىن كېلىپ، مۇناسىۋەت-
لىك بۆلۈم ۋە رەھبەرلەرگىمۇ ئۆز تەلەپلىرىنى

ئېيتىشىپ ئىلتىماسلىرىنى سۇنۇشماقتا ئىدى.
شىركەتنىڭ ماشىنا ـ سايمانلار ئىسكىلاتى
بۇرۇنمۇ ئۈرۈمچى شەھەر ئىچىدىن 18 كىلو-
مېتىر يىراقلىقتىكى قاقاس سايلىقتا بولسا
ھازىرمۇ شۇ يەردە ئىدى. كۆلىمى 200·000
كۋادرات مېتىر كېلىدىغان بۇ ئىسكىلات
غەربىي پويىز ئىستانسىغا يېقىن بولغانلىق
ئۈستىگە ئىسكىلاتقا پويىز بىمالال كىرىپ
چىقالايتتى. شۇڭا بۇ ئىسكىلات پويىزدىن يۈك
چۈشۈرۈش، ساقلاش، ئاپتوموبىللارغا يۈك
قاچىلاشتا تولىمۇ ئەپلىك بولۇپ، پايدىلىنىش
ئۈنۈمى خېلىلا يۇقىرى ئىدى. لېكىن ئىسكىلات-
تىن يېتەرلىك پايدىلىنىلماي، ئۇنىڭدا پەقەت
شىركەتنىڭلا يېزا ـ ئىگىلىك ماشىنىلىرى ۋە زاپچاس-
لىرى پويىزدىن چۈشۈرۈلۈپ، ساقلىنىپ كەل-
گەنىدى. شۇڭا ئىسكىلاتنىڭ مال سىغدۇ-
رۇش ئىقتىدارى تولۇق جارى قىلدۇرۇلماي،
كىرىم قىلىش ئىمكانىيىتى شۇنچە كەڭ تۇرۇق-
لۇقمۇ بىر تىيىنمۇ كىرىم قىلالمىغان. شىر-
كەت بۇ يەردىكى 100 گە يېقىن ئىشچى ـ خىز-
مەتچى ۋە 50 نەچچە ئائىلە تەۋە ئىشچىلار-
نىڭ ئىش ھەققى ئۈچۈن ھەر يىلى مالىيە-
دىن 350 مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتاتتى،
بۇنىڭدىن باشقا دائىم دېگۈدەك قوشۇمچە
ياردەم بېرىشكە مەجبۇر ئىدى. مۇكاپات،
پاراۋانلىق دېگەنلەردىن سۆز ئېچىشمۇ
قىيىن ئىدى. بۇ يەرنىڭ ئەھۋالى ئۇزاق-
قىچە ئۆزگەرمەي بىر خىل تۇرۇۋەرگەچكە
جەلپ قىلىش كۈچى تۆۋەنلەپ، كىشىلەر بۇ
يەردىن سوۋۇش ۋە زېرىكىشكە باشلىغان.
شۇڭا بەزىلەر بۇ يەردىن ئالمىشىپ كەتكەن،
تۇرغۇن كىشىلەر ئالمىشىش كويىغا چۈشكەن
ئىدى.

ئەخمەت سابىت سانجى ئوبلاستىغا قاراش-
لىق شىنجاڭ ئېلېكتىر سىمى ـ كابېل زاۋۇتى-
دىن ئاپتونوم رايونلۇق يېزا ـ ئىگىلىك ما-
شىنىلىرى تەمىنلەش شىركىتىگە جەڭگى بولۇپ
يۆتكىلىپ كېلىپ، ئاردىن 20 كۈن ئۆتۈپلا
1987 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى
چۈشتىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق خەلق
ھۆكۈمىتى چاقىرغان 3 ـ تۈركۈمدىكى ھۆددە-
دىنگە ئېلىپ باشقۇرىدىغان كارخانىلارنى
ھۆددىگە ئېلىش يىغىنىغا قاتنىشىپ، بۇ
شىركەتنى ھۆددىگە ئالدى ۋە تۆت يىللىق
مۇددەت بىلەن ھۆددىگە ئېلىپ باشقۇرۇش
توختامنامىسىغا ئىمزا قويدى. ئاردىن بىر
نەچچە كۈن ئۆتمەيلا ئۇ، ئىسكىلاتقا چىقىپ
ئىسكىلاتنىڭ ئۇ جۇر ـ بۇ جۇرى بىلەن تونۇشتى.
ئەخمەت سابىت كۆلىمى كەڭ، سىغىمچانلىقى
يۇقىرى، قاتناش قولايلىق، يوشۇرۇن كۈچى
زور مۇشۇنداق ياخشى بىر ئىسكىلاتنىڭ
تاۋار ئالماشتۇرۇش ۋە توغرا لېنىيىلىك
ئىقتىسادىي ئالاقە كۈچىيىۋاتقان ھازىرقى
پەيتتە بىكىنمە ھالەتتە تۇرغىنىغا، ئىسكىلات-
تا تۇرغۇن كونا ـ يېڭى يېزا ـ ئىگىلىك ماشىنى-
لىرى ۋە زاپچاسلارنىڭ سېتىلماي بېسىلىپ
ياتقانلىقى، بىر قىسىملىرىنىڭ بېسىلىپ
ياتقىنىغا 20 نەچچە يىل بولغانلىقىغا تولى-
مۇ ئەپسۇسلاندى. بېسىلىپ قالغان بۇ ماشىنا
ۋە سايمانلار ئىسكىلاتتا تۇرغۇن تۇرۇۋەرگەنلىكى
ئىگىدىلا قالماي، بۇ ماشىنا ـ سايمانلارنى
سېتىۋالغىچە بانكىدىن ئالغان قەرزنىڭ
ئۆسۈمى يىلدىن ـ يىلغا ئۆسۈۋېرىپ، شىركەت-
نى بىر كۆتۈرگۈزمەيدىغان ئېغىر يۈككە
ئايلانغان. بۇ ئىش ئەخمەت سابىتنى ئويلان-
دۇرماي قالامدۇ؟! ئۇ بېسىلىپ قالغان
ماللارنى بىر ئامال قىلىپ تۈگىتىپ ياكى
ئازايتىپ، ئىسكىلاتنىڭ مال چۈشۈرۈش مەي-
دانلىرىنى بىكارلاپ ۋە يېڭىدىن كۆپەيتىپ

قۇرۇپ، ئۇنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنى، شۇنىڭ بىلەن شىركەتنىڭ شىللىسىنى بېسىپ تۇرغان ئېغىر يۈكنىمۇ ئېلىۋېتىشنى، ئىسكىلاتنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنىمۇ ئۆستۈرۈشنى ئويلىدى. ئۇ يەنە ئىسكىلاتنىڭ بىپايان مەيدانلىرىغا نەزەر تاشلاپ بۇ يەرگە بىر توخۇ فېرمىسى قۇرۇشنىمۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى. ئەخمەت سابىت بۇ پىلانلىرىنى شىركەت ۋە ئىسلات رەھبەرلىرىگە ھەمدە ئىسكىلاتتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە ئىزھار قىلغىنىدا، ھەممەيلەن خۇشال بولۇپ قىزغىن ئالقىشلىدى.

يېڭى يول مۇشۇ يەردىن باشلاپ ئېچىلدى. ئىسكىلات شىركەتكە قاراشلىق بىرقانچە كەسپىي بۆلۈم ۋە تىجارەت ئورۇنلىرى قاتارىدا دەسلەپكى قەدەمدە ھۆددىگە بېرىلىپ توختام تۈزۈلدى. ئىسكىلات مەسئۇللىرى ھەر يىلى شىركەتتىن ئالىدىغان 350 مىڭ يۈەن پۇلنى ئالمىغانىنىڭ سىرتىدا ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىپ يىلىغا 500 مىڭ يۈەن كىرىم قىلىش، شىركەتكە 100 مىڭ يۈەن پايدا تاپشۇرۇش شەرتى بىلەن ئىسكىلاتنى ھۆددىگە ئالدى. چۆلدەرەپ قالغان بۇ ئىسكىلات شۇندىن ئېتىبارەن بۆلەكچە جانلىنىپ ئەتراپىنى جۇشقۇن كەيپىيات قاپلىدى. ئەخمەت سابىتنىڭ دادىل تەشەببۇس قىلىشى ۋە ئۆزىنىڭ بىۋاسىتە ئوتتۇرىغا چىقىپ، تەرەپ-تەرەپلەرگە قاتراپ ئالاقىلىشىپ كېلىشىشى بىلەن بىر يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىلا 5 مىليون يۈەن قىممىتىدىكى بېسىلىپ قالغان يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ۋە كونىراپ كېرەكتىن چىققان ماشىنا زاپچاسلىرىنىڭ بەزىسىنى بىراك قىلىنىدى. بىر قىسمىنىڭ باھاسى چۈشۈرۈلۈپ سېتىلدى، يەنە بىر قىسمىنىڭ باھاسى چۈشۈرۈلۈپ ئەسلى ئىشلەپچىقارغان زاۋۇتلارغا قايتۇرۇپ سېتىپ بېرىلدى. بۇنىڭ بىلەن شىركەت ئېغىر ئىقتىسادىي يۈكتىن ئازاد بولسا، ئىسكىلات يېڭى مال چۈشۈرۈشكە مەيدان بىكار قىلىۋالدى. ئىسكىلات رەھبەرلىرى ئۇچۇرغا سەگەك بولۇپ ماھىرلىق بىلەن ئالاقىلىشىپ، ئىسكىلاتقا قوبۇل قىلىدىغان مال مەنبەلىرىنى كېڭەيتىپ پۈتۈن شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، ناھىيە، شەھەرلەر ۋە قېرىنداش زاۋۇت، كان-كارخانىلارنىڭ ماللىرىنى چۈشۈرۈپ، ساقلاپ، قاچىلاپ بېرىشكە باشلىدى. ئىشچى-خىزمەتچىلەر پىداكارلىق بىلەن ئىشلەپ، مۇلازىمەت سۈپىتىنى ئىرىشىپ ئۆستۈرۈپ، قاچان مال كەلسە شۇ ھامان چۈشۈرۈپ، زىيان-زەخمەتسىز ساقلاپ، مال ئىگىلىرى قاچان كەلسە، شۇ ھامان بىخەتەر قاچىلاپ بېرىشكە كاپالەتلىك قىلدى. ئۇلار مال ئىگىلىرىنى كۆپلەپ جەلپ قىلىش ۋە ئىسكىلاتنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، كېچىنى كېچە، كۈندۈزنى كۈندۈز دېمىدى، قەھرىتان سوغۇق، تومۇزنىڭ ئىسسىقلىرىدىمۇ ھەر قانداق قىيىنچىلىقلارغا پىسەنت قىلماي، ۋاقىتنى، ئۈنۈمنى چىڭ تۇتتى. نەتىجىدە، يىل ئاخىرىدا بۇ ئىسكىلات سىرتتىن بىر مىليون يۈەن كىرىم قىلىپ، پىلاندىكىدىن 500 مىڭ يۈەن ئاشۇردى. توخو فېرمىسىمۇ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈپ، ئىسكىلات ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن شىركەت ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنى قەرەللىك ھالدا يېڭى تۇخۇم، سېمىز توخۇ گۆشى بىلەن تەمىنلەشكە باشلىدى. شەھەردىن ئىسكىلاتقا چىقىپ ئىشلەيدىغان ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ بېرىپ كېلىشتىكى قاتناش قىيىنچىلىقى ھەم ھەل بولدى. ئىقتىسادىي ئۈنۈم ئۆسكەنلىكتىن ئىسكىلاتتا ئىشلەيدىغان ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە مائاش، مۇكاپاتتا ئالاھىدە ئېتىبار بېرىش ئىمكانىيىتىمۇ بار بولدى. نەتىجىلەر كىشى-

لەرنىڭ كارخانا ئىشلەتمىسا، جۇملىدىن ئەخمەت سابىتقا بولغان ئىشەنچىسىنى ئاشۇرۇپ، كېيىنكى قەدەمنىڭ ئوتتۇقلۇق بېسىلىشى ئۈچۈن تېخىمۇ كەڭ يول ئېچىپ بەردى.

ئەخمەت سابىت شىركەتنى ھۆددىگە ئالغان كۈنى ئاپتونوم رايون بويىچە 3-تۈركۈمدە 26 كارخانا تەڭلا ھۆددىگە بېرىلگەنىدى. ئەخمەت سابىت شۇ كۈنى كارخانىلارنى ھۆددىگە ئالغان 26 كارخانىچىنىڭ ئىچىدە بىردىنبىر مىللىي كارخانىچى ئىدى. ئەخمەت سابىت ئاشۇ كۈندىن ئېتىبارەن چوڭ رىقابەت دولقۇنىغا شۇڭغۇپ كىرگەنىدى. ئۇ گويا ئۆزىنى 26 چەۋەنداز قاتارىدا جىددىي بەيگىگە چۈشكەن چەۋەنداز، 26 پالۋان بىلەن مەيدانغا چۈشكەن بىر پالۋان ھېسابلايتتى. ئۇ تولىمۇ روھلۇق، ئۈمىدۋار ئىدى. شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ قەلبىدە كىرىزىس ھېسسىياتى دولقۇنلاپ، رىقابەت ئېڭى ۋە غەم-ئەندىشە ئېڭى كۈندىن-كۈنگە كۈچەيمەكتە ئىدى. ئۇ مۇنداق ئويلايتتى: رىقابەت رەھىمسىز، ئۇ يۈز-خاتىرىنى بىلمەيدۇ. ياخشى بولمىدىكەنسەن، تاللىنىسەن، ناچار بولمىدىكەنسەن، شاللىنىسەن. مەن ھەر كۈنى دېگۈدەك تاللىنىش ياكى شاللىنىش خەۋپىگە ئۇچراپ تۇرىمەن، لېكىن بۇ قورقۇنچلۇق ئەمەس. باشقىلاردا بار رىقابەت ئىقتىدارى مەندىمۇ بار. مەن بەلنى باغلاپ ئاتقا مىنگەشكەن ئىكەنمەن، بوش كەلمەي بۇ بەيگىدە — كەسكىن رىقابەت دولقۇنىدا كارامىتىمنى كۆرسىتىپ، جەزمەن ئۈزۈپ چىقىشقا تىرىشىشىم كېرەك!

ئەخمەت سابىت ئەنە شۇنداق ئىرادە ۋە جاسارەت بىلەن سەپكە ئاتلىنىپ، ئىشنى مالىيە باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشتىن باشلىدى. بۇرۇن بۇ شىركەتتە مالىيە بۆلۈمىدىن ئىبارەت بىر دەرىجىلىكلا ھېسابات تۈزۈمى بولۇپ، مالىيە باشقۇرۇش تولىمۇ قالايمىقان ئىدى. ئاساسىي قاتلاملار ئۆزلىرىنىڭ پايدا ئېلىۋاتقان ياكى زىيان تارتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئىقتىسادىي ئۇنۇم بىلەن ئانچە ھېسابلىشىپ كەتمەيتتى، لېكىن پۇل خەجلەشتە خېلىلا مەرت ئىدى. ئەخمەت سابىت ئالدى بىلەن بۇ ھالەتنى ئۆزگەرتىپ، شىركەت مالىيە بۆلۈمىدىكى 23 ئادەمدىن بەشىنى قالدۇرۇپ، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ھەرقايسى كەسپىي بۆلۈم ۋە تىجارەت ئورۇنلىرىغا چۈشۈرۈپ، ئۈچ دەرىجىلىك ھېسابات تۈزۈمىنى يولغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە قاتلاممۇ-قاتلام ھۆددىگە ئېلىپ باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، بۆلۈملەردىن تارتىپ ھەرقايسى تىجارەت ئورۇنلىرى ۋە شەخسلەرگىچە ئىقتىسادىي ئۇنۇم شىركەتنىڭ چوڭ مەنپەئەتى بىلەن بىرلەشتۈرۈلدى، شىركەتنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن 88-يىلى 1-ئايدىن باشلاپلا «ئىچكى بانكا» ۋە «ئىچكى پۇلچېكى» تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. بۇ — ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەمىنلەش سېپىدە بۇرۇن قىلىنىپ باقمىغان ئىش ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ھەممە ئورۇن، ھەممە ئادەم ئىنچىكە ھېسابات قىلىپ، بىر پۇڭ پۇلنىمۇ ئورۇنسىز چىقىم قىلمايدىغان ھەمدە ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى مۇھىم بىلىدىغان كەيپىيات ئەۋج ئالدى. بۇرۇن ئايروپىلانغا، پويىزنىڭ يۇمشاق ئورۇندۇقىغا ئولتۇرمىسا كاماندىروپكىغا چىقمايدىغانلار ئۆزلۈكىدىنلا پويىزنىڭ قاتتىق ئورۇندۇقلىرىدا، ئاپتوموبىللاردا ئولتۇرۇپ ماڭىدىغان، ئەرزان باھالىق ئاددىي مېھمانخانىلاردا ياتىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ، شىركەت بويىچە باشقۇرۇشنى ھۆددىگە ئالغان بەش ئورۇن يىل

ئاخىرىدا ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچىنى ئالىدى 230 پىرسەنتتىن كەينى 64 پىرسەنتكىچە ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى. شىركەت بويىچە ئەمەلىي پايدا بىر مىليون 900 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، پىلاندىكىدىن 2.8 ھەسسە، 87-يىلدىكىدىن 3.13 ھەسسە، 86-يىلدىكىدىن 4.82 ھەسسە ئېشىپ، شىركەت تارىخىدا ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە بىر دەرىجىدىن تۇراقسىز مائاش قوشۇپ بېرىلدى. ھەر بىر كىشىنىڭ ئايلىق مۇكاپات سوممىسى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئالدىنقى يىلدىكىگە سېلىشتۇرغاندا 20 يۈەندىن ئارتۇق بولدى.

ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوزغاش كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچىنى، رىقابەت ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتى. چۈنكى مەھسۇلاتنى، سۈپەتنى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئىشچى-خىزمەتچىلەر يارىتىدۇ. ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپلىقى، ئىجادچانلىقى تولۇق قوزغىتىلغان كارخانىدىن ئۈمىد بار. بۇ، ئەخمەت سابىت شىركەتنى ھۆددىگە ئالغاندىن كېيىن ئەڭ گەۋدىلىك بولۇپ كەلگەن مەسىلىلەرنىڭ بىرى.

ئەخمەت سابىت بۆلۈم-ئىشخانىلارنى ئارىلاپ يولداشلار بىلەن تونۇشۇش ۋە ئەھۋال ئۇقۇش جەريانىدا، بەزى ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ مۇۋاپىق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلماي زايا بولۇۋاتقانلىقىنى، ھەتتا بەزىلىرىنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرالماي ئىچى پۇشۇپ يۈرگەنلىكىنى بايقىدى.

شىركەتتە 62-يىلى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايال كادىر بولۇپ، ئۇ كۆپ ۋاقىت تەرجىمانلىق قىلغان. كېيىن مال ساتقۇچى بولغان. كېيىن بارا-بارا مۇقىم خىزمەت بېرىلمەي، خىزمەت بىناسىنىڭ جىمجىتلىقىنى ساقلاشقا «مەسئۇل» قىلىنمىغاچقىمۇ بولغان. ئەخمەت ئۇنىڭ ئىختىساس ئىگىسى، شىركەتكە كۆپ ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى بايقىغاندىن كېيىن، يەتتە ئادەم ئىشلەيدىغان پارچە زاپچاس سېتىش كۆرۈپكىسىغا كۆرۈپكا باشلىقى قىلىپ بېكىتتى. بۇ ئىشقا بەزىلەر ھەيران بولۇشتى. بەزىلەر قەتئىي قوشۇلمىدى. بەزىلەر ئۇنىڭ بۇ خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىشىغا ئىشەنچ قىلالمىدى. دېيانەتلىك پاكىت رەھىمسىز. ئۇ، 88-يىلى ئىچىدە كۆرۈپپىدىكىلەرنى زىچ ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، مۇلازىمەت پوزىتسىيىسى ۋە مۇلازىمەت سۈپىتىنى ياخشىلاپ، ھەممە ئىشتا ئۈلگە بولۇپ، بەزىلەرنىڭ «بىر كۈن ئىشلىسە بەش كۈن دەم ئالىدۇ» دېگەن ھۆكۈمىرىنىڭ ئەكسىچە 88-يىلى ئىچىدە بىر كۈنمۇ ئىشتىن قالمىساي، ئاغرىپ قالغانلىرىدىمۇ خىزمەتنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، كۆرۈپپا بويىچە 710 مىڭ يۈەنلىك زاپچاس سېتىش پىلانىنى 400 مىڭ يۈەن ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى. ئۇلارنىڭ بۆلۈمى نازارەت بويىچە ئىلغار كوللېكتىپ، كۆرۈپپىسى «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار كوللېكتىپ» بولۇپ باھالىنىپ، رەھبەرلىك ۋە كەڭ ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. بۇنداق مىسال يالغۇز مۇشۇلا ئەمەس.

شىركەتتە ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ھەممە ئادەمنىڭ كۆڭلى سۆيۈنىدىغان ياخشى ۋەزىيەتنىڭ بارلىققا كېلىشىگە ئەگىشىپ، شىركەتنىڭ ئىچكى ئۇيۇشۇش كۈچى ۋە جەلپ قىلىش كۈچى بارا-بارا ئاشتى. شۇڭا بۇرۇن بۇ يەردىن ئايرىلىپ چىقىپ كەتكەنلەردىن بەزىلىرى قايتىپ كېلىشنى، ئالماشقاچى بولۇپ ئىلتىماس سۇنغانلاردىن ئىلتىماسىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدىغانلار، قېرىنداش ئورۇنلاردىن بۇ شىركەتكە ئالمىشىپ كېلىشنى ئىلتىماس قىلىدىغانلار كۆپەيدى. مانا بۇ، كىشىلەرنىڭ مايىللىقى ۋە قايىللىقى.

بەيگە داۋام قىلىدۇ

ئەخمەت سابىت بەيگە تۇلپارىغا مىنىپ، سانسىز چەۋەندازلار قاتارىدا رىقابەت دولقۇنلىرىنى يېرىپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە.

ئەخمەت سابىت يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەمىنلەش شىركىتىگە جىڭلى بولۇپ كەلگەن دەسلەپكى كۈنلەردە، 20 نەچچە يىلدىن بېرى نۇرغۇن جىڭلىلارنى كۆرگەن. كۆپ قېتىم كونا جىڭلىلارنى ئۇزىتىپ، يېڭى جىڭلىلارنى كۈتۈۋالغان، بەزى ئىشچى-خىزمەتچىلەر شىركەتنىڭ قىياپىتىدە تۈپ ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇشىغا ئۈمىدسىز قارىغانىدى. ئەخمەت سابىت شىركەتكە كېلىپ بىرەر ئاي بولا-بولمايلا تۆت يىللىق مۇددەتكە باشقۇرۇشنى ھۆددىگە ئالغاندا، تۇختامدىكى ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچلەرگە قاراپ: «ھەي بۇ ئادەم بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالارمۇ؟» دەپ ئەنسىرىگەن كىشىلەرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى.

ئەخمەت سابىت كېلىپلا يېڭى-يېڭى ئۆزگىرىشلەر بىر-بىرلەپ مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى:

كادىرلار تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ، ھەر قايسى كەسپىي بۆلۈم، ئىشخانا، تىجارەت ئورۇنلىرىغا ئىسلاھات روھىغا ئىگە، ئىقتىدارلىق كادىرلار تەكلىپ قىلىنىپ، ئەمەلىي ئىش قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولمىغان بىر قىسىم كادىرلار شاللىۋېتىلدى.

ئورگاندىكى بۆلۈم-ئىشخانىلار ئىخچاملىنىپ كادىرلار قىسقارتىلىپ ئاساسىي قاتلاملارغا چۈشۈرۈلۈپ، ئاساسىي قاتلاملار كۈچەيتىلدى.

كۆپ يىللاردىن بېرى قۇرۇلماي كەلگەن ئىشچى-خىزمەتچىلەر قۇرۇلۇشى ۋە كارخانىنى باشقۇرۇش كومىتېتلىرى تەسىس قىلىنىپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ كارخانىدىكى خوجايىنلىق ئورنى، دېموكراتىك ھوقۇقى كاپالەتكە ئىگە قىلىندى. ھەر خىل قائىدە-تۈزۈملەر مۇكەممەللەشتۈرۈلدى.

بىكار قىلىنغان ئىشخانىلار تىجارەت قىلىنىدىغان ماگىزىنلارغا ئۆزگەرتىلىپ، سىرتقى ئورۇنلار بىلەن بىرلەشمە تىجارەت يولغا قويۇلۇپ، شىركەتتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىش كۈتۈپ ياتقان پەرزەنتلىرى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

يەسلى، ئاشخانىلار قايتا تەرتىپكە سېلىنىپ، رېمونت قىلىنىپ ئاۋاتلىشىشقا باشلىدى. ئولتۇراق ئۆي قۇرۇلۇشى باشلاندى.

بىلىم ئېلىشقا تەشنا ياشلار ھەر خىل بىلىم ئورۇنلىرىغا بىلىم ئاشۇرۇشقا ماڭدى. ئىشقا ئورۇنلىشالمىغان زىيالىي ياشلاردىن 20 نەچچىسىنىڭ شتاتى ھەل قىلىنىپ مەكتەپكە ئوقۇشقا كىردى.

ئەڭ مۇھىمى كۆپ يىللاردىن بېرى ئىتتىپاقلىشالماي كەلگەن رەھبەرلىك بەنزىسى ئىتتىپاقلىشىپ، بىر مەقسەت، بىر نىيەتتە كېلىپ ئىسلاھاتنى ئومۇميۈزلۈك چوڭقۇرلاشتۇرۇش يولىدا تەكشى قەدەم تاشلايدىغان بولدى...

ئۈمىدسىزلەنگەنلەر، ئەنسىرىگەنلەر كۆز بىلەن كۆرگىلى، قول بىلەن تۇتقىلى بولىدىغان بۇ پاكىتلارنى كۆرۈپ، كەم ئەقىللىق قىلىپ بىر تەرەپلىمە ئويلىغانلىقلىرىغا خىجىل بولۇشقا باشلىدى.

دىيدەبىلىك تەسۋىرى سۆزلەر كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرىدۇ. رېئال پاكىتلار، سان-سىپىرلار كىشىلەرنى قايىل قىلىدۇ. 1988-يىللىق ئاساسىي ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچلەرنىڭ ئورۇندىلىش ئەھۋالى توغرىسىدىكى مۇنۇ ئاخبارات كىشىلەرنى تېخىمۇ قايىل قىلىدۇ:

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇقرانىڭ قېنى

(ھېكايە)

توختى ئايۇپ

I

قوبۇلخانىدا، تاجىدار بىلەن ئاقساقال — ئىككى بوۋاي بىر-بىرىگە يانمۇ-يان قويۇلغان، يالغۇز كىشىلىك يۇمشاق كرېسلوغا چۆككىنىچە سۈكۈتلۈك خىيالغا پاتقان ھالدا ئولتۇراتتى.

ئاقساقال كەيپسىز-ناخۇش، ئۇنىڭ قاتاڭغۇر، ۋىجىك ئورۇق گەۋدىسى چىدىغۇسىز ئىچكى تەشۋىش، قايغۇ، غەمدىن ئېزىلىپ، كرېسلودا بارا-بارا يوقاپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ، ئۆزىگە ئوخشاشلا قېرىپ قالغان، ئەمما بىر يەرنىڭ ھوقۇق تىزگىنىنى ھېلىمۇ قولىدا چىڭ تۇتۇپ كېلىۋاتقان بۇ سەلتەنەت ئىگىسىدىن ئىلتىپات كۈتۈپ، خېلىدىن بېرى ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئولتۇرماقتا. ئۇ، سەۋرسىزلىك بىلەن ئىششىپ ساڭگىلىغان قاپاقلىرى ئارىسىدىكى نۇرسىز ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنى قولياغلىقى بىلەن پات-پات سۈرتۈپ قوياتتى. بۇ چاغدا تېرىسىگە چېكىم-چېكىم قارامتۇل داغ چۈشكەن، تاماكا ئىسىدىن سارغايغان، جىگدە يىلتىزىدەك ئەگرى-بۈگرى، بارماقلىرى كۈچسىز تىترەيتتى. ئۇمچىيىپ يىغلاۋاتقاندەك يېرىم ئېچىلغان ئېغىزىدىن سارغايغان، ئۇپراپ، قاقشال يىلتىزىدەك چىرىقچىيىپ قالغان، تىلى بىلەن تەڭ لىكىلداپ تۇرىدىغان يېرىم-ياتە چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالاتتى.

تاجىدار، ئىككى كۈن ئىچىدىلا باشقىچە قېرىلىق يېتىپ ۋۇجۇدىدىكى تىرىكلىك نۇرى، يېغى تۈگىگەن جىن چىراغدەك پىلدىرلاپ قالغان بۇ قەدىناس بۇرادىرىگە بۆلەكچىلا ئېچىنىدى. ئىككى بوۋاي بىر-بىرى بىلەن بۇرۇندىنلا تونۇش، ئۇلارنىڭ دوست-ئاغىنىدارچىلىقى يەر ئىسلاھاتى يىللى-

---

1. سېتىۋېلىنغان تاۋارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى يىللىق پىلاندىكىدىن 82.5 پىرسەنت ئاشۇرۇپ ئورۇندىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 97.5 پىرسەنت ئاشتى.
2. تاۋارلارنىڭ سېتىلىش ئومۇمىي قىممىتى پىلاندىكىدىن 70 پىرسەنت ئاشۇرۇپ ئورۇندىلىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.6 پىرسەنت ئاشتى.
3. خىراجەت سەۋىيىسى 4.96 پىرسەنت بولۇپ، بۇلتۇرقىدىن 0.04 پىرسەنت تۆۋەنلىدى.
4. ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان پايدا بىر مىليون 900 مىڭ يۈەن (يېڭىدىن كۆپەيگەن ئىش ھەققى چىقىرىۋېتىلمىدى) گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 440 مىڭ يۈەن ئاشتى.

رىقابەت دولقۇنلىرى رەھىمسىز كېلىدۇ، لېكىن قىممەت قانۇنى ئادىل بولىدۇ. ئەخمەت سابىت رىقابەت دولقۇنلىرىدا دەسلەپكى قەدەمدىلا كىشىلەر قەلبىنى قايىل قىلارلىق نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. ئۇ ھېلىمۇ بەيگىدە. ئۇنى تېخىمۇ مۇشكۈل داۋانلار ئارقىسىدىكى پارلاق مەنزىل كۈتمەكتە.

لىرىدىلا باشلانغان، پارتىيىگە بىر كۈنى ئۆتكەن. ئاددىي كادىرلىقتىن ئىبارەت باش نوقتىدىن رەھبەرلىك قاتلىمىنىڭ ئېگىز پەلەمپەيلىرىگە كۆتۈرۈلۈشىمۇ خۇددى قۇرامىغا يەتكەن ئۇچقۇر تۇلپاردەك تەڭلا چېپىپ ماڭغان... شۇنداق قىلىپ تالاي يىللار ئۆتۈپ كەتتى. رەھبەر بولغانىنىڭ، ئەمەل تۇتقانىنىڭ دەرد-ئەلەمىنى بىر چاغلاردا بولۇشچە تارتىپ، ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ راھەت-مەئىشىتىنى كۆرىدىغان چاغدا، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تەڭلا قېرىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشتى، بولۇپمۇ ئاقساقال سالامەتلىكى ياخشى بولمىغاچقا، ئورنىنى باشقىلارغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، بۇرۇنراق دەم ئېلىشقا چىقىشقا مەجبۇر بولدى. ئەمما تاجىدار ئۇنىڭدىن بىر نەچچە ياش كىچىك، سالامەتلىكىمۇ ياخشى ئىدى. شۇڭا ئەمەل-مەنسەپ تاجىسىمۇ بېشىدا مەزمۇت تۇرۇۋاتاتتى. لېكىن، ئاقساقال دەم ئېلىشقا چىققان كۈنىدىن باشلاپ، ئۇنى تولىمۇ قورقۇنچلۇق، مۇدھىش بىر سوئال قىينايدىغان بولۇپ قالدى: بۇ تاجنى يەنە نەچچە يىل كىيىشكە نېسىپ بولار؟ كىم بىلىدۇ، ئەگەر كېسەل بولۇپ يىقىلامدۇ ياكى يۇقىرىدىن ياشراق، ئۇنىڭدىنمۇ قابىل بىرسى كېلىپ ئورنىغا ئولتۇرامدۇ؟ تاجىدارغا ئەمدى شۇ نەرسە ئايان: تاج ئۇنىڭغا ئۇزۇن نېسىپ بولمايدۇ. ئۇنىمۇ پات ئارىدا ئاقساقالغا ئوخشاش ھاسىسىنى تۇتقاملاپ قېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ھوقۇقىنىڭ بارىدا قىلىشقا تېگىشلىكنى قىلغۇلۇق، ئۇ قولىدىن كەتكەندە پۇشايماندىن نېمە پايدا؟ ئېھتىمال، ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئاقساقال بىلەن يەنە بىللە بولار، بىللە ئاپتاپقا قاقلىنار... بىللە مۈگدەر... شۇنداق ئىكەن، ئاقساقالنىڭ دەردىگە يەتمىگىلى بولامدۇ؟

— ئېيتىپ قويۇپتۇ-دە، ئاپلا... ئوغلىڭىز شۇنداقمۇ قىلغانىمىدۇ-ھە؟ ھېچ ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ جۇمۇ. ۋاي-ۋاي، بېشىم ئايلىنىپلا كەتتى، بۇ ئىشنى باشتىن يەنە بىر سۆزلەپ بېقىڭا، تاجىدار ئېغىر خىيالدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ھارغىن كۆزلىرىنى ئاقساقالغا تىكتى.

— ھەي... ئويلىمىغانلا بىر پېشكەللىك...، — ئاقساقال كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، كىرىسلودىن كۆتۈرۈلۈپ قويدى، — بۇ تېخى مۇشۇ يەكشەنبە كۈنى بولغان ئىش. ئوغلۇم ئەتىگىنى ھېلىقى سىز تەقدىم قىلغان ئوۋ مىلتىقىنى ئېلىپ، دەريا بويىدىكى ئورمانلىقتا ئوۋ ئوۋلاشقا بارغان ئىكەن، قىرغاۋۇلدىن بىرەرنى ئاتار-ئاتمايلا، نەدىن پەيدا بولغان ھېلىقى ئۆلتۈكنى ساتقۇر، كېلىپلا ئوغلۇمنىڭ قولىدىكى مىلتىققا ئېسىلىۋېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ...

— توختاڭا، — تاجىدار قولىنى كۆتۈردى، — ئۇنىڭ كىملىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆردىڭىزمۇ؟ ئۇ، ئورمانلىقتا يوشۇرۇنۇۋالغان ئوغرى-بۇلاڭچى بولمىسۇن يەنە! شۇنداقلا بولىدىغان بولسا، ئوغلىڭىز يوللۇق قوغدانغان بولىدۇ-دە.

— سۈرۈشتۈرۈپ كۆردۈم. ئورمان مۇھاپىزەتچىسىكەن.

— ئورمان مۇھاپىزەتچىسى بولسىمۇ، ئوغلىڭىزنىڭ قولىدىكى مىلتىققا ئېسىلىشقا نېمە ھەددى بار ئىكەن؟ — دېدى تاجىدار خاپا بولۇپ، — بىرەر قىرغاۋۇلنى ئاتقانغا نېمە بولىدىكەن، ياكى ئۇ تۈگەپ قالامدىكەن؟

ئاقساقال ئۇنىڭ بۇ مېھرىبانلىقىدىن تەسىرلىنىپ كۆزىگە ياش ئالدى.

— شۇ ئەمەسمۇ، ئەمما ئۇ، قانۇنغا خىلاپلىق قىلدىڭ، دېگەن دەستەكنى كۆتۈرۈۋالغانمىش.

— قايسى قانۇنغا؟

— ئورمان قانۇنى بىلەن مۇھىت ئاسراش قانۇنىغا.

www.uyghurkitap.com

— ھىم ...! ئۇرمان قانۇنى، مۇھىت ئاسراش قانۇنى ... نېمىدېگەن تولا قانۇنلار بۇ؟ — تاجىدار غەزەپلەنگەنلىكىدىن كىرىسلودىن چاچراپ قوپۇپ، ئاقساقالنىڭ ئالدىدا ئۇ ياقتىن - بۇ ياققا مېڭىشقا باشلىدى، — يۈرىكىمدىكى گەپنى ئېيتسام، مۇشۇ كۈندە، مۇشۇنداق چاچتىن تولا قانۇنلار بىلەن زادىلا خوشۇم قالمىدى، ئېيتىپ بېقىڭا، مۇشۇنداق قانۇنلار يۇقىرىدىن خۇددى تار ئۇچقۇندىمىدەك يېغىپ كېلىۋەرسە، ئۇنىڭ قايسىنى بىرىنى ئوقۇپ، تۇرۇشكە تەكلى، بەستە ساقلىغىلى، ئىجرا قىلىپ ئۈلگۈرگىلى بولىدۇ دەيسىز؟ بىزنى ھوقۇق تۇتۇپ تۇرغىلى ئۇزۇن يىل بولدى، بۇرۇن مۇنداق قانۇنلار بولماي تۇرۇۋىمۇ، ھاكىمىيەتنى كۆڭۈلدىكىدەك باشقۇرۇپ كەلگەنغۇ بىز؟ — تاجىدار ھەسرەتلەنگەن قىياپەتتە ئۆزىنى كىرىسلوغا تاشلىدى. — خوش، شۇنداق قىلامىز؟

— شۇنداق قىلىپ، ئىككىسى مىلتىقنى تالىشىپ تالىشىپ، تەپكە ئۆزلۈكىدىن بېسىلىپ كېتىپتىمۇ قانداق «گۇم!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا ھېلىقى ئۆلۈكنى ساتقۇر...

— يارىدار بولۇپتىمۇ؟

— ياق، جايىدىلا ئۆلۈپتۇ...، — ئاقساقال ئىچ-ئىچىدىن قىيىنىلىپ، سىلكىنىپ، ھېشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى، — قېرىغان چېغىمدا... قارىماسىز، ساقىلا كەلگەن بۇ بىشكەلچىلىكنى، ئوغلۇم بۇ يىل داشۆگە ئىمتىھان بېرىۋىدى، كىيىم-كېچەكلىرى يوتقان-كۆرپىسىدىن تارتىپ تەق قىلىپ قويغان، چاقىرىق قەغىزىگىلا قاراپ قېلىۋېدۇق - دەڭا. دەۋاگەرنىڭ تەلىپى قاتتىقمىش، خۇنغا خۇن تۆلىتىۋالىمىز، دەپ چۇقىرىشىپ تۇرۇۋاتقانمىش. ئەمدى ئوغلۇم-نىڭ تەقدىرى نېمە بولۇپ كېتەر؟ بىرنەرسە دەڭا، ئۇنى ئامال قىلىپ بۇ بىشكەلچىلىك-تىن قۇتۇلدۇرۇۋالغىلى بولماسمۇ - ھە؟ مۇبادا... ئۇ كۆز ئالدىمدىلا جازالىنىپ كېتىدىغان بولسا، مەنمۇ ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۈگەشكىنىم ياخشى!

تاجىدار ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىدىن زېرىككەندەك، پەرۋاسىزلىق بىلەن يېنىدىكى ئېلېكتر كونۇپكىسىنى باستى. شۇھامان ياندىكى ئىشىك ئېچىلىپ، ياش، گۈزەل خىزمەتچى قىز، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ئەدەپ بىلەن كىرىپ كەلدى-دە، قولىدىكى ئالتۇندىن رەڭ بېرىلگەن پەتنۇستىن ئىككى جام قەھۋەنى ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى چاي شىرەسىگە قويۇپ، خۇددى بۇرۇنقىدەك شەپىسىز دەسسەپ چىقىپ كەتتى. بىرلىيانت جام ئىچىدىكى ھورى چىقىپ تۇرغان قىزىق قەھۋە خۇددى ئوق تېشىپ ئۆتكەن يارا ئېغىزىدىن ھازىرلا ئېتىلىپ چىقىۋاتقان قىپقىزىل قاندەك جۇلالىنىپ كىرپىكتەك ئۈستىدىكى ياشتەك لىغىرلاپ تۇراتتى.

تاجىدار كىچىك قوشۇق بىلەن ئىككى جام قەھۋەنى ئالدىرىماي قوچۇپ ئارىلاشتۇ-رۇپ، بىرسىنى ئاقساقالنىڭ ئالدىغا سۈرۈپ قويدى:

— قېنى، قىزىقىدا ئىچىڭ، قەھۋەنىڭ نېرۋا پائالىيىتىنى تورمۇزلاپ يۈرەكتىكى جىددىيلىكنى پەسەيتىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان بولغىيدىڭىز؟ — ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە تەمكىن، پەس، ئەمما خاتىرجەم بىر ھېسسىياتتا چىقىۋاتاتتى، ئۇ ئالدىدىكى قەھۋەنى ئىككى ئوتلام سۈمۈرگەن-دىن كېيىن ئاغزىنى بىر پەس تامشىپ، بىر خىل كۆيۈنگۈچى، خۇشخۇي ئىگە يېنىياتتا داۋام قىلدى، — يىغلىماڭ، بۇنچىلىك كىچىككىنە ئىش ئۈچۈن كۆز يېشى قىلىش سىز بىلەن بىزگە يات جۇمۇ. بىر-بىرىمىزنى ياش چېغىمىزدىن تارتىپ ئوبدان بىلىشىمىز. ئىنقىلابنىڭ ئەچچە

ئون يىللىق شىددەتلىك بوران-چاپقۇنلىرىدىمۇ كۆزىڭىزدىن مىت قىلىپ ياش چىقارمىغان. ئەمدىلىكتە ھاياتىڭىز خەلق ۋە پارتىيە ئۈچۈن تېخىمۇ قىممەتلىك بولۇپ قېلىۋاتقان بىر چاغدا ئۆزىڭىزنى يوقىتىپ قويسىڭىز قانداق بولىدۇ؟

— چىدالمىدىم، بالىنىڭ كىچىكى ئەمەسمۇ؟ — ئاقساقال قولياغلىقى بىلەن دەسلەپتە يېشىنى، ئاندىن بۇرنىنى سۈرتتى.

— سىز ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەپ كۆردىڭىزمۇ؟

— سۈرۈشتۈردۈم، ئۆلگۈچىنىڭ ئاتا-ئانىسى ئورمانلىق يېنىدىكى بىر يېزىنىڭ دېھقانلىرى ئىكەن. ئۇلارنىڭ يەنە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، ھازىر يېزىدا دېھقانچىلىق قىلىۋاتقان يەنە بىر چوڭ ئوغلىمۇ بار ئىكەن. ئۇ، ۋەقە يۈز بېرىشتىن بىر ھەپتە ئىلگىرى سۇ ئامبىرىغا ھاشارغا كەتكەن ئىكەن.

— دېمەك، دەۋاگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاددىي پۇقرالار دەڭا.

— شۇنداق. ھەممىسى پۇقرالار.

تاجىدار كىرىسلودىن ئىرغىپ تۇرۇپ، جامدىكى قەھۋەنىڭ ھەممىسىنى ئىشتىھا بىلەن غۇرتۇلدىتىپ ئىچىۋەتتى-دە، گەۋدىسىنى غالىبلارچە كىرىپ، بېشىنى مەمنۇنلۇق بىلەن سىلكىپ قويدى:

— پۇقرالار دەڭ... ئۇنداق بولسا مەسىلە كۆڭۈلدىكىدەك ھەل بولىدۇ قېرىندىشىم. ئۆزىڭىزگە قاراڭا، ئىككى كۈندىن بېرى خۇددى ئون يىل كېسەل تارتقاندەك تۈگىشىپ كەتكىنىڭىزنى. پېشقەدەم رەھبىرىي كادىرلار پارتىيىمىزنىڭ قىممەتلىك بايلىقى، بۇ بايلىق ئاسرالمىسا قانداق بولىدۇ؟ ئېيتايلۇق، سىزنىڭ پارتىيە ۋە خەلق ئىشلىرى ئۈچۈن يېرىم ئەسىردىن كۆپرەك جان تىكىپ، سەممىي-ساداقەت بىلەن ئىشلەپ ياراتقان تۆھپىلىرىڭىزنىڭ يۈز-خاتىرىسى مۇشۇنچىلىك غەم-ئەندىشىلىرىڭىزگە دال بولالمىسا، بۇ تارىخىي تۆھپىنىڭ قەدىر-قىممىتى نەدە قالىدۇ؟ — ئۇ ئاز ۋاقىت ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن داۋاملاشتۇرۇپ دېدى، — مېنىڭچە مۇنداق قىلايلى، سىز يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار ساناتورىيىسىگە بېرىپ، بىر-ئىككى ئاي دەم ئېلىپ داۋالىنىپ كېلىڭ، ئوغلىڭىزمۇ خاتىرىسىنى جەم قىلىپ، ئالىي مەكتەپكە چاقىرىق كەلگەن ھامان مېڭىۋەرسۇن. ئېيتماقچى... ئوغلىڭىزنىڭ كەيپى قانداقراق؟ تامىقى تارتىلىپ كەتتى دەڭ. ۋاي بىچارىيەي... ئورۇقلاپ كەتكەنمىدۇ ئۇ؟ ئۇنداق بولسا قانداق بولىدۇ؟ ياشلار جەمئىيەتنىڭ كەلگۈسى، سىز بىلەن بىزنىڭ ھاياتلىق يىلتىزىمىز. راستىنى ئېيتسام ئوغلىڭىز قالتىس يىگىت بوپتىكەن جۇمۇ، خۇددى سىزنىڭ ياش ۋاقتىڭىزدىكىدەك. ئۇ تېخى ئۆتكەن ھەپتىدىلا ئالدىمغا كېلىپ، بىر ئەدەبلىك سالام بېرىۋىدى...

ئاقساقال ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن تاغدەك سۆيۈنۈپ تۇرسىمۇ، ئېھتىماللىقى كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر مۇدھىش خەۋپ، يۈرىكىنى زەھەرلىك يىلاندەك چىرماپ تۇراتتى.

— بۇغۇ بەك بەلەن گەپ بولدى...، — دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ، — بىراق، ئوغلۇمنىڭ قانۇنىي جاۋابكارلىق مەسىلىسى...

تاجىدار كۆرەڭلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى:

— خاتىرجەم بولۇڭ، مەن بۇنداق ماجىرالارنى بىر تەرەپ قىلىشتا خېلىلا تەجرىبىلىك بولۇپ قالغانمەن، مەن بۇنى قانداقتۇر قانۇنىي ۋاسىتە بىلەن ئەمەس، ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈكرەك بولغان باشقىچە تەدبىر، ئاقىلانە يول بىلەن ئوڭۇشلۇق ھەل تاماماقچىمەن.

ئاقساقال ئۆز تەسەۋۋۇرىدىكى خاراكتېرى ناھايىتى ئېغىر بولغان بۇ قانلىق ۋەقەنىڭ تاجىدار دەۋاتقاندەك ئۇنچىۋالا ئاسان، ئوڭۇشلۇق ھەل بولۇپ كېتىشىگە كۆزى يەتمەي، كۆزلىرىنى پارقىراتقىنىچە قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

— بىر ئىش ماڭا ئايدىڭلاشمايىۋاتىدۇ، دەۋاگەرلەر ئۆلگۈچىنىڭ خۇنىدىن كەچمەي تۇرۇۋالسىچۇ؟ — دېدى ئۇ ئەندىشە، تەشۋىش ئىچىدە. ئەمما تاجىدار بۇرۇنقىدەكلا پەرۋاسىز، خاتىرجەم كەيپىياتتا ئولتۇراتتى.

— ياق، كېچىدۇ. بەلكى ئۇلار جەسەتنىڭ قان داغلىرىنى ئۆز تىللىرى بىلەن يالاپ، ئىزناسىنى يەر-يۈزىدە قويمايدىغان بولىدۇ.

— ئاھ، خۇدا...! — ئاقساقال ھاياجاندىن ئۆزىنى باسالماي ۋارقىراپ كەتتى، — سىز شۇنچە ئاقىل، شۇنچە كۈچلۈك دەپ تەرىپلەۋاتقان قايسى كارامەتلىك مۆجىزىدۇ ئۇ؟!

تاجىدار كېرىلىپ قويدى. ئۇ شۇ تاپتا ئاقساقالدىن ئىبارەت بىرلا ئادەمگە ئەمەس، سەھنىدە تۇرۇپ تۆۋەندىكى نەچچە مىڭ ئادەمگە نۇتۇق سۆزلەۋاتقاندەك تەنتەنە بىلەن بۇ مۆجىزىنىڭ سىرىنى چۈشەندۈردى:

— بۇنى قايسى كارامەتلىك مۆجىزە دەمسىز؟ پۇل... مەنپەئەت ... قېرىندىشىم! مۇشۇ كۈنلەردە بۇ ئىككى مۆجىزىنى قايسى بىر پۇقرا، ئوچۇقراق ئېيتقاندا قايسى بىر دېھقان ئۈمىد قىلمايدۇ دەيسىز؟ دەۋاگەرلەرگە پۇل بېرىمىز، نوپۇسىنى شەھەرگە ئورۇنلاشتۇرىمىز. ئۆلگەن ئوغۇلنىڭ ئورنىغا ئائىلىسىدىكى ئۈچ جاننىڭ ھەممىسىنى ئورمانچىلىق ئىدارىسىگە ئىشچىلىققا تونۇشتۇرۇپ قويىمىز. ئېيتىپ بېقىڭا، ئۇلار بىر ئۆمۈر يەتكۈدەك پۇلغا ئېرىشكەن، ئېتىزنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرىدىن بىراقلا قۇتۇلغان چاغدا قانداقتۇر خۇن دەۋاسى توغرۇلۇق ئويلىنىشقا ۋاقتى يېتەرمۇ؟

— ئەقلىڭىزگە بارىكاللا! — ئاقساقال خۇشاللىقىدىن يەنە ۋارقىرىۋەتتى، — مەن نېمىشقا ئويلىمىغاندىمەن بۇ چارىنى!

— توختاڭ، يەنە بار. ئىش بۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمەيدۇ تېخى! دەۋاگەرلەرنىڭ ئېغىزى ئېتىلگىنى بىلەن، باشقىلارنىڭ، مەسىلەن: قولۇم-قوشنا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ ئېغىزىنى بېسىقىدۇ دەپ ئويلامسىز؟ ئۇلارنىڭ ئېغىزىنى تۇۋاقلاپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى ئايىماي دۇمبالاشقا جۈرئەت قىلالايدىغان بىر كالتەك كېرەك. كۆزىڭىزنى پارقىراتماڭ، بۇ كالتەك باشقا نەرسە ئەمەس، ئاشۇ يېزىنىڭ پارتكوم شۇجىسى، ھە... ئېسىمگە كەلدى، ئۇ تېخى بىر ئاينىڭ ئالدىدا ناھىيىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسىنىڭ ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ كەلگەن. مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ غەرىزىنى چۈشەنگەنىدىم. بىز ئەمدى شۇنى ئىشقا سالىمىز.

— بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا نېمە ئىنئام قىلىمىز، پۇلمۇ؟

— ياق، ئۇنىڭ ھازىر ئىنتىلىدىغىنى پۇل ئەمەس، مەنسەپ! قېنى قاراپ باقمەن، بۇ ئىشتا خىزمەت كۆرسىتىدىغانلا بولسا، ھازىرقى كادىرلارنى تەكشۈرۈش پۈرسىتىدىن

پايدىلىنىپ ئەمەلىنى ئۆستۈرىمەن. خوش، قېنى... قەھۋەنى قىزىقىدا ئىچىۋەتمەمسىز قېرىندىشىم، سوۋۇپ قالغان قەھۋە لاي سۇغا ئوخشايدۇ. لاي سۇ ئىچكەن ئادەم جىگەرسىز، رائىش، قورقۇنچاق بولۇپ قالىدۇ!

— ئاقساقالنىڭ ئەڭ قورقىدىغىنى ئادەم قېنى ئىدى. ھالبۇكى، ئالدىدىكى بىر جام قەھۋە خۇددى ئوغلى ئېتىپ تاشلىغان ھېلىقى نورمان مۇھاپىزەتچىسىنىڭ كۆكرىكىدىن ئېتىلىپ چىققان قاندەك قىپقىزىل يالتىراپ، ھەر بىر قارىسىلا يۈرىكىگە ئۆلۈم ۋەھىمىسى سېلىپ، كۆڭلىنى ئايىنىتىپ تۇراتتى. ئۇ ئەمدى تاجدارنىڭ يۈتىرىدىكى ئاجايىپ مۆجىزىلىك چارە-تۈسۈلىدىن خۇشال بولۇپ، ئەقلى-ھوشىنى يوقاتقاندەك بولدى-دە، ئالدىدىكى قەھۋەنى بىرلا كۆتۈرۈپ غۇرتىلدىتىپ ئىچىۋەتتى.

2

تۆت كۈندىن بېرى قايغۇلۇق ماتەم ساداسى، دىلنى ئەزگۈچى ھەسرەتلىك يىغا-زار ئاڭلىنىپ تۇرغان بۇ ھويلىنىڭ بۈگۈن ئەتىگەندىن بۇيانقى كۆرۈستاندەك تىمتاسلىقىدىن قولۇم-قوشنىلار، پەتىلەش ئۈچۈن يىراق-يېقىندىن كېلىشكەن جامائەت ھەيران...

گۇناھسىز ئېتىلىپ كەتكەن ئوغلىنىڭ دەردىدە يىغلاپ-يىغلاپ ئاخىرى ھوشسىزلىنىپ يىقىلىپ قېلىشقانىمىدۇ يا شۇ بىچارىلەر ...؟ راست، مېيىتنى ئۇزاتقان كۈنى ئەر-خوتۇن ئىككى ھازىدار بىچارە تاۋۇتقا ئېسىلىپ، قان-قان يىغلاپ، نەچچە قېتىم ھوشىدىن كېتىشكەن. كىشىلەر ئۇلارنى يۆلىشىپ، بىرلىرى ئۇستىبېشلىرىدىكى توپىلارنى قېقىشقان، بىرلىرى يۈزلىرىگە سوغۇق سۇ سېپىپ ھوشىغا كەلتۈرۈشكەن ئەمەسمىدى.

بىچارە ئاتا... ئۇ، ئوغلىنىڭ دەردىدە تولا يىغلاپ، ئاۋازىمۇ پۈتۈپ كەتكەن، «جانىغا جان ئالىمەن، قانىغا قان...!» دەپ ۋارقىراپ قولىغا پالتىنى ئېلىپ نەچچە قېتىم سىرتقا يۈگۈرگەن چاغدا، جامائەت تەسەللى بېرىپ تارتىۋېلىشقان. ئۇ ئاخىرى قەھرى-غەزىپىنى، دەرد-ئەلىمىنى ئۆزىدىن ئېلىپ، ئۆزىنى تاۋۇتقا ئۇرۇپ، پىشانىسىنى يېرىۋالغان، ساقاللىرىنىمۇ يۇلۇپ تۈگەتكەن...

مۇسىبەتلىك ئانىنىڭ قان-ياشلىق نالىسى، ئەلەملىك ھازىسى ئېرىنىڭكىدىنمۇ ئېغىر بولغانىدى: ئۇ ئۆمرىدە بىرەر كەلىمە ناخشىنىمۇ غىڭشىپ ئېيتىپ كۆرمىگەن يۇۋاش، تارتىنچاق، نومۇسچان ئايال دەپنە كۈنى ئوغلىنى ئۈنلۈك قوشاقلا قوشۇپ، ئاۋازىنى بولۇشىچە قويۇپ، ھازا ناخشىسى ئېيتقانىدى. ئۇ يىغلايتتى ھەم ناخشا ئېيتاتتى. ئۇنىڭ ماتەم ناخشىسىنىڭ ئىزگۇ مۇڭلىرىدىن دەريا-دەريا مۇسىبەت ياشلىرى ئاقاتتى. ناخشا يۈزلىگەن يۈرەكلەرنى ئەزدى، كىشىلەر ئۇنىڭ دەردلىك، مۇڭلۇق قوشىقىغا ئەگىشىپ يىغلاشتى...

ئەجەپ ئىش، قېنىدۇ بۈگۈن ئۇ ھازىدارلار؟ نېمىشقا يەنە ئاڭلانمايدىغاندۇ ئۇ ماتەملىك ناخشا؟ راست، ئۇلار ئۆي ئىچىدە مۇسىبەت دەردىدە ھالسىزلىنىپ يىقىلىپ قالغان بولسا ئەجەپ ئەمەس. مانا بۈگۈن جامائەت نەچچە كۈندىكىدىنمۇ كۆپ يىغىلىپتۇ. ئىككى ھازىدارغا ھەمدەردلىك كۆرسىتىش كېرەك. شۇ تاپنىڭ ئۆزىدىلا!

جامائەت دەرۋازىنى ئىتتىرىشتى ۋە بىر-بىرىگە تەئەججۈپ بىلەن قاراپ قېلىشتى. دەرۋازا ئىچىدىن زەنجىرلەنگەن، چۈنكى تاراقلىغانىدى، جامائەت ئاخىرى دەرۋازىنى مۇشتە-لاشقا، ھازىردارلارنى چاقىرىشقا باشلىدى. لېكىن شۇ چاغدا، كۈتۈلمىگەندە ئىچكىرىدىن ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ خۇشال پاراڭلىشىشلىرى، پەقەت ۋىسالىغا يەتكەن ياكى ئۇش-تۇمتۇت بەخت-ئامەتكە ئېرىشكەن كىشىلەردىنلا ئاڭلاشقا بولىدىغان شادىيانە كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى. قوشنىلار شۇ چاغدىلا كېچىدىكى بىر ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ، ھەيرانۇ-ھەسلىكتىن ياقىسىنى تۇتۇپ ئارقىسىغا داجىشۋاتقان جامائەتكە ئاخشام يېرىم كېچىدە بولارنىڭ ئۆيىگە قايىتىندۇر، ئىككى كىچىك ماشىنىدا ئادەملەر كېلىپ، تاڭ سەھەرگە يېقىن كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىشتى.

— قالتىس ھەممەتلىك كىشىلەر ئىكەنغۇ ئۇلار؟ — جامائەت ھەيران بولۇپ، بىر-بىرىگە مەنىلىك كۆز قىسىشتى، — پۈتۈن يۇرت ئەھلى تۆت كۈندىن بېرى تەسەللى ئېيتىپ تۇختىتالمىغان كۆز ياشنى ئۇلار بىر كېچىدىلا كېلىپ توختىتىۋېتكەن، مۇسىبەتلىك يىغا ئاۋازىنى بەخت كۈلكىسىگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن بولسا... دېمەك بۇ، بىز ئويلاپ يېتەلمىگەن قالتىس مۆجىزە ئىكەن. جامائەت! بۇ مۆجىزە ئالدىدا بىز كىم بولۇپ قالدۇق ئەمدى؟ ئۆزىمىزنى پەس قىلمايلى، جۇرۇڭلار كېتەيلى!

راست. ئۆي ئىچىدە باشقىچە بىر مۆجىزىلىك ھال: ياپيېشىل نۇر بىلەن چاقناپ، چانىقىدىن ئېتىلىپ چىقىپ كېتەي دەپ قالغان ئىككى جۈپ كۆز ئالدىدىكى شىرە ئۈستىگە بىگىزدەك قادالغىنىچە قېتىپ قېلىشقان. كىرپىكلەردە تارام-تارام ياش. ئەمما ئۇ مۇسىبەت يېشىدەك سوزۇك، ئىسسىق ئەمەس، ئۇ، ئەۋرەز سۈيىدەك سوغۇق، پاسكىنا، دۇغلانغان...

— ئاھ، ھېچ ئىشەنگىم كەلمەيدۇ دادىسى، راستىنلا ئون ئۈچ مىڭ يۈەن پۇلمىدۇ بۇ؟

— ئەخمەق خوتۇن، باشاسىق دېگەن يالغان ئېيتامدۇ؟ قارىماسەن، مانا، تاتازا... تاتازا ...

— شۇنداق بولسىمۇ ساناپ باقساقۇ...

— ئەمسە ئىشىك-دەرۋازىنى چىڭ ئەت، تېز بول!

ئەر-خوتۇن ئىككىيلەن شىرە ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىشىپ، ئالدىدىكى دەستە-دەستە پېچەتامك پۇللارنى، خۇددى ئۇ ھازىرلا چاڭگىلىدىن ئۇچۇپ يوقاپ كېتىدىغاندەك، ھەيدىسى بىلەن چىڭ بېسىۋېلىشقان.

— ھەيدەڭنى كۆتۈر دەيمەن، خوتۇن كىشىنىڭ نەپسى تەككەن پۇلنىڭ بەرىكىتى بولمايدۇ، ئۇقتۇڭمۇ؟

— ئۇقتۇم، ئەمسە سىلى سانىسىلا، مەن قاراپ تۇراي، ھېچ بولمىسا كۆزۈمىز بولسا تويۇپ تۇرسۇن بۇ پۇلغا.

ئاتا ئەمدى ئۆزىنىڭ ھازىردار ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇغان، ئۇ شىرە ئالدىدا ئازادە، راھەتلىك ئولتۇرۇشى ئۈچۈن، بېلىدىكى ئاق بەلباغنى يېشىپ تاشلاپ، پەگاغا چۆرىدى. ھەيدىسىنى ئېچىۋېتىپ، يەڭلىرىنى جەينىكىگىچە تۈردى-دە، پۇللارنى بىر چەتتىن ساناشقا

باشلىدى. ئۇ گويا بۇ پۇللارنى بىرسىنىڭكىدىن ئوغرىلاپ، بۇلاپ كەلگەندەك، يۈرىكى ئەنسىزلىك ۋە ھەسەد، تەشۋىش ئىسكەنجىدە دۈپۈلدەيتتى، قوللىرى تىترەيتتى.

«... يۈز ... بەش يۈز ... مىڭ ... ئىككى مىڭ ...»

بارىدقى تىنىمسىز ھۆلدەۋىرىشتىن پاقا قورسىقىدەك ئاقىرىشقا باشلىدى. ئاغزىمۇ قۇرۇپ كەتتى. ئەمما پۇل تۈگىمىدى. پۇل شاراقشىيتتى، تاراقشىيتتى، بۇئاۋاز خۇددى قان ئىچمۇاتقان لالما ئىت تىلىنىڭ شالاپشىلىرىدەك ئىشتىھالىق ۋە رىتىملىق ئىدى. نىھايەت، ئاللىقاچان ماغدۇرى قۇرىغان قولىنىڭ بۇ پۇللارنى ساناپ تۈگىتىشكە قۇدرىتى يەتمىدى، ئاتا ئاخىرى پۇللارنى توپى بىلەنلا سانىشقا باشلىدى.

— بىرسىنىدىمۇ كەم ئەمەسكەن خوتۇن، دېگەنغۇ مەن. باشلىق دېگەن يالغان ئېيتمايدۇ دەپ.

— بۇ خەتچۇ دادىسى؟ — دېدى ئانا پۇلنىڭ ئاستىدىكى قىزىل تامغىلىق بىر ۋاراق قەغەزنى ئېرىگە كۆرسىتىپ.

— بۇ، ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ ئۈچىمىزنى ئورمانچىلىق ئىدارىسىگە ئىشچىلىققا قوبۇل قىلىش توغرىسىدىكى تونۇشتۇرۇشى.

— ئاھ، خۇدا! ئەمدى ھەقىقىي بەختكە ئېرىشىپتۇق! — ئانا ئۆمرىدە ھېچقاچان ھېس قىلمىغان چەكسىز بەخت ھۇزۇرى ئىچىدە يىغلىۋەتتى، — شۇغىنىسى... شۇ رەھمەتلىك ئوغلۇم قازايى - قەدەرگە ئۇچرىمىغان بولسا ...

— ئاغزىڭنى يۇم! — ئاتا مۇشتۇمىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا تەڭلىدى، — بۇئامەت بىزگە نەدىن كەلگەن؟ ئەمەلىيەتتە ئوغلۇڭنىڭ ئۆلۈمىدىن - دە! ئۆلدى — كەتتى. ئۇنىڭغا ئارتۇقچە ئۆكۈنگۈلۈك ئەمەس. نېمە ئىلاج؟ ئوغلىمىزنىڭ تەقدىر - پېشانىسى شۇنداقتۇر. بىرسى ئۇقتا ئۆلىدۇ، بىرسى سۇدا. باشلىق بىلەن بىللە كەلگەن ھېلىقى ئىمام ئېيتتىغۇ، ئاللانىڭ ھۆكمىگە پۈتكۈلۈك. ئېسىڭدە بولسۇن، بۇنىڭدىن كېيىن ئەرز - پەرز دېگەن گەپنى ئېغىزىمىزغا ئالمايلى، دەرۋەقە، باشلىقنىڭ بالىسىنى قاتىل دەپ جازالاپ بەرگەنگە ئوغلىمىز تىرىلىپ قالاتتىمۇ، يۇقىرىنىڭ مۇشۇنچىلىك ھىممىتىگە شۈكرى دەيلى.

— راست، ھېچنېمە بەرمىسىمۇ نېمە دېگۈلۈك؟ — دېدى ئانا يېشىنى سۈرتۈۋېتىپ.

بىر چاغدا دەرۋازىنى يەنە كىمدۇر بىرسىنىڭ گۈمبۈرلىتىپ ئۇرغان، چالاقشىپ تەپكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئىككىيلەن شۇئان بىر - بىرىنىڭ كۆزلىرىگە تەشۋىش، ھۇدۇقۇش ۋە قىزغىنىش ئىچىدە قادىلىپ قېلىشتى.

— يەنە ئەتىگەنكى جامائەتمىدۇ؟

— كارىڭ بولمىسۇن! — دېدى ئاتا ئۆيىنىڭ تۆت بۇرجىكىگە ئالاڭلاپ قاراپ، — پۇللارنى يوشۇرۇش كېرەك. تېز بول!

— ساندۇقنى ئاچايمۇ؟

— كاپىشما!

— تەكىينىڭ ئىچىگە تىقايلى بولمىسا.

— ئەستەغپىرۇللا ... !

— ئەمىسە نېمە قىلاي؟

www.uyghurkitap.com

— كەتمەيلى ئەكەل، يەرگە كۆمىمىز، مۇشۇ يەرگە.

— ھەممىسىنىمۇ؟

— ئەلۋەتتە ھەممىسىنى - دە!

— ۋاي، نېمە دەيدىغانلا خۇدايىم...! — ئانا رەنجىپ بولۇپ بېشىدىكى بىر چەكمەنى ساڭگىلاپ قېپىشىپ قالغان ئىتاق ياغلىقىنى يەرگە ئاتتى، — چىشىمىزنىڭ ئارىدا ھېچ بولمىسا پۇلىنىڭ يېرىمىنى يېمەيمىزمۇ، ئىچمەيمىزمۇ، خەقنىڭ خوتۇنلىرىنىمۇ كۆرۈۋاتىلا، قوللىرىدا ياقۇت ئۈزۈك، قۇلىقىدا ئالتۇن ھالقا، بوينىدا مەرۋايىت...

— بالىنى مەن تاپقان! — ئاتا بويۇن تومۇرلىرىنى كۆپتۈرۈپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى، — پۇلنى قانداق خەجلەش ئۆزۈمنىڭ ئىشى. سەن ئارىلاشما!

— ئارىلاشما؟ بالىنى مەن تۇغقان، ۋەيىيەي...! — چاچلىرى سالپىيىپ ئانا ئورنىدىن بەتتەر قەھرى - غەزەپكە كەلدى. — دېگەن گېپىنى تېخى! خۇددى ئاچچىق تولغىقىدا ماڭا بىر قېتىم ئىنجىقلىشىپ بەرگەندەك!

— خەپ جۇمۇ، سەن ئىسپلاسنى ھېلى...!

— ئۆزۈڭ ئىسپلاس...!

بىر چاغلاردىكى ئىناق، مېھرىبان ئەر - خوتۇن ئەمدى بىر - بىرىگە دۈشمەن، تامامەن يات كىشىلەرگە ئايلانغان. ئۇلار شىرە ئۈستىدىكى پۇلنى بۆلۈشۈۋېلىش ئۈچۈن، بىر - بىرى بىلەن غالجىر ئىتتەك تالىشىۋېتىپ، بوغۇشۇۋېتىپ، چىشلىشىۋېتىپ، ھېلىقى دەرۋازىنى ئۇرغۇچىنىڭ غەزەپلىك چاقىرىشلىرىنىمۇ، ئاخىرىدا ئۇنىڭ دەرۋازا بىلەن ئىشىكنى چېقىپ، ئۆيگە قانداق كىرىپ كەلگىنىنىمۇ تۇيماي قېلىشتى.

— ۋاي ئىنىم...! ۋاي ئىسىت قېرىندىشىم! كەينىمدە تاغدەك يۆلەنچۈكۈم باردەپ، ئېيتمىزدىمۇ، سۇ ئامبىرىدىمۇ كۆڭلۈم پۈتۈن ئىشلىگەن ئەمەسمىدىم، ئەمدى سىزدىن ئايرىلىپ قانداق قىلارمەن قېرىندىشىم...! ئاشۇ قارا يۈرەك قاتىل سىزنى نېمە كۆرگەندۇ، جېنىڭىزنى قوشقاچ، پاختەكچىلىك قەدىرسىز چاغلىغانىمىدۇ...؟

ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن قولىقىنىڭ تۈۋىدە تۇيۇقسىز ئاڭلىنىۋاتقان مۇسىبەت يىغىسىدىن ئېسىگە كېلىپ، ئالدىراپ بېشىنى كۆتۈرۈشتى - دە، سۇ ئامبىرىغا ئىشلەشكە كەتكەن چوڭ ئوغلىنىڭ ساقال باسقان، ئەلەم ۋە جۇدالىق ھەسرىتىدە تامدەك تاتارغان چىرايىنى كۆرۈپ، شىرە يېنىدا مۇردىدەك قېتىپ قېلىشتى.

— دادا...! ئاپا...! — يىگىت ئىككىسىگە يېقىنلاپ كەلدى - يۇ، ئەمما كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى. ئەر - خوتۇن قورقۇنچلۇق، بەتبەشىرە، ئىسمى نامەلۇم يىرتقۇچ مەخلۇققا ئايلانغان، ئالۋاستىنىڭكىدەك قاباھەتلىك، ئىچىگە قىپقىزىل قان تولغان ئۇررا كۆزلىرىدىن ئەسەبىي، غالجىرانە ياپيېشىل سوغۇق نۇر چېقىنداپتتى. بەدەنلىرىنى يىرىكلىك مەرەز - جاراھەت باسقان، ئۇنىڭدىن نەپەسنى بوغقۇچى بەدبۇي سېسىق پۇراق بۇخسۇپ تۇراتتى. يۈزلىرىنى بىر لىك تۈك باسقانىدى. غاردەك ئېچىلغان بەدبەشىرە ئېغىزىدىن تىلى يەرگىچە ساڭگىلىغان، ئۇنىڭدىن قان ئارىلاش سېرىق شۆلگەي ئېقىپ تۇراتتى. ئۇلار تۆت ئاياغلىق بولۇپ ئۆمىلەپ، شىرە ئەتراپىدا باخشىدەك پىرقىرىماقتا ئىدى.

— كىمسەن؟! — غەزەپلىك سورىدى ئاتا، خۇددى ئۇ ھازىرلا ئوغلىغا ئوقتەك ئېتىلىدىغان ئەلپازدا.

— ئوغلىڭىز ... سىلەرنىڭ ئوغلۇڭلار...

— ئۆيگە قانداق كىردىڭ، ئىشىك - دەرۋازىنى چاققان ئوخشىمامسەن؟ — دېدى ئاتا يۈزىدىكى قاپقارا تۈكلىرىنى ھۈرپەيتىپ.

— سىلەرنى كۆرۈشكە ئالدىرىدىم ... نېمە بولۇپ كەتتىڭىز دەپ...

— ياق، سېنىڭ بۇ پۇللارغا نىيىتىڭ بۇزۇلغان!

— مەن ئىنىمغا ھازا ئاچقىلى، دەردىڭلارغا دەرمان بولغىلى كەلدىم. ئەزىزلىرىم... بىز يۈرىكىمىزنىڭ بىر پارچىسىدىن ئايرىلدۇق. بۇنى ئۇنتۇدىڭلارمۇ؟

— بولغۇلۇق بولدى، ئەمدى بىزگە نېمە ئىلاج؟ — ئانا بىر ئىچكى غالىلداش ئىچىدە كۆزىگە ياش ئالدى، — ئىنىڭنىڭ پېشانىسىگە شۇ يازمىش پۈتۈلگەن ئىكەن.

— قاتىلنى كوچىدا كۆردۈم. ئۇ نېمىشقا بۈگۈنگىچە قانۇننىڭ جازاسىغا تارتىلمايدۇ. سىلەر ئەرز قىلمىدىڭلارمۇ؟

— بىز تىلخەت بەردۇق.

— نېمە دەپ؟

— ئۇنى گۇناھسىز دېدۇق. ئەكسىچە بىزنىڭ رەھمەتلىك ئوغلىمىز...

— ھە، سۆزلەڭ دادا!

— ئۇكاڭنى پەيلى شەيتان ئازدۇرغان. ھەزرىتى شەيتان... ئۇنىڭ كۆڭۈلگە سالغان ۋەسۋەسىدىن بەندە غالىب كېلەلەيدۇ دەمسەن. ئۇكاڭ شۇنداق قىلىپ... ئورمانلىقتىكى يولدا باشلىقنىڭ ئوغلىنىڭ ئالدىنى توسۇپ ئۇنى بۇلىماقچى بولغاندا، ئۇ ھەقلىق قوغدىنىش يۈزىسىدىن ...

يىگىت كالىدەك ھۆكرەپ يىغلاپ، ئەلەم ۋە غەزەپتىن يېنىدىكى تامنى زەرب - بىلەن مۇشتلىدى:

— ئاھ، ئىسىت! سىز تىلخەتنى شۇنداق دەپ بەردىڭىزمۇ دادا؟ سىزچۇ ئاپا، ئۇ تىلخەتكە سىز قولىڭىزنى باسمىغانسىز؟

— مەنمۇ قولۇمنى باستىم بالام، ھەر ئىككىمىز ئۆز رازىلىقىمىز بىلەن ئۇكاڭنىڭ خۇن ھەققىدىن كەچتۇق.

— ئىپلاسلار...! — قەھرلەنگەن يىگىت ئىككىسىنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كەلدى، — مۇشۇ پۇل ئۈچۈنلا گۇناھسىز ئوغلۇڭلارنى قارىلاشقا جۈرئەت قىلدىڭلارمۇ؟ ئۇنىڭ خۇن ھەققىدىن، ئاتا - ئانىلىق مېھرى - مۇھەببىتىڭلاردىن، ئىنسان بولۇپ ياشاشتىن كەچتىڭلارمۇ؟ ئېسىت، ئۇكام!... ياۋۇز ئوق ئۇنىڭ كۆكرىكىگە تەگكەندە، ئۇ ئالدى بىلەن سىلەرنى ئويلىغان، «ئاپا... دادا... قېنى سىلەر...؟» دەپ تولغىنىپ جان ئۈزگەن بولغىدى. ئاپا...! سىز ئۇكامنى قانداق جاپا - مۇشەققەتتە تۇغقان؟ ھېلىمۇ ئېسىمدە، ئۇنى تۇغىدىغان چېغىڭىزدا ساپ - ساق بىر ھەپتە ئاچچىق تولغاق يەپ ياتقان، تولغاق ئازابىغا چىدىماي، تىل - كالپۇكلىرىڭىزنى چاينىۋېتىپ، چىشلەپ پارچە - پارچە گۆش قىلىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭىز؟ سىزچۇ دادا...! ئۇكام بىر قېتىم ئاغرىپ قالغاندا، داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل تاپالماي ئاخىرى ناھىيە دوختۇ-

تۇرخانىسىغا بېرىپ خۇپىيانە قان ساتقان ئەمەسمىدىڭىز؟ دادا...! ئاپا...! ئاشۇ چەكسىز ۋاپا، مېھرىبانلىقىڭلارنىڭ ھەممىسى ئاخىرقى ھېسابتا مۇشۇ بىر دۆۋە پۇل ئۈچۈن بولغانمىدى - ھە؟! بىر چاغلاردىكى ئاتا - ئانىلىق مېھرىڭلار بىلەن لىقمۇ — لىق تولغان پەزىلەتلىك يۈرىكىڭلار ئەمدى قايسى مەرەز - نىجاسەت بىلەن بۇلغىنىپ كەتكەندۇ؟ يۈرىكىڭلارنى كۆرسىتىڭلار. مەن بىر كۆرۈپ باقاي، كۆرسىتىڭلار ئىپلاسلار! — غەزەپتىن ئەسەبىلىرىنى يوقاتقان يىگىت ئىككىسىنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كېلىپ، كېلىنى بۈركۈتتەك قاماللىدى. نەپىسى بوغۇلۇپ، قورقىنىدىن كۆزلىرى چانىقىدىن چاچراپ چىقىپ كېتىشكەن ئاتا بىلەن ئانا غالىلداپ تىترىگىنىچە بۇلۇڭغا تىقىلىپ، ئاجىز، خىرقىراق ئاۋازدا يالۋۇرۇشتى:

— خۇدا ھەققى، كېلىمىزنى قويۇۋەت... بوپتۇ، بۇ پۇلنىڭ ئۈچتىن بىر ئۈلۈشىنى سەن ئال!

— راست گېپىڭلارمۇ بۇ؟

— يۈرىكىمىزدىكى گەپ!

— ئەمىسە ئاشۇ يۈرىكىڭلارنى كۆرۈپ باقاي. يۈرىكىڭلاردىكى ئىنسانىي سۈپەتنى، ئىنسانغا ئاتا - ئانا بولۇشتەك چەكسىز ئىپتىخارلىق ئۇلۇغ تۇيغۇنى، ئالەمچە مېھرى - مۇھەببەتنى بېسىپ چۈشكۈدەك قۇدرەتكە ئىگە نەرسىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ باقاي...! — يىگىت ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە بارلىق سالمىقى بىلەن تاشلىنىپ، كېلىنى تېخىمۇ قاتتىق بوغۇشقا باشلىدى، ئۇ، غەزەپتىن ئەقلىي ئىدرىكىنى يوقاتقانىدى. ئاتا - ئانىسىنىڭ، تېگىدە بار كۈچى بىلەن تېپىرلاۋاتقىنىنى، جان تالىشىپ خىرقىراۋاتقىنىنى سەزمەيتتى. ئىككىسى ئۆزۈن ئۆتمەي جىم بولۇپ قالدى. خىرقىراشلىرىمۇ ئاڭلانمىدى. يىگىت شۇ چاغدىلا ئۆزىگە كېلىپ، «دادا...! ئانا...!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئاستىدىكى بىر جۈپ جەسەتكە قاراپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

3

— توۋا، خۇدايىم...! ئۆز ئاتا - ئانىسىنى ئۆلتۈرۈشكە قانداق قولى بارغاندۇ بۇ دەيۈز مۇناپىقنىڭ؟ تۈفى...!

— چالما كېسەك قىلىش كېرەك بۇ دوۋزىقى ھايۋاننى!

— ئۆلمەيدىغان يېرىگە تازا ئۇرۇڭلار...!

— ھاي - ھاي...! قول تەگكۈزمەي تۇرايلى، ھەرنېمە قىلسا تەشكىل ئۆزى قىلسۇن...!

....

ھويلا ئىچى ئادەملەر بىلەن لىق تولغان. ھەممىسىنىڭ چىرايىدا غەزەپ، ئۆچمەنلىك. ئۇلار يىگىتنى ھويلىغا يالىقىسىدىن سۆرەپ چىقىپ، خۇددى ئوقۇردا قوناق سوققانىدەك دۇمبالىماقتا. ئەڭ يامان تىل بىلەن تىللاپ، باش - كۆزىگە تۈكۈرمەكتە. يەنە كىملەردەك دۇر ئارىغا كىرىپ، ئۇنى ھىمايە قىلماقتا. ھويلىدا قىقاس - چۇقان، توپا - چاڭ...

تاشيول تەرەپتىن ئۇچقاندەك يېتىپ كەلگەن كونا جىپ ماشىنا دەرۋازا ئالدىدا قاتتىق تورمۇز بىلەن توختىدى. ئۇنىڭدىن يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى ئالدىراپ چۈشۈپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى قەھرى - غەزەپتىن چۈيۈندەك قارىيىپ كەتكەن، قوشۇمىسى تۈگە

لوكسىدەك تۇرۇلۇپ، چانىقىدىن سىرتقا تېشىپ چىققان كۆزلىرى قاتتىق چەكچەيگەنىدى. ھازىرلا ئېتىلىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. جامائەت ئۇنىڭغا يول بوشىتىشتى.

— قېنى ئۇ؟

— مانا، بىز قاچۇرۇپ قويمايلى دەپ....

يىگىت ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۈستىبېشى توپىغا مىلەنگەن، باش-كۆزى يېرىلغان، يۈزلىرى كۆكىرىپ ئىششىغان ھالدا تۇگۈلۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ، شۇجىنى كۆرگەن ھامان، ئالدى-كەينىگە تىرەجەپ، دەلدەڭشىپ تەستە ئورنىدىن تۇردى-دە، كېيىملىرىدىكى توپىنى ئالدىرىماي قاقتى، يەردىن دوپپىسىنى ئېلىپ كىيدى، ئاندىن شۇجىغا قاراپ مەسخىرىلىك كۈلۈپ قويدى.

— بۇنى باغلاڭلار...! — بۇيرۇق قىلدى شۇجى شۇئان ئەرۋايى ئۇچۇپ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرغانلار يىگىتكە بۆرىدەك تاشلىنىشتى. مۇزدەك سۆرۈنلەشكەن، ئاقارغان چىراي، قەھرى-غەزەپ، نەپرەت ۋە ئەلەم، ھەسرەت چاقنىغان چېقىنداۋاتقان كۆز. ھويلا ئىچى تىمتاس، ئەمما سۈرلۈك. جامائەتنىڭ غەزەپ-نەپرەت، قىزىقسىنىش ۋە ئۆكۈنۈش تۇيغۇسى ئىچىدە چەكچىيىپ قالغان كۆزلىرى شۇجى بىلەن يىگىتنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىنىمسىز چاپىماقتا... ئىككىسىنىڭ ئارىلىقى ئۈچ قەدەم.

— خوش، سۆزلە!

يىگىت ئىششىغان قاپاقلىرى ئارىسىدىكى خاتىرجەم كۆزلىرىنى شۇجىغا پەرۋاسىزلىق بىلەن ئاغدۇردى.

— مەن ئالدى بىلەن سىزنىڭ سالاھىيىتىڭىزنى سوراپ بىلمەكچىمەن.

— كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قارا! — زەردە بىلەن ۋارقىرىدى شۇجى كۆزىگە چۈشۈپ قالغان كەپكىسىنى سەل كۆتۈرۈپ قويۇپ.

— قىزىشماڭ، سىز گېپىمنى چۈشەنمىدىڭىز، — يىگىت ئۆزىگە ئىشەنگۈچى تەمكىن بىر ئاۋازدا داۋام قىلىپ دېدى، — بىلىمەن، سىز يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى، ئەمما قانۇن خادىمى ئەمەسسىز، مەن پەقەت ئادالەتلىك قانۇننىڭ سادىق ئىجراچىسى ۋە قوغدىغۇچىسى بىلەنلا سۆزلىشىشنى خالايمەن، ئۇنى ئاياغ-ئاستى قىلغۇچىلارنىڭ يۈزىگە قارار كۆزۈم يوق!

— مەن مۇشۇ يېزىنىڭ بىرىنچى مەسئۇلى، ئۆز تەۋەيىمدە جىنايەت ئۆتكۈزگەنلەرنى جامائەت ئالدىدا بىرىنچى بولۇپ سوراق قىلىشقا ھوقۇقلۇقمەن!

— ئۇنداق بولسا ئاڭلاڭ، — يىگىتنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، — مېنىڭ ئىنىم كوللېكتىپنىڭ مۈلكىنى جان تىكىپ قوغداش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلغىنى ئۈچۈنلا...

ئاچچىق بىر يىغا ئۇنىڭ بوغۇزىغا كەپلىشىپ، يىگىت گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى.

— ئۆز جىنايىتىڭنى كۆپچىلىككە سۆزلە! — ۋارقىرىدى شۇجى قىزىشىپ ھەم تاقەتسىزلىنىپ، — ئۇ ئەنزە ئۈستىدە ئالدىقاچان خۇلاسە چىقىرىلغان!

يىگىتنىڭ چىشلىرى غۇچۇرلىدى:

— ئەمما قانۇنىي ھۆكۈم چىقىرىلمىغان! بىلىپ قويۇڭ، پۇقرانىڭ قېنى ئوخشاشلا ئادەمنىڭ قېنى. سىز بۇ گۇناھسىز، ناھەق تۆكۈلگەن قاننى خۇددى بىر داس كىر سۇيىدەك ئەرزىمەس، قەدىرسىز چاغلامسىز جانابى شۇجى؟!

— كاپىشما! ئالدىمدا مۇنداق ئالجىشىڭغا رۇخسەت يوق! — شۇجى غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەپ، مۇشتۇمىنى ھاۋادا پۇلاڭلاتتى، — ساڭا پەقەت شۇنى ئېيتىپ قويۇشلا زۆرۈر، ئىنىڭنىڭ ئۆلۈمى ئۆز گۇناھىغا يارىشا بولغان، بۇ ھەقتە داداڭ بىلەن ئاپاڭ ئىسپاتلىقتىن ئۆتكەن.

— ئۆزىڭىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭىز، سىزمۇ ئىسپاتلىقتىن ئۆتكەن ئىدىكەنسىزغۇ؟

— ئەلۋەتتە. پاكىت ئالدىدا راست سۆزلەش ئاتا-ئانىنىڭمۇ، بىر رەھبەرنىڭمۇ بۇرچى.

— يالغان! ھەممىڭلار يالغان سۆزلىگەن، ئاتا-ئانام ھەيۋە ئالدىدا تىز پۈككەن، ھىيلە-مىكىردىن ئېرىپ كەتكەن، پۇل-مەنپەئەتكە سېتىلغان. سىزچۇ؟ سىز ئۆزىڭىزنىڭ رەھبەرلىك ئىناۋىتىڭىزنى، ۋىژدانىي قەدىر-قىممىتىڭىزنى نېمىگە تېگىشىۋەتكەنلىكىڭىزنى كۆڭلىڭىزدە ئوبدان بىلىسىز!

— بۇ، سېنىڭ قاتىللىق جىنايىتىڭنى ئاقلاش ئۈچۈن تېپىۋالغان دەستىكىڭمۇ؟

— ياق، مەن قاتىل، جىنايىتى چېكىدىن ئاشقان قاتىلمەن.

— شۇنداق، سەن جىنايىتى چېكىدىن ئاشقان قاتىلسەن، شۇڭا قانۇن بويىچە قاتتىق جازالىنىشقا تېگىشلىكسەن.

— ئەلۋەتتە، — يىگىت مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرىدى، — لېكىن سىز قانۇننى قاچاندىن باشلاپ تىلغا ئالىدىغان بولۇپ قالدىڭىز، پەقەت بۈگۈنلىمۇ؟ بەزىلەر قانۇننى جام قىلىپ، پۇقرالارنىڭ قان، ياشلىرىنى قەھۋە ئورنىدا ئىچىۋاتقان چاغدا، كۆزىڭىز كور، تىلىڭىز گاچا بولۇپ قالغان ئەمەسمىدى؟ مۇبارەك بولسۇن! كۆزىڭىز قاچان ئېچىلدى؟ تىلىڭىز قاچان زۇۋانغا كەلدى؟ ئۆلۈم ئالدىدا شۇنى دەۋالاي، ئادالەتلىك قانۇن پەقەت سىلەردەك ئادەملەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغىنى ئۈچۈنلا، ئۇ، قاقسا ماڭمايدىغان لاتا قوزۇقا، تارتسا ئۈزۈلىدىغان، قويۇۋەتسە قىسقىرايدىغان رېزىنكىگە، تاجىدارلارنىڭ قوغدىنىش ئۆتكۈرىگە ئايلىنىپ قالغان. مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، دۆلەتنىڭ ھالى، پۇقرانىڭ كۈنى نېمە بولىدۇ....؟

شۇجى ئۇنىڭ ھەممە سۆزلىرىنى بىر-بىرلەپ يېزىۋېلىش ئۈچۈن يانچۇقىدىن خاتىرىسىنى ئالدى. چۈنكى بۇ سۆزلەرنىڭ سىياسىي سالمىقى ئۇنىڭ قاتىللىق جىنايىتىدىن قېلىشمايتتى. ئەمما ئۇ بۈگۈن جامائەت ۋە جىنايەتچى ئالدىدا ئۆزىنىڭ چالاساۋات ئىكەنلىكىنى چاندۇرۇپ قويۇشنى خالىمىدى. شۇڭا خاتىرىسىنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ، جىنايەتچىدىن يەنە بىرمۇنچە مەسىلىنى سورىمىغانلىقىنى ئەسكە ئالدى.

— بايا ماڭا قويغان بىر تالاي سوئاللىرىڭغا جاۋاب بېرىش مېنىڭ ۋەزىپەم ئەمەس،

ئۇنىڭغا ئاتا - ئاناڭنىڭ روھىناتلىرىلا جاۋاب بەرسۇن. ئەمدى سەندىن ئاخىرىدا سوراي-دىغان بىرلا مەسىلە قالدى، سەن ئۆزۈڭنىڭ جاپادا تۇغقان، كۆز قارچۇقىدەك ئاسراپ بېقىپ چوڭ قىلغان ئاتا - ئاناڭنى نېمە مەقسەت بىلەن ئۆلتۈردۈڭ؟

— مەقسىدىم ناھايىتى ئېنىق، — دېدى يىگىت خۇددى ئۇيقۇدىن ھازىرلا ئويغانغاندەك قەددىنى رۇسلاپ، — مەن ئاتا - ئانامنى ئۆلتۈرمىدىم، پەقەت ئۇلارنىڭ ئاشۇ روھىنىلا ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلماقچى بولدۇم.

— مەقسىدىڭ بىزگە ناھايىتى ئېنىق! — شۇجى گويا دۇنيانىڭ سىر - ھېكمەتلىرىنى يېشىشكە كامىل ھۆكۈمادەك بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، جامائەتكە مەغرۇر، تەكشى قاراپ قويۇپ داۋام قىلدى، — سەن ئائىلەڭگە بېرىلگەن نەپەقە پۇلىنى يالغۇز ئىگىلىۋېلىش ئۈچۈن، ئۆيدە باشقا بىر كىمنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ ئاتا - ئاناڭنى ئۆلتۈرگەن.

يىگىت بىردىنلا قاقاقلاپ كۈلدى:

— نېمانچە ئەخمەق، نادان ئادەمسىز؟ بىزنىڭ ئۇرۇق - جامائەتلىرىمىز ئىچىدىكى ھەممە ئادەمنى پۇل ۋە ھۆزۇر - ھالاۋەت ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئۇلۇغ، ئىپتىخارلىق نامىغا داغ چۈشۈرۈشنى راۋا كۆرىدىغانلاردەپ ئويلامسىز؟ خاتالىشىسىز!

شۇجى بۇگۈن بۇ كەم ئۇچرايدىغان پەۋقۇلئاددە سورۇندىن پايدىلىنىپ، جامائەتكە ئۆزىنىڭ كەم ئىكەنلىكىنى ياخشىراق كۆرسىتىپ قويۇشنى ئويلىغانىدى — بىر قاتىل جىنايەتچىنىڭ ئالدىدا گەپ تاپالماي رەسۋا بولۇشىنى ئويلىمىغانىدى. ئۇ، ۋۇجۇدىدىكى سوغۇق، ئەسەبىي تىترەكنى يەنىلا ھەيۋىسى بىلەن باسماقچى بولدى. ئۇ يېنىدىكىلەرگە قولىنى كەسكىن شىلتىپ:

— جىنايەتچىنى ئۇدۇل جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىگە ئاپىرىڭلار، پەخەس بولۇڭلار، يولدا قېچىپ كەتمىسۇن! — دېدى.

4

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ قاش قارايغان چاغدا، بىر توپ يېزا يىگىتلىرى يېزىلىق پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ، قوش قاناتلىق دەرۋازىنى گۈمبۈرلىتىپ ئۇرۇشقا باشلىدى. خېلىدىن كېيىن ئىشىكنىڭ ئېچىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— كىم سىلەر، بۇ كېچىدە نېمە ئىش؟ — دەپ توۋلىدى ئۆيدىن چىقمىۋاتقان ياش ئايال چاڭقاپ، — شۇجى ئۆيدە يوق، ئۇنى ئىزدىسەڭلار ئەمدى ناھىيىگە بېرىڭلار!

— بىلىمىز، دەرۋازىنى ئېچىڭ، سىزگە بىر خەۋەرنى يەتكۈزگىلى كەلدۇق، — دېدى يىگىتلەرنىڭ بىرسى.

— نېمە خەۋەرلىكىنى بىلمەيمەن، — ئايال بىردىنلا يۇمشاپ، دەرۋازىنى ئاچتى، — ئويناپ-ئويناپ، ئولتۇرۇشۇڭلار، قىزىمىغان چاغدا ئاندىن مېنى چاقىرغىلى كەلگەنسىلەر ھەقىچان؟

— ياق، شۇم خەۋەر ... شۇجىغا يېڭى ئەمەلنىڭ ياراشماي قالغىنىنى قارىمامسىز، ھەي ئىسىت ... تۆت بالىڭىز يېتىم، ئۆزىڭىز تۇل قالىدىغان بولدىڭىز ئەمدى.

— نېمە ... شۇجى نېمە بوپتۇ؟ — دېدى ئايال قورققىنىدىن يىغلامسىراپ.

— كۆتۈلمىگەن قازاغا يولۇقۇپتۇ.

— ۋاي خۇدايىمەي ... ! نەدە؟

— دەريا بويىدا.

— يالغان! ھۇ، تىلىڭغا مەرەز چىققۇر كارۇكلار! — ئايال ئۇلارغا قولىنى شىلتىپ ۋارقىرىدى، — يۇقىرىدىن كەلگەن باشلىقلار ئۇنى تېخى بايىلا پىكاپىغا چىقىرىپ ناھىيىگە ئېلىپ كەتكەن تۇرسا!

— بالا-قازا دېگەن كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرمايدۇ-دە، ھەئە، دەل شۇ كېتىۋېتىشىدا. ئورمانلىق ئارىسىدىكى يول ئۈستىدە.

— ۋاي خۇدايىم! ئەمدى قانداق قىلاي! — ئايال چاچلىرىنى يۇلۇپ داد-پەرياد كۆتۈردى، — نېمە پېشكەللىك كەلگەندۇ ئۇلارغا. ھېلىقى شوپۇر مەستچىلىكتە ماشىنىنى دەرەخكە سوقۇۋەتكەن ئوخشىمامدۇ؟

— شۇ يەردە بىزنىڭ بىر ئاغىنىمىزنىڭ ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى ئېسىڭىزدە بولغان بولغىمىدى؟ ماشىنا دەل شۇ يەردە تېيىلىپ، دەرياغا چۈشۈپ غەرق بولۇپ كەتكەن گەپ.

— ئاھ، شورلۇق ... بەختسىزلىك ... ، — ئايال كۈچسىز، زەئىپ بىر ئاۋازدا ئىڭراپ، ھوشسىزلىنىپ دەرۋازا يېنىغا يىقىلدى. شۇ چاغدا قايسىدۇر بىرسى ئايالنىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىدى:

— سەۋرى قىلىڭ ئاغىچا. ئۇلار ئەسلىدە ئىشنى خاتا قىلغان. يۇقىرىنىڭ قېنىنى خالىغانچە دەسسەپ، چەيلەشكە بولىدۇ دەپ ئويلىغانىدۇ، ئاخىرى ئۆزلىرىنىڭ ئاشۇ قانغا تېيىلىپ، جەھەننەمگە كېتەرىنى بىلمىگەن.

ئايالدىن سادا چىقمىدى. يىگىتلەر دەرۋازا ئالدىغا قانداق تۇيۇقسىز كەلگەن بولسا، يەنە شۇنداق غايىپ بولۇشتى.

1988 - يىل ئۆكتەبىر، كۇچا.

ئۈچ پارچە فېليەتون

ئالىم مۇقىيت

«ھەيكەلنىڭ غەزىپى»

ئايدىڭ كېچىلەرنىڭ بىرى ئىدى. قولىدا نەيزە - قالقان، ئۇزۇن چىچىغا ساۋۇت، بېشىغا دوبۇلغا كىيىپ كۆكلەرگە مەغرۇر قاراپ تۇرغان ھەيكەل ئاي نۇرىدا خۇددى زېمىنگە تامغا باسقاندەك قاپقارا سايە تاشلاپ تۇراتتى. مانا شۇ ھەيكەلنىڭ پىنھان سايىسىدا بىر يىگىت بىلەن بىر قىز شېرىن لېرىك سۆھبەت ئۈستىدە ئىدى. بىر چاغدا قىز يىگىتنى سىنىماقچى بولدىمۇ ياكى قىزلارغا خاس نازىمۇ ئەيتاۋۇر قىز ئەنسىزلىك بىلەن:

— ئېمىشقىدۇر تېنىم شۈركىنىۋاتىدۇ، قورقۇۋاتىمەن! — دېدى.

— نېمىدىن قورقىسىز، جېنىم! يېنىڭىزدا سىزگە ھەمراھ بولۇۋاتقان سۆيگىنىڭىز ئالۋاستىنى «سوف!» دەپ، يالماۋۇزنى «پوف!» بىلەن ئۇچۇرۇۋېتىدىغان داۋ يۈرەك باتۇرلاردىن، خاتىرجەم بولۇشىڭىزنى ۋە ماڭا ئىشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، — دېدى يىگىت.

قىز خاتىرجەم بولدى. دەل شۇ چاغدا يۈزىگە نىقاپ تارتقان بىر بۇلاڭچى قولىدا پارقىراپ تۇرغان خەنجەرنى ئوينىتىپ، ئەزرائىلدەك سۈرى بىلەن ئۇلارنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى. سۆزلەۋاتقان يىگىت قورقۇنچىدا زۇۋانى تۇتۇلۇپ، شىمىنى ھۆل قىلىۋېتىشتىن باشقا ئىشقا چارىسىز قالدى. بۇلاڭچى، پۈت-قولىدا جان قالماي لاكاسلاپ قالغان يىگىتنى سۆرەشتۈرۈپ ئاپىرىپ قېرى قارىياغاچقا يۆلەپ تۇرغۇزۇپ قويدى-دە، بىمالال كېلىپ قىزنىڭ بويىنىدىكى، قوللىرىدىكى قىممەت باھالىق زىننەت بۇيۇملىرىنى سۇغۇرۇپ ئالغىلى باشلىدى. قىز، «مېنى قۇتقۇزارمىكىن» دەپ يىگىت تەرەپكە ئۈمىد بىلەن قارايتتى. بىراق يىگىت قېرى قارىياغاچنىڭ پوقىتىدەك ئۈن - تىنسىز قىمىر قىلماي تۇراتتى. مانا بۇ چاغدا ئىنسانلار تەسەۋۋۇرىغا سىغمايدىغان ئاجايىپ مۆجىزىلىك بىر ۋەقە روي بەردى: يەنى، قەھرىمانلار شەنىگە ئورنىتىلغان ھەيكەل ئۆز يېنىدا يۈز بەرگەن شەرمەندە ئىشقا شاھىت بولۇپ قېلىشقا غۇرۇرى چىدىماي ھەيكەل سۇپىسىدىن سەكرەپ چۈشتى - دە، نەيزىسى بىلەن بۇلاڭچىنى ئۇرۇپ ھايدىۋەتتى. قېرى قارىياغاچقا چاپلىشىپ تۇرغان يىگىتكە، خەۋپ ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن جان كىردى ۋە تىلى كالۋالاشقان ھالدا ئاران مۇنۇ سۆزنى دېيەلىدى:

— س... س... سىز ھە... ھەيكەلمۇ، يا...ا ... يا...ئا... دەممۇ؟

— كەچۈرۈڭسىز! — دېدى ھەيكەل تەنە بىلەن يىگىتكە نەپرەتلىك تىكىلىپ، — مېنى خاتا ئورنىتىپ قويۇپتۇ. بۇنداق خورلۇق ۋە زورلۇققا چىداپ، ئۈن - تىنسىز جىم تۇرۇپ بېرىدىغان ۋەزىپىگە سىز تولىمۇ باپ كەپ.

ئۈركەنسىز! مەن ئۆز ئىززەت - ئابرويىمنى، ھۆرلۈكىمنى قوغداش ئۈچۈن جېنىمنى ئايىمايدىغان پىداكارلارنىڭ شەجەرىسىمەن! قېنىمنى، ماۋۇ نەيزىمنى ئېلىڭ - دە، سۇپىغا چىقىپ ھەيكەل بولۇپ تۇرۇپ بېرىڭ.

ھەيكەل نەيزە - قالقاننى تاشلاپ قىزنى يېتىلەپ كېتىپ قالدى.

تىلاۋەت

ئۇلار ئائەت - ئىبادەتلىرى ھېسابىغا ئۆز ئىشلىرى، ئوقەت - ئاپاۋەتلىرىگە بەرىكەت تىلەپ خۇدانى قەرز قىلىش ئۈچۈن مەسچىتكە ئالدىراپ مېڭىشتى.

— ئى، خۇدايا - پاكى پەرۋەردىگارا! قۇدرىتىڭ ئۇلۇغ، ھەمىشە ياز قىلىپ، زېمىنىڭگە قىش يولاتما، ئورۇقنى ئالىمەندەك. ئالىمىنى تاۋۇزچىلىك قىلغايسەن ئىلاھىم! — دېيىشتى باققال ئىشەنچ بىلەن.

— ئى، كارامەتلىك خۇدا! تۇزنى مۇز قىلغايسەن، سۈيۈكنى شەربەت، پىتىقىمنى قېتىق قىلساڭ، قالغىنى قايماق، — دېيىشتى دوغاپچى.

— ئى، كەرەملىك خۇدا! ئاسمىنىڭغا بۇلۇت يولاتمىساڭ، ئاپتىپىڭدا كۆزا - ئىدىشلىرىمنى قورۇتۇپ كۆپرەك پۇل قىلسام، — دېيىشتى كۇلالچى.

— ئى، مېھرى - شەپقەتلىك، نۇسرەت ئىلاھى ئىگەم! ماڭا گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق، سۇ ئىچسە گېلىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان گۈزەل قىزدىن بىرنى ئاتا قىلساڭ، — دېيىشتى بويتاق كۆكسىنى قاماللاپ.

— ئى خۇدا خېرىدارنى كور ياراتساڭ، قەغەزنى رەخت دەپ ساتسام، كونىنى يېڭى، — دېيىشتى سودىگەر دۇئاغا كۆتۈرگەن قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى ئالدىراش پۈكۈپ. دۇرۇتكە ھېسابات ئارىلاشتۇرۇپ.

— ئى، ئالەمنىڭ خوجىسى، ئىنساننىڭ ياراتقۇچىسى ئۇلۇغ تەڭرىم! ئاسىي بەندىلىرىڭ ھازىر ئىتائەتتىن يىراقلىشىپ ئەمرىڭدىن قاچتى؛ ھەقىقىي - ھۆرمىتىڭگە قىلىدىغان دۇئا - تىلاۋەت، ئەرۋاھلارغا ئاتالغان ژىبت - پوشكال ئازلاپ كەتتى. بەندىلىرىڭگە ئىمان بەرسەڭ، ئەقىل بەرمىسەڭ، — دېيىشتى موللا ئۇزۇندىن - ئۇزۇن ئايەتلەر بىلەن.

— ئى، مۇقەددەس تەڭرىم! جاھاننى جىنايەتتىن خالاس قىلىپ، جامائىتىڭنى خاتىرجەم قىلغايسەن. ھەممە ئادەمنى يۇۋاش - مۆمىن قىلىپ سېھرى كۈچۈڭ، سىرلىق يىپىڭ بىلەن باغلىغايسەن! — دېيىشتى قازى بۇيرۇق ئاھاڭىدا كەسكىن قىلىپ.

— ...

— ...

ئاسىي بەندىلەرنىڭ نىيىتى دۇرۇس بولمىسىمۇ، ئاللا مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ھەم شەپقەتچىدۇر. شۇنىڭ بىلەن ئاللانىڭ ئۆز قۇدرىتى، نۇسرەت - خاسىيىتى نامايان بولۇپ بەندىلىرىنىڭ تىلەكلىرىنى ئىجاۋەت قىلدى: باققالنىڭ ئورۇقى ئالمىدەك، ئالمىسى تاۋۇزدەك يوغىناپ پىشقان بولسىمۇ تەرخەمەكچىلىك تەمى يوق ئىدى. باشقا باققاللارنىڭ كىچىك، توك بولسىمۇ، تاتلىق ھەم مېۋە تەمى بار ئىدى. بەدنىيەت باققال خېرىدارسىز قالدى.

تۇزلار مۇزغا ئايلىنىپ كېتىپ دوغاپچىنىڭ دەسمايىسى كۆپ بولسىمۇ كۈنى تەس بولدى: ئۈچ كۈندە تۇزسىز تاماق يەپ ئىنساننىڭ تاماق يېيىشتىن ئالىدىغان لەززىتىدىن مەھرۇم قالدى.

ئاسمان بۇلۇتسىز، ئاپتاپ توختاۋسىز بولۇپ، يامغۇر - يېشىندىن ئايرىلغاندىن كېيىن قۇرغاقچىلىق ئاپەت بولدى؛

قوياشنىڭ ھارارىتىدىن يەرلەرگە چاك كەتتى. ئىچىشكە سۇ تاپالمىغان يەردە لاي ئېتىشكە سۇنى نەدىن تاپسۇن!— كولالچى كوزىسىز قالدى.

بويتاق، گوزەللىكتە تەڭدىشى يوق، سۈزۈكلۈكتە ئەينەكتىنمۇ سۈزۈك مەشۇققا جۈپ بولدى. بىراق گوزەلنىڭ يىگەنلىرى جىسمىدىن، ئويلىغانلىرى پېشانىسىدىن، خۇددى تېلېۋىزور ئېكرانىدىن كۆرۈنگەندەك روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شۇنىسى ئىنسانلار ئىزچىل تۇردە ياخشى نىيەتتە بولىۋەرمەيدىكەن، گوزەللەرنىڭ ئوي - پىكرىنىڭ گوزەل بولۇشىغا ئىشىنىپ كەتكىلى بولمايدىكەن. بولۇپمۇ ئۇلاردا گوزەللىكىگە نىسبەتەن ئىشەنچ، تەمەننا، باشقىلاردىن كۈتىدىغان مۇھەببەت، ھۆرمەت تەلەپى كۈچلۈك ھەم كەڭ دائىرىدە بولۇپ باشقا ئالىيجاناب ئوي - پىكىرلەردىن غالىپراق كېلىدىكەن. مانا بۇ تەرەپى بويتاقنى خورلۇق، كۈندەشلىك ئازابىغا سېلىپ بويتاقنىڭ مۇھەببەت رايىنى قايتۇردى.

سۇدىگەرنىڭ خېرىدارلىرى كور بولۇپ قالغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ كىيىم - كېچەكنىڭ كونا - يېڭىلىقى، پاسونى ۋە رەڭگى - سۈپىتىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىدى - دە، سودىسى پەقەتلا يۈرۈشمىدى.

كىشىلەر نادانلىقتا شۇ دەرىجىگە يەتتىكى پىكىر قىلىشتىن پۈتۈنلەي مەھرۇم بولۇپ ھايۋانغىلا ئوخشاپ قالدى: ئۇلاردا نە ئېتىقاد، نە باقى ئالەم، نە پانى ئالەم توغرىسىدا ھېچقانداق چۈشەنچە قالمىغاچقا، مولالىنىڭ ساۋاپ ئىشلار توغرىسىدا ئوقۇغان ۋەزلىرىگە، ئۇ ئالەم — جەننەت توغرىسىدىكى چۈشەندۈرۈشلىرىگە ئۇلاردىن خۇددى قوشخانا بىلەن قوتاننى ئايرىيالمىغان قويلاردەك ھېچقانداق ئىنكاس چىقمىدى. ئۇلارنى ھەر قانداق پەتىۋاغا ئىشەندۈرۈشكە بولماي قالدى.

قازىنىڭ تىلمىكى ئىجاۋەت بولۇپ، كىشىلەر يۇۋاش - مۆمىنلىكتە «خوش»، «لەببەي» دىن باشقا سۆزنى دېيىشكە پېتىنالمايدىغان، كۆڭۈل ئاياپ چىۋىننى قورىمايدىغان، پاشا چاقسا شاپىلاقلىمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ قانلىرىنى پاشا، زۇلۇك قاتارلىق ھاشارەتلار شوراپ تۈرلۈك كېسەللەرگە گىرىپتار بولدى. ھەتتا بەدەنلىرىنى جاراھەت بېسىپ قۇرتلاپ كەتسىمۇ «قۇرتقا ئازار يەتمىسۇن» دەپ تېرىسىپ ئېلىۋەتمەيدىغان دەرىجىدە ياخشى كۆڭۈل بولۇپ، ئاۋام ئىنتايىن ئېچىنىشلىق ھالغا چۈشۈپ قالدى.

شۇم نىيەت ۋە شەخسى غەرەز بىلەن قىلىنغان تىلاۋەتنىڭ پاجىئەلىك ئاقىۋىتىگە سەۋەبكار بولغان ئاسى - غاپىل بەندىلەر خۇداغا نالىزار، داد - پەرياد بىلەن مۇنۇلارنى ئىلتىجا قىلىشتى:

— ئى، ئالەمنىڭ پەرۋەردىگارى رەببىمىز! ئۇلۇغ قۇدرىتى كامالىتىڭ بىلەن ئالەمنى تەڭشىگەنلىكىڭگە قايىلمىز! ياخشىنىڭ قەدرىگە يامانىنى كۆرۈپ يەتتۇق، ئاقىلنىڭ قەدرىگە نادانىنى! مەرھەمەتىڭ، رەھىمدىل خۇدا، ئەۋۋالقى لەۋھۇلمەھپۇزغا ① قانداق پۈتكەن بولساڭ شۇ پېتىچە بولسۇن. بومغا زىل، تومغا ئىنچىكە، ئوتقا سۇ، دۆتكە قۇۋ، گۇلگە تىكەننى ياندىشتۇرۇپ يارىتىپسەن، ئالەمنىڭ رەڭدارلىقى — ھاياتنىڭ مەنىسىكەن، توۋا قىلدۇق!...

ئۇلارنىڭ پەريادى پەلەككە يەتتى. جاھان تەڭشەلدى.

88 - يىل، ئىيۇل.

① لەۋھۇلمەھپۇز - ئالەمنى يارىتىش ئالدىدىكى لايىھە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

«مۇكاپات»

كەمتەر ھەمدە «تالانتلىق يازغۇچى»
شۆھرەتۋايوف ئۇلۇغ تەپەككۇرلار بىلەن
بەنتلەنگەن بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە بىرخىل
سالماق قەدەم بىلەن زىياپەتكە كېتىۋاتاتتى.
تاماكا چېكىشكە ئادەتلەنمىگەن بولسىمۇ، ئالىي
دەرىجىلىك تاماكىدىن بىر تالنى تۇتاشتۇرۇ-
لۇپ، ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرى ئارىسىغا
سەنئەتلىك قىستۇرۇلغان. باش بارمىقىنى رەت-
لىك ئېتىلگەن چاپان ئۇچىنچى تۈگمىسىگە
ئېلىۋېلىپ، چىمەلتىكى بىلەن مەيدىسىگە تى-
نىمسىز چەككىنىچە جىددىي پىكىر قىلىۋاتقان
ئالامەتلەرنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى؛ ۋەزىپىسى
ئېغىر سول قولىدا چوقۇم يۈگەلگەن گېزىت
ياكى بىرەر ئەدەبىي ژۇرنال ياكى قولتۇ-
قىدا كۆن مۇقاۋىلىق قېلىن كىتاب بولاتتى؛
يول ماڭغاندا پىكىر قىلىشقا كېرەكلىك
بولغان ماتېرىياللار خۇددى يەر بېتىگە يې-
زىلىپ قالغاندەك نەزەرىنى يەردىن ئۈز-
مەيتتى. مۇبادا شۆھرەتۋايوف بىلەن سۆھ-
بەتلىشىش پۇرسىتى كېلىپ قېلىپ، ياخشى
تەسىرات قالدۇرالمىسىڭىز، چوقۇم «بەدەنىيلىكى
يۇقىرى بۇرادەرلەردىن ئىكەنسىز» دېگەن
ئەدەبىي سۆز بىلەن تارتۇقلىنىسىز-دە، «بۇ
كىشى چوقۇم يازغۇچى ئىكەن» دېگەن خۇلا-
سىگە كېلىسىز. ئەسلىدە شۆھرەتۋايوف، ئىس-
مى ئەمەلىيىتىگە لايىق شۆھرەت قازىنىش
ئارزۇسىدا بارلىقىنى بېغىشلىغانىدى: دەس-
لىپىدە ئۇ مۇشتى بىلەن يۇۋاش-مۆمىن
كىشىلەرنىڭ مەڭزىگە ئەنسىلىپ يۈردى، كىشى
كۆڭلىگە سەۋەبسىز ئازار يەتكۈزۈپ يۈرىدى-
غان «نوچى»لار سېپىدە شۆھرەت قازىنىش
مۇمكىنچىلىكى بارمىكىن دەپ نوچىلارغا پۇل
خەجلەپ باقتى، لېكىن شۆھرەتۋايوفنىڭ شۆھ-
رىتى ئاشۇ چەكلىك دائىرە ئىچىدىلا بولاتتى.

ئاخىرى يازغۇچى بولۇش نىيىتىگە كەلدى.
بىراق خۇددا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئازغىنە بول-
سىمۇ دىت قوشمىغان ئىكەن. ئىزرۇلۇش،
زورۇقۇشلار نەتىجە بەرمەي ئاخىرى باشقىچە
يول تۇتۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ بولسىمۇ
ئارتىسلاردەك يازغۇچىنىڭ رولىنى ئېلىش
ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كۆرۈش قۇۋۋىتى
ئىنتايىن ياخشى بولغان كۆزىگە گرادۇس-
سىز (ئەينەن كۆرسىتىمىدىغان) كۆزەينەك
تاقىدى. تەپەككۇر قىلىش سەۋەبىدىن چاچ
چۈشۈپ پارقىرىغان باشلارغا ئوخشىتىش
ئۈچۈن ئاغرىق ئازابىغا بەرداشلىق بېرىپ،
ئىككى چېكىسىنىڭ ئۈستىدىكى چاچلارنى يۇل-
دى. كىيىملىرىمۇ مۇناسىپ ھالدا تىكتۈرۈ-
لۈپ، يازغۇچىنىڭ كىرىمى پۈتتى. بىراق
بۇ كىيىملەرنىڭ دوختۇرلارنىڭ خالىتى، پوچ-
تىكەشلەرنىڭ يېشىل كىيىمىدەك كەسپىدىن،
كېنىرالنىڭ پاگونلۇق كىيىمىدەك ھەربىي ئۇن-
ۋانىدىن گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقى شۈبھىلىك
بولغاچقا، جانلىق گۇۋاھچىدىن بىرنى تې-
پىش زۆرۈر بولۇپ تۇرغان پەيتتە، شۆھ-
رەتۋايوفنىڭ ئىخلاسمەن كونا بۇرادىرى
«بۇغداي بانىسىدا سۇغا قېنىۋېلىش» مەقسى-
تى بىلەن بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدى.
(ئېپى كەلسە ياخشى كىرگەن چۈشنىمۇ تو-
ۋار سۈپىتىدە سېتىش مۇمكىنچىلىكى بار
ئوخشايدۇ). شۆھرەتۋايوفنىڭ ئىخلاسمەن
دوستى-ئابدۇسادىق، پۈتۈن تىرىشچانلىقى
بىلەن توقۇغان مەدھىيىسىنى، شۆھرەتۋايوف-
نىڭ ھارغىنى بىلەن ساتماقچى بولغان، يەپ-
ئىچىدىغان بولدى. ماختىغاندىمۇ ناھايىتى
ئۇستىلىق بىلەن ماختايتتى. (شۆھرەتۋايوف-
نىڭ يازغۇچى بولۇش ئارزۇسىدا زورۇقۇپ
ئىسراپ قىلىۋەتكەن قەغەزلىرىنى تىقىشتۇرۇپ
يۈرگىنىدە كۆرۈپ قېلىپ، «شۆھرەتۋايوف
راستىنلا بۈيۈك ئەسەر ئۈستىدە ئىشلەۋاتسا

كىرەك» دېگەن ئويغا كېلىپ قېلىپ، ئىشەنچ-
لىلىك ماختاشلىرى بىلەن شۆھرەتۋايوفنىڭ
مۇددىئاسىنى سادىقلىق بىلەن ئىجرا قىلىشقا
باشلىغانىدى). شۆھرەتۋايوفمۇ يېڭى
مۇخلىسىدىن رازى ئىدى: «قالتىس جۆرى-
دە، ماڭا! لوپا ئەينەك! ھەسسىلەپ چوڭ
كۆرسىتىدىغان ئەينەك! ئابروي، شان-شە-
رەپ شوتىسى، مەنلا مېنىڭ ئۈچۈن يارالغان
دۇلدۇل!»

مانا بۈگۈنكى سورۇننىڭ مېھمانلىرى:
يازغۇچى-شائىرلار، سۆھبەت ئەدەبىي مۇتا-
ئىلە بىلەن قىزىقىدىغان بولغاچقا، بۇ مەش-
ھۇر كىشىلەر سېپىنىڭ سەھنىسىگە چىقىشقا
ئابدۇسادىق شۇ تېمىسىنى ئېلىۋالمىسا بولمايتتى.

شۆھرەتۋايوف ئارزۇ قىلىپ كەلگەن پۇر-
سەتلەرنىڭ ئولتۇرۇش باشلانغىنىغا خېلى بولدى.
تاتلىق-تۇرۇملۇق تائاملىنىش ئاخىرلىشىپ،
ئاچچىق-چۈچۈك تائاملىنىشنىڭ قىزغىن
مەزگىلى-يەنى بوتۇلكىلار ئىچىدىكى سۇيۇق-
لۇق، ئىچەرمەنلەرنى پادىشاھلىق ئامزاتىغا
كۆرسىتىۋاتقان مەزگىلگە كەلدى؛ ماختىنىش-
ماختاشلار، قەلب چۈشەندۈرۈشلەر، كىشىلەر
ئالدىدا تېخى ئىسپاتلانمىغان كارامەتلەر
توغرىسىدا ھايانلارچە لاپ ئۇرۇشلار باشلى-
نىپ كەتتى. سۆزلىگۈچىلەر كۆپ بولۇپ، تىڭ-
شىغۇچىلار پەقەت تەلەپكەشلىكتىكى ئىستىدا-
تى ۋە مەسئۇلاتى بىلەن تونۇلغان بىر نەچ-
چە يازغۇچىلارلا تەمكىن تىڭشاپ ئولتۇراتتى.
مېھمانلاردىن كىمدۇر بىرى، فىرانسىيىنىڭ
مەشھۇر رېئالىست يازغۇچىسى داۋىدىتنىڭ
ئىسمىنى چىقىرىپ قالدى. ئارقىدىنلا سۆز-
لىگۈچىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ئاسمان جىسىم-
لىرىنىڭ (قۇياش سىستېمىسىدىكى سەييارىلەر-
نىڭ) نامىنى تەخەللۇس قىلىپ ئالغان
«ۋېنېرا» ئىسىملىك بىر مېھمان (يازغۇچى)
ھاياجان بىلەن «ئەڭ ئاخىرقى دەرس»
ھېكايىسى توغرىسىدىكى كۆز قاراشلىرىنى
سۆزلەپ كەتتى...

«ۋاقتى كەلدى» دېگەن ئىشارىنى بەر-
دى شۆھرەتۋايوف ئابدۇسادىقنى نوقۇپ.
ئۇنىڭسىزمۇ بۇنداق مەشھۇر مۆتىۋەرلەر بىلەن
ھەمداستىخان بولۇۋاتقىنىغا ھاياجانلىنىپ،
ۋەزىپىسىگە ئالدىراپ تۇرغان ئابدۇسادىق،
خۇددى پارات قوبۇل قىلىۋاتقان رەئىسلەرد-
ەك ئوڭ قولىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئور-
نىدىن تۇردى:

— مۆھتەرەم ئەپەندىلەر! — دېدى ئۇ
نۇتۇقىنىڭ جەلپ قىلىش كۈچىنى ئاشۇرۇش
ئۈچۈن تەنتەنىلىك ئاۋازى بىلەن، — مىللەت-
نىڭ پەخرى، ئىنسانىيەتنىڭ جەۋھىرى بولغان
ئىجادكار-ئەدىبلەر! مۇشۇ ئەسىرىمىز
ئىچىدە كىشىلەر تەسەۋۋۇر قىلالمىغۇسىز گەۋھەر
كانىنى قېزىۋاتقان يوشۇرۇن تۆھپىكاردىن
خەۋىرىڭلار بارمۇ؟ — ئابدۇسادىق سورۇندى-
كىلەرگە بىرمۇ-بىر سوئال نەزىرى بىلەن
قاراپ قويدى. مېھمانلار بولسا بۇ ناتونۇش
سورۇنداشنىڭ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ داھى-
يانە سۆزلىشىدىنمۇ ياكى ئۇنىڭ جەڭگىۋار
نۇتقىدىنمۇ ئەيتاۋۇر مېھمانلارنىڭ ۋاراڭ-
چۇرۇڭلىرى بېسىقىپ، سورۇن مەيدانى تىمتاس
بولۇپ كەتتى، — پىكرى ئالماستىن ئۆتكۈر،
نەزەر دائىرىسى ئوكيانلاردەك كەڭ، مەز-
كۇر ئۇلۇغ زات ئالىيجاناب كەمتەرلىكى
بىلەن ھەر قايسىڭىزلارنىڭ نەزەرىدىن
ئۆزىنى دالىدىغا ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.
مىللىتىمىز پەخىرلەنگىدەك بۈيۈك ئەسەر
ئۈچۈن غەيرەت-شىجائەت بىلەن ئىشلەۋاتقان
شۆھرەتۋايوفقا مەدەت-ئىلھام، ھېسداشلى-
قىمىزنى بىلدۈرۈپ، بۈيۈك ئەسەرنىڭ يېقىن
كەلگۈسىدە ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشۈش شە-
رىپىگە چاۋاك چېلىۋېتەيلى! — دېدى ئابدۇ-
سادىق پۈتۈن كۈچى بىلەن چاۋاك ئۇرۇپ.

بىراق يىغىنلاردا ئۇتتۇق مەزمۇنىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالماي كۆپچىلىككە قوشۇلۇپ چاۋاك چېلىپ ئۆگىنىپ قالغان ئىكەنلىكى مېھمانلا چاۋاك چېلىپ قوشۇلدى. قالغانلار بولسا خۇددى يىگىرمە ئالتىنچى پەيغەمبەرنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە سۈرۈنداش بولۇپ قالغىنىغا ئەجەپلەنگەندەك هاڭ-تاڭ بولۇپ قالغانىدى.

ئابدۇسادىق خېلى ئۇزۇن چاۋاك چالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— «چىراغ تۈۋى قاراڭغۇ» دېگەن مانا شۇ-دە، پارتلاش ئالدىدا تۇرغان ۋولقاندىن بىخەۋەر، پوچاڭزىغا هەيران-هەس بولۇپ قالغاندەك، بايا «داۋۇت» دېگىنىڭىزمۇ «ئاۋۇت» دېدىڭىزلارمۇ ئىشقىلىپ بىز كەخېلىلا تونۇشلۇق...

— قايسى داۋۇتنى دەيسىز؟ — دەپ سورىدى «ۋېنېرا» تەخەللۇسىدىكى مېھمان.

— قايسى داۋۇت بولاتتى «كېيىنكى دەرس» مۇ نېمە؟ ھېلىقى، هە راست، «ئاخىرقى دەرس» دېگەن رومانىنى يازغان داۋۇتىڭىز، ئۆتكەندە بىزنىڭ شۆھرەتۋايوفنىڭ ئەسىرىنى ئوقۇپ ئۆز ئاغزى بىلەن «ئەسەر مۇشۇنداق بولىدىغان بولسا، مەن بۇندىن كېيىن يېزىشقا پېتىنالمىغۇدەكمەن» دېدى-دە، بىر يۇتۇم چايمۇ ئىچمەي تىكىۋەتتى. ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىغان تۇرسام... بۇنىڭغا نېمە دەيسىزلەر؟ — ئابدۇسادىق سورۇندىكىلەردىن ئالىي ئېھتىرام كۈتۈپ تۇرغىنىدا تۇيۇقسىز شارقىراتمىنىڭ ئاۋازىدەك كۈلكە شاۋقۇنى كۆتۈرۈلدى. «شىكسپىرمۇ كەلگەن بولغىدى ئەتمالىم...» دېدى بىرى. «پوشكىنمۇ ئەيمىنىپ بىر نېمىلەرنى سوراپ كېتىۋاتقىنىنى كۆزۈم بىلەن كۆردۈم» دېدى يەنە بىرى. «مۇپاسسان ماگىزىنىنىڭ ئىچىگە مۈكۈۋالغانىدى» دېدى يەنە بىرەيلەن تىزىغا شاپىلاقلاپ تۇرۇپ كۈلگىنىچە. هەر بىر چاقچاق ئارىلىقىدا قىقاس-سۈرەن بولۇپ تۇردى.

«تارس!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ، قىقاس-سۈرەنلەر قانداق ئۇشتۇمتۇت باشلانغان بولسا، شۇنداق ئۇشتۇمتۇت توختىدى. نېمە سەۋەبتىن مېھمانلارنىڭ كۈلۈشۈپ كەتكىنىنى، قانداقتۇر يېقىمسىز ئاۋاز بىلەن تەڭ، مەڭزىدە ئاچچىق بىر سېزىم پەيدا بولۇپ، ۋىلىلداپ ئېچىشىۋاتقىنىنى ئاڭقىرالماي تۇرغان ئابدۇسادىق، ئەينى ۋاقىتتا كىشىلەرنىڭ زاڭقا قىلىرىدىن «قاس» چىقىرىشقا ئادەتلىنىپ كەتكەن شۆھرەتۋايوفنىڭ سېخىي ئەستىكى مەڭزىگە مۇكاپات ھەدىيە قىلغانلىقىنى مۇنۇ سۆزلەردىن كېيىن بىلدى:

— دۆت-كالۋا! داۋۇت دېگەن يازغۇچى روسىيىلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟ كەلسە-كەلمەس سۆزلەرنى قىلىپ، كىشىلەر ئالدىدا ھاماقەتلىكىڭنى ئاشكارىلاپ يۈرىدىغان بولساڭ بۇ نۆۋەت پەشۋانىڭ تەمىنى تېتىتىپ قويسەن. تېخىمۇ يامىنى مەن بىلەن بىللە يۈرۈشتىن مەھرۇم قالىسەن!» ئۈچىنچى قېتىملىق كۈلكە كۆتۈرۈلۈش ئالدىدا تۇراتتى. كىمدۇر بىرى:

— قانداق ئادالەتسىزلىك-بۇ! ھېچ گۇناھسىز بىرسىگە شۇنداقمۇ قولى ئۇزىتىلىك قىلغان بارمۇ!؟ — دېدى ئەقەللىي جىسمانىي ئەركىنلىكىدىن بەھرىمەن بولالمىغان ئابدۇسادىققا ھېسداشلىق قىلىپ.

— نېمە دەۋاتىسىز، تەقسىر؟ توخۇ دان، كېسەلگە جان، ئاچ قالغانغا نان قانچە زۆرۈر بولسا مېنىڭ بۇ بۇرادىرىمگە مۇكاپاتىم ئازلىق قىلىدۇ، — دېدى شۆھرەتۋايوف ئېرەڭسىزلىك بىلەن.

— مۆھتەرەم ئەزىزلەر، سىزلەر بۇنىڭغا ئەجەپلەنمىگىزلەر، ئۇلۇغ، ماھارەتلىك ئالىقانلارنى ئۆز مەڭزىدە كۆرۈش، بۇ — مەندەك ئاددىي كىشىلەر ئۈچۈن ئاز ئۇچرايدىغان

باشلىق بولسا سىزدەك بولسا...

(ھېكايە)

ھەبىبۇللا ئىلياس

ئېلاخۇن يېڭى كەلگەن باشلىقنىڭ تەرجىمىسىنى باشقىلاردىن جىق ئاڭلىدى. ئۇلتۇرساقوپسا ئاشۇ باشلىق بىلەن بىر كۆرۈشۈپ نەچچە يىلدىن بۇيان ھەل بولماي كېلىۋاتقان دەۋاسىنى بىر ياقلىق قىلىش كويىغا چۈشتى.

ئېلاخۇن ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ ئالدىغا ئەتىگەن كېلىپ، خەقنىڭ ئانچە كۆزى چۈشمەيدىغان، ئەمما ئوتتۇرا ئىشىككە يېقىن جايدا تۇرۇپ ئەھۋالنى كۆزەتتى. كىشىلەر ئارقا-ئارقىدىن ئىشقا كېلىشتى. يېڭى باشلىقمۇ مەزمۇت قەدەملەر بىلەن بىنانىڭ دوقمۇشىدىن ئايلىنىپ كەلدى. ئۇچراشقان كىشىلەر باشلىق بىلەن سالاملاشقىلى تۇردى. بۇ چاغدا ئېلاخۇنمۇ يېقىنراق كېلىپ باشلىققا ئۇيدان زەڭ سېلىۋالدى. باشقىلارنىڭ ئەمەلنامى بىلەن قوشۇپ ئاتاشلىرىدىن ئۇ يېڭى باشلىقنى جەزم قىلغانىدى، ئۇ دەرھال ئويلىغان پىلانى بويىچە ئەرزىيەت بۆلۈمىگە قاراپ ئىتتىك يول ئالدى.

— ھە، جۆيلۈپ كەتكەندەك يەنە كېپقاپسەنغۇ! — دېدى ئەمدىلا ئىشخانىسىغا كىرىپ ئۈستەللەرنى سۈرتۈۋاتقان، تۇرسۇنجان سەل توڭلۇق بىلەن.

— ھەئە، سىزنى باشلىق ئىشخانىسىغا چاقىرىۋاتىدۇ.

— مېنىمۇ؟

— ھەئە، سىزنى، — دېدى ئېلاخۇن چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ. ئېلاخۇن ئەرزىيەت بۆلۈمىنىڭ «كونا مېھمىنى» بولۇپ، تالاي قېتىم ئىشىنى ئاقتۇرالماي چىقىپ كەتكەنىدى. «باشلىق چاقىرىۋاتىدۇ» دېگەننى ئاڭلاپ، تۇرسۇنجان ئارتۇقچە گەپ قىلالمىدى-دە، ھەل بولمايدىغان ئىشقا تولىمۇ قاتىراپ كەتمىگىلا ئاداش، يۈرۈڭلا! چىقساق چىقىلى، — دېدى.

ئېلاخۇن لام-مىم دېمەي ئالدىدا ماڭدى. «باشقا كەلگەننى كۆردۈم» كونكرېت ئىش بېجىرىدىغان ئادەم بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدىغان ئېلاخۇن ئەرزىيەت بۆلۈم كادىرىنى باشلىقنىڭ ئالدىغا بىللە ئېلىپ كىرىشنى پىلان قىلغانىدى. ئەرزىيەت بۆلۈمى ئۈچقەۋەتلىك ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ ياندەرپىسى...

شەرەپكە نائىل بولۇش. ئۇنىڭ چىرايىدىن نە رەنجىش، نە كىشىلىك غۇرۇرى دەپسەندە قىلىنغاندەكى نارازىلىق ئىپادىلىنەلمىگىنىدىن ئابدۇسادىق تېيىپدىكلەرنى رازى قىلىدىغان مۇكاپات مەزمۇننى مېھمانلار بىلىپ ئالدى ۋە شۆھرەتۋايۇفنىڭ كەسپىيا تىغمۇ قايىل بولۇشۇپ، تۇرمۇش بىلىمىنى بېيىتقانلىقىدىن مەمنۇن بولۇشتى.

دىكى ئىشىكتە ئىدى. بۇلار ئايلىنىپ ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ ئوتتۇرا ئىشىكىدىن كىرىپ، ئىككىنچى قەۋەتكە چىقتى-دە، ئوڭ دول باشلىقنىڭ خانىسىغىلا كىردى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم باشلىق، ئەتىگەندە ئۆزلىرىگە ھال ئېيتىپ كەلدىم. — ئابلاخۇن ئىشىكتىن كىرىپلا گەپنى ئۆزى باشلاپ كەتتى.

— كېلىڭ، كېلىڭ بۇ ياقتا ئولتۇرۇڭ. باشلىق ئابلاخۇننىڭ سالىمىنى قىزغىنلىق بىلەن ئىلىك ئېلىپ، ئىش ئۈستىلىگە يېقىن ئورۇننى كۆرسەتتى.

— تۇرسۇنجان، سىزمۇ ئولتۇرۇڭ. گەپ ئاياغلاشقىچە تۇرسۇنجان ئابلاخۇندىن بۇرۇنراق بېرىپ باشلىقنىڭ ئۈستىلىگە يېقىن ئورۇندا ئولتۇرۇۋالدى.

— خوش، مەن ئۆرە تۇرۇپ سۆزلەۋېرەي.

— ياق ئولتۇرۇڭ، ئولتۇرۇپ سۆزلەڭ.

— باشلىق، مانا بۇ تۇرسۇنجان مېنىڭ ئەھۋالىمنى تازا ئوبدان بىلىدۇ. ئابلاخۇن ئۆز ئەھۋالى توغرىسىدا تولا ھال ئېيتىپ، سۆزنى قانداق باشلاپ، قانداق ئاياغلاشتۇرۇشقا پىشىپ كەتكەنىدى. — مەن ئەسلى ترانسپورت شىركىتىنىڭ ئىشچىسى ئىدىم. تەشكىل خىزمەتتىكى ئاكتىپلىقىمنى كۆزدە تۇتۇپ، مېنى ئىچىدىن بىرنى تاللاپ دېگەندەك مېنى شاگىرت شوپۇرلۇققا چىقاردى. بىر يىل ئىچىدە شوپۇرلۇقنى خېلى ئوبدانلا ئۆگىنىۋالدىم. بىر كۈنى ئۇستام ئاغرىپ قېلىپ، ئۆزۈم يالغۇز يولغا چىقتىم. ماشىنىغا چۆپ بېسىلغانىدى، ئارا يولدا بىرەيلەن ماشىنا توستى. مەن توختىماي ئۆتۈپ كەتتىم. كىم بىلسۇن، ھېلىقى كاززاپ ماشىنىغا ئېسىلىپ چىقىۋاپتىكەن. چىڭ ئولتۇرماي، چوڭراق بىر لاققىغا كەلگەندە ماشىنىنىڭ ئۈستىدىن يىقىلىپ چۈشۈپ ئۆلدى. ئۇنىڭ بالاسىغا مەن قېلىپ 4 يىللىق قاماققا ئېلىندىم. لېكىن چىشلىمەي ئىلاج بولمىدى. ئۇنى ئاز دەپ، تۈرمىدە تاماق تەقسىم قىلىدىغان ئوغرى مېنى بوزەك ئېتىپ ئاشنىڭ سۈيىنى، ناننىڭ كۆيىكىنى بېرىدىغان بولدى. دەسلەپتە ئۈندىمىدىم، داۋاملىق شۇنداق بولۇۋەرگەندىن كېيىن، «تاماقنى تەكشى بەرسەك بولمامدۇ» دەپ قاتتىقراق تەگدىم. ھېلىقى تومپاي «ئاغزىڭنى يۇم» دېدى-دە، قولىدىكى تۆمۈر ساپلىق بىلەن ئاغزىمغا بىرنى قويدى. ئىككى چىشىم چۈشۈپ كەتتى، ئاغزى-بۇرنۇم قانغا بويالدى. غەزىپىمنى باسالماي قولىدىكى ساپلىقنى قانداق تارتىۋالغانلىقىمنى بىلمەيمەن، ساپلىق بىلەن كۆچەپ تۇرۇپ مېڭىسىگە بىرنى سالدىم، بېشى يېرىلدى، مېڭىسى قاتتىق زەربە يېگەچكە ئاخىر ئەقلىدىن ئادىشىپ كاردىن چىقتى. «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك يەنە ئالتە يىللىق كەستى. شۇنىڭ بىلەن تۈرمىدە 10 يىل ياتتىم. ئابلاخۇن قاتتىق بىر خۇرسىنىۋالدى. ئۇ باشلىقنىڭ ئۆز سۆزىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — تۈرمىدىن چىققان ھوشۇ بىرقانچە يىللاردىن بېرى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرگە نوپۇسۇمنى ئالدۇرالماي قارا نوپۇس بولۇپ يۈرۈپتىمەن، بارمىغان يېرىم، ئىزدىمىگەن باشلىقىم قالمىدى. خېلى-خېلى چوڭ باشلىقلار «سىياسەت بويىچە بىر تەرەپ قىلىپ قويۇڭلار» دەپ تەستىق سېلىپمۇ بەردى. تۆۋەندىكى ئىش بېجىرگۈچىلەر «سەن تۈرمىگە بىر ئادەم كىرىپسەن، ھازىر بالىلىق بولۇپ تۆت جان بولۇپسەن، بىر ئادەم بولساڭ نوپۇس ئىشىڭ ئاسانراق چۈشەتتى، ئالدىرىماي تۇر، كېيىنىرەك ئويلىشىپ كۆرەيلى» دېيدى.

سەۋر قىلدىم، تاقەت قىلدىم، قايتا-قايتا ئىزدىدىم، يالۋۇردۇم، ھەتتا ئاچچىقىمغا پايلىماي «نوپۇسقا ئالمىساڭلار جۇڭگو تەۋەسىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋېتىڭلار، كىمنىڭ قېنىم تۆكۈلگەن زېمىنىمغا پاتمىسام چەت ئەلدىن ماكان تۇتاي» دېگەنمۇ بولدۇم. باشلىق بۇنىڭغا خاپا بولمىسىلا، بۇ سۆزلىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن. ئەمما، تۇرمۇشنىڭ ئاچچىقى يېمىگەننى يېگۈزىدىكەن، دېمىگەننى دېگۈزىدىكەن. ئاۋۋال داۋلىشىلىق كەلدىم، كېيىن داۋالىمىزلىقمۇ قىلدىم، خاپا بولدۇم، غەزەپلەندىم. ئەمما غەزەپتىن يېرىلىپ كەتمىدىم. ئويلاپ باقسىلا باشلىق، بىزمۇ خۇدانىڭ بەندىسى، جۇڭگونىڭ پۇقراسىغۇ! جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولساممۇ ۋەتەن سۆيەر بىر پۇقرامەنغۇ! زېمىن كۆتۈرگەن بۇ تەننى ھۆكۈمەتنىڭ بىر پارچە قەغىزى كۆتۈرەلمەسمۇ!؟ ئېلاخۇن سۆزلەپ قىزىشىپ كەتتى، بوغۇزىغا بىر نەرسە تىقىلىپ قالغاندەك گاللىرىنىڭ ئىختىيارسىز قىمىرلاپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى.

— سىزنىڭ تەلىپىڭىز نوپۇسقا ئالدۇرۇش شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق باشلىق، نوپۇسقا ئالدۇرۇش، — ئېلاخۇن كۆڭلىدىكىلەرنى باشلىققا ئېيتىۋېلىشتا ئالدىراپ سۆزىنى ئىتتىك-ئىتتىك داۋام قىلدى، — ئالدۇرغاندىمۇ تۆت جاننىڭ ھەممىسىنى ئالدۇرۇش، بۇ مېنىڭ بىرىنچى تەلىپىم؛ ئىككىنچى تەلىپىم، ئەسلى ئورنۇمغا ئىشقا ئورۇنلىشىپ قالسام.

— يېنىڭىزدا قەغەزلىرىڭىز بارمۇ؟ — باشلىق سەل-پەل ئويلىنىشتىن كېيىن سورىدى.

ئېلاخۇن ئالدىراپ-تېنەپ قوينىدىن كىرلىشىپ كەتكەن ياغلىقنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئورالغان بىر تالاي قەغەزنى ئېلىپ باشلىققا سۇنۇش ئۈچۈن ئورنىدىن قوپتى. تەگلا دېگۈدەك ئورنىدىن قوپقان تۇرسۇنجان ئېلاخۇننىڭ قولىدىكى تۈرلۈك ئىسپات قەغەزلەرنى يۇلۇپ ئالدى-دە، ئىككى قوللاپ باشلىقنىڭ ئۈستىلىگە قويدى. باشلىق ئالدىدىكى ئالدىقاندىق خەتلەر يېزىلغان قەغەز پارچىلىرىنى بىر قۇر ئۆرۈپ-چۆرۈپ كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئۇلارنىڭ ئۈستىدە «سىياسەت بويىچە بىر تەرەپ قىلىڭلار»، «نوپۇس مەسىلىسىنى ئويلىشىپ كۆرسەڭلار»، «تۆت جاننى بىراق نوپۇسقا ئېلىشتا قىيىنچىلىق بار» دېگەندەك تەستىق سۆزلىرى تۇشۇپ كەتكەنىدى.

— بۇ كىشىنىڭ ئېيتقانلىرىنى بۇرۇن ئىگىلىگەنمۇ؟ — دەپ سورىدى باشلىق تۇرسۇنجانغا قاراپ.

— ئىگىلىگەن.

— ئېيتقانلىرى دۇرۇسمۇ؟

— دۇرۇس.

— بۇ دوكىمېنتلاردىمۇ ئەھۋال شۇنداق ئىكەنلىكى ئايان. نېمىشقا ھەل قىلىپ بەرمىدىڭلار؟ تۇرسۇنجان بۇ گەپ يېمەس ئادەمگە باشلىقنىڭ قاتتىقراق تەربىيە بېرىپ قويۇشىنى ئويلاۋاتاتتى. شۇڭا ئۇ كۈتۈلمىگەن بۇ سوئالدىن سەل تەمترەپ قالدى.

— بۇ.... ئېلاخۇنغا جىق چۈشەنچە بەردۇق. ئەمما پوزىتسىيىسى ناچار بولدى، ھاقارەت قىلدى....

— ھاقارەت قىلغان بولسا ھېچقانچە گەپ ئەمەس، باشلىق ئويلىمىغان يەردىن چىقىپ، تۇرسۇنجاننىڭ كېپىنى بۆلۈۋەتتى، — ئۇنىڭدىن باشقىنى قىلسىمۇ ھەقلىق، بىز دۆلەت خادىملىرى خەلقنىڭ چاكىرى، ئەرزىيەت خادىملىرى تېخىمۇ شۇنداق، بىز خەلقنىڭ خىزمەتكارى بولغان ئىكەنمىز، چوقۇم دەردمەننىڭ دەردىگە يېتىشىمىز، ھال ئېيتقاننىڭ ھالىغا يېتىشىمىز لازىم، سىز

يېسوگۇنلا، بۇ كىشىنى باشلاپ مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا بېرىپ ئالدى بىلەن نوپۇسنى ھەل قىلىپ بېرىلىك. نوپۇس مەسىلىسى ھەل قىلىنغاندىن كېيىن، ئەسلى ئىشلىگەن ئورۇنغا ئېلىپ بېرىپ، ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈڭ، مۇۋاپىق ئىش بېرىش كېرەك. ئەگەر، ھەل بولمايدۇ دېيىلسە شۇ كىشىنى ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا باشلاپ كېلىڭ، ھەل بولمىدىغانلىقى ئىشنى چوقۇم ئەستايىدىل ھەل قىلىش كېرەك، بىز خەلق بەرگەن ھوقۇقنىڭ قەدرىگە يېتىشىمىز، ھوقۇقنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇشىمىز، ئۆزىمىزگە تەئەللۇق ئىشنى كەم-كۈتىسىز ياخشى بېجىرىشىمىز لازىم.

— بۇ كەسكىن جاۋابنى ئاڭلىغان تۇرسۇنجان باشلىقنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدى. ئىچ-ئىچىدىن سۆيۈنگەن ئېلاخۇننىڭ بەدەنلىرى خۇشاللىقتىن سەل-پەل تىترەشكە باشلىدى.

— يەنە باشقا تەلىپىڭىزمۇ بارمۇ؟

— ھە... ئېلاخۇن سەل تېنەپ قالدى ۋە شۇئان ئېسىنى يىغىۋالدى، — باشلىق سىزگە كۆپ رەھمەت! رەھمەت! ئەگەر مۇمكىن بولسا مېنىڭ خىزمەت ستاژىمنىمۇ ھېسابقا ئېلىنسا!

— بۇ ھەققە بىرنېمە دېيىش قىيىن، ھەرھالدا تۇرسۇنجان مۇناسىۋەتلىك ھۆججەت، بەلگىلىمىلەرگە قاراپ بېقىڭلار، ئىشلەشكۈدەك يېرى بولمىسا، ئېلاخۇن سىزمۇ خاپا بولماي ئىشنى باشتىن باشلاپ، ھالال ئەمگەك ھېسابىغا ياي بولۇڭ، بولامدۇ؟

— رەھمەت باشلىق، رەھمەت! نەچچە يىل قاتراپ يۈرۈپ ئېنىق جاۋابنى بۈگۈن ئاڭلىدىم. سىزگە مىڭ مەرتىۋە رەھمەت! ئىشىم ھەل بولمىغان تەقدىردىمۇ سىزدىن رازى بولۇپ كەتتىم — بىر خىل ساددا ھېسسىياتتىن ئۇرغۇپ چىققان بۇ سۆزنى ئېلاخۇننىڭ ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى.

— نوپۇس، خىزمەت ئىشىڭىز ھەل بولىدۇ. سىز ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى ماڭا مەلۇم قىلىشنى ئۇنتۇماڭ! — دېدى باشلىق تۇرسۇنجانغا تاپىلاپ، — ئىشى ھەل بولماي بۇ كىشى يەنە كەلسە سىز جاۋاب بېرىسىز.

— رەھمەت، كۆپ رەھمەت! ئېلاخۇن خۇشاللىقتىن ئۈستى-ئۈستىگە يېنىشلاپ رەھمەت ئېيتقىنىچە تۇردى. «ئويلىشىپ باقايلى، بىر ھەپتىدىن كېيىن.... بىر ئايدىن كېيىن كېلىپ بېقىڭ... بۇ مۇرەككەپ ئىشكەن....» دېگەنگە ئوخشاش جاۋابلارنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالغان تۇرسۇنجان يېڭى باشلىقنىڭ كەسكىن جاۋابىدىن ھەم تېڭىرقىدى ھەم مەمنۇن بولدى.

— بولىدۇ، نەتىجىسىنى چوقۇم مەلۇم قىلىمەن، — دېدى ئۇ پۇت-قولىغا يېڭىباشتىن جان كىرگەندەك بولۇپ.

— ھەي، باشلىق بولسا سىزدەك بولسا.... كۆز چاناقلىرى نەملەشكەن ئېلاخۇن خوشلىشىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ باشلىققا قول ئۇزاتتى.

كىشىلىك دۇنيادىكى ئەرۋاھ

(ھېكايە)

ئەسقەر ئېزىز

قاقاس تاغ باغرىدىكى بۇ قەبرىستانلىق مانا بۈگۈن يېڭىدىن كەلگەن مېھمىنىنى ئۆز قوينىغا ئالدى. ئۇ ناھايىتى چوڭ مۇراسىم بىلەن ئۇزىتىلىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى قەبرىدىن بىرسى قوپۇرۇلدى. مۇڭلۇق قىرائەتلەر ئوقۇلۇپ، ئېچىنىشلىق يىغا-زارلاردىن كېيىن، كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى قايتىپ كەتتى.

كىشىلەر ئۇنى يەرگە دەپنە قىلىپ كېتىپ قالدى، ئۇنىڭ يىغىسى يىراق-يىراقلارغا ئاڭلاناتتى. ئۇ گاھىدا ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن تەيىنلەنگەن باشلىقنىڭ چۈشىگە كىرىپ چىقاتتى. ئۇ يىغىسى ئارقىلىق سۆزلەيتتى. يېڭىدىن تەيىنلەنگەن باشلىق بولسا چۈشىدە ئويغىنىپ كېتىپ يىغلىغۇدەك بولۇپ كېتەتتى. ئۇلار ئەسلىدە يېقىن دوستلاردىن ئىدى. ھەر جەھەتتە بىر-بىرىدىن پەرقلەنمەيتتى. ئەنە قارا، يېڭىدىن تەيىنلەنگەن باشلىقنىڭ ئۆيىدە ئۇنىڭ ئەرۋاھى مېڭىپ يۈرىدۇ. ئۇ قالدۇرغان مىراسنى ئىزدەمەكتە. تۆت بۇرجەك تام ئىچىدىكى بارلىق نەرسىلەر ئىچىدىن ئاختۇرۇپ كۆرمەكتە:

— ياق، بۇ يەردە ئەمەسكەن. ئاۋۇ يەردىمىكىن!

— زادى قەيەردە؟ ئۇ نەگە قويغانىكىنە؟

— تاپتىم، تاپتىم، ياق ئەمەسكەن، تېز بول، — دەيتتى ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ. ئەنە قارا، ئۇ پەردىلەرنىڭ ئارقىسىغا، كارىۋات ئاستىغا، سىيا قۇتىسى ئىچىگە قارىدى. كىتابلارنى ئۆرۈپ كۆردى. تۇيۇقسىز ئۇ ھۆججەتلەر ئىچىدىن بىر نېمىنى سەزگەندەك بولدى-دە، ئېغىر قەدەملىرىنى يۆتكەپ باشلىقنىڭ چۈشىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ ئۆلمىگەن، بەلكى قايتىدىن تۇغۇلغان ئەرۋاھ بىلەن تەن بىرلەشكەنىدى.

ئەنە، باشلىق تۆت بۇرجەك ئىشخانىدا، تۆت بۇرجەك ئورۇندۇقتا ئولتۇرىدۇ. ئەخلەت سېۋىتى تۆت بۇرجەك ئىدى. ئۈستەل، سىيا قۇتىسى، ماقالە قەغىزى، كىتاب، كرىسلو، تەشتەك، ئىشىك-دېرىزە ھەممىسى تۆت بۇرجەك ئىدى. ھەتتا ئۇ پۈدىگەن تاماكا ئىسىمۇ تۆت بۇرجەك ئىدى. دېمەك ھەممە نەرسە بىر خىللا ئىدى. تۇيۇقسىز ئىشىك چېكىلىپ جىمجىتلىق بۇزۇلدى:

— باشلىق، قول قويۇپ بەرگەن بولسىڭىز!

— ھە، ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن بىر كۆرۈپ چىقاي.

باشلىق كۆزەينىكىنى تاقىدى-دە، قولىدىكى قەغەزلەرنى ئوقۇشقا كىرىشتى.

— ھە، ياخشى ئويلاپسىز. يۇقىرىغا دوكلات قىلىپ بېقىپ ئاندىن قول قوياي، — دېدى. چۈنكى يۇقىرىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالغاندا

خاتالىق ئاز سادىر بولاتتى. تېلېفون كەلدى:

— بوھسۇي! ياخشى ئويلاپسىز. بولىدۇ، بولىدۇ. پات-پات دوكلات قىلىپ تۇرۇڭ. شۇنداقلا ئىشلەپ كەتسىڭىز....

ئۇنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. كۆزلىرىدە ئاللىقانداق بىر نۇر چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى شۇنداق سىلىق-سىپايە، چاققان ئىدى.

— ھە، ياخشى ئويلاپسىز. ياخشى، بولىدۇ، ئەمما ماڭا پات-پات دوكلات قىلىپ تۇرۇڭ. مۇشۇنداقلا ئىشلەپ كەتسىڭىز، — دېگەچ تۆت بۇرجەك تارتما ئىچىدىكى ئۇقتۇرۇش، ھۆججەت ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان تامغىنى ئېلىپ بېسىۋەتتى. شۇ ئارىلىقتا ئۇ خىيالىغا نۇرغۇن نەرسىنى كەلتۈرۈشكە ئۈلگۈرگەنىدى. ئۆزىنىڭ بۇنداق ئىشلىشىنى ئالدىنقى باشلىققا ئوخشىتىپ سېلىشتۇرۇپ كۆردى. ئۇ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ئوخشاش ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقانىدى. كەلگۈچى ئۈمىد بىلەن كەلگەن بولسا، ئەمدى ئوڭايسىزلىنىش بىلەن چىقىپ كەتتى.

— يەنە نېمە قىلىش كېرەك؟

ئۇ كونا باشلىقتەك ئامال بار سائەتنى توشقۇزۇپ ئولتۇرۇشى، گېزىت ئوقۇشى، بىردەم ئۇياق-بۇياقلاردا پىنەرلاپ يۈرۈپ ئاممىنىڭ ھالىغا يېتىپ پىكىر ئېلىشى كېرەك ئىدى. ئەمما كىشىلەرنىڭ ئىشەنچىسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنچىۋالا ئاسانغا چۈشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ۋاقىت چۈشكە يېقىن تاقالغاندا، ئادەملەر تەرەپ-تەرەپكە تارقاشقان بولسىمۇ، ئۇ ئىشخانىدا قېلىپ ئەڭ ئاخىرىدا چۈشتى. ئۇ بىر نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز يىقىلىپ چۈشۈپ:

— خۇداغا شۈكرى، يۈز مىڭ قەترە شۈكرى، — دەۋەتتى. ئاھ! يىقىلىپ چۈشكەنىگە شۈكرى قىلغان نەدە بار ئىدى؟ بۇ شۈكرى ئۇنى يەنە يىقىلىپ كېتىشتىن ساقلاپ قالالارمۇ؟

ئۆلگەن باشلىقنىڭ ئەرۋاھى ئۇنىڭ تېنىگە سىڭىپ كەتكەنىدى. ئۇ توختىماي پىچىرلايتتى.

— ھە، دۇرۇس ئىشلىدىڭ!

شۇنىدىن كېيىن ئۇ ئۆيىگە كېلىپ تۆت بۇرجەك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ تامىقىنى يېدى. ئۇ يەنە تۆت بۇرجەك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ قۇرۇلتاي ھۆججەتلىرىنى نەچچە بەت ئوقۇماستىنلا بېشىنى تۆت بۇرجەك ئۈستەل ئۈستىگە قويۇپ رېتىملىق خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇنىڭ روھى قەبرىستانلىقتا باشلىقنىڭ جەسىتىنى ئىزدەپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھودۇقۇش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. تۇيۇقسىز ئۇ خورەك تارتىشنى توختىتىپ ئاللىنېمىلەرنى دەپ جۆيلۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى.

ۋاقىت ئېقىن سۇدەك ئۆتۈپ كېتىۋەردى.. ئىشلار بىر خىللا كېتىۋاتاتتى. ئاخىرى چارشەنبە كۈنىمۇ يېتىپ كەلدى. يىغىن زالى ئادەملەرگە لىق تولدى. ئۇنىڭ تېنى ھۆججەتلەرنى ئوقۇدى. كۆنۈك ئاڭلىغۇچىلارنىڭ روھى بولسا ئۆزىدىن ھۆججەتكە بوشلۇق ھازىرلاپ لەيلەپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ جاراڭلىق، ھېسسىياتلىق نۇتقى ئۇ روھلارنى سىرتقى بوشلۇقتىن سۈزۈپ كېلەلمەيتتى. ئاھ! ئۇ مەڭگۈ ئۇنداق قىلالمايتتى. ئۇنىڭ نەگە بېرىپ توختايدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.. تۆت بۇرجەك ھۆججەتلەر ئوقۇلۇپ بولدى:

— يولداشلار، ھۆججەتمۇ تۈگىدى. ئەمدى قالغان قىسقىغىنە ۋاقىتتا ئۆزىمىزنىڭ ھۆججەتتىن ئالغان تەسىراتلىرىمىزنى سۆزلەپ باقايلى!

تالاي سۆزلەش، تالاش-تارتىش، ئىنكاس

قىلمىشلار زۆرۈرىيىتى بىلەن ئېغىزلار توختىماي تۆت بۇرجەك بولۇپ ئېچىلىپ يۇمۇلاتتى. ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىدىن پىكىر قىلىشتى. ئۇ قانتىدىن ئايرىلغان قۇشتەك، تىلىدىن ئايرىلغان گاچا ھالىتىدە تەن بېرىپ تۇراتتى. پىتنە-پاسات خاراكتېرىنى ئالغان ھەر خىل كۇسۇلداش، ئىنكاس قىلمىشلار ئاخىرى توختىدى. باشلىق «پارتىيە»، «ئىسلاھات»، . «ئىتتىپاق قىلىشىش» ئاخىرىدا «كېرەك» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن خۇلاسىلىدى. ئۇ مانا مۇشۇنداق سۇ كىرمەيدىغان خۇلاسە سۆزلىرى بىلەن يۇقىرى ئابرويغا ئېرىشەتتى. ئۇ ھەممە ئىشنىڭ بېشىدا بار ئاخىرىدا يوق بولۇپ چىقاتتى. ئۇنىڭ ھاياتى ئەنە شۇنداق ئىدى. ھېلىقى كەلگۈچى باشلىقنىڭ ئاجايىپ سۆزى بىلەن ئۇ نەچچە يىل ئۈمىد بىلەن ياشىشى بولاتتى!

بۇ ئۆتكەلدىن ئۆتكەن كۆنۈك كىشىلەر كۆڭلى تىنچىغان ھالدا كۇسۇلدىشىپ تارقاشتى.

قاش قارايغان چاغ ئىدى. قەبرىستانلىقتىكى ھەممە ئۆلگەن ئادەملەرنىڭ ئەرۋاھى سۆيۈملۈك كىشىلىرى بىلەن كۆرۈشكىلى كەلدى ۋە ئۇلارنىڭ چۈشىگە سىڭىپ كەتتى. ئەمما ئۇنىڭ ئەرۋاھى باشلىقنىڭ تېنىگە سىڭىپ كەتتى. بىرسى ئۇ دۇنيادىكى ئەرۋاھ، يەنە بىرسى كىشىلىك دۇنيادىكى ئاددىي ئەرۋاھ ئىدى. ئەمما ئۇلارنىڭ جىنسى بىر ئىدى. ئاھ! بۇنداق ھىكايات نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟

ھاياتلىق ئالەم بوشلۇقىدا بىخ تارتىشقا كىرىشكەن ئىدى. ئەرۋاھلار ئالەمدىكى كىشىلەرنىڭ چۈشىگە سىڭىپ كىرىش ئۈچۈن ئۇلارمۇ بىر ئامال قىلىپ تىرىشىپ يۈرەتتى. ھېلىقى كەلگۈچى يەنە كەلدى. ئۇ يەنە تۆت بۇرجەك خىزمەت ئۇسلۇبىنى ئىشقا سالدى:

— بىرىنچى قېتىم تىلغا ئالغان كىشى تالانت ئىگىسى، ئىككىنچى قېتىمقىسى ئەخمەق، ئۈچىنچى قېتىم چاكىنا...، — دېگەندەك ئاجايىپ سۆزلەر بىلەن قانداقتۇر بىر خىل ئۈمىد بىلەن قايتتى. ئۇ، بۇ ئىشنى شۇنچە ئەستايىدىللىق بىلەن ئىنچىكە بىر تەرەپ قىلغاندىن كېيىن ئۆزىدە بىر خىل كەيپىياتنى سېزىشكە باشلىدى.

ئەنە قارا، باشلىق تۆت بۇرجەك ئىشىكتىن چىقىپ تۆت بۇرجەك ئۆيگە كىردى. تۆت بۇرجەك ئورۇندۇققا ئولتۇردى. ھەممە يەر، ھەممە نەرسە تۆت بۇرجەك ھەم ئۆز جايىدا ئىدى. ئىشلار ئەنە شۇنداق سوزۇلۇپ تۆت بۇرجەك ئىچىگە كىرىپ چىقىش بىلەن ئۆتۈۋەردى. بۇ جەرياندا بىر خىل قېلىپ ئۇنىڭ قېنىغا ئاستا-ئاستا سىڭىشكە باشلىدى. بۇنىڭ بىلەن ھەقىقىي ئۆزىنى سۇسلاشتۇرماقتا ئىدى. ئۇ ئۇخلىدى، چۈشىمۇ كۆردى، چۈش ئۇنى سەيلىگە باشلىۋەتتى.

ئۇ ئورنىدىن قوپتى، كۆزى يۇمۇقلۇق ئىدى، ئۇنىڭ تېنى ئۇخلىماقتا ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەرۋاھ ئويغاق ئىدى. ئۇنىڭ ئەرۋاھى يول باشلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئويغىنىپ قارايدىغان بولسا بۇ يەرنىڭ بىر قەبرىستانلىق ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ چۈش كۆرۈۋاتقانلىقىنى بىلگەن بولاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەرۋاھ ئۇنىڭغا قەبرە تاشلىرىنى ئادەم قىلىپ ھەرىكەتلەندۈرۈپ كۆرسەتتى. ھەر بىر قەبرە ھەر بىر ئەرۋاھنىڭ ئۆيى ئىدى.

ئاجايىپ بىر دۇنيا، ئەرۋاھلار يوقىتىپ قويغان بەختىنى تېپىش ئۈچۈن تەرەپ-تەرەپكە كېتىپ باراتتى. ئۇلارنىڭ تەندىكى

www.uyghurkitap.com

چۈشلەرگە بېرىپ تاقىلاتتى. ئۇلار ئۇغۇزخان، ئابدۇرېشىت خان، مەھمۇت قەشقەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ... ئۇ تۇغلىرىنى مۈرىسىگە ئارتىپ ئالقىشلار ياڭرىتىپ ئۆتمىگىدىن ئوزۇق ئالاتتى-دە، ئۇنى دەسمايە قىلىپ چۈشلىرىگە قەدەملىرىنى سۆرىگىنىچە كىرىپ كېتەتتى. ئەنە قارا، ئۇ بىر توپ ئەرۋاھ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشەتتى. ئەمەلىيەتتە قۇچاقلىغىنى قەبرە تاشلىرى ئىدى، ئۇ ئۇخلاق ھالىتىدە تىرىك ئىدى. قەدىناس بۇرادىرى ئۇنىڭغا ئاجايىپ ياخشى سۆزلەرنى قىلاتتى. ئۇلار يەر شارىدا ئەنە شۇنداق كۈن ئۆتكۈزەتتى. ئۇ يەر، بۇ يەردىن ئوت يالقۇنى كۆتۈرۈلەتتى. ئۆتكەن نەرسىلەرنى يەر ئاستىدىن كولاپ چىقىرىپ تەنتەنە قىلاتتى. ئەتە نېمىنى تەنتەنە قىلىدىغانلىقىنى ئويلاپ قويمايتتى.

لېكىن باشقا ياقتىكى قەبرىستانلىقتا ئەرۋاھلارمۇ ئىزدىنەتتى. ئالدىنقىلارنىڭ كەمچىلىكىنى تولدۇرۇشقا تىرىشاتتى. ئۇلار قاياقتىندۇر تېرىپ كەلگەن راكېتا سۇنۇقلىرىنى قۇراشتۇرۇپ قەدىمىي تاشقى پىلانېتىغا يەتكەنىدى.

ئەمما ئۇ تىرىك تۇرۇپ ئەرۋاھلاردەك تىنماي ماڭاتتى، مېڭىپ ھارمايتتى. ئۇزاق مېڭىش، ئۇ ماشەلەردىن كېيىن قەدىمىنى ئۆيگە كەلگەندە توختاتتى. ئۇ ئۆي ئىچىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا مېڭىپ تىنماي سۆزلەيتتى. بۇ چۈش ئېيتساۋۇر نېمىدىندۇر دېرەك بېرەتتى.

ئۇ قەبرىستانلىققا چىقتى. دادىسىغا ئاتاپ ئايەت ئوقۇدى. ئاندىن ئۆلگەن بۇرادىرىگىمۇ ئوقۇماقچى بولدى. زومچەك-زومچەك قەبرىلەر ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان كىشىلەرنىڭ ئاغزىلىرى مىدىرلايتتى. بەزىلەرنىڭ كۆزلىرى ياش يۇقى ئىدى. ھۆكرەپ يىغلاشلار، زومچەك قەبرىلەر ئۈستىگە ئۇششاق تاشلارنى تىزىشلار، كېلىپ-كېتىپ يۈرگەنلەر قەبرىستانلىقنى بىر ئالغانىدى. ئۇلارمۇ ئالدىراش تۈسىنى ئالغانىدى. قەبرىدىكى ئەرۋاھلار تولىشاتتى:

— تېز، تېز، بولۇڭلار!

ھەربىر قەبرە بىر بوشلۇق بولسا ئۇنى يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەنلەر ئۇلارنىڭ ئۈمىدى، يەنى ئۇلار قالدۇرۇپ كەتكەن بوشلۇقنى تولدۇرغۇچى ئىدى. قىزىق، قەبرىستانلىقتىكى دىۋانىلەر سەدىقە ئارقىلىق باشقىلارنىڭ بالا-قازاسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالاتتى. قايتقان كىشىلەرنى ئەرۋاھلار:

— خاتىرجەم بول، خاتىرجەم بول، — دەپ ئۇزىتاتتى. ئۇ بۇرادىرىگە ئاتاپ ئايەت ئوقۇدى:

... ئېھ خۇدا، ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرگەيسەن، ياتقان يېرى جەننەت بولغاي! — دېدى. ئەرۋاھ بويىنىدا قاچاندۇر بىر چاغ ئېسىۋالغان تۇمارى، باشلىقىنىڭ ھەقىقىي ئۆز ئەسلى تۇراتتى.

قاياقتىندۇر بىر ئاۋاز چاقىراتتى:

— تېز، تېز بول. قايتىپ كەل!

ئىككى نەسىر

قەلبىم قەسىرىدىكى ساھىپجامال

نىياز ئىمىن قۇربانى

دوستۇم، تەقدىرنىڭ نېمە ئۈچۈن ماڭا مۇنداق رەھىمسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەلمەسەن؟ تەقدىر قىسمەتلىرى تۈپەيلىدىن ھاياتلىق شامىنىڭ ئۆچۈپ قېلىش گىرداۋىغا كېلىپ قالىدىغانلىقىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالامسەن؟ ياق! گەرچە بۇ ئىچكى ئازابىمنىڭ شاھىدى بولغان مىسكىن ھالىتىم ياشاش يولىدا تەقدىرنىڭ ماڭا كەلتۈرگەن ئاشۇ ئازابلىق كەچۈرمىشلىرىنى ناھايىتى ئېنىق ۋە روشەن قىلىپ كۆرسىتىپ بەرسىمۇ، لېكىن بۇنى سەن ئادەتتىكى ئەھۋال دەپ چۈشىنىپ قېلىشىڭ مۇمكىن.

مېنىڭ قەلبىمگە خۇدا ئىشقىدىن ئىبارەت بىر نۇرلۇق چولپاننى ياندۇرغان. ئۇ ۋۇجۇدۇمغا جان، تېنىمگە قۇۋۋەت ئاتا قىلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر يەنىلا شۇ ئىشق تۈپەيلى مەن تۈرلۈك قىسمەتلەرگە دۇچار بولىمەن. كېچىلىرى كىرپىك قاقماي تۈننى تاڭغا ئۇلايدىغان ۋاقىتلىرىم ئاز ئەمەس. كۈندۈزلىرى ئۇ مېنى ئۆز مەقسىتى يولىدا تىنىم تاپماي مىدىرلاشقا زورلايدۇ. ئادaقqى نەپەسىمگىچە شۇ مەقسەتتە ھەرىكەت قىلساممۇ، لېكىن يەنىلا «ئۇھ» دېگەن بىر ھاردۇق سۆزى ئاغزىمدىن چىقمايدۇ. يول يىراق، ئات ئورۇق بولسىمۇ، لېكىن بىر غايىبى كۈچ ۋۇجۇدۇمغا جاسارەت بەخش ئېتىدۇ. بۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسەن؟ بۇ — ئۈمىد.

دوستۇم، ئۈمىد — بۇ چېكى يوق تىلسىم، ھاياتلىقتا مەن ئۈچۈن ئەڭ سۆيۈملۈك بولغان بىر ساھىپجامال قىز. ئۇ ماڭا بەكمۇ ۋاپادارلىق قىلىدۇ، ئەڭ جاپالىق ۋە ئېغىر كۈنلەردە ھالىمغا يېتىدۇ. ئۇ سوغۇقتىن مۇزلاپ نىمجانلىققا يۈزلەنگەن ۋۇجۇدۇمنى كۈچلۈك ھارارىتى بىلەن ئىللىتىدۇ، تومۇزدا تەشنالىقتىن چاڭقىغان قەلبىمنى ياشارتىدۇ. قىسقىسى، بۇ ئۈمىد ئاتلىق ساھىپجامال ئىشقىنىڭ قۇدرىتى بىلەن ماماتنى يېڭىپ، ھاياتنى تەنتەنە قىلدۇرىدۇ. شۇ سەۋەبتىن مەن تۇرمۇشنىڭ ئېغىر سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلەيمەن.

دوستۇم، ئەمدى مەن ساڭا دەيدىغان گېپىمنى تۈگەللىگىنىمدە، ئادالەتسىزلىك، كۆرەلمەسلىك... قىسقىسى، يىرگىنىشلىك پەسكەش ئىللەتلەر ئاق كۆڭۈل ئادەملەر قەلبىگە بىھۇدە جاراھەتتىن ئۆچمەس ئىزلارنى سېلىپ كېتىدىغان بۇ مۇرەككەپ ھايات ماجرالىرىدىن تولىمۇ بىزار بولىمەن. مەن ئاشۇلارنى ئويلىغىنىمدا بەكمۇ ئازابلىنىمەن. دەل مۇشۇنداق پەيتتە ئۈمىد ئاتلىق ساھىپجامال مېنىڭ دەردىمگە داۋا، رەنجىمگە شىپا بولىدۇ - دە، كۆڭلۈمنى يۈكسەك ئىشەنچ بىلەن تولغان تەسەللىلىرى ئاۋۇندۇرۇپ، مېنى كەلگۈسىگە ئىنتىلدۈرىدۇ. ھاياتنىڭ خەتەرلىك داۋانلىرىدىن خۇددى بۈركۈتتەك ھالقىپ ئۆتۈشكە ئۈندەيدۇ.

www.uyghurkitap.com

سۆيگۈ

مۇكاپاتلىق مۇسابىقىغە قوبۇل قىلىنغان شېئىرلار

قۇربان ئىمىن

سۆيگۈدىن ئىنسانىيەت تاپتى راۋاج،
سۆيگۈ كىيدۈردى يىگىت ـ قىزلارغا تاج.
تۇغۇلدى سۆيگۈدىن نەپرەت ـ مۇھەببەت،
ئۇنىڭ مىزانىدۇركى خەلققە مەنپەئەت.
ئۆزىنى خەلق بەختى قۇربانى بىلمىش،
دانىشمەن كىشىدە بولۇشقا تېگىش!
كىشىلەرگە مۇھەببەت، كىشىلەرگە نەپرەت —
بىلدۈرۈش ھەر ئاقىل ئۈچۈن زور خىسلەت.
خىيانەت، شەخسىيەت نەپرەتكە لايىق،
ئىنتىلىپا قىلىق قەدىرلەشكە مۇۋاپىق.
سۆيگۈدىن ئالدى يورۇقلۇق ئائىلە،
مەھسۇلى پەرزەنتلىرىدىن خاتىرە.

ئەل ـ ۋەتەن مېھنەت، ئىلىم-پەن سۆيگۈسى،
كىشىلەرنىڭ بەخت ـ سائادەت كۆزگۈسى.
چاپتى كەتمەن سۆيگۈدىن باتۇر بىلەك،
قوغدىدى ياۋدىن ۋەتەننى ئوت يۈرەك.
كاڭ قەلەم تەرۋەتتى شائىر سۆيگۈدىن،
پارلىغان ئۇشبۇ ھەقىقەت سەزگۈدىن.
ياخشى سۆيگۈ نازىنىن سىماسىدۇر،
كۆلكىسى ـ مەقسىتىنىڭ ئىمزاسىدۇر.
ئۆزۈڭدىن ئۆزگىنى ئەلا بىل مەڭگۈ،
قەلبىڭدە بولسا شۇ ئۇلۇغۋار سۆيگۈ.
كۈرەشتە بەختىڭنى شەكسىز تاپىسەن،
سۆيگۈنىڭ كانىدىن گۆھەر ئالىسەن.

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

خوش ئىپار كېيىكتەك ھەر كۈن تاڭ سەھەر،
ئاھۇدەك كۆزۈڭگە تىزىپ ئىللىق ياش.
دوختۇرغا كېلىسەن مېنى دەپ دىلبەر،
سېغىنغان قەلبىڭنى قىلىپ سەن قۇياش.

ناشتىلىق يېمەستىن سېنى كۈتەرمەن،
ئېشىققان ئاشىقتەك بالكوندىن قاراپ.
خىيالەن لېۋىڭگە لېۋىم ئۆپەرمەن،
تىترىگەن قولۇمدا چېچىڭنى تاراپ.

قەلبىمگە خىتاب

مەن كېتىپ بارىمەن. بۈيۈك مەنزىلگە ئۇچۇپ كېتىپ بارىمەن. مېنى ئېلىپ كېتىۋاتقىنى ئىككىلا قولۋاق ئەمەس، بەلكى قارشى قىرغاقتىكى ئۇلۇغ ئەجدادلىرىم تەرىپىدىن بىزگە قالدۇرۇلغان تاش پۈتۈكلەرگە نەقىشلەنگەن بۈيۈك تارىخنىڭ ھەقلىق گۇۋاھچىلىرىغا بولغان ئوتلۇق تەلپۈنۈش ۋە ئامراقلىق. ئەجدادلارنىڭ قان ـ تەر بەدىلىگە كەلگەن ئۆچمەس ھەقىقەت نۇرى. «ئاھ!...»

تۇرۇپلا ئويلىنىپ قالدىم. مېنى ئېلىپ كېتىۋاتقىنى ئاشۇلار بولسا، مېنىڭ كېيىنكىلەرنى ئەھلىيا قىلغۇدەك نېمەم بار؟... مەن پۈتكۈل ۋۇجۇدۇمنىڭ نومۇس ۋە ئازاب ئىچىدە ئۆرتىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلماقتىمەن.

ئاھ، ئەيلەي! باغرىمغا پاتماس بۇ يۈرەك،
نۇرانە قەدرىڭگە چۈشكەندە نەزەر.
قەرزىنەر ئۆتسىمۇ تۈنجى كۆرگەندەك،
ئاتەشىن ھېسلىرىم ساڭا تەلپۈنەر،

كۈن چىقتى مەن سۆيگەن مەڭزىڭدەك گويا،
ئانارىڭنىڭ سۈيىدە چايقالدى جاھان.
قوشۇلدى كەۋدىمىز ئاشۇ بالكۇندا،
لەۋلەشكەن كاللۇكلار، كىرپىكلەرسىمان.

ئابلىكىم خېۋىر

بۇ ئاددىي ۋە قوپال قوشۇلۇش پەقەت،
بىزلەرنى زورمۇ - زور جۈپلىدى تەقدىر.
گويا يولدا ياتقان مۇشتۇمچە تاشنى،
ئانار نوتىسىغا ئۇلىدى تەقدىر.
كۆككە ئىنتىلىدۇ نوتا ئۆسكىلى،
ئىنتىلەر چۈشكىلى يەر ئۈستىگە تاش.
تەقدىر ئۆز بىلىدىن، يېشىپ پۈتىنى،
باغلىدى بىزنى چىڭ، بەرمىدى ئاياش.
ياز كەتتى، كۈز كەلدى نوتىدىن بىخ يوق،
نازلىق تەبىئەتتىن كەتتى شوخلۇقلار.
ھەي، ئىسسىت بىر ئېسىل گۈل ئاچماسمىدى،
يوقالسا نوتىغا كەلگەن زورلۇقلار؟!
مۆجىزە يۈز بەردى سوغۇق بىر تاڭدا،
نوتىدا ئېچىلدى بىر جۈپ گۈل ئاخىر.

شۇنچىلىك زىبا يۇ، شۇنچىلىك نەپىس،
ھەرتال گۈل گويا بىر قان تولغان غەدىر.
ئېرىقلار مۇز تۇتتى قۇشلار بولدى لال،
گۈللەرنىڭ يۈزىدىن ئۆچمەكتە قىزىل.
تاشتەك ئىككى مېۋە كۆرسەتتى گۈللەر،
ئانارغا ئوخشىماس مىڭ قىلساڭ تەمدىل.
مېۋىلەر پىشقاندا يا ئانار بولار،
ۋە ياكى تاش بۇلار كۈتۈڭلار، تەقسىر.
بۇنداق قوشۇلۇشنى زورلۇق دەيمىزمۇ؟
كىتابخان، بەرگەيسىز ئالىي بىر تەبىر.
بىزنىڭ سىرىمىزمۇ بىر دۇنيا چۆچەك،
ئۇنى بىلەر پەقەت ئىككىلا يۈرەك.
رومانتىك سۆيگۈ دەپ قىلمايمىز دەۋا،
سۆزلىسەك تۈگىمەس بىر ياخشى چۆچەك.

ئابدۇللا سۇلايمان

ئىنسانمەن، قەدرىم پەقەت ئىنسانلىقتا،
تاغ، دەريا، گۈل بولۇشنى خالىمايمەن.
ئۆتمىگەچ تەركى دۇنيا، ئىشانلىقتا،
تەقدىرگە تەن بەرمەيمەن، نالىمايمەن.
تۇتاشتۇر تەبىئەتكە قەلب رىشتىم،
ئالىمەن بۇ زېمىندىن ئۆزگىچە زوق.
سۆيگۈدىن پۈتكەن. مەزمۇت قامەت-بەستىم،
ئۈمىد ۋە ئارزۇيۇمدا ساختىلىق يوق.
ئىنسانمەن، گۈل - گىيانى سۆيمەكلىكىم،
خازاندىن بىخ يارغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ.
ئىنسانمەن، تىمىك چوققىغا كۆيمەكلىكىم،
يۈكسەكلىك، شاھادلىقى پۈتۈن ئۇنىڭ.

دەرياغا، كەڭ دېڭىزغا ئامراقلىقىم،
ھەيۋەتلىك دولقۇنلىرى تۇپەيلىدىن.
بار ئۇندا مېنىڭ ئويغاق، ياگراقلىقىم.
قايتمايدۇ خۇددى مەندەك ئۆز پەيلىدىن.
شۇ دولقۇن بىلەن قەلبىم ساداسىنىڭ،
بىر ھالقاسىمان بىرلىك - چىگىشى بار.
ئادەمدەك ياشاش ئارزۇ جاكاسىنىڭ،
كۆلدىمۇ روشەن ئەكس ئېتىشى بار.
تاغ، دەريا، گىيا بىلەن قوشكېزەكمەن،
تۇردۇ. بىزنى سۆيگۈ ئايرىپ، چېتىپ.
سۆيگۈنىڭ سارايدا كېنىزەكمەن.
سۆيىمەن تەبىئەتنى باغاش ئېتىپ.

مۇھەممەت سەئىدى مۇھەممەت قاسىم

نەۋباھاردەك گۈزەللىكىڭدىن،
ئۆرخەك ئېلىپ ھۆركۈيدۇ ۋىناس.
گۈل بېغىڭدا ياشلىقىم ھالاك،
مەجنۇنلارغا قىلىڭ مېنى قىياس.
سۆيگۈ بىلەن مەن گويا شەمشاد،
گەر ئايرىلسام بولىمەن جاڭگال.
ھەر سۆيۈشۈڭ مەن ئۈچۈن بىر توي،
شېرىن سۆزۈڭ پۇركۈيدۇ قەن - بال.

قانار ئىككەن ئىنسان زەمزەمگە،
پاك سۆيگۈگە ئۆتەركەن قاناي.
بىر ئەسىرچە سۆيۈشۈپ يەنە،
سۆيگۈ چۈشەر بوۋاي ۋە موماي.
گەر مەن ئۆلسەم سۆيگۈ ناخشىسى،
ماتەم كۈيۈم بولۇپ ياڭرىسۇن.
سۆيگۈ ئاتلىق قەبرىگە مېنى،
كۆمۈڭ، لېكىن يارىم قالمىسۇن!

تۇرغۇن ئۇبۇلقاسىم

مەن سېنى سۆيمىدىم، سۆيمەيمەن ئەبەد،
تۈرقىڭدىن تۇرسەن ماڭا كۆيگەندەك.
شۇ ئۈچۈن ھەردائىم ھەمراھ ماڭا دەرد،
ۋەلېكىن ئەپتىڭ يوق مېنى سۆيگەندەك.

تۈزقىڭدىن تۇرسەن ماڭا كۆيگەندەك،
كۆيگەندەك ھەر كۈنى سەن ماڭا مېھمان.
ھېسلىرىم بولغاچقا كۆزدەك، بەك كۆزدەك،
ئالدايسەن سەن مېنى، ئالدايسەن ئاسان.

كۆيگەندەك ھەركۈنى سەن ماڭا مېھمان،
سەن ئۈچۈن پايخاندۇر تاپقىنىم، نەرسەم.
ئەركىلەپ خانەمنى ئاختۇرۇپ ھامان،
ئالىسەن، ئالىسەن نېمەڭ بولسا كەم.

سەن ئۈچۈن پايخاندۇر تاپقىنىم، نەرسەم،
قەدرىمنى بىلمەسەن، بىلمەمسەن تېخى!
بۇ ئايان، پۇراي دەپ گۈللەرنى تەرسەم،
ئۇ سېنىڭ، ئۇ سېنىڭ...
ھەتتاكى شېخى!...

قەدرىمنى بىلمەسەن، بىلمەمسەن تېخى،
بۇ ماڭا نامەلۇم، بىلىمدۇ خۇدا!
چۈشىنىپ قالغانسەن،
مەن شۇنداق سېخى،
كېلىسەن، كېلىسەن، كۈتىمەن ئۇدا...

بۇ ماڭا نامەلۇم، بىلىمدۇ خۇدا،
ناخشامدىن رەنجىمسەن، ئالامسەن لەززەت؟
مەن سەندىن، سەن مەندىن بولمىدۇق جۇدا،
ئېيتقىن بۇ قانداقچە سۆيگۈ - مۇھەببەت؟

ناخشامدىن رەنجىمسەن، ئالامسەن لەززەت،
يىغلامسەن، كۈلەمسەن بەرىبىر ماڭا.

مەن سېنى سۆيمىدىم، سۆيمەيمەن ئەبەت،
بىلمەسەن، بارلىقىم تەئەللۇق ساڭا...

سەن غەمسىز، لېكىن مەن چېكىمەن ھەسرەت،
ئېيتقىن، بۇ قانداقچە سۆيگۈ - مۇھەببەت؟

ئازات ئابدۇللا

تىرىكمەنكى كۆزۈمدە سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى سۆزۈمدە سۆيگۈ.
تىرىكمەنكى ئويۇمدا سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى يولۇمدا سۆيگۈ.
تىرىكمەنكى قېنىمدا سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى جېنىمدا سۆيگۈ.

سۆيگۈ بىلەن تۇغۇلغان بىزلەر،
سۆيگۈ بىلەن ئېچىلغان كۆزلەر.
سۆيگۈ بىلەن قىزارغان يۈزلەر،
سۆيگۈ بىلەن بەختىيار كۈنلەر،
تىرىكمەنكى قېنىمدا سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى جېنىمدا سۆيگۈ.

سۆيگۈ ئۈچۈن مېھرىمدۇر ئوكيان،
سۆيگۈ ئۈچۈن قەلبىمدۇر ئاسمان.
سۆيگۈ ئۈچۈن يۈرىكىم گۈلخان،
سۆيگۈ ئۈچۈن كۆتۈرۈلەر ئىسيان.
تىرىكمەنكى قېنىمدا سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى جېنىمدا سۆيگۈ.

سۆيگۈ بىلەن ۋۇجۇدۇم گۆدەك،
سۆيگۈ بىلەن ياشايمەن گۈلدەك.
سۆيگۈ بىلەن يۈرىكىم چوغدەك،
سۆيگۈ بىلەن تۇغۇلدۇم گېزەك.
تىرىكمەنكى قېنىمدا سۆيگۈ،
تىرىكمەنكى جېنىمدا سۆيگۈ.

تەلئەت قادىرى

باققانىدىم، يۇلتۇزىمىكىن دەپ ئويلاپ،
قارچۇقۇمدا يېنىۋاتقان ئۇچقۇنغا.
ئالدى سۆيگۈك قورشاۋىغا بىتۇيۇق،
مەن ئايلاندىم قەلبىمدىكى تۇتقۇنغا.

نەدىن بىلەي بولۇشىنى ئۇ ئوتنىڭ
سېنىڭ سۆيگۈ قوشۇنىڭنىڭ مەشئىلى.
بولۇپ قالدىڭ شۇندىن بېرى سەن ئۆزۈڭ،
ھاياتىمنىڭ مەبۇدىسى — ھەيكىلى.

قانچە بەخت!
بولۇش سۆيگۈك تۇتقۇنى،
ھەتتا بولۇش سېنىڭ ئۈچۈن بىر قۇلمۇ،
چۈنكى، ھەرگىز زارلانمىغاي قەپەزدىن،
ياسالسا گەر قەپەز گۈلدىن،
بۇلبۇلمۇ.

شۇندىن بېرى بولدى قەلبىڭ ماكانىم،
مەن مۇھەببەت قوشۇنىڭنىڭ تۇتقۇنى،
قىپ قويمىسۇن بىراق تۇتقۇن سېنىمۇ،
قەلبىمدىكى ئۇچقۇن —
سۆيگۈ يالقۇنى.

راخمانجان رۇسۇل

ئەي نىگار سۆيگۈل مېنى دەردىڭگە دەرمانىڭ بولاي،
دىل بېرىپ دىل سۆيگۈچى ئامراق ۋاپادارىڭ بولاي.

كۆز تىكىپ ۋەھشىي مىيەت ئالدامچىلارغ قەست ئەيلىسە،
جان بىلەن ئاسراپ سېنى كۆكسۈمدە ۋالقانىڭ بولاي.

ساپ تېرىم - ئەجرىم بىلەن ئاقلاپ سېنىڭ شەرتىڭنى مەن،
باغ ياساپ ئۇ باغ ئارا مەڭگۈگە جانانىڭ بولاي.

كۈچ ئىبلىپ چىن سۆيگۈنىڭ راھەت بەخش ئىلھامىدىن،
مىڭ جاپا - كۈلپەتنى ھەم يەڭگۈچى مەردانىڭ بولاي.

تۇغۇلۇپ ئالەم ئارا چىن سۆيگۈنىڭ مەردانىسى،
پاك نىيەت، پاك سۆيگۈدە بىر تەندە بىر جانىڭ بولاي.

www.uyghurkitap.com

ئابلىكىم ھۇسەيىن

قىزچاق، سېنىڭ مەغرۇر كۆزلىرىڭ
يەلكىنىمچۇن مۇقەددەس دېگىنىز.
قارچۇقىڭدا ئەكسىلەنسەم يار
ئۆكسەر سۆيگۈم، چاقناندەك چايان
ئۇ شۇنداق نۇرسىز، ئاھ! شۇنداق گۆككە
قاپلىغاندەك دېگىنىزلى ماتان.
سۆيسەن ـ يۇ، (سېزىپ تۇرىمەن)
لىۋىڭ گويا، گويا تىپىرلار...

قۇياش پارلاپ يىراق قىرغاقتا
سۆيگۈم بىلەن ئۇتۇق تالمشا...
دار.

كۆكسىڭنى ئۇرغىن نۇرغا
سىرغىدىمسۇن مەگزىڭگە كۆز ياش.
تۈنلىرىڭدە چەكمە ھەم ئازاب،
بىر جۈپ كۆزۈم سەنچۈن قىيا تاش...

مۇختار ئابدۇقادىر

قۇچىقىمدا قاقاقلاپ كۈلگەن،
يىراقلاردا قالدى ئۆتمۈشۈم.
خوشمۇ دېمەي ئۇزاتتى بىۋاپ،
ئەجرىلىرىم تۇغقان كەچمىشىم.

ياش سۆيگۈمنىڭ ئەركە پەردىسى،
سەيلە قىلىپ يۈرىدۇ قايان.
چىراقچىقىنى قىلماس يۇلتۇزۇم،
ھازىسىنى باشلىدى قاچان.

دالىدىكى چىمەن ئۈستىدە،
قالدى تۈنجى ۋىسال مىنۇتى.

چۈشلىرىمنى قىلار پەرىشان،
جۇدالىقنىڭ پىنھان ئۇقلىرى.
سەكراتقا چۈشتى پاك سۆيگۈ،
ئاھ ئالدىمىپ نازۇك ئەقىدەم.
سۆيمە ئەمدى، سۆيمە باغرى تاش،
شۇنچە ئىككەن سۆيگۈ نېسىۋەم.

ھەسرىتىمدىن قاتۇراي قەبرە،
سۆيگۈم قۇربان بولسا مۇبادا.
گۈل چەمبىرەك ياساپ يېشىمدىن،
چېچىۋېتەي ئۇنى ساماغا!

گۈلسۇم ھەيدەر

سۆيگۈ ئۇ، تەڭداشسىز كۈچلۈك بىر قۇدرەت،
سۆيگۈدىن بۇ ۋەتەن قۇدرەت تاپقۇسى.
سۆيگەچكە ئېلىمنى، بىلىمنى ئىنسان،
كائىنات سىرىنى ھەردەم ئاچقۇسى.

سۆيگۈ ئۇ، ئاجايىپ شېرىن بىر لەززەت،
ۋە لېكىن بۇ لەززەت دەقىقە ئەمەس.
سۆيگۈ ئۇ كۆڭۈلنىڭ قۇياشى ئەسلى،
چاقنىتىش بەك گۈزەل شۇنچە مۇقەددەس.

سۆيگۈ ئۇ، ئىنسانىنىڭ ئۈمىد يۇلتۇزى،
شۇ ئۈمىد پەللىگە باشلايدۇ سېنى.

سۆيگۈدىن تۆرەلگەن سېنىڭ بۇ جىسمىڭ،
نە ئۇچۈن سۆيمىسۇن ئىنسان بەختىنى؟

سۆيگۈدىن كۆكلەيدۇ تاغۇ ـ جەزىرە،
سۆيگۈدىن ياشنايدۇ گۈزەل تەبىئەت.
سۆيگۈدىن بۇ بارلىق مۇجەسسەم تۇرۇر،
سۆيگۈسىز ھاياتىق گۈللىمەس پەقەت.

سۆيگۈسىز دۇنيادا ياشاش نە ھاجەت،
سۆيگىن سەن ئىنسانىنى ـ ئىنسان بەختىنى.
تىرىشقىن، چېلىشقىن ئىنسان بەختىچۈن،
شۇندىلا تاپىسەن ئۇلۇغ سۆيگۈنى.

(نەسىر)

ئەخمەتجان ياسىن

سۆيگۈ — ھارارىتى چەكسىز قۇياش، ئۇنىڭ نۇرىدىن تەبىئەت دۇنياسى يورۇيدۇ، قۇدرىتىدىن ھاياتلىق ئوزۇق ئېلىپ جانلىنىدۇ.

سۆيگۈ — زۇلمەت ئىدىل قاراڭغۇلۇقىنى يورىتىدۇ.

ئەنە، دېھقان مۇنبەت كەڭ ئېتىزىنى، چەۋەر چوپان يېشىل يايلاق دېڭىزىنى، باغۋەن بېغىنى، مالچى ئېغىلىنى، سازچى سازىنى، ئۇسۇلچى نازىنى سۆيىدۇ.

ئەنە، ياپيېشىل مەخمەلدىن لىباس كىيگەلەك كىيىپ، ئىككى قولتىقىغا گۈللەر قىسىپ خۇددى پەرىلەردەك ياسانغان ئانا يۇرتىنىڭ باغلىرى سۆيگۈدىن بىزنى «قېنى، مەرھەمەت!» دەپ ئۆز قوينىغا چىللايدۇ.

ئەنە، مىليونلىغان كۈمۈش باش ئاتەش يۈرەكلەردە ئەۋلاد سۆيگۈسى! بىزنىڭ ئەل شۇنداق سۆيگۈگە ئامراق، سۆيگۈگە تەشنا، سۆيگۈنى قەدىرلەيدۇ ۋە ئەزىزلەيدۇ.

ئەنە، مىليونلاپ ياش ئەۋلاد قەلبىدە ئاتا-ئانا، يۇرت سۆيگۈسى!

ئەنە، بىھېساب ئالىم، تەتقىقاتچى يۈرىكىدە ئىلىم-پەن سۆيگۈسى!

ئەنە، بىر جۈپ غۇبارسىز يىگىت-قىزنىڭ سېھىرلىك كۆزلىرىدە سۆيگۈ! ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قاراشلىرىدىن **(ئوتلۇق تەلپۈنۈشلىرى ۋە سېغىنىشلىرىدىن)** كەلگۈسى گۈزەل تۇرمۇشنىڭ **ئىنكاسى نامايان.**

دوستۇم، بىر پارچە ئاق قەغەزگە چېكىلگەن گۈلدە، كىمخاپقا چۈشۈرۈلگەن نەقىشتە، نەپىس توقۇلغان گۈللۈك گىلەمدە... سۆيگۈ مېھرىنىڭ يالقۇنلۇق ئوتى چاقناپ تۇرىدۇ.

شائىرلارنىڭ نەزمىسى، ئالىملارنىڭ تەپەككۇرىدا سۆيگۈ، باغۋەننىڭ قەلبىدە ھەم سۆيگۈ!

سۆيگۈ — ئىنسانىيەتنى يېڭى، گۈزەل ئېخمۇ پارلاق سۆيگۈگە يېتەكلەيدۇ.

سۆيگۈ — يوقلۇقنى مەۋجۇت قىلغۇچى، لازىمسىز مەۋجۇدىيەتنى ھەم يوق قىلغۇچىدۇر.

سۆيگۈسىز كۆڭۈل — چۆل.

ئەنە، رادىئودا سۆيگۈ ناخشىسى — ناخشىلارنىڭ ياخشىسى. نېمە كېرەك بىزگە بىرەر ياڭراق سۆيگۈ ناخشىسىدىن باشقىسى؟

سۆيگۈ — ھاياتنىڭ ئىنسانىيكار دولقۇنى!

سۆيگۈ — بەخت، سۆيگۈ — يېڭى ھايات!

ئېھ، دولقۇنلۇق سۆيگۈ دەرياسى، ئۆركەشلە مەڭگۈ!

شىنفىنك يېزىسىدىكى غەلىتە ۋەقە

(ھېكايە)

جاك داۋىز — سۇلايمان ئابدۇل تەرجىمىسى

شىنفىنك يېزىسىدا لىيۇسەيشۇاڭ ئىسىملىك بىر كېلىشكەن چوكان بولۇپ، ئۇنىڭ مىجەزى خۇشخۇي، تۇرمۇشتا ئاددىي-ساددا، ئېرى بىلەنمۇ ناھايىتى ئىناق ئۆتەتتى، شۇڭا ئۇ يېزىدىكى ھەممە ئادەمنىڭ ھۆرمىتى ۋە ماختىشىغا ئېرىشكەنىدى. بىراق يېقىندا بۇ چوكان توغرۇلۇق «غەلىتە» خەۋەر تارقالدى.

بۇ ئەسلى مۇنداق ئىش ئىدى. بىر كۈنى لىيۇسەيشۇاڭنىڭ ئېرى ئۇۋۇياڭچۇن دەم ئېلىش ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ يېزا دوختۇرى پىڭتاۋنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ يامغۇر ئۆتىدىغان جايلىرىنى ئوڭشاپ بېرىۋاتاتتى. توساتتىن ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىپ، خۇددى چېلەكتە سۇ قۇيغاندەك قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. پىڭتاۋ ئۇۋۇياڭچۇننى دەرھال ئۆگزىدىن چۈشۈپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشقا دەۋەت قىلدى. كىمنىڭ خىيالىغا كەلسۇن، دەل شۇ پەيتتە ئۆگزىگە ئاسماندىن چاقماق چۈشكەندەك بولدى-دە، ئۇۋۇياڭچۇن ئېچىنىشلىق ۋارقىرىغىنىچە ئۆگزىدىن يەرگە دومىلاپ چۈشتى. ئۇنىڭغا چاقماق تەگمىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ئېگىز يەردىن يىقىلىپ چۈشكەنلىكتىن ھوشىدىن كەتتى. پىڭتاۋ ئۇۋۇياڭچۇننى دەرھال دوختۇرخانىغا ئاپاردى. دوختۇرلار بارلىق ئىمكانىيىتىنى ئىشلىتىپ ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قالدى. ئەمما ئۇنىڭ مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسى قاتتىق زەخىملەنگەنلىكتىن، بەدىنى ھېچقانداق سېزىمنى ھېس قىلمايدىغان، ئەقلى تەپەككۇردىن ئايرىلغان پالەچ بولۇپ قالدى.

ئۇۋۇياڭچۇننىڭ كۈتۈلمىگەن ھادىسىگە ئۇچرىغانلىق خەۋىرى چاقماق تېزلىكىدە پۈتۈن يېزىغا تارقىلىدى. يېزىدىكىلەر «ئەمدى ئۇۋۇياڭچۇننىڭ مورىسىدىن قانداق ئىس چىقاركىن» دەپ ئەندىشە قىلىشتى. ئەسلىدە ئۇۋۇياڭچۇننىڭ ئاتىسى دۈمچەك، ئاپىسى پالەچ ئىدى. بەزىلەر «ئەمدى لىيۇسەيشۇاڭغا ئوخشاش ياش، پاكىز چوكاننىڭ بىر دۈمچەك، بىر پالەچ، بىر ھاڭۋاقتى پالەچ ئەر بىلەن بىر ئۆيدە تۇرمۇش كۆچۈرەرمۇ؟» دەپ غۇلغۇلا قىلىشسا، يەنە بەزىلەر «ئەگەر بۇ كېلىننىڭ ۋىجدانى بولسا ئۈچ ئاي، ئەگەر مۇنداقراق بولسا ھازىرلا خېتىنى ئالىدۇ»، «ئەگەر ئۇ راستىنلا خېتىنى ئالسا، بۇ ئۆيدىكى ئۈچ مېيىپ ئادەم قانداق تۇرمۇش كۆچۈرەر؟» دېيىشىدۇ.

ئەمما ئىش كىشىلەر ئويلىغاندەك بولۇپ چىقمايدۇ. لىيۇسەيشۇاڭ بىر يىلدىن بۇيان پالەچ ئېرى ۋە دۈمچەك قېيىن ئاتىسى، پالەچ قېيىن ئاپىسىنىڭ ھالىدىن ناھايىتى ياخشى خەۋەر ئالىدۇ. بۇ جەرياندا ئۇ قىلچە زارلانمايدۇ. يېزىدىكىلەر بۇنىڭدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ «لىيۇسەيشۇاڭ ئۆزىمۇ گۈزەل، ئەمما ئۇنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ گۈزەل ئىكەن. بىز لىيۇسەيشۇاڭنىڭ مۇنداق ۋىجدانلىق ئىكەنلىكىنى بىلمەپتىكەنمىز» دەپ ماختىشىدۇ.

دادۇينىڭ ئاياللار مۇدىرى ئاخۇا بۇ ئىشنى چىڭ تۇتۇپ ماتېرىياللىرىنى رەتلەپ

چىققانىدىن كېيىن يېزىلىق ۋە ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە يوللايدۇ. شۇ يىلى لىۋسەيشۇاڭ كەنت بويىچە «بەش بولۇش، تۆت گۈزەل» ئاكتىپى، يېزا بويىچە «يېڭى ئۇزۇن سەپەر زەربىدارى»، ناھىيە بويىچە «بەشتە ياخشى ئائىلە» بولۇپ تەقدىرلىنىدۇ. ئىككىنچى يىلى ئۇنىڭ ماتېرىيالى شەھەرگە يوللىنىپ، ئۇنىڭغا «8 - مارت قىزىل بايراقدارى» دەپ نام بېرىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن شىنىڭنىڭ كەنتىنىڭ رەھبەرلىرىمۇ يۇقىرىنىڭ ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ تەقدىرلىشىگە ئېرىشىدۇ. سەيشۇاڭنىڭ ئىش ئىزلىرى بىر مەزگىل گېزىت - رادىئولاردا ئاممىغا تونۇشتۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ داڭقى ھەممە يەرگە تارقىلىپ كېلىدۇ. شۇڭىمىسى، لىۋسەيشۇاڭ شۇنچە كۆپ تەقدىرنامە، لەۋھەلەرگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، ئەمما بۇنىڭغا خۇشال بولۇش ئورنىغا، ئەكسىچە كۆڭلى تولىمۇ يېرىم بولىدۇ. ئۇ كۆڭلىدە بۇندىن كېيىن مۇنداق مۇكاپاتلاش - تەقدىرلەش يىغىنلىرىغا بارمايمەن، دەپ قەسەم قىلىدۇ.

بىر كۈنى ئاياللار مۇدىرى ئاخۇا سەيشۇاڭنى شەھەرگە «بەشتە ياخشى ئائىلە» ۋەكىللىرى سۆھبەت يىغىنىغا بارىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرىدۇ. لىۋسەيشۇاڭ: — مېنىڭ سۆزلەيدىغان سۆزۈم يوق. مەن بارمايمەن، — دەپ رەت قىلىدۇ. بىراق ئاياللار مۇدىرى بۇنىڭغا يول قويىدۇ دەمسىز.

— بۇ تەقدىرلەش - مۇكاپاتلاش يىغىنى ئەمەس. سەن بۇنىڭدىن قورقما. سۆھبەت يىغىنىدا سەن سۆز قىلماي ئولتۇر. باشقىلار سۆزلەيدۇ ئەمەسمۇ؟ يەنە كېلىپ شەھەرگە بېرىش پۇرسىتىمۇ ئاسان كەلمەيدۇ. يىغىنغا قاتناشقاچ بازاردىن ئۆيگە لازىمەتلىك نەرسىلەرنى سېتىۋالساڭمۇ ياخشى ئەمەسمۇ؟ ئاياللار مۇدىرى ئاخىرى لىۋسەيشۇاڭنى كۆندۈرۈپ يىغىنغا ئاپاردى. يىغىن زالىغا كىرگەندە رەئىس سەھنىسى ئۈستىگە «شەھەرلىك «8 - مارت بايراقدارلىرىنى تەقدىرلەش يىغىنى» دەپ ئۇزۇنىسىغا لوزۇنكا ئېسىلغانىدى. لىۋسەيشۇاڭ يىغىننىڭ مۇكاپاتلاش يىغىنى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ماڭدى. بىراق ئاياللار مۇدىرى ئۇنى تۇتۇۋېلىپ:

— مەن سېنى بۇ يىغىنغا ھەقىقەتەن ئالداپ ئېلىپ كەلدىم. ئەمما سەن ھەددىدىن زىيادە كەمتەرلىكمۇ قىلما. ئېلىشقا تېگىشلىك مۇكاپاتنى ئېلىشىڭ كېرەك، — دەيدۇ. لېكىن بۇ گەپلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيدۇ. يىغىندا نېمىنى سۆزلەۋاتىدۇ، ئۇ ھېچنېمىنى ئاڭلىمىدى. تويۇقسىز «لىۋسەيشۇاڭ» دېگەن ئىسىم ئېلان قىلىنىدى. ئۇ رەئىس سەھنىسىگە قاراپ ماڭماي، ئارقىغا بۇرۇلۇپ سىرتقا ماڭدى. ئۇ ناھايىتى تېز چامداپ يىغىن زالىدىن چىقىپ كېتىدۇ. ئاياللار مۇدىرى:

— سەيشۇاڭ! سەيشۇاڭ! قايتىپ كەلگىن، شەھەر رەھبەرلىرى مۇكاپات تارقىتىۋاتىدۇ، بۇ ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس! - دەپ توۋلىغىنىچە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ ماڭىدۇ. لېكىن لىۋسەيشۇاڭ قىلچە ئىككىلەنمەستىن ئۆيگە قايتىدىغان ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالىدۇ.

ئاياللار مۇدىرى شۇ ئاچچىقىدا كېيىنكى ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ، ئۇدۇل لىۋسەيشۇاڭنىڭ ئۆيىگە كېلىدۇ. ئۇ ئۆيگە كىرىپ تۇرۇپلا قالىدۇ. ئاق كۆڭۈل لىۋسەيشۇاڭ پارالىچ ئېرىنى ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈپ ناھايىتى مۇشكۈلدە ئۇنىڭ بەدەنلىرىنى سۈرتۈپ يۇيۇۋاتاتتى. بۇنى كۆرگەن ئاياللار مۇدىرىنىڭ ئاچچىقىمۇ يېنىپ، بۇ چىرايلىق، ياش، جاپاكەش چوكانغا تولىمۇ ئېچىنىدۇ. لىۋسەيشۇاڭ ئېرىنى يۇيۇپ بولۇپ، داستىكى سۇنى تۆككىلى تالاغا چىققاندا ئاياللار مۇدىرى ئۇنىڭ

بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ:

— سەيشۇاڭ، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ شەھەر باشلىقلىرى موكاپات بېرىۋاتسا، سەن ئۇنى ئالماي، ئەكسىچە قاچىسەن؟ ئۇ يەر سوت مەيدانى بولمىسا، — دەپ مولايىم سورىدى.

ليۇسەيشۇاڭ ئۆزىنى سەل توختىتىۋېلىپ:

— ئاخۇا ھەدە، مېنىڭ مۇشۇنداق جاپا تارتىپ بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرىگە قارىشىم، باشلىقلارنىڭ ئاشۇ بايرىقىنى ئېلىش ئۈچۈنمۇ؟ — دېدى.

— بۇ ...، — ئاخۇا ھەدە دەرھال بىر نەرسە دېيەلمەي سەل تۇرۇۋېلىپ، — ئەلۋەتتە ئۇنداق ئەمەس، سەن ۋىجدانلىق بىر ئايال... ليۇسەيشۇاڭ ئۇنىڭ گېپىنى تۈگىتەلمەيلا:

— ئاخۇا ھەدە، سىز مېنى ۋىجدانلىق ئايال دېمەك، مېنىڭ ھازىر بويۇمدا بار...، — دەپ سالدى.

— ھە! — ئاخۇا ھەدە بۇ گەپنى ئاڭلاپ چۆچۈگىنىدىن كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. يەنە ئۇ قۇلىقىغا ئىشەنمەي قايتىلاپ سورىدى:

— سەن راستلا قورساق كۆتۈردۈڭمۇ؟ — ليۇسەيشۇاڭ بېشىنى لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى. ئاخۇا ھەدە بۇنىڭغا زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەي:

— ليۇسەيشۇاڭ، بۇ ئۇيۇشمىدىغان ئىش ئەمەس، سەن راست گەپ قىل، — دەپ يەنە سورىدى.

ليۇسەيشۇاڭ خىجىل بولغانلىقىدىن بېشىنى كۆتۈرەلمەستىن:

— مەن چاقچاق قىلمىدىم، ھازىر ئۈچ ئايلىق بولدى، — دېدى. ئاخۇا ليۇسەيشۇاڭنىڭ جىددىي ئېيتقىنىغا قاراپ ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەندى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆزگەردى-دە، تولىمۇ ئېچىنغان ھالدا بېشىنى چايقاپ:

— سەيشۇاڭ، ھەي سەيشۇاڭ، رەھبەرلىك سېنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈپ، كەنت، يېزا بويىچە تېپىپ قىلىپ تۇتۇۋاتسا، ناھىيە، شەھەردە ئول-گە قىلىپ تىكلەۋاتسا، يەنە كېلىپ كۆپچىلىكنىڭ سېنىڭ شىنفەنلىك يېزىسىغا يېڭى تۆھپىلەر يارىتىشىڭنى كۈتۈۋاتسا، سەن نېمىشقىمۇ ئازغىنىسەن؟ نېمىشقىمۇ بىزنىڭ ئۆرپ-ئادىتىمىزنى دەپسەندە قىلىدىغان ئىشنى قىلغانسەن؟ — دەپ قايناپلا كەتتى. ليۇسەيشۇاڭ جاۋۇردىكى يۈزىنى غەزەپ بىلەن تۈگۈۋېتىپ، قەددىنى رۇسلاپ:

— ئاخۇا ھەدە، سىز مېنى مۇنداق ئەيىبلىمەڭ. سىزمۇ ئايال كىشىغۇ؟ بىز ئايال كىشىگە ئەر بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى سىز ئەلۋەتتە ئۇقۇشىڭىز كېرەك ئىدىغۇ؟ سىز ھەر كۈنى دېگۈدەك ئېرىڭىز بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇپ كۆڭلىڭىزنى خوش قىلالايسىزغۇ؟ بىراق مەنچۇ؟ مېنىڭ ئېرىم ياغاچ ئادەمدىن پەرقلەنمەيدۇ. مەن ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن، يا قىتىرغان، ماڭا مېھرى-مۇھەببەت قويغان، ئۆزۈم ئېھتىياجلىق بولغان بىر ئەر كىشى تاپسام بولمامدىكەن؟! — دەپ كەسكىن جاۋاب بەردى. ئاخۇا ھەدە ليۇسەيشۇاڭنىڭ مۇنداق سۆزلىرىنى ئەيمەنمەستىن دەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ بىرھازا گەپ قىلالماي تۇرۇپ قالدى.

— بولدى، بولدى. تۈزۈك گەپنى قويۇپ، راست گەپنى دېگىن. بۇ بالىنىڭ ئاتىسى زادى كىم؟

— ئاخۇا ھەدە، سىز بۇنى سۈرۈشتۈرمەيلا قويۇڭ، ئىشقىلىپ مەن ياخشى كۆرىدىغان بىر كىشىنىڭ بالىسى. ئەگەر بۇ ئىش توغرۇلۇق جازالاش زۆرۈر بولسا مېنى جازالىسىڭىز بولىدۇ، — دېدى-دە، گۈس-گۈس دەسسىگىنىچە ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئاخۇا ھەدە ئۆيىگە قايتىپ كېتىۋېتىپ ناھايىتى كۆپ ئويلاندى. «نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بىزنىڭ شىنفەنلىك يېزا يۇقىرىنىڭ ماختىشى ۋە تەقدىرلىشىگە ئېرىشىپ كەلگەنىدى. ئەمدى بۇ غەلىتە ۋەقە يۈز بەردى. بۇ ئىش بىزنى رەسۋا قىلمامدۇ؟ بىز كادىرلارنىڭ يۈزىنى

يەركە قاراتامدۇ؟ ياق! ئۇ ئائەھلىنى چوقۇم
ئېنىقلاش كېرەك. ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلگەن-
دىن كېيىن سافاغا ئۆزىنى تاشلىدى-دە،
كەينىدىكى ئەركىشىلەرنى بىر-بىرلەپ كۆز ئال-
دىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى. ئەمما ھېچقايسى-
سىدىن گۇمان قىلالمىدى. «ئۇنداقتا
ليۇسەيشۇاڭنىڭ قورسىقىدىكى بالا زادى كىم-
نىڭدۇ؟» ئۇ بىر قارارغا كېلەلمەي ئاخىرى
داۋىي پارتىيە ياچېيكا سېكرېتارىنىڭ ئۆيىگە
بارماقچى بولدى. دەل شۇ پەيتتە سىرتتىن
بىرسىنىڭ:

— ئاخۇا ھەدە، ئاخۇا ھەدە! — دەپ چا-
قىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاخۇاھەدە ئې-
شىكنى ئېچىۋىدى، كەنت دوختۇرى پەكتاۋ
كىرىپ كەلدى. ئۇ بىر نەرسە دېيىشكە تەم-
شەلدى-يۇ، لېكىن سۆز قىلالمىدى. ئاخۇاھەدە:

— نېمە بولدى؟ گېپىڭ بولسا ئېيتىۋەر، —
دەپ ئۇنى ئۆيگە باشلىدى. پەكتاۋ ئۆيگە
كىرىپ ناھايىتى تەسلىكتە ئېغىز ئاچتى:

— ئاخۇا ھەدە، مەن سىزنىڭ ئالدىڭىزغا
گۇناھىمنى تونۇي دەپ كېلىۋىدىم. — ئاخۇا
ھەدە بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ:

— سەن كەنتىمىزدە ناھايىتى ياخشى خىز-
مەت قىلىۋاتىسەنغۇ، بىرەر چاتاق چىقتىمۇ؟ —
دېدى.

— ... ليۇسەيشۇاڭنىڭ ...

— نېمە؟ بۇ ئىشنى سەنمۇ بىلىپ بولدۇڭمۇ؟

پەكتاۋ دۇدۇقلاپ:

— بۇ... بۇ بالا مېنىڭ ئىدى، — دېدى.

ئاخۇا ھەدە بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— نېمە! ليۇسەيشۇاڭنىڭ قورسىقىدىكى
بالا... — دېدى. پەكتاۋ بېشىنى لىڭشىتتى.

— سەن بالا تېرىمىسەنغۇ! ليۇسەيشۇاڭ ھازىر
شەھىرىمىزنىڭ ئىلغار تىپى تۇرسا، سەن ئۇنىڭ
بىلەن مۇنداق بولەمغۇر، ئەخمەقانە ئىشنى
قىلساڭ ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق! — ئىمانى
قىرىق گەز ئۇچقان ئاخۇاھەدە ۋارقىراپ كەتتى.

— ئاخۇا ھەدە، سىز ئاچچىقىڭىزنى بېسى-
ۋېلىڭ، مۇنداق قىلىشىمنىڭ توغرا ئەمەسلىكى-
نى مەنمۇ بىلىمەن، لېكىن بۇنىڭغا نېمە ئامال
بار! شۇنىڭ بىلەن پەكتاۋ بۇ غەلىتە ۋەقەنى
ئۇنىڭغا يىپىدىن-يىڭنىسىگىچە سۆزلەپ بەردى.

ئوۋياڭچون بالا-قازاغا ئۇچراپ مېيىپ
بولغاندىن كېيىن، پەكتاۋنىڭ كۆڭلى بىئارام
بولۇپ چېۋىن يەۋالغاندەك بولۇپ قالىدۇ.
ئۇ دەسلەپتە ئوۋياڭچۇننىڭ كېسىلىنى ساقاي-
تىشقا ئىرادە باغلايدۇ ھەمدە ليۇسەيشۇاڭ بىلەن
مەسلىھەتلىشىپ ئۇنى داۋالاپ ساقايتىش ئۈچۈن
پارچە ئامال-چارىلەرنى قىلىدۇ. ھەتتا يې-
رىم جۇڭگونى ئايلىنىپ چىقىدۇ. بۇنىڭغا
نەچچە مىڭ يۈەن پۇلىنى تۆكۈپ بولغان
بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ كېسىلى ساقايمايدۇ.
ئوۋياڭچۇننىڭ دومچەك ئاتىسى ئۆز بالىسى
ئۈچۈن پەكتاۋنىڭ مۇنچىۋالا ھەرەج تارتقان-
لىقىنى، بىراق ئۇنۇمى بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ:

— پەكتاۋ بالام، سەن ئەمدى بىھۇدە
ئاۋارە بولما، سېنىڭ پاك ئادىمىگەرچىلىكىڭ
بىزگە تېگىمل بولدى، ساڭا كۆپ رەھمەت، — دەپ
تەشەككۇر ئېيتىدۇ. ئەمما پەكتاۋ ئۆزىنى بۇ
ئائىلىگە قەرزداردەك ھېس قىلاتتى. شۇڭلاشقا
پەكتاۋ بىر ياقتىن ئوۋياڭچۇننى داۋالاپ،
يەنە بىر ياقتىن ئوۋياڭچۇن قىلىشقا تېگىش-
لىك بولغان ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرى، مال
بېقىش، نەرسە-كېرەك سېتىۋېلىشتەك ئىشلار-
نىڭ ھەممىسىنى قىلىشىپ بېرىدۇ. ۋاقىت ئۇزار-
غانسېرى، بۇ ئۆيدىكى كىشىلەر پەكتاۋغا رەھ-
مەت ئېيتقاندىن سىرت، يەنە بەزى ئاخشام-
لىرى ئۇنى تاماققا تۇتۇپ قالىدىغان بولدى.

بىر كۈنى كەچلىكى پەكتاۋ ليۇسەيشۇاڭغا
ئوتتۇن يېرىپ بېرىپ ئەمدى قايتاي دەپ
تۇرۇشىغا دومچەك بوۋاي:

— پەكتاۋ، بۈگۈن چارخورازنى ئۆلتۈر-

دۇق، ليۇسەيشۇاڭ توختۇ پەشۇرۇۋاتتى. سەن كەچلىك تاماقنى مۇشۇ يەردە يېگىن، — دەپ تۇتۇپ قالدى.

تاماق ئۈستىدە ليۇسەيشۇاڭ بىلەن دۈمچەك بوۋاي پىگتاۋغا بىر نەچچە رومكا هاراقنى خۇش كەتتى قىلىپ ئىچكۈزۈۋەتتى. پىگتاۋ ئەسلى هاراق ئىچمەيدىغان بولغاچقا، ئۇ ئاسانلا مەست بولۇپ قالدى.

ئىز مەستلىكى يېشىلگەندە ئۆزىنىڭ ليۇسەيشۇاڭنىڭ كارىۋىتىدا ياتقانلىقىنى بىلىپ قاتتىق چۆچۈپ كېتىدۇ. «بۇ قانداق بولغىنى، ليۇسەيشۇاڭ ئاغىنىمنىڭ خوتۇنى تۇرسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇۋىياكچۈن ماڭا ياردەم قىلىپ ئۆيۈمنى ياساش ئۈستىدە مېيىپ بولغان تۇرسا، مەن قانداق قىلىپ ئۇنىڭ ئايالى ياتىدىغان كارىۋاتتا يېتىپ قالغاندىمەن؟ ئەگەر بۇ ئىشنى باشقىلار ئۇقۇپ قالسا نېمە دېگەن سەتچىلىك! مەن ئەمدى يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمەن» دېگەنلەرنى خىيال قىلىپ ئۆتكۈزگەن پىگتاۋ دەرهال تالاغا قاراپ ماڭىدۇ. بۇ چاغدا ليۇسەيشۇاڭ كىيىمى بىلەن سافادا ياتاتتى. ئەسلى ئۇخلىمىغان بولۇپ، ئۇمۇ ئورنىدىن تۇرىدۇ. بۇنى كۆرگەن پىگتاۋ دەرهال:

— ليۇسەيشۇاڭ، خاپا بولماڭ، مەن هاراقنى كۆپ ئىچىپ، ئەس - هوشۇمنى يوقىتىپ، سىزنىڭ هۇجرىڭىزغا كىرىپ كارىۋىتىڭىزدا يېتىپ قاپتىمەن. بۇنى كەچۈرگەيسىز، — دەپ ئەپۇ سورايدۇ. ليۇسەيشۇاڭ ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىگە پەرۋا قىلماي:

— بۇنىڭغا ئەپۇ سوراشنىڭ هاجىتى يوق، سىز هاراقنى سەل كۆپ ئىچكەنلىكتىن مەست بولۇپ قالدىڭىز، شۇڭلاشقا مەن سىزنى هۇجرامغا ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويغان، — دەيدۇ. بۇنى ئاڭلىغان پىگتاۋنىڭ يۈزى قىزىرىپ، قايتا - قايتا رەهمەت ئېيتىپ سىرتقا ماڭىدۇ.

ئەمما ليۇسەيشۇاڭ ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

— سىزنىڭ مەستلىكىڭىز تېخى ئەمدىلا يېشىلدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېرىم كېچە بولۇپ قالدى، سەل ئارام ئېلىڭ. كېيىن مەن سىزنى ئاپىرىپ قويىمەن، — دېدى - دە، پىگتاۋنىڭ قولىدىن تارتىپ سافاغا ئولتۇرغۇزدى. ليۇسەيشۇاڭ پىگتاۋنىڭ مەستلىكتە قىزىرىپ كەتكەن بۇغداي ئۆڭلۈك يۈزىگە قاراپ:

— پىگتاۋ، سىزنىڭ ئايالىڭىز ئاكۇا هەدە بىر نەچچە يىل ئىلگىرى ئۈستىمخان كالتسىيالىشىش كېسىلىگە گىرىپتار بولغاندىن تارتىپ بەل تۈۋىنى ئەزالىرىنىڭ سەزگۈلۈكىنى يوقىتىپ هازىرغىچە پالەچ ياتىدىغۇ؟ بىز ئىككىمىلەننىڭ تەقدىرى ئوخشاش، شۇنداقمۇ پىگتاۋ؟ — دەيدۇ.

— هەئە، شۇنداق، — دەپ پىگتاۋ ليۇسەيشۇاڭنىڭ قوي كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارايدۇ. سەيشۇاڭ نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان ئۆزىنىڭ ئايالىغا خاس هېسسىياتىنى بېسىپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما بۈگۈن كېچە ئۇ تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى. ئۇ كۆڭلىدىكى گېپىنى پىگتاۋغا ئوچۇق - ئاشكارا دەپ تاشلايدۇ:

— سىز مېنىڭ ئىنتىزار بولغان كۆڭلۈمنى تېخى بىلمىدىڭىزمۇ؟ ياكى سىزگە ئايال كىشىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوقمۇ؟ بۇ مەنىلىك سۆزلەر پىگتاۋنىڭ يۈرەك تارىلىرىنى تىترىتىۋەتتى ۋە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر خىل قايناق ئىسسىق ئېقىم پەيدا بولغاندەك بولۇپ، ئاستا كۆزىنى يۇمۇۋالدى. پىگتاۋنىڭ بۇ خىل روهىي كەيپىياتىنى كۆرگەن ليۇسەيشۇاڭ خۇددى غۇلاپ چۈشكەن دەرەختەك ئۇنىڭ قوينىغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى...

ئاخىرى هەدە ۋەقەلىكنى ئاڭلىغانسېرى بۇ ئىككى ياشقا هېسداشلىق قىلغۇسى كەلدى، ئەمما ئۇ ئۆزىنىڭ دۆلەت كادىرى ئىكەنلى-

كىدنى ئويلاپ:

— بۇ ئىشقا سىلەرنىڭ قانداق باھانە - سەۋەب كۆرسىتىشىڭلاردىن قەتئىي نەزەر، شىنغىنىڭ يېزدىسىدا بۇنداق ناشايان ئىشقا ھەرگىز يول قويۇلمايدۇ. سەن قايتىپ بېرىپ تەكشۈرۈش يېزىپ، قانداق بىر تەرەپ قىلىشىمىزنى كۈتكىن، — دېدى.

پىكتاۋ ئەمدى ماگاي دەپ تۇرۇشىغا ئىشىكتىن بىرەيلەن ئالدىراش كىردى - دە، گەپ - سۆز قىلمايلا ئاخۇا ھەدىنىڭ ئالدىدا تىزلاندى. ئۇ يىغلىغان ھالدا:

— ئاخۇا سىڭلىم، ئەگەر بۇ ئىشتا بىرسىنى بىر تەرەپ قىلىش توغرا كەلسە پىكتاۋنى ئەمەس، مېنى جازالاڭ، — دېدى. بۇ كىشى باشقا بىرسى ئەمەس، دەل ليۇسەيشۇاڭنىڭ دۇمچەك قېيىن ئاتىسى ئىدى.

— بۇ سىزنىڭ نېمە دېگىنىڭىز؟ بۇ ئەخمەقانە ئىشنى ئۇلار قىلغان تۇرسا، نېمە ئۈچۈن سىزنى بىر تەرەپ قىلىمىز؟

بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتى بىز ئەر - خوتۇن ئىككىمىزدە. بىز بۇ ئىشنىڭ مۇشۇنداق بولۇشىغا سەۋەبچى بولغان ھەم ئۇلارنى مەقسەتلىك تېپىشتۇرۇپمۇ قويغان، — دېدى دۇمچەك بوۋاي.

— تازىمۇ قالاشمىغان ئىشقۇ بۇ! سىز ياشىنىپ قالغان ئادەم تۇرۇقلۇق، نېمە ئۈچۈن بۇنداق بىمەنە ئىش قىلدىڭىز؟ — دەپ قايناپ كەتتى ئاخۇا ھەدە.

بوۋاي كۆزلىرىنىڭ ياشلىرىنى چىقىرىپ:

— ئاخۇا سىڭلىم، سىز كۆرۈپ تۇرۇپسىز، كەنتىمىزدىكى كىشىلەر ئۆيلىرىگە كېلىن ئەكىلىپ، نەۋرە كۆرۈپ ئۈچ ئەۋلادلىق بولۇپ بىللە ياشاۋاتىدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم بولغان بىلەن ئۇ كېرەككە كەلمىسە، كېلىنىم بولغان بىلەن ئۇ ماڭا نەۋرە تۇغۇپ بېرەلمىسە، كېلىنىم بىزگە قارايمەن دەپ سىرتقا ياتلىق بولمىسا، قانداق قىلىش كېرەك؟ مەن ئويلىدىم، چۈشۈمدىمۇ نەۋرە كۆرۈشنى ئويلاپ ساراڭ بولاي دەپ قالدىم. شۇڭلاشقا مەن ئۇلارغا يول قويدۇم. شارائىت يارىتىپ بەردىم. ھازىر ليۇسەيشۇاڭ ئىككىقات، مېنىڭ نەۋرە كۆرۈشۈمدە ئۈمىد بار. ئەگەر سىلەر ئۇ ئىككىسىنى جازالىساڭلار، مەن ئۇلارغا قانداقمۇ يۈز كېلەلەيمەن؟ ئاخۇا سىڭلىم، سىز ئويدان ئويلاپ كۆرۈڭ. مېنىڭ يېشىم بىر يەرگە باردى، سالامەتلىكىممۇ ياخشى ئەمەس، مېنىڭ مۇشۇنداق قىلماي نېمە ئامالىم بار؟ — دەپ بوۋاي يىغلاپ تاشلىدى.

ئاخۇا ھەدە بوۋاينىڭ يۈرەك سۆزىنى ئاڭلاپ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇ بېرىپ بوۋاينى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ:

— سىز قايتىپ كېتىڭ، بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى مەن ئوبدانراق ئويلىنىپ كۆرەي، — دەپ تۇرۇشىغا سىرتتىن بىرسى كىرىپ:

— پىكتاۋنىڭ ئايالى ئاگۇا ۋارقىراپ - چىقىراپ ئۆيىنى بېشىغا كىيدى، ئۇ سىز بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەن، — دەپ خەۋەر قىلدى. ئاخۇا ھەدە بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىشنىڭ مۇرەككەپلەشكەنلىكىنى سەزدى. ئۇ كۆڭلىدە «ئاگۇا بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ پىكتاۋ ئۈستىدىن ئەرز قىلسا كېرەك» دەپ ئويلاپ پىكتاۋنىڭ ئۆيىگە باردى.

ئاگۇا ئاخۇا ھەدىنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ كۆز يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ:

— ئاخۇا ھەدە، مەن مېيىپ بولغانلىقىم ئۈچۈن يەرگە چۈشۈپ سىزنىڭ ئالدىڭىزدا تىزلىنالمايمەن. سىز بىر ئامال قىلىپ پىكتاۋ بىلەن ليۇسەيشۇاڭنى قۇتقۇزۇپ قېلىڭ، ئۇلارغا چارە كۆرمەڭلار، سىز بۇ ئىشتا! ماڭا يار - يۆلەك بولۇڭ! — دەپ يالۋۇردى.

— ئاگۇا، نېمە تەلەپىڭىز بولسا ئېيتىۋېرىڭ.

www.uyghurkitap.com

پىكتاۋ سىزگە يۈز كېلەلمەيدىغان ئەسكى ئىش قىلمىپتۇ، سىز مۇشۇنى دېمەكچىمۇ؟ — دېدى ئاخۇا ھەدە.

— ياق! پىكتاۋ ماڭا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلغىنى يوق. بۇ ئەككىسىنىڭ ئىشىدا مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم بار. پىكتاۋغا مۇشۇ مەسلىھەتنى مەن بەرگەن.

— بۇ غەلىتە ئىشنى كۆردۈڭلارمۇ؟ — دېدى ئاخۇا ھەدە قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي، — ئاگۇا، سىز راستىن سۆزلەۋاتامسىز ياكى خاپىلىقتا ئېيتىپ قالدىڭىزمۇ؟ ئېرىڭىز پىكتاۋ ئۇنچە كۆڭۈللۈك قىلىپ يۈرسە سىز يەنە...

ئاگۇا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى تەمكىنلىك بىلەن:

— ئاخۇا ھەدە، سىزنىڭ ھەممە نەرسىڭىز تولۇق بولغاچقا، ھېچقانداق غەم - ئەندىشىڭىز يوق. ئېرىڭىز بولسا كۈندە دېگۈدەك سىزدىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئەمما مېنىڭ ئېرىم پىكتاۋ بولسا ماڭا ئوخشاش يېرىم تۈلۈك ئايال بىلەن بىللە بولغاچقا،... بىراق ئۇ مېنىڭدىن ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلالمىسىمۇ مېنى يەكلىمەي، يامان كۆرمەي، تا ھازىرغىچە مېنى ياخشى كۆرۈپ ھالىمدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقى تاغدىن ئېگىز، دېڭىزدىن چوڭقۇر. شۇنداق تۇرۇپ مەن ئۇنى قانداقمۇ «خوتۇنى بار بويتاق» قىلىپ قويىمەن.

ئاگۇانىڭ بۇ سۆزلىرى ئاخۇا ھەدىنىڭ باغرىنى راستىنلا يۇمشاتتى. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «بۇ ئىشنى سېكرىتارغا قانداقمۇ دەرمەن. بۇ بىر ناشايان ئىش، ئىشنىڭ جەريانى ناھايىتى تەبىئىي. ئەمما بۇنى ئەخلاقى بۇزۇلغان دېيىشكە بولامدۇ؟ بۇ گەپلەر سىرتقا تارقىلىپ كەتسە ئىشىمىزنىڭ توگەشكىنى شۇ. ئۇ ۋاقىتتا يېزىمىزنىڭ شەرەپلىك نامىغا داغ چۈشىدۇ. ئۇنداقتا بىز كادىرلار كۆپ - چىلىككە قانداق جاۋاب قىلالايمىز. بولغۇلۇق بولۇپ بوپتۇ. ئەمدى بۇ ئىشنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان بىر ئەپچىل چارە تېپىش كېرەك» دەپ پىچىرلىدى. ئاخۇا ھەدە ئۇيان، ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ليۇ سەيشۇاڭغا خىزمەت ئىشلەپ بالىنى ئالغۇزۇۋەتمەكچى بولدى. بۇنداق قىلغاندا بۇ ئىشنى ھېچكىم ئۇقمايدۇ. بۇ ئىككى ئۆيگە خىزمەت ئىشلەپ، ھازىرقى ھالىتىنى ساقلاپ قالسام، بىز يەنىلا ئىلغار - لىقىمىزنى ساقلاپ قالىمىز، دېگەن قارارغا كېلىپ ليۇ سەيشۇاڭنى ئىزدەپ ماڭدى.

ئاخۇا ھەدە ليۇ سەيشۇاڭنىڭ قورۇسىغا كىرىپ ئىشىك بوسۇغىسىدا ئەدىمىنى توختاتتى. ئۆي ئىچىدە سەيشۇاڭ خۇددى كىچىك بالىنى باققاندەك ئوۋياڭچۇنگە تاماق يېگۈزۈۋاتاتتى. بىردەم - بىردەم ئوۋياڭچۇننىڭ ئېغىز ئەت - راپىدىكى شۆلگەيلىرىنى سۈرتۈپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ بىر نېمىلەرنى دەۋاتاتتى. بۇنداق ئەمەلىي كۆرۈنۈشنى كۆرگەن ھەر - قانداق تاش يۈرەك ئادەممۇ بۇنىڭدىن تەسىرلەن - مەي تۇرالمايتتى. سەيشۇاڭ ئېرىگە تاماق بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئاخۇا ھەدە ئۇنى قورۇغا چاقىرىپ ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى ئېيتتى. ئەمما سەيشۇاڭ بۇنىڭغا كۆنمىدى. ئۇ:

— مېنىڭ بالىنى ئالغۇزۇۋېتىدىغان ئۇيۇم بولغان بولسا پىكتاۋ بىلەنمۇ ياخشى بولمىغان بولاتتىم. مەن بىر ئايال كىشى، مېنىڭ بالا تۇغۇپ پەرزەنت كۆرۈش ھوقۇقۇم بار. مەن ياكى ئۈچ - تۆتنى تۇغقان ئايال بولمىسام. مەن بۇ يىل 27 ياشقا كىردىم، سىلەرنىڭ بالاڭنى ئالغۇزۇۋەت دەيدىغان نېمە ھوقۇ - قۇڭلار بار — دەپ كەسكىن جاۋاب بەردى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان ئاخۇا ھەدە ئاچچىقىدا غالىلداپ تىترەپ كەتتى:

— ھەي، مەن سېنى خاتا تونۇپ قاپتىمەن.

بىكاردىن تىپ قىلىپ تۇتۇپتىمەن. سەن مەندىن يۈز ئۆرسەڭمۇ مەيلى، ئەمما ئاشۇ ئۆيۈڭدىكى تەقدىرنامە ۋە قىزىل بايراقلارغا يۈز كېلەلمەسەن، — دەپ ۋالاقلاپ كەتتى. ليۇسەيشۇاڭ ئۇدۇل ئۆيىگە كىرىپ ھېلىقى تەقدىرنامە ۋە قىزىل بايراقلارنى ئېلىپ چىقىپ ھەممىنى ئاخۇا ھەدىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ:

— ئەگەر سىز بۇ نەرسىلەرنى ياخشى كۆرسىڭىز ئېلىپ كېتىڭ. بۇلارغا مەن ئېھتىياجلىق ئەمەس. مەن بىر ئادەم، مەنمۇ ئادەتتىكى كىشىلەركە ئوخشاش تۇرمۇشتىن لەززەتلىنىشكە مۇھتاج، — دەپ، ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئاخۇا ھەدە بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ھوشىدىن كەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇ ناھايىتى تەسلىكتە قەدەملىرىنى يۆتكەپ، تەقدىرنامە ۋە بايراقلارنى كۆتۈرۈپ ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ:

— سەيشۇاڭ، سەن بۇ بالىنى قانۇنلۇق تۇغمەن دېسەڭ، پىكتاۋ بىلەن قانۇنلۇق ئەر-خوتۇن بولساڭ بولىدۇ. بولمىسا...

ليۇسەيشۇاڭ:

— مەن پىكتاۋ بىلەن توي قىلىشنى ئولتۇرسامۇ-قوپسامۇ ئويلايمەن. بىراق... شۇنىسى ئۇنىڭ بايىقى مەردانىلىقى ئاللىقاياقلارغا كېتىپ كۆزىگە لىق ياش ئالدى. ئۇ يىغلامسىراپ:

— مەن ئۇۋۇ ياڭچۇننىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپ يېڭى ئائىلە قۇرۇشقا تامامەن ھەقلىق. بىراق مەن كېتىپ قالسام ئۇۋۇ ياڭچۇنغا كىم قارايدۇ؟ ئىككى مېيىپ قېرىغا كىم قارايدۇ؟ ئۇلار نېمە يەپ تىرىكچىلىك قىلىدۇ؟ — ئۇ سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئاخۇا پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ:

— ھە، ئەمدى دۇرۇس گەپ قىلدىڭ. سەن بالىنى ئالدۇرۇۋېتىپ بۇ ئائىلىگە ياخشى قارىغىن. بۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. سەن ئەمدى بۇنىڭغا كۆنمىسەڭ، مەن بۇ ئىشنى كەنتكە يوللىماي ئامالىم يوق. رەھبەرلەر سېنى بىر تەرەپ قىلىدۇ، — دەپ تۇرۇشىغا سىرتتىن پېشقەدەم سېكرېتار بىلەن پىكتاۋ كىرىپ كەلدى. سېكرېتار ناھايىتى ئوچۇق چىراي بىلەن:

— بۇ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش ئانچە قىيىن ئەمەس، — دېدى. بۇ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش قىيىن ئەمەس دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ ھەيران قالغان ئاخۇا ھەدە سېكرېتاردىن بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىمىز، دەپ سورىدى. سېكرېتار ئادىتى بويىچە غاگزىسىدىكى ئاچچىق تاماكىسىنى كوچەپ بىر سومۇرۇۋېلىپ:

— مەن پىكتاۋدىن ھەممە ئىشنىڭ جەريانىنى ئۇقتۇم. ھەم سىلەرنىڭ قىلىشقان سۆزۈڭلارنىمۇ سىرتتا تۇرۇپ ئاڭلىدىم. ئەگەر تەكشۈرۈش، بىر تەرەپ قىلىش زۆرۈر بولسا سەيشۇاڭ ياكى پىكتاۋنى ئەمەس، بەلكى سىز بىلەن مەن ئۆز خىزمىتىمىزنىڭ ياخشى ئىشلەنمىگەنلىكى ئۈستىدە تەكشۈرۈشىمىزگە توغرا كېلىدۇ، — دېدى. ئاخۇا ھەدە «ئۆزىمىزنى تەكشۈرسەك بولىدۇ» دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلاپ ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي:

— سېكرېتار، نېمە دېدىڭىز، يەنە بىر دېسىڭىزچۇ؟ — دەپ سورىدى.

سېكرېتار غاگزىسىنى يەنە بىر سومۇرۇۋېتىپ:

— ئاخۇا، سەن ئويلاپ باق. سەيشۇاڭ بىلەن پىكتاۋ ئۆز ئائىلىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، قايتىدىن بەختلىك گۈزەل بىر ئائىلە قۇرۇپ، خاتىرجەم، يورۇق كەلگۈسى تۇرمۇش كۆچۈرۈشكە تامامەن ھەقلىق. بىراق بۇلار تۇرمۇشتىكى قىيىنچىلىقلارغا چىداپ، ئۆز ئائىلىلىرىنى ئۆز ھالىتىدە ساقلاپ قالغان. بۇنىڭدىن بۇ ئىككىسىنىڭ قەلبىنىڭ نەقەدەر گۈزەل ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولمامدۇ؟ — دېدى.

بۇنداق مۇھەببەتكە ھېسداشلىق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق

فاللەجي

ئەككىلا ئائىلىدە ئىككى ياش جىسمانىي جەھەتتىن پۈتۈنلەي خاراب بولغان جۆرىلىرى بىلەن بىللە تۇرمۇش كۆچۈرگەن. ئۇلار ئائىلىرىدىن ئايرىلىپ چىقىپ قانۇنلۇق ھالدا ئۆزئارا مۇھەببەتلىشىشنى مۇمكىن بولمىسۇ، ئەمما بۇ ئىككى ياش يوشۇرۇن ئالاقە قىلىپ مەخپىي ئۇچرىشىپ يۈرگەن.

ئاپتور ئۆزىنىڭ ھېسداشلىقى بىلەن بۇ «شىنغىنىڭ يېزىسىدىكى غەلىتە ۋەقە» دېگەن ھېكايىنى يازغان.

مۇھەببەت ئۆزئارا چۈشىنىش ۋە پاك-چىنلىق ئاساسىغا قۇرۇلىدۇ. يەنە بىر جەھەتتىن مۇھەببەت جىنسىي مۇناسىۋەت ئاساسىغىمۇ قۇرۇلىدۇ. بىراق ئۇ سىياسىي تۇرمۇش، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاقنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرايدۇ. ئەگەر ليۇسەيشۇاڭ بىلەن پىڭتاۋنىڭ بىر-بىرىگە ھەقىقەتەن كۆڭلى بولسا، ئۇلار يوروكلىك ھالدا قانۇن بويىچە ئىش قىلىپ، قانۇنلۇق ئەر-خوتۇن بولسا مۇمكىن ئىدىغۇ؟ ئۇنداق يوشۇرۇن مۇھەببەتلىشىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ مۇھەببەت ئەسلى شەخسىيەتچى، بۇنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. بىز بۇ يەردە ليۇسەيشۇاڭنىڭ دۇمچەك قېيىن ئاتىسى بىلەن پىڭتاۋنىڭ ئايالىنىڭ بۇ ئىشقا ئەقىل كۆرسەتكەنلىكى، شارائىت يارىتىپ بەرگەنلىكى، ھېسداشلىق قىلغانلىقى، رازى بولغانلىقىغا ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ. بولۇپمۇ ھازىر ھەممە جايدا قانۇن ساۋاتلىرى ئومۇملاشتۇرۇلۇۋاتقان، كىشىلەرنىڭ ئاڭ-سەۋىيىسى كۈندىن-كۈنگە ئۆسۈۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ليۇسەيشۇاڭ بىلەن پىڭشاۋنىڭ مۇھەببىتىگە ھېسداشلىق قىلىش ھەقىقەتەن ھاجەتسىز ھەمدە ئۇنى قوللاشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. ناۋادا رېئال تۇرمۇشتا ھەقىقەتەن مۇشۇنداق ۋەقە بولسا، مېنىڭچە شىنغىنىڭ يېزىسىدا قانۇن ساۋاتلىرىنى بۇرۇنراق ئومۇملاشتۇرۇش ناھايىتى زۆرۈر ئىكەن.

سۇلايمان ئابدۇل تەرجىمىسى

— ئۇنداقتا بۇلارنىڭ بۇ خىل قىلمىشى توغرىمۇ؟ قانۇنلۇقمۇ؟ — دەپ سوئال قويدى ئاخۇا. سېكرېتار:

— ياق، بۇلارنىڭ بۇ قىلمىشى توغرا ئەمەس ھەم قانۇنسىز. بىز بۇ ئىشتىن شۇنى تونۇپ يېتىشىمىز كېرەككى، بىز كادىرلار بۇلارغا تېخىمۇ غەمخورلۇق قىلىپ، ئۇلارغا ياردەم قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەسلى ئائىلىسىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىپ ياكى ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ يېڭى ئائىلە قۇرۇشىغا ياردەم قىلىشىمىز لازىم. ئۇلارنى ھەرگىز بايراق، لەۋھە، تەقدىرنامىگە باغلاپ قويماسلىقىمىز لازىم، — دەپ ئېچىنغان ھالدا كەسكىنلا ئېيتتى.

ليۇسەيشۇاڭ سېكرېتارنىڭ بۇ ھالقىدەك سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۆزىنى زادىلا تۇتۇۋالالماي ئۈن سېلىپ يىغلاپ سېكرېتار ئالدىغا تىزلاندى.

ئۇلارنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ

دۇندا

بۇ ھېكايىدە ئائىلىسى بار ئەر - ئايالنىڭ يوشۇرۇن ئاشنا ئويناپ، قانۇنسىز بالا تېپىپ قويغانلىقى توغرىسىدىكى ۋەقە بايان قىلىنغان. مۇنداق قارىغاندا بۇنى ئەنئەنىۋى ئەخلاق ئۆلچەملىرىگە مۇخالىپ كېلىدىغان يامان ئىش دېيىشكە بولىدۇ.

بىراق، بۇ ھېكايىنى ئوقۇغىنىمىزدا، يوشۇرۇن مۇناسىۋەت باغلىغان بۇ ئىككى ياشقا ھېسداشلىق قىلغۇمىز ھەمدە بۇ ئىككىسىنىڭ بەختلىك بولۇشىغا تىلەكداشلىق قىلغۇمىز كېلىدۇ. چۈنكى بۇ ئىككى ياشنىڭ ئەمەلىيىتىدىن ئالىيجانابلىق، ئاق كۆڭۈللۈك، گۈزەل ئەخلاق چاقناپ تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى ۋىجدان سوتىغا تارتىشقا ئاجىزلىق قىلىمىز. ئويلاپ كۆرسەك ئەگەر لىۋسېيشۇاڭ بىلەن پىڭتاۋ ئۆزلىرىنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن كېرەكتىن چىققان ئېرى ۋە خوتۇنىنى تاشلىۋېتىپ، شېرىن توي قىلسا بۇ ئىككى ئائىلىدىكى مېيىپلار جەمئىيەتكە يۈك بولىدۇ. سوتسىيالىزم تۈزۈمىنىڭ ئەۋزەللىكى بۇلارنىڭ ماددىي تۇرمۇشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ. ئەمما ھېچكىم ئۇلارنىڭ ئەر - خوتۇنلىرىدەك ئۇلارنىڭ ھالىدىن سەۋرچانلىق بىلەن جان كۆيدۈرۈپ خەۋەر ئالالمايدۇ. ئوچۇق ئېيتىشقا بولىدۇكى، ناۋادا لىۋسېيشۇاڭ بىلەن پىڭتاۋ ئۆزلىرىنىڭ مېيىپ جۆرىلىرىگە قاراشتىن باش تارتسا بۇلارنىڭ بۇرۇنراق ئالەمدىن ئۆتۈشى تۇرغان گەپ. يەنە بىر جەھەتتىن لىۋسېيشۇاڭ بىلەن پىڭتاۋ ئىككىسى ساغلام ۋە بىجىرىم ياشلاردىن بولغاچقا، ئۇلار مۇھەببەتكە، جۈملىدىن جىنسىي مۇھەببەتكە ئېھتىياج. ھېكايىنى ئوقۇغىنىمىزدا بۇلارنىڭ ئاشنىدارچىلىق مۇناسىۋىتىلا ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىڭ مېيىپ جۆرىلىرىگە زېرىكمەي - تېرىكمەي قارىغان، ھالىدىن خەۋەر ئالغان، كۆيۈنگەنلىكىدەك ئېسىل ئالاھىدىلىكى تونۇشتۇرۇلغان. بۇنىڭدىن بۇ ئىككى ياشقا ھەقىقەتەن ھېسداشلىق قىلغۇمىز كېلىدۇ.

يىغىپ ئېيتقاندا، ھېكايىدىكى ۋەقەدە ئىككى تەرەپنىڭ ئائىلە كىشىلىرى چۈشىنىش ھاسىل قىلغان ھەم رازى بولۇشقان. شۇڭلاشقا بۇ ۋەقەنىڭ ئاخىرى قانداق بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر بىز لىۋسېيشۇاڭ بىلەن پىڭتاۋنىڭ مۇھەببىتىنىڭ گۈزەل بولۇشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز ۋە ھېسداشلىق قىلىمىز.

سۇلايمان ئابدۇل تەرجىمىسى

كىلاسسىك شائىر مەھمۇت ھېكىمبەگنىڭ ئىجادىي ھاياتى توغرىسىدا

شېرىپ خۇشتار

ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى شائىر ۋە تارىخچى مەھمۇت ھېكىمبەگ 1818 - يىلى ئاتۇش شەھىرىنىڭ لەڭگەر باغ كەنتىدە دىنىي زات ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1825 - يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدىن 1833 - يىلىغىچە ئاتۇش لەڭگەر باغدىكى روزاخۇن خەلپىتىگە ئوقۇشقا كىرىپ دىنىي بىلىم ئېلىش بىلەن بىرگە ئەدەبىيات ئۆگەنگەن. شۇ يىللاردا ئاتاقلىق شائىر بولغان ئانىسى ھەمرا بۇۋى ئائىلىدە ئۇنىڭغا شېئىرىيەت ئۆگەتكەن. 1833 - يىلىدىن 1848 - يىلىغىچە ئىسلەپ ئاتۇشتىكى سۇلتان سۇتۇق مەدرى-سىدە، كېيىن قەشقەر خانلىق مەدرىسىدە ئەرەب، پارس، ئوردو ۋە تۈركىي تىللىرىنى ئۆگىنىپ كامالەتكە يەتكەن. خانلىق مەدرىسىنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىغاندىن كېيىن ھەزرىتى سۇلتان مەدرىسىگە مۇدەررىس بولغان.

مەھمۇت ھېكىمبەگنىڭ نەسەبى سۇلتان سۇتۇق نەسەبىگە تەئەللۇق بولۇپ، دادىسى مىر ئەخمەتخان شەيخ دىنىي ئۆلىما ۋە شەرىئەت شۇناس ئىدى. ئۇ دىنىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم بولۇپ، ئادالەتپەرۋەرلىكى بىلەن خەلقنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولۇپ كەلگەن. مىر ئەخمەتخان شەيخ ئۆز ھاياتىدا خوجا قىرغىنچىلىقىنى، چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىقىنىڭ شىنجاڭدىكى بىھېساب ئادەملەرنى قانلىق قىرغىن قىلغانلىقىدەك پاجىئە-لەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن. مانا شۇ خىل ئائىلىدە چوڭ بولغان مەھمۇت ھېكىمبەگ ھاياتنى ۋە زاماننى چوڭقۇر كۆزەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بارلىق ئىش پائالىيەتلىرى خەلق مەنپەئەتىنى چىقىش قىلغانىدى.

بۇ يىللاردا سۇلتان مەدرىسىدە مۇدەررىسلىك قىلىۋاتقان مەھمۇت ھېكىمبەگ ئاتۇش ۋە پەيزىۋاتقا خەلق تەرىپىدىن ھېكىمبەگ قىلىپ سايلىنىدۇ. ئۇ ھېكىمبەگ بولۇپ تۇرغان مەزگىللەردە «ھۆكۈمدارغا ئادالەت، ئىلىم كېرەك» دېگەننى تەكىتلەپ نۇرغۇن ئىجتىما-ئىي ئىسلاھاتلارنى ئېلىپ بارىدۇ. ئەمما شىنجاڭدىكى ئۆمرىنىڭ قىسقىراپ قالغانلىقىنى سەزگەن چىڭ ئەمەلدارلىرى تېخىمۇ غالجىرلىشىپ، مىللىي زۇلۇمنى كۈچەيتىدۇ. مۇشۇنداق پەيتتە ھېكىمبەگ تۆۋەندىكى مىسرالىرى بىلەن خەلققە ئەركىنلىك، ھۆرلۈك ئىزلەيدۇ:

قارا قارتىم قارا قاندۇركى سەبىرىمگە قارارىم يوق،
قارا پەردە قارارىمنى بۇزۇپ ئەتتى ئامالىم يوق.
قاراپ تۇرسام قارا زۇلمەت ئوراپ ئالدى قەمەر يۈزىنى،
قاراڭغۇدا بېشىم قاتتى، مېنى باشلارغا يولچۇم يوق.

مەھمۇت ھېكىمبەگ شائىر، تارىخچى، دىنىي ئالىم ۋە ئاتاقلىق زابانداراز بولۇش بىلەن بىرگە ئىلمىي نۇجۇمدا كامالەتكە يەتكەنىدى. ئۇ، خەلق قوزغىلىڭى جەريانىدا

چىڭ سۇلالىسىنىڭ 2 - تۆمۈر قورغانى دەپ ئاتالغان قەشقەر يېڭىسارغا ھۇجۇم قىلىشى ۋەزىيىتىنى ئاپشۇرۇپ ئالىدۇ، ئۇ يېڭىسار، ئۇرۇشقا مەسئۇل بولغان يېڭىسار قىزىللىق بەختىيارخان بىلەن يېڭىسار قەلئەسىنى بېسىپ ياتقان چىڭ قوشۇنلىرىغا ئالقا بىلى تۇرۇش ئۈچۈن يەرلىك زەمبىرەك، كۆيگۈرت بىلەن قوغۇشۇندىن ئوق ياسايدۇ ھەم دۈشمەن تەرەپنى كۆپ تالاپەتكە ئۇچرىتىدۇ. لېكىن، خائىنلارنىڭ مەلۇمات يەتكۈزۈشى بىلەن دۈشمەن قوشۇنلىرى شەھەردىن ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئۈچۈن چىقىدۇ. مەھمۇت ھېكىمبەگ باشچىلىقىدىكى قوشۇن دۈشمەن ئارىسىغا بېسىپ كىرىپ، شەھەرنى ئىشغال قىلىدۇ. غەلىبىنىڭ 17 - كۈنى يەركەندىن ياردەمگە كەلگەن دۈشمەن قوشۇنلىرىنىڭ شەھەر قوۋۇقلىرى ھەم ئاشلىق ئىسكىلاتلىرىغا ئوت قويۇشى بىلەن دۈشمەنلەر غالىب كېلىدۇ. ئۇرۇش مەغلۇبىيەت بىلەن تاماملانغاندىن كېيىن، مەھمۇت ھېكىمبەگ پەرغانىگە سەپەر قىلىدۇ.

قەشقەرنى ئىشغال قىلىۋالغان چاڭ لويى بىر قىسىم ئەسكەرلەر بىلەن ئاتۇشقا چىقىپ مەھمۇت ھېكىمبەگنىڭ دادىسى مىر ئەخمەت شەيخ بىلەن ئانىسى ھەمرا بىۋۋىنى ئۆلتۈرۈپ، دادىسىنىڭ بېشىنى ھېيتكار مۇنارىغا ئېسىپ قويىدۇ.

مەھمۇت ھېكىمبەگ ئانىسىنىڭ ئۆز دادىسىغا بىر ئۆمۈر سادىق تەن بولغانلىقى، ھەمراھ بولغانلىقى ئۈچۈن كېيىنچە «ھەمرا» نىڭ ئاخىرىغا «ھى» قوشۇپ «ھەمراھى» تەخەللۇسىدا كۆپلىگەن شېئىرلارنى يازىدۇ.

مەھمۇت ھېكىمبەگنىڭ «ھەمراھى» تەخەللۇسى بىلەن يازغان 16 پارچە شېئىرى، ئۆتىك، ئۆز ئەۋلادلىرىدىن بولغان دېموكراتنىڭ مەشھۇر زات، ئابدۇكېرىمخان مەخسۇم تەرىپىدىن ساقلانغان. 1954 - يىلى بۇ شېئىرلارنى ئابدۇكېرىمخان مەخسۇم ئۆزىنىڭ ئاخۇنۇم ئېسىملىك تۇغقىنىغا ساقلاشقا قالدۇرغان. بىراق، بۇ شېئىرلارنى 1956 - يىلى ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ئىككى كىشى غەيرىي ئۇسۇللار بىلەن ئېلىپ كەتكەن.

مەھمۇت ھېكىمبەگ پەرغانىدە ئۆتكۈزگەن 5 - 6 يىللىق ھاياتىدا «غېرىبى»، (بەزىدە «مۇغەننى» تەخەللۇسىنى ئىشلەتكەنلىكىمۇ مەلۇم) تەخەللۇسىنى قوللىنىپ كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان.

1864 - يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدا قەشقەردىكى قىرغىزلاردىن (سىدىق بەگ) غەلىبە قىلىدۇ. ئۇلار بىلەن ئىزچىل تۇزدە ئالاقە باغلاپ كەلگەن مەھمۇت ھېكىمبەگ دەرھال قەشقەرگە قايتىدۇ.

1877 - يىلى (گۇاڭشۇينىڭ 2 - يىلى) زوزۇڭتاڭ ليۇجىنتاڭنى 100 يىڭ 60 مىڭ كىشىلىك چىڭ قوشۇنىغا باش قىلىپ شىنجاڭغا ئەۋەتىدۇ. 1877 - يىلى 5 - ئايدا (گۇاڭشۇينىڭ 3 - يىلى) ياقۇپ بەگ كورلىدا ۋاپات بولىدۇ. ياقۇپ بەگ ھاكىمىيىتىنىڭ ئاخىرلىشىشى بىلەن پۈتۈن شىنجاڭ چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىقى ئاستىغا ئۆتىدۇ.

1878 - يىلى ليۇجىنتاڭ يۇمشاق سىياسەت قوللىنىپ، مەھمۇت ھېكىمبەگنى قەشقەرنىڭ تولۇق ھوقۇقلۇق ھېكىمبېگى قىلىپ تەيىنلەيدۇ. ئۇ خەلقنى ئادىللىق بىلەن باشقۇرىدۇ. بۇنىڭدىن رازى بولغان خەلق ئۇنى «ئالتۇن ھاقلىق» كەمەر (ئېمپىراتورلارغا قارىغاندا بۇ كەمەرنى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان تاقىغان ئىكەن) بىلەن تارتۇقلايدۇ. چىڭ

ھۆكۈمىتى بولسا دەرىجە ئۆستۈرۈش يولى بىلەن ئىنئام بېرىدۇ. ئەپسۇسكى ئۇ كېيىنكى ۋاقىتلاردا ھەسەتخورلارنىڭ تۆھمىتى بىلەن قۇمۇلغا 20 يىللىق سۈرگۈن قىلىنىدۇ. شائىر ئەينى چاغلاردىكى ھەقىقىي ئەھۋاللارنى مۇنداق مىسرالار بىلەن بايان قىلىدۇ:

«خىزمىتىم شايەستە بولغانلىدىن قىلىپ كۆپ ئىلتىپات،
چازا تاپشۇردى بېرىپ كۆك جۇڭسى كۆزلۈك ئوتۇغات.
توققۇز ئاي مۇختارى بولدۇم كاشغەرگە ھۆكۈمران،
بولدى ئەھيالو ۋىلايەت ھەم رەئىيەت شادىمان.
سۆز تېپىپ ماھى مۆھەررەمدە كۇچارلىق، ئىككى سەك،
مۇددىئاسى: مەن يىقىلسام، بولسىلا ئورنۇمغا بەگ.
....
دەپ ئەتەم بىزگە غەزەپ ئەيلەپ، قوشۇپ ئوتتۇز چېرىك،
ئىتتىرىپ خانىگە تاشلاپ كۆزىتىپ قاتتىق - يېرىك».

ئۇنىڭ سۈرگۈن ئەھۋالى ھەققىدە ھېكىمبەگ ئەۋلادىدىن بولغان ئابدۇكېرىم ئىمام ئىبنى ئابدۇلباقى ئەلەمنىڭ 1955 - يىلى بەرگەن مەلۇماتىدا مۇنداق دېيىلگەن: «مەھمۇت ھېكىمبەگ 1878 - يىلى قىش پەسلىدە سۈرگۈن قىلىنغان. ئۇنىڭ بىلەن بىز بارىكۆلدە تۇرغان. ئۇ بۇ يەردە بوزيەر ئۆزلەشتۈرۈپ دېھقانچىلىق قىلغان. بوش ۋاقىتلىرىدا جامىنىڭ «يۈسۈپ - زۇلەيخا» داستانىغا تەقلىد قىلىپ «يۈسۈپ - زۇلەيخا» داستانىنى يازغان. بارىكۆلدە تۇرغان مەزگىلدە خەنزۇ تىلى ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇرغان. ئۇ ھۆكۈمەت ئەربابلىرى بىلەن تەرجىمان ئىشلەتمەي سۆزلىشەتتى: قۇمۇل ۋاڭ خان ئىلتىپاتى بىلەن سوۋغا ھېساپىدا ئىدەك قىلىپ ئەۋەتكەن ئۈچ سەتەڭ (خەنزۇ، خۇيزۇ، ئۇيغۇر) نىڭ سىر ئېلىش سۇيىقەستلىرى، ھىيلە - نەيرەڭلىرىگە، جادۇ كۆزلىرىگە زادى باقمىغان. بەلكى ئۆزىنى پاك تۇتۇپ ئۇلارنى كۈچلۈك مەسخىرە قىلىدىغان تۆۋەندىكى ھەجۋىي شېئىرنى يازغان:

تەشنەلەپ يارىمنى دەپ كەلدىم تەرخەمە لەنگەرى،
لەنگەر ئىچرە ئولتۇرۇپتۇ ھۆردى يەڭلىغ سانگەرىن.
يىڭا چوكان لەڭگا كۆنەك ۋەدە شىلك دەيدىغىن،
لەي دېسەم ئالدىمغا كەلدى قىلىقلىرى بۇشاڭگەرىن.
كېلىش - كەلمەسلىكى بۇ نازىنىننىڭ شۇ بۇشاڭ،
چۈنكى مەن كۆرسەم ئۇنى جىنتىيەن ئۆزى تەي ماگدىغىن.
ئەپتىگە پەداز قىلىنغان ئۆزى يىمدىيەر پاگدىغىن،
قامىتى خوييۇ كېلىشكەن كۆڭلىكى بەك زاگدىغىن.
مەن سوراپ باقتىم ئۇنىڭدىن ئۆيى تۇتۇشساق شىلك بۇشىڭ،
بارمۇ پۇل يانچۇقتا دەيدۇ، جازىسى بەك گۇيدىغىن......».

مانجۇ ئەمەلدارلىرى مەھمۇت ھېكىمبەگكە ئىقتىسادىي زىيانكەشلىك قىلىدۇ ۋە بۇ

داۋامى 96 - بەتتە

شېئىرلار

مەسەل، چۆچەك، شېئىرلار

ھەسەن تىلىۋالدى

ياش شائىر ھەسەن تىلىۋالدى 1942 - يىلى ئۈرۈمچىدە تۇنجى ئەۋلاد ئۇيغۇر تېلېفون ئىنژېنېرى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ 1961 - يىلى تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ 1965 - يىلىغىچە ئازادلىق ئارمىيىسىدە، 1982 - يىلىغىچە ئۈرۈمچى ئاپتوبۇس شىركىتىدە ئىشلىگەن. ھازىر ئۈرۈمچى خەلق رادىئو ئىستانسىسىدا ئەدەبىي تەھرىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

شائىرنىڭ ئىجادىيىتى 1959 - يىلىدىن باشلانغان بولۇپ، ھازىرغىچە 500 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىندى. بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىدىن «جىرىڭ - جىرىڭ» ۋە شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن «لەڭگەر تاق - تاق» ناملىق توپلاملىرى ئېلان قىلىندى.

«شىكەرستاندىكى ناخشا» ناملىق بىرلەشمە توپلامدا ۋە كۆپلىگەن توپلاملاردا 100 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى ئېلان قىلىندى. يەنە بىرمۇنچە ئەسەرلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىندى. دەرسلىكلەرگە كىرگۈزۈلدى.

«لەڭگەر تاق - تاق»، «شىنجاڭ ياخشى جاي»، «ئىناق بىز» قاتارلىق ئەسەرلىرى مۇكاپاتلاندى. شائىر ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، ئۈرۈمچى شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

تۆگە بىلەن ئېشەكنىڭ سۆھبىتى

(مەسەل)

كېتىپ بېرىپ ئېشەكۋاي،
تەكلىماكان چۆلىدە.
كەپدانلىق قىپ ئۆزىچە،
مۇنداق دەپتۇ: — تۆگىگە.

نېمە پايدا سېنىڭكى،
ئاشۇ ئېگىز بويىڭدىن.
دائىم ئازاب چېكىسەن،
تەرسا مىجەز خۇيۇڭدىن.

باشقىلارغا مېنىڭدەك،
بولمىغاچ سەن مۇلايىم.
ھەممە ئىشنىڭ ئېغىرى،
تېگەر ساڭا ھەر دائىم.

چىققان چاغدا سەپەرگە،
بىللە دائىم ئىككىمىز.
ئەتىۋارلاپ مىنىدۇ،
مېنى ئاشۇ ئىگىمىز.

پۇتۇلگەنمۇ بۇ قىسمەت،
پېشانەڭگە ئېيتقىنا؟
ماڭمەنغۇ مەن سېنى،
باشلاپ دائىم ئالدىدا.

بەزى ئادەم ۋاقىتلىق،
ماڭسىمۇ گەر ئالدىدا.
مۇشكۇل پەيتتە ئۆزىنى،
ئالار ھامان دالدىغا.

— كىم ئەقىللىق قىلمىغىن،—
دەپتۇ: — تۆگە ئېشەككە.
سىنىلىدۇ مەرت دېگەن،
جاپا - مۇشكۇل، سەپەردە.

باتۇر ئەمەس ماختانغان،
يىغىن، بەزمە، مەركىدە.
كىم كۆتۈرسە ئېغىر يۈك،
مەرتتۇر ئەلچۈن يەلكىدە.

نەپرەت بىلەن ھۆرمەت

نەپرەت - دەپتۇ ھۆرمەتكە،
دوست بولايلى ئىككىمىز.
سۆز بىلەن ئىش - ھەرىكەتتە،
ئوخشاش بولسۇن پىكرىمىز.

دەپتۇ ھۆرمەت كىم سېنى،
دوست ئەيلىسە ئۆزىگە.
تارىخ ھەمدە ئەل - ۋەتەن،
تۈكۈرىدۇ يۈزىگە!

مەسكىنىپ بۇ نەپرەتنىڭ،
قاملاشمىغان سۆزىدىن،
غەزىپىدىن ھۆرمەتنىڭ،
ئوت يېنىپتۇ كۆزىدىن.

ئېرىشىدۇ ياخشىلار،
مېنىڭ بىلەن ھۆرمەتكە،
بەتنىيەتلەر سەن بىلەن،
چۆمىلىدۇ نەپرەتكە.

دەپتەر بىلەن ئۆچۈرگۈچ

(مەسەل)

ئۆچۈرگۈچتىن ئاغرىنىپ،
دېدى: دەپتەر بىر كۈنى.
تايىنى يوق ئىشلارغا،
قىينايمەن سەن بەك مېنى.

جاۋاب بېرىپ ئۆچۈرگۈچ،
مۇنداق دېدى: دەپتەرگە.
قىلچە زەھمەت قىلمايمەن،
سەت كۆرۈنمىسىز خەتلەرگە.

يازغان تۇرسا قېرىنداش،
ھەر بىر خەتنى يارىتىپ.
ئۆچۈرىمەن دەپ خاتانى،
كەتتىڭ جاننى ئاغرىتىپ.

ئۆچۈرىمەن ئاۋايلاپ،
ناتوغرا، سەت خەتلەرنى.
شۇنىڭ بىلەن ئاسرايمەن،
كۆركەم، گۈزەل بەتلەرنى.

سەن مېنىڭدىن ئاغرىنىپ،
قىلما بۇنچە ئۆكۈنۈش.
بىلسەڭ مۇشۇ بۇرادەر،
سائاچەكسىز كۆيۈنۈش.

كەچمىلىكنى ۋاقتىدا،
تۈرمىنغا ندا كۆزدىنىپ.
ئېغىرلاشىپ ئاخىرى،
كېتەلمەيسەن توزدىنىپ.

كىچىكىنە ئىش ئۈچۈن،
كەتسەڭ بۇنچە زارلىنىپ.
يوقىتىپ ئۆز روللىڭنى،
قالمەنغۇ خارلىنىپ.

قايىل بولۇپ دەپتەرۋاي،
ئۈچەر گۈچىنىڭ سۆزىگە.
ئىسسىققىنە ياش ئالدى،
تەسىرلىنىپ كۆزىگە.

نېمە ئۆلمەس

(چۆچەك)

قەدىمكى شۇ زاماندا،
گۈزەل شەرق ماكاندا.
بىر پادىشاھ بار ئىكەن،
بايلىق ئاڭا يار ئىكەن.
خۇشتار ئىكەن بىلىمگە،
باغۇ ئورمان تېرىمگە.
ئادىل ئىكەن خىزمەتتە،
تەگدا شىيېۇكەن ھۆرمەتتە.
ئۇ چاقىرىپ بىر كۈنى،
بارچە ساراي ئەھلىنى.
ئالماق بوپتۇ ئىمتىھان،
سوئال سوراپ شۇ ھامان.
ئېيتىڭلارچۇ دۇنيادا،
نېمە ئۆلمەس دەپتۇ شاھ.
جاۋاب بېرەي مەن ھازىر،
دەپتۇ: — ھەيۋەت بىر زاھىر،
تۆت نەرسە بار دۇنيادا،
ئۆلمەس پەقەت زادىلا.
بىرى كۈندۈر، بىرى ئاي،
بىرى سۇدۇر، بىرى جاي،
بۇنداق ئاددىي جاۋابقا،
قوشۇلماپتۇ بىر بالا.
ئېيتىپ باقاي مەن بۇنى،
ئۆلەر ئاي، كۈن ھەر كۈنى.
يەر، سۇ ئۆلەر يىلدا بىر،
بۇ ئەمەستۇر ئانچە سىر.
دەپتۇ بالا ئويلىنىپ،
ئىشەنچ بىلەن روھلىنىپ.
سۆزلە بالام كەڭ — تاشا،
دەپتۇ: — كۈلۈپ پادىشاھ.
ئاي ھەم كۈننىڭ ئۆلگىنى،
تاغ كەينىگە مۆككىنى.
يەرنىڭ قىشتا ئۆلگىنى،
قار ئاستىدا ياتقىنى.
سۇنىڭ يىلدا ئۆلگىنى،
يۈزىگە مۇز تېز تۇتقىنى.
بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھ،
ئويلىنىپتۇ بىر ھازا.
ئۇنداق بولسا دۇنيادا،
نېمە ئۆلمەس دەپتۇ شاھ.
بۇنىڭ بىرى ئەخلاقتۇر،
بىرى ئىنجاد ئېچىندۇر،
بىرى بىلىم ھەردەپەت،
ئۆلمەس بۇلار تا ئەبەت.
بالا بەرگەن جاۋابقا،
قايىل بولۇپ پادىشاھ.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

دەپتۇ رەھمەت ئەقلىڭگە،
يەتكىن ئەمەلگە - بەختىڭگە.
شاھ كۆرسىتىپ ئىلتىپات،
بېرىپتۇ كۆپ مۇكاپات.

مۇناپىق

مۇناپىق ئادەم مەردانەس دېمە،
ئۆزى ئۇچۇن ئۇ، غەم يېمەس دېمە.
بەزى چاغلاردا يىقىلىپ قوپسا،
ئالدىراپ ئۇنى ھەرگىز مەست دېمە.
نالە قىلسا گەر ئۆز تۇرمۇشىدىن،
ئۇنىڭ كۈنىنى ھەرگىز تەس دېمە.

مۇناپىق ئادەم باپلار ھەممىنى،
ئۇ ئىشقا سالار زېھنى، پەمىنى.
بىرسىنى ماختاپ مىڭنى كۆيدۈرۈپ.
خۇشامەتنىڭكى تېتىپ تەمىنى،
چار يىلان كەبى نەچچە تولغىنىپ.
زەھەرلەيدۇ ئۇ بىخۇت قەلبىنى.

نېمە سورىساڭ قىلىدۇ ئۆتنە،
ئارقاڭدىن دەرھال توقۇيدۇ پىتنە.
ھەسەتكە دېمەك بولىدۇ سېزىلىك،

مۇناپىقلارنىڭ يېگىنى نېمە؟
ئىشىنىپ ئۇنىڭ شېرىن سۆزىگە،
قەلبىڭ سىرىنى ئۇنىڭغا دېمە.

ئۇنىڭ كۆڭلىدە يوق ۋەتەن، مىللەت،
يۈرۈيدۇ ئويلاپ ئۇ، يامان نىيەت.
مەنپەئەت ئۇچۇن يەتتە پۈكلىنىپ،
جېنىنىمۇ سۆيۈپ قىلىدۇ ئىززەت.
ماختىسا كۆپۈپ ئۇچىدۇ كۆككە،
تۇرسىمۇ تاغدەك ئۆزىدە ئىللەت.

ئۇرار دوستلارنى تەشكىلگە چېقىپ،
بىرگە ئوتتۇزنى كۆپەيتىپ قېتىپ.
ئىلگىرلىگەنگە قازىدۇ ئورا،
گۆشنى كۆرسىتىپ ئۆپكىنى سېتىپ.
چۆلۈك ئۆتكۈزەر بۇرنىدىن ئۇلار،
ئويغانمىساڭ تېز ھوشۇڭنى تېپىپ.

ئىككى شېئىر

راھىلە كامال

سېغىنىش

چېھرىڭدە دانالىق ئوينايدۇ ئۇسسۇل،
لېۋىڭدىن تەبەسسۇم تاشلايدۇ جۇلا.
كۆزۈڭدىن چىن سۆيگۈ، مېھرى ئۇچقۇنى،
قەلبىمنى مېنىڭ ئۆرتەپ چاچىدۇ شولا.

چىكەڭنى ئاشىيان ئەتكەن قىرولار،
مۇبارەك جىسمىڭغا قوشىدۇ سۈمبات.
ھۆرمەتتە سەن گويا تەڭرى تېغىدەك،
مېھرىڭگە بويلىماس سايرامۇ ھەيھات.

شۇ تاپتا ئۆرتىنىپ ھىجران ئوتىدا،
سېغىنىپ مەن سېنى ئۈنسىز ياش تۆكتۈم.
ھىدىڭنى ئۇچۇرۇپ كەلدى شاماللار،
جىمجىت كۆل بويىدا مۇڭلارغا چۆكتۈم.

تەلپۈنۈش ھېسسىلىرى چۇلغىسا مېنى،
مەن ئۈچۈن قەسىدە يازىمەن دائىم.
بىگانە سەزمەيمەن ئۆزۈمنى زىنھار،
كۈندۈزى قۇياشسەن، كېچىدە ئايىم.

ئىشەنگىن جان ئانا، ئۈمىد لاچىنىم،
ھىجران تۇمانىنى يارىدۇ قات - قات.
ۋاھ، ئەنە زۇمرەتتەك ئارمانلىرىڭدىن،
ئىزلىرىم چوققىدا قاقماقتا قانات.

بىر كۈنى چاچلىرىڭ قۇندۇز بولۇدمۇ؟
قىزىل گۈل كۆتۈرۈپ يانسام يېنىڭغا.
سارغايغان ياپراقلىق ئالتۇن بولۇرمۇ؟
يۇلتۇز بوپ چاقنىسام ھايات يېغىڭدا!

بىر چامدام

ئىلھام بىلەن ئىنىمجان،
يوگورۇشمەكچى بولۇشتى.
ستارت سىزىق بېشىدا،
قاتارغىنا تۇرۇشتى.

«ياللا!» قىلدى - دە، تاپانچا،
ئۇچتى كەتتى ئىلھامجان.

بىرلا چامدام كەينىدە،
ئىككىنچى بوپ ئىنىمجان.

بىر دەقىقىنىڭ نىرىگە،
ھەيران بولدۇم مەن بايام.
كىم بىرىنچى، كىم ئىككى،
ئايان قىلدى بىر چامدام.

كۆڭۈل قەرىدە چاقماقلار

ئالىمجان ئازات

دالىدا

جوپلەشكەندە كىرپىكلىرىم،
دالدىسىدا
پەيچىرلاشتى
كۆك بىلەن زېمىن...

قەرزدار

نەپەسلىنەر زېمىن،
يۈرىكىمنى ئارىيەت ئېلىپ...

ئۆزگەرگەن دوئىل

كۆك زېمىنگە قارىتىپ چاقتى چاقماق،
زېمىن كۆككە مەغرۇرانە ئاچتى قۇچاق...

ئۇيقۇ شۇنداق دەيدۇ ماڭا

ئەجەب،
سېنىڭدۇر بالدۇر،
ياستۇقۇڭغا باش قويۇپ
كېتىمەن ئۇخلاپ...

شېئىرلار

زۇنۇن رەھىم

زۇنۇن رەھىم 60 - يىللاردىن باشلاپ شېئىرىيەت سەھنىگە قەدەم قويغان، ئىلگىرى - ئاخىرى بولۇپ، 100 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى «تارىم» ژۇرنىلى، شىنجاڭ ياشلىرى، «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى، «تۇرپان» ژۇرنىلى، شىنجاڭ گېزىتى، ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان خەنزۇچە شېئىرلار توپلىمىغا ئىككى پارچە شېئىرى كىرگۈزۈلگەن. خەنزۇچە شىنجاڭ گېزىتىدە بىر پارچە شېئىرى ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى تۈزۈلگەن «توي تەنتەنىسى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا بىرقانچە پارچە شېئىرى كىرگۈزۈلگەن.

زۇنۇن رەھىم 1961 - يىلى ئۆلكىلىك 2 - دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ، قوراللىق ساقچى ئەترىكى مۇداپىئە 1 - پولكىنىڭ 2 - ليەنىدە ۋەزىپە ئۆتىگەن، كەسىپ ئالماشتۇرغاندىن كېيىن شەھەرلىك 13 - باشلانغۇچ مەكتەپتە مۇئاۋىن مۇدىر قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. ھازىر سايباغ رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن ئىشخانا مۇدىرى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

نومۇس

ئىنساندا بولمىسا ئەگەر ئار - نومۇس،
غالىبتۇر ئۇنىڭدا پەس ئارزۇ - ھەۋەسلەر.
ئازغىنە راھەت ۋە مەنپەئەت كۆزلەپ،
ھەتتاكى قىلىدۇ ئۆز دوستىغا قەست.

نومۇسلۇق ئىنسانغا ھەمراھ ھەمىشە،
پاك ۋىجدان، ئاق كۆڭۈل، ئىنساب - دىيانەت.
شۇڭلاشقا بۇ ئېسىل ئەخلاقنى دوستۇم،
قەلبىڭگە نەقىشلەپ ئالغىن داۋامەت.

تىلەكلىرىم

تىلەكلەرنىڭ بۆشۈكىدە كۆردۈم ئۆزۈمنى،
تۇغۇلۇپ ئېسىمنى بىلسەم، ئەقلىمنى تاپسام.
چۈشەندىمەن: ئەلنىڭ قوينى ئالتۇن جەننەتكەن،
تىلىكىمگە بولدى قانات كۆكلەرگە ئۇچسام.

كۆڭۈل قانىمىسا سۇغا تولۇق نە ئاچار پورەك،
ئىرادىسىز ئېچىلمايدۇ غايە ۋە ئىستەك.
دەۋرىم ماڭا بەرگەچ تولۇق مەنىلى زور ئىدراك،
بەختىم مېنىڭ باراقسانلاپ ئاچتى گۈل - چېچەك.

تىلەكلىرىم ئۇيۇقىدا چاقناپ زەر قۇياش،
دىل كۆكسىمدە نۇرلار چاچتى رەڭلىدى ئوتقاش.
تەپچەر شۇڭا ئاتەش دىلىدىن ئالىي تىلەكاەر،
قاينامىلارغا شۇڭغۇپ كىرسەم بىلىدىقا ئوخشاش.

تىلەكلەردىن ئېچىلغۇسى ئىقبال ئىشىكى،
ئەي زۇنۇنى پەللە ئاشقىن ئۈزۈن سەپەردە.
« ئات سىنىلار بەيگىلەردە، چېلىشتا پەلۋان »،
چىن ۋەدەڭگە ئەمەل قىلغىن قۇتلۇق زەپەردە.

شاماللار

شاماللار ئېلىپ كەت يارىمغا خەۋەر،
ۋىسالىدىن سېغىنغان سالاملىرىمنى.
قوت ناخشام ئەۋجىسى تاڭ پەرىسىنى،
مەھلىيا ئەيلىگەن سادالىرىمنى.

ئاھ ماڭا قانچىسى قاشىنى ئوينىتىپ،
ئىزھار قىلىشقان مۇھەببىتىنى.
يارىمدىن ئۆزگىگە نە بېرەي كۆڭۈل،
بەرگەنمەن ئۇنىڭغا ئىشقىم مۈلكىنى.

ئەي ئۇچقۇر شاماللار، مېيىن شامالار
ئېلىپ كەت گۈلزارىم خۇشبۇيى ھىدىنى.
ئوماقىم يىراقتا، تەشنا ئىنتىزار،
قاندۇر ئۇل تەشنا دىل ھىجرانىنى.

يولۇڭغا قارايمەن سەلكىن شامالار،
تەلپۈنۈپ، تەلمۈرۈپ ساڭا تاڭ سەھەر.
مەڭزىمنى ھەر سۆيۈپ خەۋەر بەرسەڭ سەن،
يۈرىكىم شادلىقتا چۆمەر شۇ قەدەر.

شامالار ھەر قايتسا يار سالامىنى ئېپ،
ئالدىغا چىقىمەن پايانداز سېلىپ.
تەڭ ئويناپ يۈرگەندەك بولىمەن يايراپ،
گۈلزاردا مۇھەببەت پەيزىنى سۈرۈپ.

يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ھاياتقا سىما

كۆكتە ئۈزگەن بۇلۇتلار تۈزسە جەڭگاھ،
چەكسىز كەتكەن ئەرشتە چاقماق سالار ئۇن.
يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ھاياتقا سىما،
سادالىرىنى تىڭشىساڭ تۈمەن مىڭ شاۋقۇن.
يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ھاياتقا سىما،
« ئىرادىلىك بول دائىم ـ دەيدۇ بوشاشما ».
مۇشكىلاتقا ئىنتىلگىن يولۋاستەك گويا،
« مەرت سىنىلار مەيداندا، پالۋان چېلىشتا ».

يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ھاياتقا سىما،
ئىستەكلىرىم سەھنىسى ــ دوخۇۋوي ئوركىستىرىن.
جاراڭلايدۇ تاڭ سەھەر شۇڭا شاد ناخشام،
تومۇرلىرىم تار چەككەن ئاڭا بولۇپ جۆر.
يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ھاياتقا سىما،
دورلار چاچسام ئىجادتىن نە ئارمان ماڭا.
نېچۇن كۈلمەس زۇنۇنى ئارزۇيى قانسا،
ئۇلۇغ دەۋران بەرسە كەڭ ۋە ئىمكان يانا.

نورۇز چاچقۇسى

نەۋ باھار پەسلى چېچى كەلدى خۇش پىل،
كۈلدۈرۈپ، شادلاندۇرۇپ تەبىئەتنى.
نەقەدەر ئىللىق پەسىل، سېخى پەسىل،
قوغلاپ ئۇ جۇت زىمىستان قاباھەتنى.

نەقەدەر ئۇنتۇلغۇسىز پەيتلەر بۇ ئان،
گۈلزاردا ئاشىق ـ مەشۇق قۇچاقلاشقان.
ئۆركۈشۈپ چاپتى ئوقتەك كىيىك ـ جەرەن،
پىتراپ يايلاقلىدىن، تاغدىن شۇئان.

تەبىئەت رەڭدارلىنىپ تۇزغا ئوخشاش،
ئارتىشقان باشلىرىغا يېشىل رومال.
ئاھ نورۇز ئېھندىكەن سېھىرگەرسەن،
تاغلارمۇ چېچەك تاققان بولۇپ ھەمسال.

ئىپار ھىد گۈلزارىدىن، بوستانلىدىن،
كۆپۈلدەپ ئۇرۇلار ئان دىماقلارغا.
بۇلبۇل ـ قۇش مەستخۇيلىنىپ خەندان ئۇرسا،
ئاڭلىنار مۇڭلۇق سادا قۇلاقلارغا.

چوكانلار قىسىپ ئالغان قۇلاقىغا،
تۇنجى رەت پورەكلىگەن غۇنچە گۈلنى.
جەلپ قىلىپ يىگىتلەرنى جامالىغا،
ئوتىدا ملك كۆيدۈرۈپ ئۇتۇپ دىلىنى.

بالىلار ئات قىلىپ ئويناپ تال چىۋىقنى،
باشىغا كىيدىشكەنتى كوچا ـ كوينى.
نورۇزنى قۇتلار ئىدى سەكرەپ ـ تاقلاپ،
چىللاپ دەم شاد مەرىكىگە ياش ـ قېرىنى.

شۇ قەدەر زوقلاندى شاد، ئىقلىم ـ زېمىن،
«چاقنىغان نىگاھلارغا قۇدرەت تىلەپ».
قايسى مەرت نورۇز تويى نازىل ئەتكەن،
قايسى مەرت داۋام قىلىپ كەلگەن يېتىلەپ؟

نەۋ باھار پەسلى چېچى كەلدى خۇش پىل،
كۈلدۈرۈپ، شادلاندۇرۇپ تەبىئەتنى.
چاچقۇغا كۆمۈلدى جان، ھاياتلىق دىل،
ئۇرغىتىپ جاسارەتنى ۋە ئىدراكنى.

مىسلىسىز خەندانلىدى نورۇز بىلەن،
تەپچىپ دىل ساھىلىدا نەغمە ـ ناۋا.
يەك تۇرۇپ ئاتلاندىمەن پەللىگە ئان،
يولۇمنى ئىللىتقاچ ئاتەش ھاۋا.

ياشلىقىمنى

ياشلىقىمنى ئوخشىتىمەن تاڭدا بالقىغان،
زېمىن، كۆكنى باغاش ئەتكەن ئالتۇن قۇياشقا.
ياكى سەھەر پورەكلىنىپ گۈل ـ چېچەك ئاچقان،
تەبىئەتكە لىباس ياپقان بەرگى ئوتياشقا.

ياشلىقىمنى ئوخشىتىمەن قىش ـ زىمىستاندا،
خەنجەر كەبى جۇتنى يارغان يېشىل قارىغايغا.
ياكى كۆككە باش تىرىگەن ئېگىز ۋە ھەيۋەت،
ئاسمان بىلەن بويى تالاشقان تاغ ۋۇجۇدىغا.

ياشلىقىمنى ئوخشىتىمەن زېمىن ۋە كۆكنى،
نۇرغا چۆمكەپ شىددەت چاقىقان چاقماققا.
ياكى ئۆركەش ياساپ ئاققان، سۆيگەن كىرۋەكتىن،
كۆمۈش تەڭگە چاچراتقان ئويناق دەرياغا.

ياشلىقىمنى بېغىشلىسام ئەل مەنپەئىتىچۈن،
باھارىمنىڭ چېچەكزارى گۈل ئاچتى دەيمەن.
تەقدىم ئەتسەم ئاشۇ گۈلنى ساڭا ھۆر ۋەتەن،
نەكى ئارمان تىلەكلىرىم نۇر سۆيدى دەيمەن.

تاغ ئالمىلىرى

ئالمىلىق ماكانى، ئالما جىلغىسى،
تەلكىنىڭ پارىسى، تەلكە كىندىكى.
تاغ گۈلى چېچەكى ئوخشاش باغرىڭدا،
زەپ رەڭدار ئېچىلغان ئالما چېچەكى.

شاخلىرىڭ ئوخشايدۇ سۇمبۇل ساچىڭغا.
ئالماڭنى ئوخشاتتىم يۈرەكلىرىڭگە.
ھەجەپمۇ بىر ھالكەن پەرۋىشىسىز ئۇندا،
مېۋىڭگە كىرگىنى ئېتەكلىرىڭدە.

مارىشىپ كۆز قىسار ياپراق ئاستىدا،
غۇژمەك ۋە غۇژمەك بوپ ھەر بىر شاخىدا.
خۇما كۆز جانانىدەك قاشىنى ئېتىپ،
تۇرىدۇ ساڭگىلاپ جىلغا بويىدا.

چۇ — چۇلاپ كېتىدۇ شېخىدا قۇشلار،
جىلغىلىق ئىچىنى بېشىغا كىيىپ.
ھىجران ئوتىدا چېكىپ پىغانلار،
تاڭ سەھەر مۇھەببەت ئىزھار ئېيتىپ.

سەگىدەپ ئاستىڭدا ياتسام بەھۇزۇر،
تۇساتتىن بىر ئالما چۈشتى مەيدەمگە.
ئاھۇ كۆز جانانى سۆيگەندەك ھۇزۇر،
شۇ قىزىل ئالماڭنىڭ سۆيدۇم مەڭزىگە.

سېھرىڭنى نېمىگە ئوخشاتسام بولار،
ئەي ئالما جىلغىسى، ئالما جىلغىسى؟
سېھرىڭنى نېمىگە ئوخشاتسام بولار،
ئۇتتۇڭغۇ قەلبىمنى تەلكە پارىسى.

ئالمىلىق جىلغىسى ئېتەكلىرىڭدە،
ئەپسۇسەن، تۇرغىنىم بولدى بەك قىسقا.
ۋە لېكىن ئۇنتۇلماس سەندىكى چاغلار.
ۋۇجۇدۇم چىلاشتى ئىلھام ۋە ھېسقا.

شېئىرلار

روزى نىياز

ئارمان

كۆزۈمدە سۇنايلىنىپ ياتقان دۇنيانى،
سۈرەتلەپ قۇرلارغا كۆچۈرەلىسەم.
ھەر سۆزنىڭ ئۆركەشلىك ئىلھام-زوقىغا،
سىلىيونلاپ يۈرەكنى چۆكۈرەلىسەم.

سۆيۈملۈك دالا

شۇنچلىك ئۇزاققا سوزۇلغان دالا،
تەككۈزۈپ لېۋىنى ئۇپۇق لېۋىگە.
يېتەلمەس كۆز نۇرى ئاسانلىق بىلەن،
دالىنىڭ پايانى — قىرى - چېتىگە.

ياتىدۇ دالىنىڭ قوينىغا سىغىپ،
چوڭ - كىچىك بىساناق بارچە مەۋجۇدات.

سەزگۈلەر ئويغىتىپ، قىلىدۇ داۋام،
بىساغرىدا ھېكمەت تىلىك، جۇشقۇنلۇق ھايات.

بەھرلىنىك قوينۇڭدىن، سۆيۈملۈك دالا،
ئۆرتىنەر بىر سوئال، ئىلكىدە پاك دىل.
باغرىڭدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بەزىلەر،
نە سەۋەب كۆڭلىگە سىغدۇرالماس قىل؟!

بولدۇق يەنە جەم

بىز ئاتلاپ قانچە يىل داۋانلىرىدىن،
ئۈرۈمچى شەھرىدە بولدۇق يەنە جەم.
يېقىملىق چىرايلار گۈلدەك كۈرۈنۈپ،
ئېسىلدى كىرپىككە يالتىراق شەبنەم.

بۇ دەمدە ھەردىلدا پارلاپ بىر قۇياش،
نۇرلارغا نۇر ئۇلاپ چاچار ھارارەت.
يۈرەكتىن يۈرەككە كۆچەر يۇلتۇزدەك،
سىردىشىش، ياد ئېتىش، دوستلۇق - ساداقەت.

بىر ئاناسۇتىدە ئۆسكەن قوشماقتەك،
بىز ئىدۇق مەكتەپداش، سىنىپ - پارتىداش.
تويۇلغان پەخرىمىز، بايلىق، بەختىمىز،
ئىلىم - پەن ئىشقىدا چوغدەك يېلىنجاش.

چاڭقىغان ئېغىز - لەۋ يەتكەندە سۇغا،
قۇدۇقنى قازغۇچى يۈرەكتە ھازىر.
بىلىمنىڭ شەربىتىن ئىچۈرگەن ئۇستاز،
قەلبىمىز تۆرىدە ئولتۇرغان خىزىر.

جانجان تۇپراققا تارتقان تومۇرلار،
ئىستەكلەر قەسرى ئوتلۇق باغرىمىز.
ئاڭلانماس قۇلاققا، ئاڭلانماس زىنھار،
ھارغىنلىق، تۈكۈنۈش، پەرياد - نالىمىز.

قېپقالدى سوئاللىق ئەسلىمە بولۇپ،
ئىسسىق - سوغ، سېھىرلىك يىللار كەچمىشى.

ئاقلاندى قانچىلىك ئەھدى - بۇرچىمىز؟
بەش قولدەك ئاياندۇر ھەركىمنىڭ ئىشى.

بېشىمىز ئۈستىدە يۈردى ئەگىپلا،
گاھ شادلىق، گاھىدا ئاچچىق دەرد - ئەلەم.
تارتقاچقا كۆڭۈلنى چوققىنىڭ مېھرى،
چۈشمىدى قوللاردىن ئاپپاق بور، قەلەم...

گۈل ياشلىق خوشلىشىپ كەتكەن يۈزلەردە،
كۆرۈنەر يىللارنىڭ بەلگىسى — ئىزى.
قورام تاش سىياقتا تۇردۇق تەۋرىمەي،
دولقۇنلار ئۈرسىمۇ ھايات دېڭىزى.

شاخلىتىپ ئارمانىدىن يېڭىچە ئارمان،
گۈزەل تاڭ — ئەتىنى كۆزلەۋاتىمىز.
ئالتۇن تەر — ئەجرىمىز - كۆرەكلىرىدە،
يول ئېچىپ ئوي - دۆڭنى تۈزلەۋاتىمىز.

قانچىلىك شېرىن دەپ ساۋاقداش - دوستلۇق،
سەزگۈلەر ئېيتىمىزى يەلپۈتەر چىمەن.
ھەمدەمدۇر بەرگىگە كۆكلەش - يېشىللىق،
سېغىنىش باھارى ئاپتىپى بىلەن.

نەقەدەر ئىجىل دەپ ئۇستازۇ - شاگىرت،
بۇلبۇللار تىلىدىن كېلىدۇ ئاۋاز.
ئەي ساقى،
ئۇزاتقىن قوللارغا قەدەھ،
يار بولغاي ھەممىگە كامالەت - پەرۋاز.

دېمەك ھەرگىز

يۈرىكىمنى پايانى يوق مەيدان بىلىپ، چېچىشلىرى قوروق ئۇنىڭ، دېمەك ھەرگىز، چاپار ھېسسىيات ئارغىماقىم تىزگىن سېرىپ. ياتار ئىزى قىسمەتلەردىن نىشان بېرىپ.

ئىككى شېئىر

ئادىلجان تۇرنىياز

سۆيگۈ سەھەرى

دالىلار ئارتىۋالغان شايى رومال،
كەڭ زېمىن نۇر ئىلكىدە يۇيۇلىدۇ.
شەپەق قىزىل كۆيۈپ تۇرغان چوغدەك بولۇپ،
ئاشىقى — گۈل زېمىندىن ئۇيۇلىدۇ...

شەر شامال چېلىپ لەرزان دۇتارىنى،
كېلىدۇ سۆيگۈسىدىن ئوقۇپ.
ياپراقلار ھاياجاندا تۇرالماي جىم،
قويۇشار بىر-بىرىنى ئاستا توقۇپ.

قۇچاقلاپ گۈلنىڭ نازۇك بەللىرىدىن،
كېپىنەك لەۋلىرىنى ياقار تۇتلۇق.
كاككۇكلار ئەتراپىدا بولۇپ رەققاس،
مەرىكە-نەغمىسىدە قىلار شوخلۇق.

تۆكىدۇ شېرىن ۋىسال ياشلىرىنى
ئاشىقلار بىر-بىرىگە تويماي قاراپ.
قىيغىتىپ شەبنەم سۆيگەن ساھىللارنى،
يىراقتىن خۇش بوي ھاۋا كېلەر تاراپ.

بۇ مۇشۇنداق مۇھەببەت

ئاشىقلارنىڭ سۆيگۈ ناخشىسى،
پىنھان دىلدا نالالار سىر بولۇپ.
تۇتقۇن كۆزلەر كۆز تورىمەس چوقان،
ھىجران بىلەن تۇرسىمۇ تولۇپ.

كۆكلەپ تۇرغان ئەركىن مۇھەببەت،
بەنت بولار كۆكرەك ئىچىگە.
كۆكۈمدىكى شېرىن سۆيۈشلەر،
تەلپۈنىدۇ خىلۋەت كېچىگە.

تاغ كەينىدىن ئۆرلەپ چىققان ئاي،
ئورمانزاردا تۆرالماس مۆكۈپ.
شەپە بېرىپ قويىدۇ شامال،
شىلدىرىدىن مۇڭ-قايغۇ تۆكۈپ.

ئاھ دېگۈچە ھاڭقىر ئۇچۇق ئىشكىم،
كۆر-كۆر قىلىپ بوران ئۇلچۇپ تۇرۇپتۇ.
يالاپ قالدىم كەز باغامغان لەۋىمنى،
ئىچەي تۇرۇپ بۇلاقلىرىم قۇرۇپتۇ.

چۆچۈپ كەتتىم ئېچىپ «قارىغۇ» كۆزۈمنى،
يېتىپتىمەن ماموق تۆشەك ئىچىدە.
قاراپ باقسام ئۇيقۇمۇ ھەم لەلەگلەپ،
يۈرگەن ئىكەن سايىسى قوش كېچىدە.

www.uyghurkitap.com

شېئىرلار

ئابدۇكېرىم ئوسمان

تەلمۈرسەڭ سەن مۇھەببەت بىلەن...

تەلمۈرسەڭ سەن مۇھەببەت بىلەن،
يالقۇن تارار تېنىمگە شۇ دەم؛
ۋە چاقناشىمىق قىينايدۇ بەتتەر،
بىراق دىلدا بىر تەشۋىش، بىر غەم...

ئاشۇ تەشۋىش، ئاشۇ غەم چىرماپ،
بارغۇزمايدۇ ئالدىڭغا مېنى.
«سۆيگۈسىز!» دەپ رەنجىسەڭ جېنىم،
كۆزۈمگە بىر باققىنا قېنى.

كۆزلىرىمدە تالاي كۆز نۇرى،
لەۋلىرىمدە تالاي لەۋ ئىزى؛
پاك دىللارنى ئۇتۇپ تالاي رەت،
باشلانغان بۇ يىگىتلىك ئىزى.

بولغان ماڭا قانچە سەيلىگاھ،
سەن ئولتۇرغان بۇ چىمەن ئىرغاق.
نەم توپىدا قالغان ئىزلىرىم،
ئاھ، ھازىرمۇ تۇرۇپتۇ شۇنداق.

سەن سەزمەيسەن ئۇلارنى پەقەت،
قىينار مېنى ۋىجدان سورىقى.
يۈرىكىمنى تىلار ئاياۋسىز،
پۇشمان، ئازاب، نەپرەتلەر تېخى...

تەلمۈرمىگىن مۇھەببەت بىلەن،
لەۋ تامشىتىپ، ئەي گۈزەل ماڭا؛
پاك لېۋىڭگە قونمىسۇن غۇبار،
لايىق ئەمەس مەن زىنھار ساڭا!

پاك يۈرىكىڭ پاكلارنى تاپسۇن،
نەسىۋەم شۇ: — قالاي ھەسرەتتە.
پاك سۆيگۈڭگە كەڭلىك يار بولسۇن،
تۇراي بۇ دەم پىنھان — خىلۋەتتە.

قەلبىڭ ئەگەر كەچۈرسە مېنى،
مەيلى سۆيەي «باغرىم!» دەپ ئەبەت.
ئاھ، شۇندىمۇ يۈرىكىم زىدە،
قۇچالمىغاچ سەن پاك مۇھەببەت...

سۆيگۈ پەسىللىرى

1

باھار —
بىز تېپىشقان پەسىل دىلرەبا.
ئەلچى بولغان سۆيگۈمىگە.
كۆل ھىدىغا تولغان شامالLAR.

2

ياز —
دىلرەبا بىز كۆيۈشكەن پەسىل.
شېرىن خىيالـلار
ئەللەيلەيدۇ ھېسلارنى يانا.
سۆيگۈمىزنىڭ كۆيۈكى
ئورناپ قالغان داغ بولۇپ ئايغا.

3

كۆز —
پاك ئەقىدەم قوزغىغان يىغا.
سەرسان ئىشقىم
غازاڭلارنى يۈرەر ئۇچۇرۇپ.

4

قىش —
جۈت پۈركىگەن كۆزۈك دىلرەبا.
مۇزلىدى يۈرەك.
ئىللىتالماس باھار قۇياشى،
ناتىۋان سۆيگۈم
ئەلۋىدا...

قەلب قەسرىدىكى ھىجران ناخشىلار

ئەكبەر داۋۇت (تەنھايى)

ئۇنتۇلماس سۆيگۈ

ئۆيۈمدا شۇ كېچە جانان سىماسى،
يۈرەكتە لاۋۇلدار سۆيگۈ لاۋاسى.
ئېسىمدە شۇ چاغلار بەخت ئىمزاسى،
ئەي جېنىم شەھلا كۆز مۇڭلۇق ناخشاڭنىڭ
ئەكسىدىن تىترەيدۇ يۈرەك تارىسى.
ئايدىڭ كەچ جاراڭلار سۆيگۈ ناخشىسى.

سەنمۇ ئۇنتۇپ كەتكەن ئۇرغۇن ئىنگاھلار،
مەنمۇ ئۇنتۇپ كەتكەن ئۇرغۇن سىماھلار.
ئۇنتۇلماس تۇنجى رەت مۇڭداشقان چاغلار،
شۇ كېچە ئايدىڭ كەچ، ئوتلۇق نەپەسلەر.
نەقەدەر ئازابلىق، قېنى شۇ چاغلار،
ياڭراتماس ھىجراننىڭ كۈيى كىم-كىملەر.

لەۋلىرىڭدە بىر غەمكىن ناخشا...

لەۋلىرىڭدە بىر غەمكىن ناخشا،
مۇڭلاندۇرار يۈرەكنى ھەر دەم.
قارچۇقىڭدا سۇلغۇن چىرايىڭ،
كۆزلىرىڭدە ئاچچىق بىر ئەلەم.

شەھلا كۆزۈڭ قايغۇ دېڭىزى،
ئۇچقۇنىدا شەپەق ھەم مانان.

ئەكس ئەتكەن شۇ غەمكىن ناخشاڭ،
ۋىسال ئۈچۈن كىرسىز بىر ئارمان.

ياپراقلارنى تىترىتىپ ئاخىر،
يوقۇلارمۇ ناخشاڭنىڭ ئۈنى.
تەنھايى گەر قالسا ئارماندا،
بەزلەرمۇ ھەم قوشلىرىڭ كۈيى.

چايكىنىڭ سۆيگۈسى ئۇزاقتىن — ئۇزاق

بىر چايكا ئۇچىدۇ دېڭىز باغاشلاپ،
دولقۇنى ئۆركىشىگە ئۆرۈپ ئۆزىنى،
قوچاقلاپ ھەر سۆيسە ئېيتار پىچىرلاپ،
قەلبىدە ساقلانغان يۈرەك سۆزىنى.

ئاشىق بوپ كېلىدۇ دېڭىزغا شۇنداق،
چايكىنىڭ سۆيگۈسى ئۇزاقتىن - ئۇزاق.
بەزىدە دېڭىزمۇ سۆيىدۇ ئۇنى،
ئۇزاققا سوزۇلماس بۇ سۆيۈش بىراق.

بىر دەقىق سۆيگۈدىن بەھىر ئالسىمۇ،
دولقۇنلار قوغلار ئۇنى قەيەردە ئۆرلەپ.
قىلچە پەسەنت قىلماس باتۇر چايكىمۇ،
شۇ قىسقا مىنۇتلۇق بەختىنى كۆزلەپ.

يىللاردىن بېرى ئۇ ئۇزاقتىن ئۇزاق،
تەكرالاپ كېلىدۇ شۇ ئىشنى ھەرۋاق.
ئىستەلەسمۇ مەڭگۈ ھەر ئىككىسىلا...
شۇ قىسقا سۆيۈشتەك كۆڭلىنى خۇش-ۋاق؟

شېئىرلار

قۇتلۇق قادىر

قۇتلۇق قادىر 1964 - يىلى ئۈرۈمچىدە مەئىشەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۈرۈمچى تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، 1986 - يىلى پاكىستان خەلقئارا ئىسلام داشۆسىگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلگەن. ھازىر شۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ.

قۇتلۇق قادىرنىڭ ئىجادىيىتى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا باشلانغان. ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرى «تارىم» ژۇرنىلى، «ئۆسمۈرلەر» گېزىتى، كەچلىك گېزىتى ۋە رادىيودا ئېلان قىلىنغان. ئۇ 1984 - يىلى ئاپتونوم رايونىمىزدا ئۆتكۈزۈلگەن «مەن شىنجاڭنى سۆيىمەن» دېگەن مۇسابىقىدە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ئېلان قىلىنغان بۇ شېئىرلار ئۇنىڭ پاكىستانغا بارغاندىن كېيىن يازغان يېڭى ئۇسلۇبتىكى شېئىرلىرىدىن تاللاندى.

يىپەك

(بىر جانابقا جاۋاب)

يىپەك ـ يىپەك،
ئانام كۆڭلىدىكى،
ئاتام تونى يىپەك.
ئانام توقۇغان،
ئاتام ساتقان يىپەك،
تارىم بويىدا يىپەك،
ئىلى بويىدا يىپەك.
سەن ئۈژمە تىككەنمۇ؟!
دەرەخ ئىرغىتىپ ئۈژمە يېگەنمۇ؟
پىلە باققانمۇ؟
تۆگە مىنگەنمۇ؟
بوۋاڭ بىلەن كارۋان ھەيدەپ،
مۇقام توۋلاپ يىپەك ساتقانمۇ؟
جاھان كەزگەنمۇ؟
سەن يىپەكتىن لىباس كىيگەنمۇ؟
يىپەك ـ يىپەك،
تارىخنىڭ ئۇزۇن،
ئۆمرۈڭ ئۇزۇن،

مەشھۇرسەن شەرق ـ غەربتە.
كۆمۈلمىدىڭ تا ھازىرغىچە.
كۆمۈلمەيسەن!!!
يىرتىلمايسەن!!!
تونۇتىدۇ سېنى شۇڭا،
ۋەتىنىمنىڭ قەشقەردىن يىراق ئىكەنلىكىنى.
ئاناڭ كۆرگەنمۇ يىپەك؟
ئاتاڭ ساتقانمۇ يىپەك؟
سەن دەستىگاھ قۇرغانمۇ؟
سەن خام توقۇغانمۇ؟
سەن خام توقۇماي،
توقۇدۇم يىپەك دېسەڭ،
كۈلەمدۇ جاھان سۆزۈڭگە سېنىڭ.
يول تېپىپ كارۋان ھەيدەپ،
يىپەك ساتتىم دېسەڭ ئىلىنىڭ بويىدا،
ئىشىنەمدۇ كىم سۆزۈڭگە سېنىڭ،
تېپىلامدۇ يا يىپەك يولىدا،
ئاتا ـ بوۋاڭنىڭ جەسىتى.

پەقەت بۇ كۆڭۈللا كۆرسەڭ تىرگىنى،
قانداق مىنىسەن ئۇنى يۈكەنسىز؟
قانداق تاپىسەن يېپەك يولىنى؟
كېلىپ باقمىساڭ تارىم قوينىغا،
قانداق باردىڭ ئىلىنىڭ بويىغا.
ئويلىنىپ سۆزلەڭ جاناب،
ئويناپ سۆزلىسەڭمۇ،
ئويلاپ سۆزلە دەيتىمكەن
بوۋىلىرىمىز.
ئەنە خانتەڭرى قەلەم بولۇپ،
تارىم، يۇرۇڭقاش، زەرەپشان، ئىلى،
سىيا بولۇپ.
يازدى يىپەك تارىخىنى خادا تاشلارغا،
هەرگىز مۇ ئۇنى ئۆچۈرۈۋېتەلمەيسەن.
خادا تاشلارنى كۆچۈرۈۋېتەلمەيسەن!
قۇملار بىلەن كۆمۈۋېتەلمەيسەن.
چۈنكى بۇ تارىخ
چۈنكى بۇ ھەقىقەت.
ھەشقاللا دېگىن،
ئۇنى توقۇغان خەلققە.
بارىكاللادە ئۇ يولنى ئاچقان ئەجدادلارغا،
پىرتىپ تاشلا مەست ۋاقتىڭدا،
يازغان تارىخنى.
سورا ئۇنىڭ تارىخىنى،
خان — تەڭرىدىن.
كەمتەرلىك بىلەن،
ئېيتىپ بەرسۇن — خانتەڭرى،
يىپەك دېگەننى.

ئېيتما ئانا

ئېيتما ئانا،
ئەللەيلىگىنى،
ئۇخلىمايمەن ئەمدى.
مەن پەقەت،
ئاڭلىۋالدىم خوراز ئۈنىنى.
بۆشۈكۈمدىن،
تېزرەك يېشىۋەت!!!

تەڭرىنى ئىزدەپ

ئىشىك قېقىپ،
ئىزدەپ يۈرىمەن،
تەڭرىنىڭ ئۆيى نەدە دەپ.
كۆرسەم — كەر،
ئۇنىڭ ئۆزىنى.
سورايتتىم مەن،
جەننەت نەدە دەپ.

ئويغىنىپ

كۈندە ئويغىنىپ،
يۇرتقا قارايمەن.
غەملىك شامالنى،
بىر - بىر پۈرايمەن.
گاھ كەلسە كارۋان،
بىر - بىر سورايمەن.
ئۆزۈلمەس ئۈمىدىم،
سېنىڭدىن ئانام.

1988 - يىلى، ئىسلام - ئاباد

✱✱✱✱

ئۇ ۋە ئۇلار

(ھېكايە)

ئاتاۋۇللا تۇرسۇنتوختى

كەچ، سىم-سىم يامغۇر يېغىۋاتاتتى، يۈز-كۆزلىرىنى يېنىك سىيپاپ ئۆتۈپ تۇرغان ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ نەمىي شامىلى سايرامنىڭ كەچ كۈزدىكى ساپ ھاۋالىق مەنزىرىسىنى ئەسلىتەتتى. ئۇ ئۆتكەنكى قالداقتۇر بىر تارىخلارنى خىيال قىلغاچ ئاستا-ئاستا قەدەم تاشلاپ كېتىپ باراتتى.

ئۇ ئۈرۈمچىدىكى چاغلىرىدىلا كىتابلاردىن بۇ ئەلدىمۇ جۇڭگولۇقلارنىڭ كۆپلىكىنى، ھەتتا ئالەمگە مەشھۇر بۇ شەھەردە بىر جۇڭگولۇقلار كوچىسىنىڭمۇ بارلىقىنى ئوقۇغانىدى. مانا ئۇ ئاخىرى قىتئە ئاتلاپ بۇ يەرگە ئوقۇشقا كەلدى، مانا ھازىر ئۇ مېڭىپ كېتىۋاتقان بۇ كوچا جۇڭگولۇقلار كوچىسى ئىدى...

— توختا!— يان تەرەپتىكى قاراڭغۇ دوقمۇشتىن تۇيۇقسىز ئىككى كىشى چىقىپ كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىنى توستى. شەرقنىڭ تىنچ كوچىلىرىدا ئەركىن مېڭىپ كۆنگەن بۇ يىگىت ئەمدى نېمىدىندۇر ئەنسىرىگەن ھالدا بۇ ئىككى كىشىنىڭ ئىختىيارىغا ئۆزىنى ئاتاپ كۈتۈپ تۇردى.

— سائىتىڭنى چىقار!

ئۇ «بېيجىڭ» ماركىلىق سائىتىنى دىر-دىر تىترىگەن ھالدا بىلىكىدىن چىقىرىپ ئۇلارغا بەردى.

— يېنىڭدا پۇل بارمۇ؟— سورىدى ئۇلاردىن يەنە بىرى تەھدىت بىلەن.

— بار... بار...— ئۇ يانچۇقىدىكى بەش يۈز دوللارنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ ئۇلارغا تەڭلىدى.

— رەھمەت ئەپەندىم،— دېدى ئۇلاردىن بىرى پۇلنى ئېلىۋېتىپ،— سىز ھاياتىڭىزنى قوغداشنى بىلىدىكەنسىز، سىزگە ئۇزۇن ئۆمۈر ۋە بەخت تىلەيمىز.

ئۇ زورىغا ھىجىيىپ باش لىڭشىتتى.

— يوقال!

ئۇ خۇددى كوماندىرنىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلغان جەڭچىدەك تېز-تېز قەدەم تاشلاپ ئۇلاردىن يىراقلاشتى. ئۇ بىرنى ئۇھ تارتىۋالدى. چۈنكى «يوقال» سۆزى — «ھايات قال» دېگەندىن بىشارەت ئىدى. ئۇ ئەمدى يۈگۈرۈشكە باشلىدى...

— توختا!

ئۇنىڭ يۈرىكى «قارت» قىلىپ قالدى-دە، خۇددى تورمۇزلانغان ماشىنىدەك تاقلا توختىدى. ئۇنى يەنە نەس باستى. كوچىنىڭ ئون نەچچە مېتىرچە نېرىسىدىكى زىننەت چىراغلىرىنىڭ غۇۋا يورۇقىغا كېلىپ، ئاسانلا ئولجىغا چۈشكەن سائەت ۋە پۇللارنى بۆلۈشۈۋاتقان ھېلىقى ئىككى كىشى ئارقىسىغا يېنىپ يەنە ئۇ تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى.

ئۇ ئەمدى تۈگەشتىم، بۇ زامانىۋى شەھەرنىڭ مەندىن بۇرۇنقى مۇشۇنداق يول بىلەن قانغا مىلىنىپ جەھەننەمگە سەپەر

قىلغان كۆرمىگىلىمغان بىچارىلەرنىڭ قاتارىغا قوشۇلىدىغان بولىدۇم دەپ ئويلىدى. ئۇ بۇرۇن بۇ ئەلدە كۈنگە نەچچە مىڭلىغان ئادەملەر بۇلىنىدۇ، ئۆلتۈرۈلىدۇ، دەپ ئاڭلىغانىدى. لېكىن ئۇشۇنداق ئاڭلىغان بولسىمۇ نېمە ئۈچۈندۇر بۇ يەرنىڭ تۇرمۇشىغا ئالاھىدە قىزىقاتتى. چۈنكى ئۇ بۇنداق گەپلەرنى گېزىت يۈزىدىكى تەشۋىقات دەپ بىلەتتى ياكى قىزىقارلىق دۇنياۋى پاراڭلار قاتارىدا مۇئامىلە قىلاتتى، مانا ئەمدى بۇ ئىشلار ئۇنىڭ ئۆز بېشىغا كەلدى. ئۇ بۇلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈۋاتىدۇ، ئۇ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىۋاتقان ھېلىقى ئىككى كىشىگە قارىغىنىدا، ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرۇن ئاڭلىغانلىرىنى تەشۋىقات ياكى قىزىقارلىق پاراڭ ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى.

— بېيجىڭ؟ — ئۇلارنىڭ بىرى قولىدىكى سائەتنىڭ ماركىسىنى باشمالتىقى بىلەن ئىما قىلىپ، سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى، — سەن... سەن، ياق سىز جۇڭگولۇقمۇ؟

— ئۇ باش لىڭشىتتى.

ئۇلار ھېلىقى سائەتنى ئۇنىڭ بىلىكىگە قايتىدىن سېلىپ قويدى، بەش يۈز دوللاردىن بەش دوللارلىق بىر تىزىنى سۇغۇرۇۋالغاندىن كېيىن قالغىنىنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ:

— بۇ بەش دوللارغا بىز ئەتە بىر كۈن جان باقايلى، — دېدى.

ئۇ كۆز ئالدىدىكى بۇ كارامەتنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىگە ۋە بۇنىڭ راست ياكى يالغانلىقىغا ھۆكۈم قىلالماي قېتىپلا تۇرۇپ قالدى.

— سىز جۇڭگولۇق؟... — سورىدى ئۇلاردىن بىرى يەنە قايتىلاپ، ئۇ بۇ دورەم جۇڭگو تىلىدا ئۆز سۆزىنى ئېنگلىزچە تەلەپپۇز بىلەن تولىمۇ تەسلىكتە سۆزلىدى، — جۇڭگولۇق؟...

ئۇ يەنە باش لىڭشىتتى.

ئۇلار تىزلاندى...

ئۇلار ئۇنتۇپ كېتىۋاتقان لېكىن يەنە ھەم قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئانا تىلى بىلەن سۆزلىدى:

— 我们也是中国人! (بىزمۇ جۇڭگولۇق!)

ئۇمۇ ئۇلار بىلەن بىرگە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ يامغۇرلۇق كېچىدە بىرگە مۇڭداشتى. ئۇ ئۇلارنىڭ ھازىرقى جۇڭگوغا ئوخشىمىغان، بولۇپمۇ ئۆز كىشىلىرىگە ئۆزى ئىگە بولالايدىغان ھازىرقى جۇڭگونىڭ بۇندىن يەتمىش-سەكسەن يىللار مۇقەددەمدىكى ئادەم بازارلىرىدىن سېتىپ ئېلىنىپ بۇ ئەلگە كۆچۈرۈپ كېلىنگەنلەرنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىنى بىلدى. جاھان بايلىقلىرىغا سىمۋول بولالايدىغان بۇ ئەلنىڭ بايلىقىدا ئۆزىگە تېگىشلىك ھەسسىگە يارىشا ئۆلۈشتىن يىراقلاشتۇرۇلغان بۇ ئىككى ئېلىندەكىلەرنىڭ قاراڭغۇ دوقمۇشلاردىكى كەسىپلىرىنىڭ ئامالسىزلىقتىن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى...

ئۇلار كەتتى.

ئۇ، قايسىدۇر بىر تارىخلارنى نەپرەت بىلەن ئەسلىگىنىچە ئۆزىدىن يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئۇلارغا قارىدى. ئۇلار بۇ زامانىۋى شەھەرنىڭ زىننەت چىراغلىرى تولۇق يورۇتالمىغان «جۇڭگولۇقلار كوچىسى» دا ئايلىنىپ كېتىپ باراتتى. ئۇلار قاراڭغۇچىلىق ئىچىدە كۆزدىن غايىپ بولدى. يامغۇر تېخىمۇ ئۇلغىيىپ قۇيۇلۇشقا باشلىدى، بۇ جاينىڭ يامغۇرى ئۇنىڭ بېشىنى يۇيۇپ ئۇنى ئەمدى خېلى سەگىتكەنىدى، ئۇ ئېسىگە كەلدى، ئۇ چۈشەندى، ئىختىيارسىز ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلىدى:

— ھەي،... جۇڭگولۇقلار كوچىسى...

يېڭى يېزىدىكى كونا چۈشلەر

(ھېكايە)

تۇرسۇنئاي يۇنۇس

تۇرسۇنئاي يۇنۇس 1941-يىلى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ 1958-يىلى شىنجاڭ شۆبىۋەنىڭ سەنئەت فاكولتېتىنى پۈتتۈرۈپ ئارتىس، پىركازچىك بولغان. ھازىر ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى 1981-يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «چولپاننىڭ تويى» ناملىق ھېكايە بىلەن باشلانغان. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭ «توزىماس گۈل»، «قىزىل شارپا» ناملىق ھېكايىلەر توپلاملىرى، 1987-يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا «ھايات سىنىقى» ناملىق ئەسىرى ئېلان قىلىندى. شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلىدا «شىنجاڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئۇسۇلى توغرىسىدا بەزى كۆز قاراشلىرىم» دېگەن ماقالىسى ئېلان قىلىندى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە گېزىت-ژۇرناللاردا بىرقانچە ھېكايىلىرى ئېلان قىلىندى.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ۋە ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

باھار كۈنلىرى، سېھرى قۇياش تەپتى يەر-زېمىننى ئىللىتقان، ئېتىز-ئېرىق بويلىرى مەخمەلدەك يېشىللىققا پۈركەنگەن چاغلار ئىدى. تارىم دەرياسى ۋادىسىدىكى بۈك-باراقسان يېزىلار ئىچىدە ئاۋات ناھىيىسىگە قاراشلىق تامتوغراق يېزىسى جىگدىلىك كەنتى چەت كەنت ھېسابلىناتتى. بۇ كەنتنىڭ تۆت تەرىپى تال، تېرەك، قارىياغاچ ۋە جىگدىلەر بىلەن ئورالغان بولۇپ، يىراقتىن چوقچىيىپ تۇرغان قۇمسال دۆڭ باغرىدا قۇمشۇق، يىكەنلىكلەر ئاقىرىپ تۇراتتى. كەنتتىن يېزىغىچە يىلانباغىرى توپىلىق يولدا رېزىنكە چاقلىق ئات ھارۋىسى كېتىۋاتاتتى. ھارۋىنى بېشىغا ئاق ئىزماق، ئۈستىگە چەبەرقۇت چاپان كىيگەن، ئورۇقلۇقتىن ياڭاقلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، بۇرنى ئۇزۇن، قارا قاشلىق، كېلىشتۈرۈپ ئىنچىكە بۇرۇت قويۇۋالغان 30 ياشلار چامىسىدىكى بىر كىشى ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ھەدەپ ئاتنىڭ چۇلۋۇرىنى تارتىپ، ئۇنىڭ تېزرەك چاپتۇرۇشقا ئالدىرايتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى پەرىشان، چىرايىدىن جىددىيلەشكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ بىردەم-بىردەم ھارۋىدا چىت يوتقانغا ئورىلىپ ياتقان ئايالىغا قارىغىنىچە ئېغىر خۇرسىنىپ قوياتتى.

تېرەكلەرگە ئۇۋۇلىغان قۇشقاچلارنىڭ چۇرۇقلاشلىرىمۇ، غۇيۇلداپ ئۇچۇشقان باھار قارلىغاچلىرىمۇ ئۇنىڭ مەيلىنى تارتالمايتتى. ئۇ يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئىش قايناۋاتقان ئېتىزلاردا ئالدىراش تېرىقچىلىق قىلىۋاتقان ئەر-ئاياللارغا قاراپ قوياتتى. باھار دېھقان ئۈچۈن ئاشلىق، پاختا، پۇل-دېمەك. «ھەرنېمە بولسا ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىمنى تۈگىتىۋالدىم. ئەمدى ئۇنى ساقايتىۋالسام بولاتتى. ھەي، بۇ بىچارە ئەجەپمۇ قىينالدىغۇ ئاخىر» دەپ ئويلايتتى ئۇ.

— ئوسمان، مېنى يۆلەپ قويۇڭە.

ئۇ ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ دەرھال ھارۋىنى توختاتتى-دە، ئۇنى يۆلەپ ئېگىزرەك ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئۇ ئايالنىڭ پېشانىسىگە چاپلىشىپ كەتكەن چېكە چاچلىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن تۈزەشتۈرۈپ ياغلىقىنى چىرايلىق چىگىپ قويدى.

— پاتىگۈل، ھارۋىنى بىردەم توختىتىپ تۇرايمۇ؟ ياكى...

— مېڭىۋېرەيلى.

باھار بىلەن ياشلىق بىر-بىرىگە ئەجەپ ئوخشايدۇ، باغلارمۇ باھارنى «كەتمە مەندىن» دەپ تىلىگەندەك، كىشىلەرمۇ ياشلىق دەۋرىنىڭ ئۇزۇنراق بولۇشىنى، گۈزەللىككە تولغان چاغلىرىنىڭ داۋام قىلىشىنى تىلەيدۇ، پاتىگۈل ئەتراپقا قاراپ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدىمۇ قانداق، چېھرىدە كۈلكە ئەكس ئەتتى، لېكىن ئېغىر ئۇھ تارتىپ، «كېلەر يېلى باھارنى كۆرەلەمدىمەن ياكى ئۆمرۈم قىسقا كېلىپ، باھار بىلەن مەڭگۈ خوشلىشارمەنمۇ» دېگەنلەرنى ئويلىدى.

توپىلىق يولدا ھارۋا چاقى تىنىمسىز ئايلىناتتى. ھارۋىدا چايقىلىپ ئولتۇرغان پاتىگۈل ئېغىر خىيالغا پاتقانىدى. ئۇ دوختۇرخانىغا پاتراق يېتىپ بېرىشنى، ساقىيىپ ئىككى ئوماق پەرزەنتى ۋە ئەمگەكچان ئېرى بىلەن بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئارزۇ قىلاتتى. ھارۋا ئۆستەڭ بويىغا يېقىنلاشتى، يىراقتىن چوڭ كۆۋرۈك كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ ياشلىق كەچۈرمىشلىرىنىڭ شاھىدى بولغان بۇ كۆۋرۈك، ئۆزىنىڭ ئوسمان بىلەن ئۆتكۈزگەن مۇھەببەتلىك كۈنلىرىنى ئەسلەتتى.

× × ×

پاتىگۈل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئائىلىسىدە ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىغا قارىشىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە جىگدىلىك كەنتتىكى ھەممىسىنى يوقلاپ ماڭدى. ئۇ يول بويى قانداقتۇر بىر ناخشىنى غىڭشىپ ئېيتقاچ خۇشال ھالدا ئۆستەڭ بويىغا يېتىپ كەلدى-دە، جايىدا چەپپىدىلا توختاپ قالدى. ئۇ دائىم ئۆستەڭدىن ئۆتىدىغان چوڭ ياغاچ كۆۋرۈك ئورنىدا ئىككى تال تېرەك ياغىچى تۇراتتى. ئۇنىڭ قولىدا داستىخاندا نان، چاي، قەنت-گېزەك بار ئىدى. شۇڭا پۈتىنى ئاستا-ئاستا سىپاپ بىر-بىرلەپ قەدەم بېسىپ مېڭىشقا باشلىدى. تېرەك ياغىچى دەسسىسە لىڭشىپ تۇراتتى. ئۇ شۇنداق ئېھتىيات بىلەن دەسسەۋاتقان بولسىمۇ ياغاچنىڭ پۈتىقىغا پۈتلىشىپ مۇدۈرۈلۈپ يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ ياغاچنى قۇچاقلاپ ئالغان بولسىمۇ پۈتلىرىنى ياغاچ ئۆستەڭگە ئالالماي ۋارقىراپ كەتتى.

— ۋايجان، ئادەم بارمۇ؟ — پاتىگۈل ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قارىدى.

شۇ ئەسنادا بىر يىگىت ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى-دە، ئۇنى چەبدەسلىك بىلەن تارتىپ قاشقا ئېلىپ چىقتى.

قىز ئاق سۈزۈك يۈزىدىكى مۇنچاق-مۇنچاق تەرلىرىنى ئېرتىپ، قوشۇما قاشلىرى ئاستىدىكى قوي كۆزلىرىنى يىگىتكە تىكىپ، بىلىنەر-بىلىنمەس بىر تەبەسسۇم ئىلتىپات قىلدى.

— ھېلى مەن كەلگەندە ئەتراپتا بىرەر كىمنى كۆرمىگەنىدىم. سىز نەدىن پەيدا بولدىڭىز؟ — دېدى پاتىگۈل ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن باشتا ئېغىز ئېچىپ.

— مەن سىزنى كېلىۋاتقىنىڭىزدىلا كۆرگەنىدىم، مەن قويلارنىڭ ئارىسىدا ئىدىم. سىزنىڭ ئاۋازىڭىزنى ئاڭلاپلا يۈگۈرۈپ كېلىشىم.

— مۇنداق دەڭ، ئەجەپلا قورقۇپ كەتتىم دەڭە.

www.uyghurkitap.com

يىگىت قىزغا سەپسېلىپ قاراپ كۆڭلىدە «بۇ قىز مەن بىلەن تەڭلا تۇرىدۇغۇ، نېمە دېگەن ئېگىز، بەستلىك قىز بۇ» دەپ ئويلىدى.

— سىزنى بۇ ئەتراپتا دائىملا كۆرىمەن، سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلار...

— ھە، بىز جىگدىلىك كەنتىدە ئولتۇرىمىز، رەھمەت سىزگە. ھېلى بەك قورقۇپ سىزگە جاپا سالدىم، سىز بولمىغان بولسىڭىز سوغۇق سۇدا راسا...

قىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئالدىراش كېتىپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قارىسى يوتكىچە قاراپ تۇرغان بىر جۇپ ئۆتكۈر كۆزنى كۆرمىدى.

مانا شۇندىن بۇيان يېزىنىڭ يولىغا بىر تۈپ گۈل ئۈندى. ئۇ بۇ گۈلنى كۆرمەي، پۇرىماي تۇرالمايتتى. ئۇ ئىش قىلىشۋېتىپ ئارىلاپ-ئارىلاپ يىراققا نەزەر تاشلايتتى. قىزىل تۇۋار كۆڭلەك، ئۇششاق ئۆرۈلگەن چاچلار كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى.

ئارىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن نامازدىگەر ۋاقتى بىلەن پاتىگۈل يەنە مۇشۇ يەرگە كەلدى. ئېتىزدىغا سۇ تۇتۇۋاتقان ئوسمان كەتمىنىنى تاشلاپ قىزنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ھارماڭ قىزچاق، ھاممىڭىزنىڭ ئۆيىگە ماڭدىڭىزمۇ؟

— ھەئە.

— بىز تونۇشقىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى، سورىغىنىمنىڭ ئەيىبى يوق، ئېتىڭىز نېمە؟

— ئېتىم يوق پىيادە. كۆردىڭىزغۇ دائىم پىيادە كېلىۋاتىمەنغۇ.

بۇ گەپتىن ھەر ئىككىسىلەن كۈلۈشۈپ كەتتى. ئىككىسىنىڭ كۈلكىسىدىن تاللىقلاردا ئوينىۋاتقان قۇشقاچلار پۇررىدە ئۇچۇپ كەتتى.

— سىزمۇ تېخى ئىسمىڭىزنى دېمىدىڭىزغۇ ئەمەسمە؟ — قىز ياندۇرۇپ سورىدى.

— ھەي قىزچاق، ئەگەر سىزنىڭ ئىسمىڭىز زۆھرە بولسا، مېنىڭ ئىسمىم تاھىر، بولسا سىزنىڭ لەيلى، مېنىڭ بولسۇن مەجنۇن. ئەگەر بولسىڭىز شىرىن، مەن بولاي پەرھات.

پاتىگۈل يىگىتنىڭ قىزىق گەپلىرىدىن كۈلۈپ كەتتى.

— سىز بەك قىزىقچى ئىكەنسىز، قارىغاندا خېلى كۆپ كىتاب ئوقۇغان ئوخشىمامسىز؟

— ھەئە، ئاران باشلانغۇچنى تۈگىتەلىدىم. ئازراق يېزىشنى، كىتاب ئوقۇشنى بىلەتتىم، ئۇزۇن بولدى ئىش بىلەن بولۇپ خەت يېزىشنى ئۇنتۇپ كەتتىم. ئوقۇيالايمەن. — دېدى يىگىت خۇرسىنىپ قويۇپ.

— ھە، راست، ئىسمىڭىزنى تېخىچە دېمىدىڭىزغۇ؟

— ئوسمان.

— مېنىڭ ئىسمىم پاتىگۈل.

مانا مۇشۇنداق پاراڭلىشىش، مۇڭدىشىشلار كۆپەيگەنسېرى پاتىگۈلنىڭ ھاممىسىنىڭ ئۆيىگە پات-پات بارىدىغان بولۇپ قالدى.

ئارىدىن يېرىم يىل ئۆتتى. يەنە ياز كەلدى. پاتىگۈل تازا قوزا چوش ۋاقتى بىلەن ئۆستەڭ بويىغا كەلدى، قوغۇنلۇقتا ئىشلەۋاتقان ئوسمان قىزنى كۈتۈۋالدى، ئۇ پاتىگۈلنى 200 يىلدىن ئوشۇق ئۆمۈر كۆرگەن، ئالتە ئادەمنىڭ غۇلىچى يەتمەيدىغان سىدە تۈۋىگە باشلاپ باردى. بۇ جاي غۇر-غۇر شامال، جانغا راھەت ئىدى. ئۇ قىزغا ئاتاپ ئۈزۈپ قويغان ناشپەرنى تىلىپ قىزنىڭ ئالدىغا قويدى.

— قېنى ئېلىڭ، — دېدى ئوسمان پاتىگۈلگە قوغۇن سۇنۇپ، — شۇنچە ئىسسىقتا ھاممىڭىزنىڭ ئۆيىگە مېڭىپسىز، بىرەر مۇھىم ئىش بارمىدى؟

قوغۇن تىلىمچىسىنى ئالغىچە قىزنىڭ

قولىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ كەتتى.

— ياق، بۈگۈن ھاممام بىلەن ئەمەس، سىز بىلەن كۆرۈشكىلى كەلدىم.

— مەن بىلەن كۆرۈشكىلى كەلدىڭىزمۇ؟ راستمۇ؟ — قىزنىڭ سۆزلىرىدىن تاسادىپىلىك ھېس قىلغان ئوسمان نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى.

ئوسماننىڭ بىر يىلدىن بۇيانقى تارتقان ئىشق ئازابى ئۆزىگىلا مەلۇم ئىدى. ئۇ پاتىگۇلنىڭ بۇ يولدىن ئۆتۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتى. ئېتىز - ئېرىق سۇغىرىۋاتقان، كەتمەن چېپىۋاتقان، قوش ھەيدەۋاتقان چاغلىرىدىمۇ ئۇنى ئويلايتتى، ئاھ، ئوتتىنىڭ ئۇچىدەك قىزىل كۆڭلەك، بوستاندەك ئۇششاق چاچلار، غوللىرىنى تىترىتىپ كۈلۈۋاتقان شوخ كۈلكىلەر، ئۇنىڭغا دائىم ھەمراھ ئىدى. بىراق، ئۇ پاتىگۇلگە زادىلا ئېغىز ئاچالمىدى.

ئوسماننىڭ ئائىلىسىدە بەش جان بولۇپ بىر ئاكىسى تېخىچە ئۆيلەنمىگەن، يەنە بىر ئاكىسىنىڭ خوتۇنى غېرىبەتچىلىكتە چىدىماي قېچىپ كەتكەن، بۇ ئائىلىگە يېزىدىكىلەر قىزىنى بەرمەيتتى. شۇڭا توي - تۆكۈننىڭ پارىڭى بولسىلا ئۇچ ئوغۇل بىر - بىرىگە قارىماستىن «ئۇھ» تارتىشىپ سىرتقا چىقىپ كېتەتتى. ئۇ پاتىگۇلنىڭ جامالىغا تەشنا بولۇپ ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئويلىسا مۇھەببەت شارابىنى ئىچىشكە، ئۆزى سۆيگەن قىزنى ئۆز باغرىغا ئېلىشقا ئالدىرايتتى. مۇھەببەت دېگەن غايىۋى ھېسسىيات، ئۇ ھامان رېئاللىققا ئايلىنىشنى ئارزۇ قىلىدۇ، مەيلى شاھ، مەيلى گاداي، مەيلى سەت، مەيلى گۈزەل بولسۇن ئۇ تۇيۇقسىزلا كىشى قەلبىگە بېسىپ كىرىپ، ئۇنىڭ كىچىككىنە تېنىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ. ئۇ شۇنداق تۇيۇقسىزلا كىرىپ كېلىدۇ، ئىنسان بۇنى ئاۋۋال يوشۇرىدۇ، كېيىن ئازابلىنىدۇ، ئاخىرى ئىقرار بولىدۇ. دېمىسىمۇ كەمبەغەللەرگە مۇھەببەت مۇناسىپ ئەمەسمىدۇ؟

— بىزنىڭ ئۆيگە ئەلچى كەلدى.

— ئوسمان توك سوققۇۋەتكەندەك ئېتىنىڭ بېشىنى كۆتۈردى. قىزغا قاراپ:

— قاچان؟ ئۆيدىكىلەر نېمە دېدى؟ — دەپ ئالدىراپ سورىدى.

قىز سەل سىقىلغاندەك بولۇپ قىزىرىپ كەتتى، لەۋلىرىنى يېنىك چىشلىدى. كۆزلىرىدە ياش ئەگىدى، ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوسمانغا قارىدى.

— بىر يىلدىن بېرى شۇلا گەپ، قۇلاق-مېڭەمنى يەپ كەتتى. گۇڭشې كادىرى دەمدۇ، دوختۇر دەمدۇ، ھاكىمنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى دەمدۇ، كېلىۋاتىدۇ. ئانام تاللىق باغقا كىرىپ قالغاندەك ھەممىسىگە «ئويلىشىپ بىر نېمە دەيلى» دەپ مەندىن سورايدۇ. مەن جىم تۇرۇۋالدىم، شۇڭا سىزنى بىرەر مەسلىھەت بېرەمدىكىن دەپ...

ھاياجاندىن ئوسماننىڭ قارامتۇل يۈزى قىزىرىپ كەتتى. كۆزلىرى ئوتتەك ياندى. ئۇ ئاستا پاتىگۇلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ قوللىرىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئالدى، ئاپئاق، توم، كۆچلۈك بىلەكلىرىنى سىلىدى، قىزنىڭ ئېگىكىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى. قىز ئىشەنچ، مۇھەببەت، تارتىنىش بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. قىزنىڭ مۇھەببەتلىك بېقىشى ئوسماننى جىددىيلەشتۈردى. بىر قىز شۇنچە جەسۇر، مەردانىلىق بىلەن ئۆزىدىن جاۋاب كۈتۈۋاتسا ئۇ يەنە نېمىگە قاراپ تۇرىدۇ، ئۇ قىزنى ئامبۇردەك قىسىپ ئۆز باغرىغا چىڭ باستى. قىزنىڭ ئۇششاق ئۆرۈلگەن بوستان چاچلىرىنى سىلىدى ھەم تويماستىن پۇرىدى. قىزدىن شۇنچىلىك تاتلىق ھىد كېلەتتى...

ئۇلار بىر - بىرى بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ ۋاقىتنىڭ شۇنچە تېز ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى سەزمىدى. يىراقتىن مىس لېگەندەك قىزىرىپ پېتىۋاتقان قۇياش دەل - دەرەخلەرنىڭ ئۇچلىرىنى قىزىللىققا پۈركىگەن، يىراقتىن قىزىل شەلپەردەك تاۋلىنىپ تۇرغان كۆل سۈيى ئۇلارغا شاھىد بولغاندەك قىزىرىپ تۇراتتى. ئۇلار سىدە تۈۋىدە بىر - بىرىگە چىن ۋەدىلىرىنى بېرىشتى، يېزىدىكى تۇرغۇن ئاشىق - مەشۇقلارغا ئوخشاش ئۇلار سىدىگە قەلەمتۇراچ بىلەن ئىسىملىرىنى ئويۇپ يازدى.

× × ×

ئۇلار توي قىلغىلى يېرىم يىلدىن ئاشتى. پاتىگۈل قېيىن ئاتا، قېيىن ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۆيىنىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقىنى ئۈستىگە ئالدى. ئۆي ئىچى بوران ئۇچۇپ تىزرغان، كونا كېسەكلەردىن توپا چۈشۈپ تۇراتتى. ئۆيدە يوغان بىر سۇپا، بىرنەچچە پارچە كىگىز، ئەسكى يوتقان، سامان تەكيى بۇ ئائىلىنىڭ بارلىق مۈلكى ئىدى. ئۇ ئەتىگەندە دولقۇنغا چىقىش، قايتىپ كىرىپ يوغان قازاندا ئۇماچ چېلىش، ئوت ئېلىش، ئېتىزغا چىقىش بىلەن زادىلا تىنىم تاپمايتتى، پەقەت ئاخشىمى كىچىككىنە ھۇجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن ئاندىن ئۇلار ئانچە - مۇنچە پاراڭلىشىدىغانغا پۇرسەت چىقىرالايتتى. ئېرى ئۇنىڭ يۈز - قوللىرىنىڭ يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئېغىر ئۇھ تارتىپ:

— سىزنى جاپاغا قويدۇم، خۇدايىم ياخشى كۈنلەرمۇ كېلەر، بۇ يىل دارامەت ئالساق ئۆزۈم بىر پۈڭنى خەجلىمەي سىزگە بېرىمەن، سىز يېڭى ئۆتۈك، ياغلىق ئېلىڭ. مەن بىلەن توي قىلغىنىڭىزغا ئۆكۈنمەڭ، — دەپ ئۇنىڭغا تەسەللىي بېرەتتى.

— كىم يېڭى كىيىم كىيمەن دەپتۇ، بولدىلا، سالامەت بولساق ياش بولغاندىكىن كىيەرمىز. مېنى دېمەي ئۆزىڭىزنى ئويلاڭ، يېڭى چاپىنىڭىزنى ئاكىڭىز كىيىۋاپتۇ، مەندە ئازراق پۇل بار، چاپان ئېلىۋالامسىز - يە؟

— ياق، ياق، ئۆزىڭىز خەجلەڭ، مەن دېگەن ئەر كىشى، يۈزماي ئېلىۋېلىڭ، قوللىرىڭىزنى ماي لاڭ.

ئۇ پاتىگۈلنىڭ قوللىرىنى سىلاپ، سۆيۈپ قويدى. ياشلىق، يېڭى ئائىلە، تىنچى مۇھەببەت قىيىنچىلىق، جاپا، يوقسۇزلۇق ئۈستىدىن ھامان غالىب كېلەتتى، پاتىگۈل بىلەن ئوسمان بىر پىيالە قۇرۇق سۇغا زاغرا نان چىلاپ ئىچسىمۇ بىر - بىرىدىن رازى ئىدى. ئارىدىن بىر يىل ئۆتۈپ پاتىگۈلمۇ بۇ ئۆينىڭ تۇرمۇشىغا كۆنۈپ قالدى، ئوسمانمۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرالمىدى. ئۇ يازلىقى ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرى بىلەن، قىشلىقى ئېرىق - ئۆستەڭ چېپىش، ھاشار بىلەن يىراقلارغا كېتىپ ئايدا بىرنەچچە قېتىم كېلەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاتا بولىدىغانلىقىنى بىلىپ چەكسىز شادلىققا چۆمەتتى. كەمبەغەل ئۈچۈن بالا دەردى — دۇنيا، خۇشاللىق ۋە ھاياتنىڭ مەزمۇنى ئىدى، بايلار مېلىڭ قانچە دەپ سورىسا، كەمبەغەللەر بالاڭ قانچە دەپ سورايدۇ ئەمەسمۇ. ئايالىنىڭ ئېغىر ئاياغ بولۇشى بىلەن تەڭ ئانىسى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن پاتىگۈلگە زادىلا ئارام بولمىدى. ئۇ تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى تېنى ئاجىزلىشىپ كېتىپ باراتتى.

ئالتۇن كۈز پەسلى يېتىپ كەلدى. ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشلىرىنى ئالدىراشلىق بىلەن خېلى بېسىقتۇرۇۋالغان ئوسمان ساقال -

بۇرۇتلىرىنى پاكىز قىرىپ، تويىدا تىككۈزگەن دىكا ئىشتان-چاپىنىنى كىيىپ بازارغا چابدۇلدى.

— مېنى قاچان ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويىسىز؟ — دېدى پاتىگۈل ئېرىنى توسۇپ.

— بۇ سىزنىڭ ئۆيىڭىز ئەمەسمۇ؟ — دېدى ئوسمان سەل ئەجەبلىنىپ.

— بۇغۇ مېنىڭ ئۆيۈم، لېكىن ئاياللار بىرىنچى تۇغۇتىنى ئانىسىنىڭ ئۆيىدە ئۆتكۈزىدۇ، ئېرىنىڭ ئۈستىگە ئانىمىزمۇ يېتىپ قالدى، ئانامنىڭ ئۆيىگە كەتمىسەم بولماس. يا ئۆزۈم كېتىۋېرەيمۇ؟

پاتىگۈل ئېرىگە سەل رەنجىگەندەك قىلىپ سۆزلىدى.

— سىز كەتسىڭىز بىز قانداق قىلارمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئانام شۇنداق ياتسا...

— ھە، ئانىڭىزنى ئويلايدىكەنسىز، لېكىن بۇ خوتۇن قانداق قىلار دەپ مېنى ئويلاپمۇ قويمايدىكەنسىز، تۇغۇت دېگەن بىر جەڭ، ئاياللار ئۇ ۋاقىتلاردا بەك قورقۇنچاق بولۇپ قالىدۇ، مېنى ئانامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويامسىز-يا...

ئوسمان بېشىدىكى دوپپىسىنى قېقىپ كىيدى-دە، ئالدىرىماستىن:

— بۈگۈنچە تۇرۇپ تۇرۇڭ، كېيىن مەسلەھەت قىلمامدۇق.

— تۇغۇت دېگەن مەسلەھەت پىشقىچە ساقلاپ تۇرامدۇ، بۈگۈن مېنى ئانامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ ئاندىن بازارغا بارسىڭىز بولمامدۇ؟

— يا ئاللا، — دېدى ئوسمان، — خوتۇن خەق دېگەننىڭ ئەجەپ غەلىۋىسى تۈگىمەيدىكەن، پەمىمۇ ئادەمغۇ ئاخىر، بىر ئايدىن بېرى ئېتىزدىن كەلمەي ئىشلىدىم، بۈگۈن بازار ئوينىۋېلىپ كېلەي دېسەم سىز ئۇنداق دەيسىز، ماقۇل دەڭە، بازاردىن كېلىپ ئاپىرىپ قوياي.

پاتىگۈل جىمجىت تۇرۇپ قالدى. ئۇ، بىر تاقلاپ ۋېلسىپىتىگە مىنىپ، ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان ئېرىگە ئۇزۇنغىچە قاراپ تۇردى-دە، ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى. ئۆيگە كىرىپ قېيىن ئانىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى، تاماق ئەتتى، ھېرىپ ئازراق ئارام ئالاي دەپ يېتىشىغا كېچىدىكىدەك يەنە تولغاق تۇتۇشقا باشلىدى. كۈن پېشىن بولدى. ئارقا-ئارقىدىن كېلىۋاتقان ئاچچىق تولغاق ئازابىدىن ئۇگە-ئۇگىلىرى ئاجراپ كېتىدىغاندەك بولۇپ كەتتى، ئۇ قورسىقى ئاغرىغانسېرى ئۆيىدە تامنى تۇتۇپ ماڭاتتى، ھويلىغا چىقاتتى، تولغاق ئازابىغا چىدىيالماي كۆزلىرىدىن مۆلدۈرلەپ ياش قۇيۇلدى.

— قىزىم پاتىگۈل، دۇئا قىلاي بالام، ماڭا بىر ئۇسسۇزلۇق بەرسەڭ.

ئۇ قېيىن ئانىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ لەۋلىرىنى چىشلەپ تۇرۇپ بىر قولتۇق چاۋارنى ئەكىلىپ چاي قايناتتى، قاچىغا چاينى قۇيۇپ ئۇنىڭغا ئاپىرىپ بەردى.

بىر نەچچە قوي ئېغىلدىن چىقىپ ھويلىنى پاراكەندە قىلىشقا باشلىدى، ئۇ قويلارنى ھەيدەپ قوتانغا سولىدى، ئەمدى زادىلا ماغدۇرى قالمىدى، بىر ئامال قىلىپ ئۆيگە كىرىۋالماقچى بولسىمۇ ماڭالماي قالدى، ئاخىرى تامنى تۇتۇپ ناھايىتى تەستە ئۆيگە كىردى-يۇ، پەگادىلا يېتىپ قالدى...

ئۇ يېنىدا ئوسماننىڭ بولۇشىنى ياكى بىرەرسىنىڭ ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشىنى كۈتەتتى، لېكىن كىم بار، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى، ئەمما بۇ جەڭدە چوقۇم ئۇ غەلىبە قىلىشى لازىم ئىدى، قوللىرى يەرلەرنى تاتىلايتتى، تىرمىلايتتى، لېكىن ئۇ بارغانسېرى ھالىدىن كەتتى. ئۇ ئاۋازىنى چىقارماسلىققا تىرىشىپ لەۋلىرىنى چىشلەيتتى،

كېيىن بىردىنلا تېنى بوشىشىپ ئازابلىق مىنۇتلار ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭ قۇلىقىغا كۈچلۈك يىغا ئاۋازى — يېڭى دۇنياغا كۆز ئاچقان بوۋاقنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ دۇنيانى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغاندەك، ئۆزىنىڭ ھاياتىنىڭ بوگۈن باشلانغانلىقىنى جاكار-لايدىغاندەك، ھاياتقا سىگنال بېرىۋاتقاندەك ئاچچىق يىغلايتتى، ئوغۇل بالىكەن-دە، ئۇنى يېنىمغا ئەكەلسەم بولاتتى، بالام، جېنىم بالام سەن تەخىر قىل، بىرسى كىرىپ سېنى كۆتۈرىدۇ، ماڭا يارىدەم بېرىدۇ، ئۇنىڭ لەۋلىرى پىچىرلىغاندەك قىلاتتى، ئۇنىڭ كۆز-لىرى ئازراقلا يۇمۇلۇپ قالدى، ھامان شۇنداق بولىدۇ، كىشىلەر ئۇزۇن سەپەردىن قايتقاندا، ھېرىپ-چارچاپ مەنزىلگە يەتكەندە مانا مۇشۇنداق شېرىن بىر ئۇيقۇغا چۆكىدۇ، ئۇ بىر مىنۇت بولسىمۇ كىشى ئاجايىپ لەززەتلىنىدۇ، بىراق پاتىگۇلنىڭ كۆزى يۇمۇلۇشى بىلەنلا ئىرامىسىزلاندى، ئۇنىڭ بەدەنلىرى، ئەتراپى قىپقىزىل قانغا تولغان-دەك قىلاتتى، ئۇ ناھايىتى تەستە كۆزىنى ئاچالىقچى بولدى، مىڭ جىڭ تاشتەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن قاپاقلىرىنى كۆتۈرۈپ كۆزىنى ئاچتى. كۆزىگە ئۆي ئىچى ۋە كىچىككىنە دېرىزە ئورنىدىكى روجەكتىكى ئاق داكىمۇ قىزىل كۆرۈنەتتى، دېمەك، ناماز دىگەر ۋاقتى بولۇپتۇ-دە. شۇڭا قۇياشنىڭ نۇرى ئۆيلەرنى يورۇتسا كېرەك. شۇ تاپتا يېزا، قومۇشلۇق، كۆللەرمۇ قىزىرىپ تاۋلانغاندۇر، ئۇسمان بىلەن بىز بۇ مەنزىرىنى كۆپ قېتىم تاماشا قىلغانىدۇق...

زادى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن تاڭ، ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ھەر خىل نەرسىلەر كۆرۈندى، بىر يوغان باش بىردە غەلۋىردەك چوڭلاپ ئۇنىڭ كۆزىگە چەكچىيىپ قارايتتى، بىردە ئۇزۇن شوتىدەك بولۇپ بېشى ئۈچ بۇرجەك كۆرۈنەتتى، ئەتراپىدا قوي سۈرەتىنىڭ. مۈشۈك سۈرەتلىك جىنلار ئۇنىڭغا ئارام بەرمەيتتى، «يېزىدىكى كىشىلەرنىڭ جىن-شايات ئۇن توغرىسىدا ئېيتقانلىرى راست ئوخشايدۇ-ھە، نېمىشقا مېنى بوزەك قىلىدىغاندۇ...»

بىر ۋاقىتتا قۇلىقىغا ئايالالارنىڭ پىچىر-لاشلىرى، ئېرىنىڭ ئۆزىگە تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى، لېكىن ئۇ تېخىچە ھوشىغا كېلەلمىدى، قانداقتۇر كىشىلەر ئۇنى كۆتۈرۈپ ھارۋىغا سالدى بولغاي، ئۇ كالا ھارۋىسىدا سىلكى-نىپ ياتاتتى، بۇ ئىشلار ئۆڭىدە بولغانمۇ ياكى چۈشىدە بولۇۋاتامدۇ، بۇنى ئۇ بىلەلمەيتتى.

× × ×

ئۇ كۆزىنى ئاچقىنىدا ئانىسىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان غەمكىن كۆزلىرىنى كۆردى. چىرايىدا خۇشاللىق ئەكس ئەتتى.

— جېنىم قىزىم، بەك جاپا تارتىپسەن، ھەرنېمە بولسا ھوشۇڭغا كەلدىڭ، مەن بەك قورقانىدىم، خۇداغا شۈكرى...

— ئانا، سىزنى جاپاغا قويدۇم، مەن سىزنى باقسام بولاتتى، لېكىن سىز مېنى دەپ جاپا تارتتىڭىز.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ بالام، بالا دېگەن ئانىنىڭ يۈرىكىنى يېرىپ چىقىدۇ، مەن بەش بالا تۇغۇپ پەقەت بۇ دۇنيادا قالغىنى سەن تۇرساڭ، سېنى جېنىم تېنىمدە ئامان بولسىلا باقىمەن بالام، مەيلىڭگە بېقىپ نامرات ئائىلىگە بېرىپ سالپتىمەن، ئەمدى...

— ئانا، پۇشايمان قىلماڭ، نامراتلىق گۇناھ ئەمەس، ياش بولغانىدىكىن ئىشلەپ تاپارمىز.

ئانا ئۇنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەندە يۇمغا قۇتنى سىقىپ سۈيىنى ئىچكۈزدى.

تەرخەمەكنى توغراپ شېكەر سېپىپ ئىچكۈزدى، يەتتە يولنىڭ دوقمۇشىدىن چاۋا تېرىپ ئىسرىق سالدى، يەتتە يەرگە ئوت يېقىپ ئوتتىن ئاتلاتتى، ياۋا كەپتەر، توخۇنىڭ شورپىسى بىلەن باقتى، ياشانغاننىڭ كۆچى غالىب كەلدىمۇ ياكى ئانىسىنىڭ قىلغان دورىلىرى پايدا قىلدىمۇ 15 كۈن بولغاندا ئوبدانلا ساقىيىپ قالدى. ئېرىمۇ ئارىلاپ كەچتە يوقلاپ كېلىپ تۇردى. يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئوسمان قول ياغلىقتا تۇخۇم، نان چىگىپ يەنە كەلدى، تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن:

— ئەمدى ئېلىپ كەتسەم بولارمىكىن، ئۆينىڭ ئىچى بوراندا قالغاندەك بولۇپ كەتتى، ئانام بىچارىمۇ كۆز يېشى قىلىپ، سىزنىڭ ئارزۇيىڭىزنى يەپ ئولتۇرىدۇ، ھەممۇ ئىسسىق ئىچىمىكلى بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالدى، ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىمىسىمۇ ئاناما ئىچىڭىز ئاغرىسۇن خوتۇن، بېرىپ ئۆيدە يېتىڭ، — دەپ يېلىندى.

— بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئانىنىڭ ئاچچىقىدىن ئۆتى تاشقىدەك بولۇپ كەتتى.

— بالام، نېمە دەۋاتىلا، پاتىگۈل ئۇ ئالەمگە كەتكىلى تاس-ماس قاپتۇ. سىلىگە خوتۇن لازىم بولسا ماڭا بالا لازىم، ئەمگەنمەي ① يەنە گەپ قىلىۋاتىلا، مەن ئۇنىڭ قىرقىنى توشقۇزۇپ، بۆشۈك جابدۇپ ئاندىن سىلىگە قېتىپ بېرەي، رەنجىمەي بىر ئامال قىلىپ ئۆتۈپ تۇرۇڭلار، بۇنداق دېسەم خاپا بولمىسىلا، قىزىمنىڭ ھالىدىن سىلەر خەۋەر ئالماقتا يوق، قىزىم سىلەرنى كۆتمە بولماس، قايتىپ كەتسىلە، — دېدى.

ئوسمان بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قىلالماي ئېغىر ئوھ تارتقىنىچە قايتىپ كەتتى. بىچارە پاتىگۈلنىڭ ئېرىگە ئىچى ئاغرىدى، لېكىن ئاپىسىنىڭ دېگەنلىرى ھەقىقەت بولغاچقا ئۈنچىقمىدى.

ئوسمان ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە غىپپىدە يەنە ئۆيگە پەيدا بولدى، بۇ ۋاقىتتا پاتىگۈلنىڭ ئاپىسى بىر ياققا كەتكەچكە ئۆيدە ئۆزى يالغۇز ئىدى، ئۇ پاتىگۈلگە يېلىنىپ تۇرۇۋېلىپ، بالا بىلەن ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇپ ئېلىپ كەتتى.

ئۇ ئۆيگە بارغان كۈندىن تارتىپ بېلىنى چىڭ باغلاپ ھەممە ئېغىر-يېنىك ئىشنى قولىغا ئالدى. ئۇ تېخى سەللىمازا ساقىيىپ كەتمىگەچكە ئۆزۈن ئۆتمەيلا كېچىلىرى يۆتىلىپ چىقىدىغان، ھاسىرايدىغان بولۇپ قالدى. پاتىگۈل بىر كۈنى ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بالىنى كۆتۈرۈپ باردى، ئانا ئۇنى ھەر ۋاقىتتىكىدەك كۈتۈۋالدى. كېچىچە مۈگداشتى، ئەتىسى دوختۇرغا كۆرسەتمۈىدى:

— ئۆپكىسىگە سوغ ئۆتۈپتۇ، ئازراق دورا، ئوكۇل قىلساق ساقىيىپ كېتىدۇ، — دېدى ۋە بىر ھەپتىلىك دورا، ئوكۇل بەردى.

پاتىگۈل دوختۇرنىڭ كېيىنكى ئەمدى ئاغزىدىن چىقىرىشىغا ئوسمان:

— بولدى خوتۇن، يۆتەلگە دورا ئىچمىسىمۇ ساقىيىپ كېتىدۇ، دادام 20 يىلدىن بېرى يۆتىلىپ يۈرىدۇ، ئۆلۈپ قالمىدىغۇ، سىزمۇ ئۇگىشىپ كېتىسىز، — دېدى. بىر تەرەپتىن قېيىن ئانىسىمۇ گەپكە ئارىلىشىپ:

— ۋاي قىزىم، دېھقاننىڭ جېنى چىڭ بولىدۇ، بىز كىچىككىنە بىر يېرىمىز ئاغرىسا دورا ئىچىدىغان شەھەرلىكمىدۇق، مانا مەنمۇ ئاللا دەپ ياتىمەن، دورا ئىچمىدىم، بۇندىن كېيىنمۇ ئىچمەيمەن، دورا دېگەن ھالالمۇ-ھاراممۇ كىم بىلىپتۇ، مەھەللىدىكىلەر دورا دېگەننى تۇڭگۇزنىڭ يېغىدا، ئىتنىڭ

① بۇ يۇرتتا ئەيمەنمەي دېگەن گەپنى ئەمگەنمەي دەپ ئاتىشىدۇ.

كۆشىدە، بالىنىڭ ھەمرىيىدە ياسايمىش
دەيدۇ. بۇ دۇنيادا جاننى دەپ ھەرقىسما نەرسىنى يىگەن بىلەن ئادەمنىڭ ئىمانى يوقايدۇ، — دەپ بىر تاغار سۆزلەپلا كەتتى.

پاتىگۇل كىتابتىن خېلى نۇرغۇن بىلىملەرنى ئوقۇغان بولسىمۇ يېزىدىن باشقا جايغا بېرىپ باقمىغاچقا خەت ساۋاتى بارلىقى بىلەن باشقىلاردىن پەرقلەنسىمۇ، ئاڭلاش، ئىتائەت قىلىش، بويسۇنۇش بىلەن چەكلىنەتتى.

× × ×

ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتتى. ئوسماننىڭ ئىككى ئاكىسى توي قىلىپ ئۆي ئايرىپ چىقىپ كەتتى. بۇ ۋاقىتتا ئوسماننىڭ ئانىسى ئورۇقلاپ ھالىمىدەك قۇرۇپلا كەتتى، ئوسماننىڭ دادىسىمۇ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. پاتىگۇل قېيىن ئانىسىنى كۆتۈرۈپ باغقا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭ چوڭ-كىچىك ئىشلىرىنى تۈگىتەتتى. قېيىن ئاتىسىنىڭ يېنىغا قۇم ئەكىلىپ قويۇپ ئاستىنى تازىلايتتى. ئۇ كېسەل بېقىش، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىش، ئۇلاغلارغا قاراش بىلەن بىردەممۇ تىنىم تاپمايتتى. بۇ ۋاقىتتا ئوسماننىڭ 50 مو يېرى، بىر ئېتى، 50 تىن ئوشۇق قويى، 200 دىن ئارتۇق توخۇسى ۋە ئۈچ مو يەردە بېغى بولۇپ، يېزىدىكى ئوتتۇرھال ئائىلە ھېسابلىناتتى. شۇڭا ئوسمان ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىدىن زادىلا بوشىمايتتى. لېكىن ھەر بازار كۈنى بازارغا بېرىشنى، ئۇنى-بۇنى كۆرۈشنى ياخشى كۆرەتتى، ئۇ بازاردا «سوپەك» لەرنى كۆرسە، يۈرىكىگە ئوت كىرىۋالغاندەك بولۇپ «خەپ، مەنمۇ بىرنى ئېلىۋالسام قانداق بولاتتى-ھە...» دەپ ئۇنىڭغا تويماي كۆزىتەتتى.

پاتىگۇل ئىككىنچى تۇغۇتىدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرالمىدى، چۈنكى ئائىلىدە ئىككى كېسەل كىشى ياتقان، ئوسمان ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش بولغاچقا، ئۇ بۇ قېتىم زادىلا يېتىپ ئارام ئالالمىدى ھەم تۇغۇت ئىچىدە زۇكاملاپ، قىزىپ، تەرلەپلا چىقتى. بىر كۈنى كېچىسى پاتىگۇل ئوسمانغا:

— بىر-ئىككى قوي سېتىپ پۇل قىلىپ بەرسىڭىز، دوختۇرغا كۆرۈنۈپ باقسام مۇمكىن، — دېدى.

ئوسماننىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ جىمجىت يېتىۋالدى. راست، ئوسماننىڭمۇ ئويلاۋاتقانلىرى، ئارزۇلىرى بار ئىدى. ئۇ بۇلتۇر پاختا ساتقان، ئاشلىق ساتقان پۇلدىن بەش مىڭ يۈەننى بانكىغا قويغانىدى. ئۇ يەنە شۇنچىلىك پۇل توپلىيالىسا «سوپەك» تىن بىرنى سېتىۋالسا مۇرادى ھاسىل بولاتتى. ئۇنى سېتىۋالسا قىغ توشۇش، خامان تېپىش ۋە قىشتا ئانچە-مۇنچە كىرا توشۇش ئارقىلىق يەنىمۇ ھاللىنىۋېلىشنى ئويلايتتى، ئۇ بىر يىل چىشىنى چىشلەپ جاپا تارتسام، ئاندىن كېيىن تاپقان پۇلنى ئۆيگە، ئاتا-ئانام ۋە ئايالىمنىڭ كېسىلىگە سەرپ قىلسام...

— ھەي، مەن سىزگە گەپ قىلىۋاتسام، سىز ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟

— بەك ھېرىپ كېتىپتىمەن خوتۇن، سىزمۇ ئۇخلاڭ، — دەپ ئوسمان يېنىغا ئۆرۈلۈپ ياتتى. ئاخىرى بولماي پاتىگۇل بۇ ئويىنى ئۆزىنىڭ ئۆيىگە بارغاندا ئانىسىغا دېدى. ئانىسى ئۇنى دوختۇرغا ئاپاردى. دوختۇر تەكشۈرۈپ كۆرۈپ:

— تېزرەك داۋالىنىڭ، ياخشى ئوزۇقلىنىڭ. سىل بولۇپ قاپسىز، يېرىم يىل ئوبدان ئوزۇقلىنىپ دەم ئالسىڭىز ساقىيىپ كېتىسىز، — دەپ ئازراق ئوكۇل، دورا بەردى. بىر ھەپتىدىن كېيىن يەنە بېرىۋېدى، ئۇنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزدى. ئانىسى ئۆزىنىڭ تويلۇقىدا ئالغان ئالتۇن زىرىسىنى 400 يۈەنگە سېتىپ دوختۇرخانىغا تۆلىدى. ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتەر-ئۆتمەيلا ئوسمان يۈگۈرۈپ كەلدى:

— خوتۇن قويۇڭلا. ئۆيگە بارمىساڭلا بولمىدى، ئانىمىز ئۇ دۇنياغا بىزنى تاشلاپ كەتتى. ئۇنى بىرەر كۈنمۇ باقالمىدىم. ئۆلەيدىغان چېغىدىمۇ جېنىم باردەك ئېتىزدىن كېلەلمىدىم. ئىسىت ئانام، ئىسىت ئانام...

ئوسمان خۇددى كىچىك بالىدەك ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. بۇ قارا قىش مەزگىلى بولۇپ، قاتتىق شىۋىرغان بولۇۋاتاتتى. پاتىگۇل ئات هارۋىسىدا ئۆيىگە قايتتى. قېيىن ئانىسىنىڭ ئۈچ، يەتتە نەزىرىسىنى قىلىپ بولۇپ 38 كۈن بولغاندا قېيىن ئاتىسى ئۆلۈپ كەتتى. قېيىن ئانىسىنىڭ قىرقىسى بىلەن قېيىن ئاتىسىنىڭ ئۈچ نەزىرىسىنى بىراقلا بەردى. دېهقانلار ئېيتقاندەك «ئۆلۈك نەگە باردۇ دېسە، پۇلى بارنىڭ پۇلىنى چاچقىلى، پۇلى يوقنىڭ ئەيىبىنى ئاچقىلى» دېگەندەك، ئۇلار ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزاتقىچە چىشىنىڭ كاۋىكىدا ساقلىغان ئازغىنە پۇللىرىدىنمۇ ئايرىلدى.

1986-يىلى باهاردا ئۇلار دېهقانچىلىقنىڭ پەيتىنى چىڭ تۇتۇپ، 10 مو يەرگە سۇلياۋ يوپۇق يېپىپ كېۋەز، بەش مو يەرگە قوغۇن، 30 مو يەرگە بۇغداي، 50 مو يەرگە قوناق تېرىدى. هاۋارايىنىڭ ياخشى بولۇشى ۋە ئاران تاپقان دانچە ئوغۇتنىڭ پايدىسى بىلەن زىرائەتلىرى ناهايىتى ئوخشىدى. ئوسمان زىرائەتلىرىگە قاراپ بۇرۇتىنى سىلاپ:

— پاتىگۇل، بۇ يىل كېۋەز بىلەن ئاشلىقتىن هوسۇل ئېلىۋالسام خۇدايىم بۇيرۇسا بىر تراكتور سېتىۋالىمەن. ئاندىن سىزگە ئىككى توقماقنى بېرىمەن. ئىككىمىز بىللە ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئويناپ كېلىمىز. نېمە ئىستىسىڭىز شۇنى ئېلىپ بېرىمەن، ماقۇلمۇ؟

پاتىگۇلنىڭ شادلىقتىن چىرايى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ كەتتى-دە، ئېرىنىڭ دولىسىغا بېشىنى قويدى. ئۇ ئەركىلەپ تۇرۇپ:

— راستىنلا ئۈرۈمچىگە ئېلىپ بارامسىز؟ ئېغىزچە ئاۋاتنىڭ بازىرىغىمۇ بېرىپ باقمىدۇق، پۇل كىرگەندە مېنى يەنە ئالداپ قويماڭ جۇمۇ.

— ئىشىنىڭ، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن، مېنىڭ جاپايىمنى كۆپ تارتتىڭىز، بۇنى چوقۇم تۆلەيمەن، سىزنى قوي بوردىغاندەك بوردايمەن.

— ئىشىنىمەن.

ئۇلار بۇغداي ئورمىسىنى تۈگىتىپ، خامانىنى ئېلىپ بولغان ۋاقىتتا تۇيۇقسىز چاقماق چېقىپ يامغۇر يېغىپ كەتتى، كېيىن مۆلدۈرگە ئايلاندى. ئاۋۋال تېرىقتەك، دادۇردەك، قاقتەك، ياڭاقتەك چوڭلاپ، ئاخىرىدا مۇشتۇمدەك چوڭلاپ كەتتى. ئېتىزدا ئوتلاۋاتقان قوي-كالىلار، ئاتلار ئېغىر يارىلاندى، بىر قىسىم كىچىك ماللار ئۆلۈپ كەتتى. پادا بېقىۋاتقان 8-ۋ ياشلاردىكى بالىلارنىڭ باشلىرى يېرىلىپ، يۈز-كۆزلىرى قانغا بويالدى. يېزىدىكى تال سۆگەتلەرنىڭ شاخلىرى سۇنۇپ يالىڭاچلىنىپ قالدى. كېۋەزلەر پۈتۈنلەي نابۇت بولدى، يەرگە باشقا زىرائەت تېرىشقا بولمىدى. ناهىيىلىك پارتكوم، خەلق هۆكۈمىتى قەنت، ماي، ئاشلىق ئەكىلىپ بۇ يەردىكى دېهقانلاردىن هال سورىدى.

بۇ زەربىگە چىدىيالمىغان ئوسمان بىر كېچە-كۈندۈز ئېتىزدىن نېرى بارماي، قىر بېشىدا ئاچچىق تاماكا چېكىپ، ئەلەم بىلەن يوشۇرۇن ياش تۆكتى. لېكىن ئازاب، خاپىلىق بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ. يېزىلاردا گاهى سۈنئىي ئاپەت، گاهى تەبىئىي ئاپەتلەر بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئاپەت باشقىلارنىڭمۇ بېشىغا كەلدى-دە. ئۇ يىلى سوققان چوتلار

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

نۆلگە باراۋەر بولدى. لېكىن بۇغداي بىلەن جان ساقلىغىلى، تويۇنغىلى بولىدۇ. كېيىنكى يىلى ئۇلار كېۋەز، بۇغداي، قوناقتىن مول هوسۇل ئالدى. پەقەت قوغۇنلا 1500 يۇەنگە ياردى، ئۇلارنىڭ سېگى ئاشلىققا تولدى. پاتىگۇلمۇ تېتىكلىشىپ قالدى، ئېتىزنىڭ ئاخىرقى ئىشلىرىدىن يەنە پاختا تېرىش ئىشىلا قالدى. ئوسمان ئىككى ئايالنى ياللاپ پاختا تېرىۋاتاتتى. چۈنكى بىرىنچى قېتىملىق پاختىنىڭ باهاسى سەل ئۆرىرەك بولغاچقا، بۇرۇنراق سېتىشنى ئويلايتتى، پاتىگۇل ئۇلارغا ئوبدان گۆشلۈك تاماقلارنى ئېتىپ بېرەتتى.

بىر كۈنى ئاش ۋاقتى بىلەن هويلىغا چىقىپ، هويلىغا دۆۋىلەپ قويغان قوناقلاردىن قويۇق هور كۆتۈرۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆردى. «ئاپلا، قوناق قىزىپ كېتىپتۇ» دەپلا، ئىشنى قويۇپ قوناق سويۇشقا باشلىدى. ئىككى كۈندىن كېيىن ئانىسى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن 15 كىشىنى چاقىرىپ كېلىپ، قوناقلارنى سويۇپ ئۆگىزىگە يېيىۋەتتى. ئۇنىڭ ئەمدى كۆڭلى خاتىرجەم بولدى؛ قىشچە ئانچە-مۇنچە يۆتىلىپ هاسىراپ يۈرگەن بولسىمۇ يېتىپ قالمىدى.

بۇ يېزىدا هەر يىلى نورۇزدا ئاجايىپ قىزىق ئويۇن-تاماشا بولاتتى. بۇ مەزگىلدە چېلىشىش، ئات بەيگىسى، ئوغلاق تارتىشىش ئويۇنلىرى بىر هەپتىگىچە داۋام قىلىدۇ، يىل بويى هېرىپ-چارچىغان، ئويۇن-تاماشا سېغىنىپ كەتكەن دېهقانلار كۆڭلى-كۆكسى قانغۇچە ئوينىۋالىدۇ-دە، كېلەر نورۇزغىچە پەقەت شۇ توغرۇلۇقلا پاراڭ سېلىشىدۇ. ئوسماننىڭ ئات بېقىشقا ئامراق، ئۇ هەر يىلى ئات بەيگىسىگە، ئوغلاق تارتىشقا قاتنىشاتتى. بۇ يىلمۇ ئۇ بۇنىڭغا ئالايتەن تەييارلىق قىلدى، قاپقارا،

ئاق قاشقىلىق ئېتىنى يۇيۇپ-تاراپ، يېڭى ئاق تۇماقنى قىستۇرۇپ كىيىپ، بۇرۇتىنى تولغاپ شۇ ئويۇنغا مېڭىش ئالدىدا:

— پاتىگۇل، كېيىنىڭ. سىز گە تاماشا كۆرسىتىپ كېلەي، — دېدى. لېكىن پاتىگۇل بېشىنى چايقاپ:

— مەن خاپا بولمايمەن، سىز بالىلارنى ئانامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ، ئوبدان ئويناپ كېلىڭ، — دېدى. ئوسمان ئەجەپلەنگەندەك قىلىپ:

- هەر يىلى مەندىن بەك ئالدىرايتتىڭىز، ئەمدى ...

- مېنىڭغۇ ئوتتەك بارغىم بار، سەل زۇكامداپ قاپتىمەن. شۇڭا ئۆيدە ئىسسىق يېتىپ دەم ئالاي. مانا 30 يۈەن پۇل، يېنىڭىزغا سېلىڭ، بولۇق، كەچ قالمىسىز.

ئوسمان قىزىنى ئاتنىڭ ئالدىغا، ئوغلىنى كەينىگە مىنگەشتۈرۈپ يېزىغا قاراپ كەتتى. پاتىگۇل ئوچاققا ئوتۇننى دۆۋىلەپ سېلىپ چۆگۈننى ئاستى، چاي قاينىغاندىن كېيىن، ئالدىرىماي چېيىنى ئىچىپ، ئوچاققا يېقىن جايغا ئورۇن سېلىپ ئۇخلاپ قالدى؛ ئۇ ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا ئاغزىدا ئازراق قان ئۇيۇپ قالغانلىقىنى، ئىچى ئېچىشىپ تۇرغانلىقىنى هېس قىلدى. شۇ كۈنى ئوسمان ئۆيگە كىرگەندە پاتىگۇلگە قاراپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئېچىشىپ، چىرايى تاتىرىپ، ئاران-ئاران دەم ئېلىپ ياتاتتى. شۇ ئارىدا بىرنەچچە ئايالنى چاقىرىپ كېلىۋىدى، ئۇلار پاتىگۇلنى موللامغا ئوقۇتۇپ باقايلى، دېيىشىپ، بىردەمدىلا بىر موللىنى چاقىرىپ كېلىشتى. بۇ مۇشۇ يېزىدىكى «موللام» ئىدى. موللام ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ، ئىچىدە بىرنېمىلەرنى پىچىرلاپ ئوقۇغاندىن كېيىن:

- بۇ ئايال ئۇخلاپ قالغاندا ئۆپكىسىنى جىن ئېلىپ قېچىپتۇ، شۇڭا دەرهال قان

قىلىپ داۋالايمەن، بىر قىزىل خوراز تېپىڭلار، — دېدى.

خورازنى ئۆلتۈرۈپ ئۇنىڭ قېنىنى پاتىگۈلنىڭ دۈمبىسىگە ئېقىتتى، ئاندىن بىر-ئىككى قېتىم ئوقۇپ، پۈتۈن بەدەنلىرىنى تۇتۇپ قويدى. ھەپتە-ئون كۈن ئىچىدىغان «دېمىدە» تەييارلاپ بەردى. ئۇنى ھەر كۈنى سەھەردە ناشتىلىقتا ئىچىشنى بۇيرۇدى.

ئەتىسى پاتىگۈل ئۆزىنى يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلدى. كەچكىسىنىڭ تارتىشىپ ئاغرىشى قويۇپ بەرگەندەك قىلاتتى. لېكىن ناشتىدا ئىچكەن مۇزدەك «دېمىدە» سۇيى ئۇنىڭ يۆتىلىنى ئايىنىتىۋەتتى.

ئازىدىن ھەپتە ئۆتكەندە «بۇ يېزىدىغا ئۇستا پېرىخۇن كەپتۇمىش، بەك ئۆتكۈر ئىكەن، ئۇنى ساقايتىپتۇمىش، ماڭالمىغان بىر كېسەلگە ئوقۇپ، پېرى ئوينىتىپتىكەن، ئەتىسى مېڭىپ كېتىپتۇمىش» دېگەن سۆزلەر تارالدى. پاتىگۈلنىڭ بېشىدا قاراپ ئولتۇرغان ئانىسى شۇ پېرىخۇننى تېپىپ كەلدى.

ئۇ، يىراقتىن كەلگەن موللا بولۇپ، پاتىگۈلنىڭ تىلى ۋە كۆزلىرىگە قاراپ بېقىپ ھەسرەت بىلەن باش چايقىدى-دە:

— بۇ ئايالنىڭ كېسىلى ئايىنىپ قاپتۇ. ئۇخلاپ قالغاندا يالغۇز قاپتىكەن، ئۆپكىسىنى جىن ئېلىپ قېچىپتۇ. شۇڭا بىر قارا ئوغلاقنى قان قىلىپ ئوقۇيمەن، ئوغلاقنىڭ ئۆپكىسىنى قاقساق، بىر قېتىم پېرى ئويناتساق ساللىمازا ساقىيىپ كېتىدۇ، — دېدى.

شۇ كۈنى ئاخشىمى ئۆيگە پېرى ئوينايدىغان ئارغامچا تارتىلدى، ئوغلاق «ئوغرى ئالدى» ① قىلىپ ئوغرىلاپ كېلىندى. ئۆيگە ئادەم لىق تولدى. بۇ يېزىدىكى كىشىلەر قايسى ئۆيدە پېرى ئويناتسا كىرىپ كۆرۈشكە ئادەتلەنگەچكە، كىنو كۆرگىلى كىرگەندەك كىرىپ ئولتۇرۇشتى.

پېرىخۇن بويى ئاران بىر مېتىر قىرىق سانتىمېتىر ئەتراپىدا كېلىدىغان بىر پەتەك بولۇپ، يۈزى خۇددى ھاۋانچا تېشىدەك سوزۇنچاق، ئېڭىكى يالاڭدەك ئۇچلۇق، قوش بۇرۇن، ئۆچكە ساقال كىشى ئىدى. ئۇ ئۇستىگە ھوشۇقىغا كېلىدىغان مەللەرەڭ تون، بېشىغا بويىنى كۆتۈرەلمىگۈدەك دەرىجىدە يوغان سەللە ئورىغان كىشى بولۇپ، پۇتىغا ئۇچى ماكچىيىپ، قونجى تولغىشىپ كەتكەن مەسە كىيگەن ئىدى. ئۇنىڭ بىر جۈپ چاشقان كۆزى ھىيلىگەرلىك ۋە ئاچكۆزلۈك بىلەن پىلدىرلاپ تۇراتتى. ئۇ ئايەتنى ئوقۇپ پاتىگۈلنىڭ يۈزىگە «سۇپ-سۇپ» لىگەندە، پاتىگۈلنىڭ يۈزىگە، كۆزلىرىگە ئۇنىڭ لەۋلىرى، ساقاللىرى تېگىپ كېتەتتى. بەدەنلىرىنى تۇتۇپ جىننى قوغلاۋاتقان ۋاقىتتا ئۇنىڭ قوللىرى ئايالنىڭ كۆكسىلىرىدە، بەللىرىدە شۇنچە ئىتتىك ھەرىكەت قىلاتتى...

ئوغلاقنى سويۇپ ئۆپكىسىنى ئېلىپ كىرگەندە ئۇنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ، قاراڭغۇ قازناقتا ئەكىرىپ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ، ئوغلاقنىڭ ئۆپكىسى بىلەن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە، كۆكسىلىرىگە ئاستا-ئاستا ئۇراتتى. سوغۇق ئۆي، سوغۇق ئۆپكە بەدەنگە تەگكىنىدە پاتىگۈل ئەندىكىپ كېتەتتى....

ئۇنى ئۆيگە ئەكىرىپ خەنجەر بىلەن داۋالىدى. پېرىخۇن ئىككى خەنجەرنى كۆتۈرۈپ، پاتىگۈلنىڭ غولىغا ئاران-ئاران تەگكۈزەتتى، پاتىگۈل باغلانغان تۇغنى ئايلىنىپ يۈگۈرەيتتى. ئۇ چىلىق-چىلىق

① پېرى ئويناتقاندا باشقىلارنىڭ مېلىنى ئوغرىلاپ كېلىپ، ئەتىسى دېگەن باھادا پۇل تۆلەيدۇ.

سۇغا چىلىغانىدەك تەرلەپ ھاسىراپ-ھۆمىدەپ كەتتى...

تۆت داپەندى قوشاق قېتىپ تۇۋلاۋاتقان ئاۋازى كېسەكلىك تاملاردىن ھالقىپ يىراقلارغا ئاڭلىناتتى.

«مەن داخان ئوقۇيمەن،
جىنغا توقام توقۇيمەن.
جىن سەكرىسە سەكرىسۇن،
مەن سەكرىمەي ئوقۇيمەن».

بۇ ۋاقىتتا پىرىخۇن تۇغقا (يوغان ئارغامچا) ئېسىلىپ ھەدەپ پىرقىرايتتى، ئۇ بارلىق ئاۋازى بىلەن تۇۋلاپ، داپچىلارنى داراڭشىتىۋاتقان داپەندىلەرنى ھەدەپ ئالدىماقتا ئىدى. پاتىگۈل ماغدۇرسىزلىنىپ تۇغدىن يەرگە ئەسكىلاتا شامالدا ئۇچۇپ چۈشكەندەك «گۈپ» لا قىلىپ چۈشۈپ ھوشىدىن كەتتى، بىر ۋاقىتتا ئۇ قان قۇستى. پىرىخۇن دەرھال ئۇنىڭ يۈزىگە مۈزدەك سۇ سېپىپ سەگىتتى-دە:

— مانا ئەمدى ئوبدان بولدى، پەرى ئوقۇپ جىننى قوغلىدۇق، جىن ئىچكۈزۈپ قويغان سۇلار قان بولۇپ يېنىپ كەتتى،— دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىنمۇ بىر قانچە قېتىم پەرى ئوقۇيىنتىمىش، كەتمەن بېسىش، ئۆپكە قاقتۇرۇشلار بولدى، لېكىن پاتىگۈلنىڭ ھالى كۈندىن-كۈنگە خارابلاشتى. پاتىگۈل ئۇرۇق-تۇغقانلىرىغا، ئېرىگە:

— مېنى دوختۇرغا ئېلىپ بېرىڭلار، كۆزۈم ئوچۇق بۇ دۇنيادىن ناھەق كەتمەي يەنە،— دەپ يىغلاپ تۇرۇپ يالىنىدى.

ئاتا-ئانىسى:

— ۋاي بالام، ئاللا سالغان كېسەلنى ئۆزى ئالىدۇ، كېسەل دېگەن پاتمانلاپ كىرىپ مىسقاللاپ چىقىدۇ. ناشۈكۈر بولماستىن ئاللا دەڭ، ئۆزى بىرنېمە دەيدۇ،— دېسە، قولۇم-قوشنىلىرى:

— سىل كېسەل دېگەن سۆرەلمە كېسەل. قېنى، يېزىدا 10، 20 يىل بولغان كېسەللەر بار، ساقايدىمۇ؟ ساقايمايدۇ. ×× خان ۋىلايەتكە بېرىپ مىڭ يوەن خەجلىگەن. بۇ يىل يەنە يۆتىلىپ يۈرمەمدۇ،— دېيىشتى. يەنە بەزى قوشنىلىرى:

— پاتىگۈل، ئاڭلىسام دۇنيادا ئۆپكە كېسەلگە چامغۇردىن ئارتۇق دورا يوقمىش. چەت ئەللەردە پەرەڭلەر چامغۇرنى بەك قىممەت باھادا سېتىۋېلىپ يەيمىش. ئۆتكەندە ئۈرۈمچىدىن كەلگەن تۇغقىنىمىز شۇنداق دەيدۇ. قورۇغان تاماق يېمەي، چامغۇر سالغان سۇيۇقئاش ئىچسىلە،— دېيىشتى.

ئاھ خۇدا، نادانلار كىشىلەرگە مەسلىھەت بېرىشكە، ئەقىل كۆرسىتىشكە نېمانچە ئامراق-تۇر-ھە! ئۆزى بىلمىگەن ئىشنى نېمىشقا كىشىلەرگە دېيىشىدىغاندۇ. ئاللا نادانلىق، ساۋاتسىزلارنىڭ ئاغزىغا قاراپ قالغىلى نېسىپ قىلمىسۇن ئاخىر.

شۇنداق قىلىپ پاتىگۈل گۆش، ماي، توخۇ، تۇخۇمدىن ئۆزىنى تارتىپ، قورۇماي قۇرۇق سۇيۇقئاش ئىچىش بىلەن كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى. ئاخىرى ئۇ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى پۈتۈن ئۇرۇق-تۇغقانلىرى يىغىلغاندا پاتىگۈل ئاران-ئاران تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۇلارغا كۆز تىكتى:

— ئۇرۇق-تۇغقانلار، قولۇم-قوشنىلار بۈگۈن ئۆيگە يىغىلىپسىلەر. بەلكى مېنىڭ كېسىلىمدىن ئەنسىرەپ بۇ يەرگە يىغىلغانسىلەر. مەن ئۆلۈپ كېتىدىكەنمەن دەپ ئويلاپ كەتمەيمەن، ھەممە ئادەم ئۆلۈپ كېتىدۇ، لېكىن ناھەق ئۆلۈپ كەتمەي. نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان سىلەر دېگەن ھەممە

ئىشقا كۆندۈم. سىلەرنىڭ سۆزۈڭلەرگە ھۆر-
مەت قىلدىم. بىر تەلىپىم بار، شۇنىڭغا
ماقۇل دېسەڭلار، خۇش بولۇپ كەتسەم...

ھەممەيلەن پاتىگۈلنىڭ ئاغزىغا قاراشتى. مۇشۇ تاپتا جاھاننىڭ ئۇ چېتىدە بىر نەرسە داۋا ئىكەن دېسە، يۈگۈرۈپ بېرىپ ئەكېلىدىغان كىشىلىرى ئۇنىڭغا «دېگىن، نېمە دېسەڭ قىلىپ بېرىمىز» دېگەندەك قاراپ تۇرۇشاتتى.

— كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا مېنى دوختۇرغا ئاپىرىڭلار، دوختۇرغا بېرىپ ئۆلۈپ كەتسەم ئارمىنىم يوق. تۇغقانلار، يىغلىماسڭلارمۇ بولىدۇ. بۇ مېنىڭ ئاخىرقى تەلىپىم.

× × ×

ئات ھارۋىسى يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ ئالدىدا توختىدى. پاتىگۈلنى يېزا دوختۇرخانىسى ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا، ناھىيىلىك دوختۇرخانا ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا يوللاپ بەردى.

ۋىلايەتلىك دوختۇرخانا رېنتىگېنگە ئالدى، سىزەتكە تارتتى، قان تەكشۈردى. ئاخىرى ئۈچىنچى كۈنى دوختۇر ئوسماننى ئىشخانىسىغا چاقىرىپ ئەكىردى.

— ئايالىڭىزنىڭ كېسىلى ئېغىر، داۋالاش تەس،— دېدى كۆزەينەكنىڭ ئاستىدىن قاراپ.

— دوختۇر، مېنىڭ ئىككى بالام، ئۆيۈم بار، خوتۇنۇم بولمىسا بالىلارنى كىم باقىدۇ، ئۆيگە كىم قارايدۇ؟ شۇڭا سىلى بىر ئىلاجى قىلسىلا دوختۇر، سىلىدىن تىلەي،— دېدى ئۇ زارلىنىپ.

دوختۇرنىڭ چىرايىدا ئەجەبلىنىش، رەنجىش ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتى، ئالدىدىكى بۇ نادان ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ قالدى.

بۇ دوختۇر ۋىلايەتلىك دوختۇرخانا ئۆپكە كېسەللىكلىرى بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى ھەم ۋىلايەتلىك ئۆپكە كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - داۋالاش تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇلى ئىدى. ھەر يىلى دوختۇرخانا ماشىنىغا رېنتىگېن، سىزەتكە ئېلىش ئۈسكۈنىلىرىنى ئېلىپ يېزىمۇ - يېزا داۋالاشقا باراتتى. ئۆپكە كېسەللىرىنىڭ سانىنى، داۋالاش ئەھۋالىنى ئېنىقلايتتى. كىشىلەر بەس - بەس بىلەن كۆرۈنۈشكە كېلەتتى، ئەمما بۇ يېزىدىكىلەر بولسا كۆرۈنۈشكە كەلمەيتتى، مۆكۈۋالاتتى. گاھى كىشىلەر «رېنتىگېنگە چۈشسە ئادەمنىڭ قۇۋۋىتىنى تارتىپ كېتەرمىش» دېسە، يەنە بىر قىسىم كىشىلەر «ئاللا بەرگەن كېسەلنى ئۆزى ئالىدۇ، بەندە نېمە قىلالايدۇ» دېيىشەتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار دوختۇرلاردىن قېچىپ يۈرەتتى. ئەگەر بىرەر ئۆيدە ئۆپكە كېسىلى بايقىلىپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ ماڭسا، «ۋاي بىچارە، ئەمدى تۈرمىدە ياتقاندەك ئۇ يەردە قىشلاپ ھارام دورىنى يەپ ئىمانىنى يوقىتىدىغان بولدى» دېيىشەتتى. «بۇ كېسەل يۇقىدۇ، قاچا - قۇچىلىرىڭىزنى ئايرىڭ» دېسە، «ۋاي خۇدايىم، بىز كاپىر بولمىساق كېسەلدىن قورقىدىغان، كېسەل دېگەن يۇقامدۇ، ئەمىسە ئۇنىڭغا كىمدىن يۇقۇپ قاپتۇ» دېيىشەتتى. جىددىي كېسەللەرنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزۇپ ئاسما ئوكۇل سالسا «ۋاي بۇ ئاسما ئوكۇل ماڭا سوغۇق كەتتى» دەيتتى.

مۇللىغا ئوقۇتۇش، پېرى ئوينىتىش بىلەن يىلدا بىر نەچچە كېسەل ناھەق ئۆلۈپ كېتەتتى. دوختۇرلار ھەر يىلى يېزىلارغا بېرىپ دېھقانلارنى يىغىپ تازىلىق تەشۋىقاتى ئېلىپ باراتتى. لېكىن دېھقانلارچۇ؟ قىشلىقى بىر چاپان، بىر ئىشتاننى كىيىۋالسا ئەتىيازدا بىراقلا تاشلايتتى. ئۆينى سالغاندىن تارتىپ زادىلا ئاقلىمايتتى. يوتقان- كۆرپە تاشتەك قېتىپ كەتسىمۇ، ياز كەلمى-

گەرچە يۇمايتتى...

نەتىجە قانداق؟ يۈرەك كېسەلى، قان بېسىم كېسەلى خەتەرلىك دەپ قارالغان بىلەن ئەمەلىيەتتە يېزىلاردا ئۆپكە كېسەللىكلىرى بىلەن ئۆلىدىغانلار خېلى سانىنى ئىگىلەيتتى. بىراق، يەنە كېلىپ يۇقۇملۇق دەپ سانالغان بۇ كېسەلگە يېزىلاردا ئېتىبار بېرىش تېخى يېتەرلىك بولمايۋاتاتتى. بۇ مەسىلىگە جىددىي مۇئامىلە قىلىنمايۋاتاتتى.

— پۇل ئەكەلدىم دوختۇر، ئىككى توقماقنى ياغلىققا چېگىپ كەلدىم، بىر ئىلاجى قىلىسىلا.

چاچلىرى ئاقارغان، چىرايى پارقىراپ تۇرىدىغان، ياشانغان دوختۇر ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى-دە، ئوسمانغا:

— ئۇكام، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز كېسەل داۋالاش، لېكىن مەن مۆجىزە ياراتالمايدىمەن. ئايالىڭىز ئۆپكە كېسەل بولغىلى يەتتە يىل بوپتۇ. ئۆزىڭىزمۇ ئېيتتىڭىز، دەسلەپتە ئون-يىگىرمە يۈەن، كېيىن ئىككى-ئۈچ يۈز يۈەنىڭىزمۇ غېمىنى قىلالماپسىلەر. لېكىن ھازىر ئايالىڭىزنىڭ ئىككى قانات ئۆپكىسى تېشىلىپ ساق يېرى قالماپتۇ. سىلەر دېھقان، دورىلار قىممەت، باھاسى يەنە ئۆرلەۋاتىدۇ. ئالتە ئاي دوختۇرخانىدا مىدىرلىماي ياتسىمۇ قانداق بولاركىن-تاڭ. راستىنى ئېيتسام، ئايالىڭىزنىڭ ھاياتىدىن ئۈمىد ناھايىتى ئاز.

ئوسماننىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، يەر-زېمىن پىرقىرىۋاتقاندەك بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ قارامتۇل چىرايى تۆمۈردەك كۆكەردى. چېكە تومۇرى چوكىدەك كۆپۈپ چىقتى. ئۇنىڭ ئاغزى ئۇچچەيدى...

— دوختۇر، رەھىم قىلىسىلا، مېنىڭ ئايالىم بولمىسا قانداق قىلىمەن، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋالسىلا.

دوختۇرنىڭ مۇشۇ تاپتا ئوسمانغا «سىلەر شۇنداق، كېسەل باشلانغاندا دوختۇرغا ئەكېلىپ داۋالاتمايسىلەر، مانا ئەمدى بۇنداق ھالەتتە ئەكېلىسىلەر، شۇلارغا كۆرسىتىڭ. ئۇلار خۇدانىڭ يېقىن بەندىلىرى، سىلەر ئىشەنگەن دوختۇر بولغاندىكىن، ئۇلار سىزگە ياردەم قىلسۇن» دېمەكچى بولسىمۇ ئۇنداق دېمىدى. ئىچىدە رەنجىگەن، ئازابلانغان بولسىمۇ چىرايىدىن ھېچقانداق ئىپادە بىلىنمەيتتى. ئۇ ئاخىرى:

— شۇنداق ئۇكام، داخان، پىرىخۇن، موللىغا يۈگۈرمەي بالدۇرراق كېلىدىغان گەپ ئىدى. ئەمدى قانداق قىلىمىز؟

× × ×

ئوسمان بىلەن پاتىگۈل ئاپتوبۇس بىلەن ئۆيىگە قايتىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئايالىنى بىر ئاي دوختۇردا ياتقۇزدى، ئايالىغا قان سالدى، ئاسما ئوكۇل ۋە قىممەت پۇللۇق قۇۋۋەت دورىلىرىنى ئىچكۈزدى، شۇنداق بولسىمۇ، ئۈنۈمى چوڭ بولمىدى. ئۇ بىر مۇنچە دورا-ئوكۇل سېتىۋېلىپ پاتىگۈلنى ئۆيدە كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن قايتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى.

ئوسمان مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە تۈزۈككىرەك تاماقمۇ يېمىدى، كېچىسى ئۇخلىيالماي ئازاب بىلەن كېچىلەرنى ئۆتكۈزدى. ئاخىرى پاتىگۈلگە:

— دوختۇر چوڭ كېسەل يوق ئىكەن، يۆتىلى ساقايدى، ئۆيگە بېرىپ دەم ئالسۇن، دېدى، — دېگەندە، ئۇنىڭ كۆزلىرى لىققىدە ياشقا تولۇپ يەرگە قارىۋالدى.

پاتىگۈلنىڭ ئۈمىد بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرى ئېرىنىڭ كۆڭلىدە ئويلىغانلىرىنى چۈشەنگەندەك قىلاتتى. ئۇ ئېرىنىڭ بىردىنلا يۇۋاشلاپ، مۇلايىملىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. ئېرى ئۇنىڭ كۆزىگە بىرنەچچە كۈندىلا

ئورۇقلاپ قارىيىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇ
ئېرىگە ئىچى ئاغرىدى. «بىچارە، مېنى
كۈتىمەن دەپ بەك جاپا تارتتى، ئۇ قايسى
ۋاقىتلاردا راھەت كۆردىكىن؟ مەن ئاغرىپ
قالمىغان بولسام، ئۇنىڭغا يانتاياق بولۇپ
تۇرغان بولسام، ئىست، ئۇ ۋاقىتتا ئۇ
راھەت بىلەن يەپ-ئىچىپ يۈرەتتى. مەن
ئۇنىڭ روھىنى سۇندۇرۇپ قويدۇمغۇ دەيمەن،
بىر كىشى كېسەل بولسا ھەممە يەلەن پاراكەندە
بولىدىكەن، مەن ئۇنى ياخشى كۈتەلمىدىم،
مېھرىبانلىق قىلالمىدىم. ئوسمان، سىز
مەندەك كېسەلچان ئايالغا ئۇچرىشىپ
قالغىنىڭىز ئۈچۈن ئۆكۈنمەڭ» دەپ ئويلايتتى.
ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئاقتۇرۇپ، ئۇنىڭ قەلب
جاراھىتىگە مەلھەم بولغۇدەك سۆز ئىزدەيتتى،
لېكىن نېمىمۇ دېيەلىسۇن؟!

ئوسمان بۇ قېتىم شەھەرنى، شەھەردىكى
ئاياللارنىڭ تۇرمۇشىنى، ئاياللارنىڭ كەپ-
سۆز، كىيىم-كېچەكلىرىگە تازا سەپسېلىپ
باقتى. ئۇلاردا بىر خىل روھ، چەبدەسلىك
ۋە ئۆزلىرىگە ئىشەنچ بارلىقىنى كۆردى.
ئۆز ئايالىدەك ياش ئاياللارنىڭ يوللاردا
كېتىۋېتىپ ئەرلەر بىلەن پاراڭلاشقىنىنى،
كۈلۈشلىرىنى كۆردى، ماگىزىن، ئاشخانا،
دوختۇرخانىلاردا ئىشلەۋاتقان ئاياللارغا
قاراپ، «پاتىگۇل بۇلاردەك كىيىنىپ، بۇلار-
دەك ياسىنىپ ئالسا ھېچكىم ئۇنىڭ چىراي-
لىقىغا، ئۇنىڭ بويلىرىغا تەڭ كېلەلمىگۈدەك
جۇمۇ» دەپ ئويلىدى.

مەن ئايالىم بىلەن سەككىز يىلدىن ئار-
تۇق ياشىدىم، بىللە تۇرمۇش كۆچۈردۈم،
ئۇنىڭغا نېمە بەردىم؟ قانچىلىك مېھرىبانلىق
قىلدىم؟ ئايالىم يېزىدىكى مىڭلىغان ئەمگەك-
چى ئاياللارغا ئوخشاش جاپا تارتتى،
كېچە-كۈندۈز دېمەي ئېتىزدا كاۋاپ بولۇپ
ئىشلىدى، كېۋەز ئۆستۈردى، ئاشلىق ئۆستۈر-
دى، ئاخشاملىرى ھەممىمىز ئارام ئالغاندا
ئاش-تاماق قىلىپ بەردى، نان ياقتى،
قاچا-قومۇچلارنى يىغىشتۇرۇپ، بالىنى
پەپىلەپ ئۇخلاتتى. گاھى كېچىلىرى تاڭ
ئاتقىچە كىرپىك قاقماي كىيىملەرنى يۇدى،
يامىدى. ئانامنىڭ، دادامنىڭ دەردىنى ھار-
غىچە تارتتى، ئۇنىڭ گۇناھى نېمە؟ ئۇنىڭ
گۇناھى ئايال بولغانلىقىدىنمۇ؟ ياكى ماڭا
ئوخشاش قارا قورساق، نامرات دېھقانغا
تەگكەنلىكىدىنمۇ؟ ئۇنىڭ ھاياتلىققا قەدەم
بېسىشى بىلەن كەمبەغەللىك، جاپا-مۇشەققەت
تامغىسى پېشانىسىگە بېسىلغانىمىدۇ؟ ئۇنىڭ
ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈشكە، بەختلىك
ياشاشقا ھەققى يوقمۇ؟ مەن كالۋا ئۇنى
كۈتمىدىم، ئۇ مېھرىبان، يۇۋاش، ئىتائەتمەن
ئايال بولغاچقا، قىلچە تەلەپ قويمىدى.
باشقا ئاياللاردەك مەن بىلەن سوقۇشۇپ
باقمىدى. ئۇ بىچارىنىڭمۇ شەھەردىكى ئايال-
لاردەك ئېسىل كىيىملەرنى كىيگۈسى، ئېچى-
لىپ-يېيىلىپ يۈرگۈسى، كىنو-تىياتىر
كۆرگۈسى، ئېسىل، چىرايلىق، يورۇق
ئۆيلەردە ئولتۇرغۇسى بار بولغىيدى؟ مەن
ئۇنىڭغا نېمە بەردىم؟ مەن ئۇنىڭغا نان
بەردىم، ئاش بەردىم دەيتىمەن، لېكىن
ئۇ كۆپ ئىشلەپ قورسىقى تويغۇدەك
تاماق يېيەلمىدى. ئۇ شۇ كىچىككىنە قور-
سىقى ئۈچۈن ياشىدىمۇ؟ ياق، ئۇ ئۆز ئائىلىسى،
ئۆز پەرزەنتى، مەن ئۈچۈن ياشىدى،
جاپا چەكتى...

ئوسمان ئويلىغانسېرى ئۆزىنى گۇناھكار
سەزدى، نېمە ئۈچۈندۇر يۈرىكى سىقىلغان-
دەك بولدى. دەرھەقىقەت بۇ ئائىلىدە
شۇنداق چىگىش، شەپقەتسىزلىكلەر مەۋجۇت
ئىكەن - دە.

ماشىنا ئاستا سىلكىنىپ كېتىۋاتاتتى.
پاتىگۇلنىڭ ھالسىز تېنى ئوسماننىڭ يېنىدا

www.uyghurkitap.com

ئىدى، ئىڭنىڭ بېشى ئوسماننىڭ مۈرىسىگە قويۇلغان، چاچلىرى ئۇنىڭ ئېڭەكلىرىگە، ساقاللىق يۈزلىرىگە تېگىپ تۇراتتى.

ئوسمان ناھىيىگە كەلدى - دە، ئۆزى ئارزۇ قىلغان تراكتورنى قولىغا ئالدى ۋە كىگىز - كېچەكنى قېلىن سېلىپ، پاتىگۈلنى ئولتۇرغۇزۇپ تراكتورنى ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ يۈرىكىنى ئازابلىغان ئوي - خىياللاردىن نېرى بولالمايتتى، ئۇ ھازىر تىلىگەن تىلەكلىگە، ئارزۇ قىلغان تراكتورغا يېتىشكەنلىكى ئۈچۈن دەرۇر، خۇشال كېتىۋاتقاندەك قىلسىمۇ خىياللىرى ئۈزۈلمەيتتى، تراكتورنىڭ چاقى تىنىمسىز ئايلىناتتى. ئوسماننىڭ خىيال كەپتىرى ئۇنى ئوي - خىيالغا ئېلىپ باراتتى...

بىز دېھقانلار ئەزەلدىن شۇنداق ئادەتلەنگەن. تاڭ ئاتماستىن ئىشقا چىقىمىز، بىلمەيمىزكە بىر ناننى تۈگۈپ كەچقۇرۇن قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۆيگە كىرىمىز، دېھقان دېگەن شۇنداق، تۇرمۇش دېگەن ئەمگەك، تاماق، ئۇيقۇ دەپ ئويلايدىكەنمىز. باشقىلار قانداق ياشايدۇ - ھە!

شەھەرنىڭ يۇلتۇزدەك يېنىپ تۇرىدىغان چىراغلىرى، ئاسپالىت يوللىرى، ياسىداق ئۆيلىرى، ئۆيدە ئولتۇرۇپ كىنو كۆرۈشلىرى، سۇ، ئوتۇن دەپ يۈرمەسلىكلىرى... كۆز ئالدىغا كەلدى، ئۇلارنىمۇ، بىزنىمۇ ئاللا ياراتقان تۇرسا، ھېلىغىچە قاراڭغۇ ئۆي، كىرسىنىنى ئاياپ توخۇ قونداققا چىقىشى بىلەن يوتقانغا كىرسەك، پۇل بولغان بىلەن نېمە راھەت... بار؟ بىز قاچاننىمۇ ئېلېكتر چىراغ يېقىپ، ئوبدان، يورۇق ئۆيلەردە ئولتۇرارمىز، ئەنە، يېزىدا بىر كىشىنىڭ ئۇرۇمچىدىن ئەكەلگەن رادىئو، ئۈنئالغۇسى بار، ئۇنى ئاڭلايمىز دەپ پىرژىنكىتىر مېيى ئەكىرىمىز، كىشىلەر ئەنجان تامىنىڭ

تېشىدا ئولتۇرۇپ ئاڭلىشىدۇ، ھەر يىلى بىرەر قېتىم كېلىدىغان كىنو ئەترىتى كەنتكە كەلسە، پەش كەتنى ئاتلاپ بېرىپ كۆرىدىغان گەپ...

يېزا تۈن قوينىغا چۆمگەن، باش ئۈستىدە مەخمەلدەك تىنىق يۇلتۇز، ئاسمان قەرىدە ئورغاقتەك ئىنچىكە ئاي پارقىراپ تۇراتتى، بۇ تىنچ كېچىدە ئىڭ نېمىشقىدۇر يالغۇز قالغان كىمىكتەك غېرىبسىنىپ قېلىۋاتاتتى، ئىڭ ياشتىن خىرەلەشكەن كۆزلىرى بىلەن پيات - پيات تراكتوردا ياتقان ئايالغا قاراپ، ئىچ - ئىچىدىن ئىڭكىسۈپ يىغا چىقاتتى.

ئۇ ئۆستەڭ بويىغا كەلگەندە تراكتورنى توختاتتى - دە، پاتىگۈلنى كۆتۈرۈپ تۈزەپ ئولتۇرغۇزدى، ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرى، سىللىق يۈزلىرى ئايدىڭدا ناھايىتى گۈزەل، ساھىپجامال بولۇپ كۆرۈندى.

— ئۇسسىدىڭىزمۇ؟ قوغۇن تىلىپ بېرەيمۇ؟ ياكى سامسا يەپ باقامسىز؟

پاتىگۈل خۇددى ئوسماندىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورققاندەك، ئۇنىڭغا چىڭ يېپىشتى. ئىڭنىڭ كۆزلىرىدە ياش. ئىچ - ئىچىدىن بىر خىل مېھىر، ئاۋازىدا، تىنىقىدا بىر خىل مۇڭ، دەرد، يۈرىكىدە بولسا مۇڭ ئىڭرىغۇيتتى.

ئوسمان ئايالىنى باغرىغا بېسىپ ئولتۇراتتى، ھايات نېمىدېگەن غەلىتە بىر نەرسە - ھە! نېمىشقا ئىڭ شۇ چاققىچە ئايال قەلبىدىكى چەكسىز مېھىرنى بىلمىدى، نۇر بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ پاك تۇيغۇلارنى، ھېسسىياتنى ئەزىزلىمىدى. نېمە ئۈچۈن ئىڭنىڭغا بۇرۇنراق كۆڭۈل بۆلمىدى، شۇ نەچچە يىلدىن بېرى بۇ ئاددىي ھەقىقەتنى بىلەلمىدى. ئىڭنىڭ كۆزلىرىنى ھاياتنىڭ ئېغىر چىلىق، ھېرىش، چارچاش نادانلىق تۇستىمۇ؟ ئۇ ناھايىتى ئازلا ئوقۇدى. بۈگۈن 30 ياشتىن ئاشقاندىلا ئۆز ۋىلايىتىنى كۆردى. شەھەر-

دىكى تىنىمىي مىدىرلاپ يۈرگەن مىغ-مىغ ئادەملەر توپىنى كۆردى. دېمەك، نادانلىق، يوقسۇزلۇق ئۇنى شۇنچە يىللاردىن بېرى نۇرغۇن نەرسىلەردىن مەھرۇم قىلغان ئىكەندە.

تراكتور ئوسماننىڭ يېزىسىغا كەلدى، مانا ئوسماننىڭ بالىلىق ۋاقىتلىرى دالا مۇشۇ يېزىدا ئۆتتى، ئۇ يالىڭاياق، يالاڭباش، پاتقاق كېچىپ سۇغا چۈشۈپ ئوينايتتى، قىرلاردا ئېتىلىپ ياتاتتى، ئوتلاقلارغا قويلىرىنى قويۇپ بېرىپ بالىلار بىلەن چېلىشىپ ئوينايتتى، قورسىقى ئاچسا، تۆكۈ-لۈپ تۇرغان ساپسېرىق نان جىگدىلەرنى دوپپا-دوپپا تېرىپ يەيتتى. بۇ چاغلار، بەختىيار كۈلكىلەر، كۈمۈشرەڭ جىگدىلىكلەر، بۇ تونۇش مەنزىرىلەر... ئۇنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ. بىز يېزىدىكى ھەر بىر تۈپ دەل-دەرەخ، كۆرگەن مەنزىرىلەر بۇنىڭ ياشلىقىغا شاھىد...

يىراقتىن ئۇنىڭ كونىراپ ئۆرۈلەي دەپ قالغان ئۆيى، ئىشىك ئالدىدىكى دوڭغاق سۆگەت، پور تېرەك... ئۆيىنى باشقىدىن سېلىش، ئىشىك ئالدىغا ئولتۇرىدىغان جاي قىلىش، ئۆستەڭ بويىغا ئايلىنىغا كارىۋات قويۇش كېرەك...

ھازىر ئۇنىڭ كۆپ قويى، 200 دەك توخۇسى، سېۋەت-سېۋەت تۇخۇمى بار، ئايالىنى قوي گۆشى، توخۇ گۆشى، تۇخۇم بىلەن باقالايدۇ، پۇتۇن پۇلى، ئەئەللۇقاتى بىلەن ئۇنى كۈتىدۇ، ئۇ پەقەت بالىلىرى بىلەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ بەرسىلا كۇپايە. بىراق...

بىز جاھان شۇنداق جاھان، ئادەم بالىسى ئاۋۋال ئەقلى كەم تۇغۇلىدىكەن، كۆزى ئېچىلىپ، ئاق-قارىنى بىلىپ، ئەتراپىڭغا قارىساڭ ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتكەن. پۇشايمان، ئازاب ئىچىدە قالىدىكەن. ھەي يەنە شۇ نادانلىق بىلەن ياشايدىكەن، ماڭىدىكەن، پۇشايمان قىلىدىكەن. ئۆزىنى ئاخىر بىر كۈنى قەبرىستانلىقتا كۆرىدىكەن، گاھى ئىشلارنى ياكى شۇ تىنىچ ماكانغا بارغىچە بىلگىلى بولمايدىكەن. ھەي گۇناھ-كار بەندە. كېيىنرەك بولسىمۇ ئەقىل تاپساڭ ھەيلىتىغۇ ئاخىر.

ئوسماننىڭمۇ كېچىككىنە ئەقىل كىردى، بۇ ئەقىل ئۇنىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلىش ئالدىدا، ناھايىتىمۇ كېچىكىپ كىردى. جاھان دېگەن شۇ بىزنىڭ يېزا، ھايات دېگەن ئېتىزدىكى ئەمگەك، تۇرمۇش دېگەن تاماق، ئۇيقۇ دېگەن ئوقۇمغا مەركەزلىشىپ قالغان كاللا شەھەرنى كۆرۈپ سەل ئېچىلدى. لېكىن ئۇ كۆرگەن شەھەرنى چوڭ شەھەر بىلەن. مەركەز بىلەن باشقا تەرەققىي قىلىۋاتقان جايلار بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولامدۇ؟ ئۇ ئەقلى بويىچە يەنە نېمىلەرنى قىلالايدۇ، بۇنى تېخى ئۆزلىرى بىلمەيتتى.

تراكتورنىڭ ئاۋازى كېچە قوينىدىكى تىنچلىقنى بۇزۇپ كېتىۋاتاتتى. خوراز چىللىدى، بۇ يېزىغا يەنە بىر كۈننىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

1988 - يىل دېكابىر، ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ۋەيرانە ئۆيدىكى ئېلىشىش

(بىر پەردىلىك دراما)

يالۇنېر [سوۋېت ئىتتىپاقى]

ئەخمەت ئىمىن تەرجىمىسى

قاتناشقۇچىلار:
ئەر
ئايال
سەھنە كۆرۈنۈشى:

ئاساسەن قۇرۇق دېگۈدەك چوڭ بىر ئېغىز ئۆي ئىچىدە بىر ئەسكى سافا، ئادەتتىكى بىر ئۈستەل، ئىككى ئورۇندۇق بار. تامغا چاپلانغان گۈللۈك قەغەزلەرنىڭ بىر-مۇنچە يېرى يىرتىلغان، لېكىن تامغا كىملەرنىڭدۇر بىر نەچچە پارچە سۈرىتى ئېسىقلىق. ئۆي ئادەمگە سۈرلۈك بىلىنىدۇ.

ۋاقتى:
كۈز، كەچقۇرۇن.

پەردە ئېچىلىش ئالدىدا:
بىر ئەر كىشى چىقىدۇ، قولىدا پورتفېل.

بىرىنچى كۆرۈنۈش

ئەر: (ئەجەپلەنگەن ھالدا ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈپ) بۇ ئۆي نېمىدېگەن سۈرلۈك... بىر ئادەممۇ كۆرۈنمەيدۇ، لېكىن ئىشىك ئوچۇق. خەتتىكىگە يەنە بىر سېلىشتۇرۇپ

ئارقىلىق ئۇنى باش ئەگدۈرمەكچى بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەرز قىلىدۇ، 1896 - يىلى ئۇنىڭ ئېلىپ قېچىلغان نەرسە - كېرەكلىرى قايتۇرۇلىدۇ ھەمدە سۈرگۈندىن خالاس قىلىنىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىشقا رۇخسەت قىلىنىدۇ. مەھمۇت ھېكىمبەگ يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ماتارىپقا كۆڭۈل بۆلۈپ كۆپلىگەن ماددىي ياردەملەرنى بېرىدۇ.

1896 - يىلىدىن 1898 - يىلىغىچە بولغان ئارىلىقتا ھەج تاۋاپ قىلىدۇ ۋە «تارىخىي ياقۇپبەگنامە»، «زەپەرنامە» قاتارلىق ئەسەرلەرنى قايتا رەتلەيدۇ.

مەھمۇت ھېكىمبەگ ئەرەب، پارس، ئوردو، تۈركىي تىللىرىنى پىششىق بىلىپلا قالماي، ئىلمىي نۇجۇمدىمۇ كاپالەتكە يەتكەنىدى. شۇنداق بولغاچقا ئىلىم ئەھلى ئۇنى ئىككىنچى ناۋايى دەپ ئاتىشاتتى.

ئۇ، 1902 - يىلىدىكى زور يەر تەۋرەشتە 82 يېشىدا ئاتۇشتا ۋاپات بولىدۇ.

باقاي قېنى (يانچۇقىدىن خەتنى ئېلىپ ئوقۇيدۇ) «ۋلايىتلەش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئىنژېنېر ئاندرېيېۋ: ئالدىڭىزغا كېلىشلىك ئاھايىتى ئېغىر. مەن ئۆتىنىڭ يېقىن دوستى، مەن بىر ئىش بىلەن بۇ يەرگە كېلىپ بۇ ئىشنى سىزگە يەتكۈزۈۋاتىمەن. ئەگەر تەپسىلى ئەھۋالنى بىلگۈڭىز كەلسە بۈگۈن كېلىڭ، ئىشتىن چۈشۈپلا كېلىڭ. كېچىكسىڭىز مېنى ئۇچرىتالماي قالىسىز.» ماڭا، ئىمزاسى، ماڭا ئادرېسى... لېكىن بۇ يەردە ھېچكىم يوقتۇ...

ئىككىنچى كۆرۈنۈش

ئايال: (تۇيۇقسىز تېزلا چىقىپ كېلىدۇ) ھە، سىزمۇ؟

ئەر: (دەرھال بۇرۇلۇپ) توغرا دېدىڭىز... مەن...

ئايال: سىز كەلدىڭىز؟

ئەر: بۇ كېيىمىڭىزنى قانداق چۈشەنسەم بولىدۇ؟ شۇنداق... ئىشقىلىپ، مەن كەلگەندەك تۇرىمەن...

ئايال: (كۈلۈمسىرەپ) كەچۈرۈڭ، بەكمۇ ئەخمەقانە سوئاللارنى سوراپ كەتتىم. سىزنى تۇيۇقسىز كۆرۈپ ئۆزۈمچە خۇش بولۇپ كېتىپ نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قاپتىمەن...

ئەر: بۇ ئۆيىڭىز ئىشىكى مېھمانغا قالتىس ئىكەن. داغدام ئوچۇق تۇرۇپتۇ. سەل بېپەرۋالىق قىلىنغانمۇ قانداق.

ئايال: بۇ ئۆيگە بىرەر نېمىسىمۇ قويۇلمايدۇ، ھېچكىممۇ تۇرمايدۇ. بۇ مېنىڭ بىر ئادىدە- شىمىنىڭ، ھازىر كۆز بولۇپ قالغاچقا ئۇلار شەھەرگە كۆچۈپ كىرىپ كەتتى.

ئەر: ئەمىسە سىزچۇ؟

ئايال: مېھمانخانىلار توشۇپ كېتىپتۇ، ماڭا بىر ئېغىز ئۆي چىقمىدى. شۇڭا ئاداشىمىنىڭ كېيى بويىچە ۋاقىتلىق تۇرۇپ تۇرۇۋاتىمەن.

ئەر: ھە، مۇنداق دەڭ.

ئايال: خوش، ئۇنداق بولسا، قېنى، ئۆزىڭىز ياخشى تۇرۇۋاتامسىز. ئىنژېنېر ئاندرېيېۋ؟

ئەر: ياخشى، ئۆزىڭىزچۇ... ئانىنا بېرىدىلېۋنا، ئىسىمىڭىز شۇ، توغرا دېگەندىمەن؟

ئايال: توغرا.

ئەر: ماڭا نېمە ئانداق تىكىلىپ قارايسىز؟

ئايال: دوستۇمنىڭ ئوغلى قانداقراق ئىكەن، كۆرۈۋالاي دەپ قارىشىم.

ئەر: (كۈلۈمسىرەپ) خوش، قېنى ئوغلى قانداقراق ئىكەن؟

ئايال: چاتاق يوق، جايىدا...

ئەر: رەھمەت...

ئايال: سىز، ئايال خەقنىڭ ئالدىدا ئۆزىڭىزنى خېلى تۇتۇشنى بىلىدىكەنسىز. چوڭمۇ، كەچۈرۈڭ سىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلماپتىمەن.

ئەر: (ئەسكى سافاغا ئولتۇرىدۇ) رەھمەت. ئانام قانداقراق؟

ئايال: يامان ئەمەس. ئانسىتا خاراكتېرلىك كۆكرەك پەردە ياللۇغى بولۇپ قاپتۇ.

ئەر: ئۇخېتىدە ئازىراق سوغ ئۆتۈپ قاپتۇ دەپ يېزىپتىكەن.

ئايال: ئۇ سىزنى ئەنسىرىتمەسلىكنى خالىمىغان. نېمىلا دېگەن بىلەن ئوپېراتسىيىلەر خېلى ئوڭۇشلۇق بولدى.

ئەر: سىز ئانام بىلەن پات-پات كۆرۈشۈپ تۇرامسىز؟

ئايال: ئىككىمىز ئىككى كەسىپنىڭ ئادىمى. ئۇ بولسا دوختۇر، مەن بولسام ئارتىس. لېكىن يېقىندىن بۇيان بىز بەك يېقىن. خوش، سىزمۇ شۇنداق...

ئەر: قانداق؟

ئايال: مۇنداق ... ياق، نېمە دېمەكچىدىدا ... سىزمۇ نداق ئادەمنى تولىمۇ رازى قىلىدىغان ... ئاتاقلىق ئىنژىنېر ئاندرېيېۋ، ئايروپىلان لايىھىلىگۈچى. لايىھىلىگەن ئايروپىلانلىرى پۈتكۈل دۇنيادا پەرۋاز قىلىپ ۋەتىنىمىزنىڭ قۇدرىتىنى نامايان قىلماقتا!

ئەر: ئەجەب زوق-شوقىڭىز بىلەن سۆزلەيدىكەنسىز.

ئايال: كەچۈرۈڭ... ئۆزۈم تازىمۇ جىمىرلىك-جىمرىلىك ئادەم ئەمەس. شۇنداقتىمۇ بەزى ئىشلار زوق-شوقۇمنى قوزغىماي قالمايدۇ.

ئەر: دۇرۇس. تۇرمۇشتا ئادەمنى زوقلاندۇرىدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ ھەم بولۇپ تۇرۇشىمۇ كېرەك.

ئايال: بۇ ئىشتىن چۈشۈپلا كېلىشىڭىزمۇ؟ ھەتتا ئۆيىڭىزگىمۇ يولۇقماي كەلدىڭىز؟

ئەر: شۇنداق... قارىڭا، پورتفېلىممۇ قولۇمدا تۇرمامدۇ مانا. سىز بىلەن تونۇشۇش ئۈچۈن ئالدىراپلا كەلدىم...

ئايال: سىز نېمىدېگەن سۆيۈملۈك، ھۆرمەتكە سازاۋەر ئوغۇلدۇرسىز. سىزگە ھەقىقەتەن ئېھتىرام بىلدۈرۈش كېرەك ئىكەن. (ئۇنىڭ قېشىغا ئولتۇرۇپ) مانا، خېلى كونا تونۇش بولۇپ قالدۇق.

ئەر: شۇنداق، شۇنداق.

ئايال: يېنىڭىزدا تومپىيىپ تۇرغان نېمە ئۇ؟ تاپانچىمەك قىلىدۇغۇ؟

ئەر: ھەئە، تاپانچا.

ئايال: يېنىڭىزدا تاپانچا ئېلىپ يۈرەمسىز؟ نېمىشقا؟

ئەر: مەن مەخپىي ئورۇندا ئىشلەيمەن، ئانىنا بىردىيېۋدىنا. ھۆججەت سالغان بۇ پورتفېلنى يېنىمدىن ئايرىمايدىغان گەپ. بىرەر پېشكەللىككە ئۇچرىمايمەن دېگىلىمۇ بولمايدۇ... ئالدىنقى ئىش بىرەر ئىش بولۇپ قالامسۇن دەپ يېنىمدىن تاپانچا ئايرىمايمەن.

ئايال: ھازىرمۇ مەخپىي ھۆججەت بىلەن كەلدىڭىزمۇ؟

ئەر: ھازىرمۇ مەخپىي ھۆججەت بىلەن كەلدىم.

ئايال: (تۇيۇقسىز كۈلۈپ كېتىدۇ) كاللامغا تۇيۇقسىز قانداق بىر ئوي كېلىپ قالغانلىقىنى بىلەمسىز؟

ئەر: قانداق ئوي كەلدى؟

ئايال: ناھايىتى ئەدەپسىز بىر ئۆي، تۇيۇقسىز سىز بىلەن سۆيۈشكۈم كېلىپ قالدى.

ئەر: سۆيۈشكۈم؟

ئايال: شۇنداق. مەن سىزنى بەك ياخشى كۆرۈپ قالدىم. كۆلۈمسىرەشلىرىڭىز بەك يېقىملىق ئىكەن.

ئەر: (ئوڭايسىزلانغان ھالدا) بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك ئەمدى.

ئايال: سىز بەك ئوماق ئىكەنسىز، ئاياللار سىزنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرىدىغاندۇر بەلكىم.

ئەر: مەن بەك ئېغىر، ئانىنا بېرىدلىپۇنا.

ئايال: لېكىن خوتۇنلاردا ئۇنچىلىك كۈچ تېپىلمىدۇ. ئۇلار بۇنداق ئىشلارنى بېجىرىشنىڭ ھەر خىل ئۇسۇللىرىنى بىلىدۇ. ھەتتا ئەرلەر پىلدەك ئېغىر بولسىمۇ كېرەك يوق، نېمىلا دەڭ، ئۇلار بۇ ئىشنىڭ ئەھلى.

ئەر: بىزنىڭ ئاياللىرىمىز يەنە باشقا تۈرگۈن ئىشلارنىمۇ قىلىدۇ، ئانىنا بېرىدلىپۇنا.

ئايال: ياق، سىز بەك ئوماق... سىزدە شۇنداق بىر جەلپ قىلىش كۈچى بار ئىكەن، ئاپىقىم.

ئەر: راستىمنى دېسەم، مەن بەك ئوڭايسىزلىنىپ قېلىۋاتىمەن.

ئايال: مۇنداق شارائىتتا... چەت... ياقىدىكى ئۆي... مۇنداق خالىيلىق... مۇشۇنداق ئالتۇن كۈز... ھەر قانداق كۆتۈلمىگەن خىيال بېھەۋەس ئۆزلۈكىدىنلا ئويغىنىدۇ... تاپانچىڭىزغا ئوق سالغانمىدىڭىز؟

ئەر: ئەلۋەتتە، سالغان. ئەجەب سوراپ قالدىڭىزغۇ؟

ئايال: ئۆزۈمچىلا سوراپ قويدۇم. دېمىسىمۇ، ئوقى بار تاپانچىنى يانچۇقىڭىزغا سېلىپ يۈرۈشتىن قورقمامسىز؟ بىرەر كۆڭۈلسىز ۋەقە چىقىپ قالمىسۇن.

ئەر: مەن ناھايىتى ئېھتىيات قىلىمەن، ئانىنا بېرىدلىپۇنا.

ئايال: كەچۈرۈڭ، مەن ئىش كۆرمىگەن ئايال، ئۇنىڭ ئۈستىگە چاتاق چىقىشتىن بەك قورقىمەن.

ئەر: (كۈلۈپ) قورقماڭ، تاپانچا ئۆزىچىلا ئېتىلىپ كەتمەيدۇ (تاپانچىسىنى قولىغا ئالىدۇ).

ئايال: ۋىيەي، نېرى ئاپىرىڭ. مەن ئۆمرۈمگە كېلىپ مۇنداق راست تاپانچىنى قولۇمغا ئېلىپ باقمىغان.

ئەر: نېمە تاپانچىنى دېدىڭىز؟

ئايال: ھېچقانداق تاپانچىنى. پەقەت ئويۇن قويغاندا يالغان تاپانچىنى ئېلىپ رولغا چىقىپ باققان. ھازىرغۇ تاپانچا ئېسىش مودا. ئاياللار جېنىدا ئاتالايدۇ.

ئەر: بۇ مودا ئەمەس! زۆرۈرىيەت.

ئايال: ئۇنداق بولسا تاپانچىڭىزنى قېنى ماڭا كۆرسىتىپ بېقىڭە. قولۇمغا ئېلىپ كۆرۈپ باقاي.

ئەر: ماقۇل. ئۆمرىگە كېلىپ تاپانچا تۇتۇپ باقمىغان ئادەمنىڭ قولىغا تۇنجى قېتىم تاپانچا ئالغىنىنى كۆرۈشمۇ قىزىق ئىش.

ئايال: بەكمۇ كۆلكىلىك بولۇشى مۇمكىن ... يەنە كېلىپ قورقۇنچاق ئادەمنىڭ تاپانچىنى تۇتقىنى. بۇنى نېمە تاپانچا دەيدۇ؟

ئەر: بىرۋىنىڭ دەيدۇ. مەنڭ (تاپانچىنى سۇنىدۇ)، لېكىن ھەرگىز تەپكىسىگە چېقىلماڭ جۇمۇ.

ئۈچىنچى كۆرۈنۈش

ئايال: (تاپانچىنى ئېككىلىنىپ ئالىدۇ) ۋىيەي نېمىدېگەن سۇرلۇك. (بىر پەس جىمجىتلىق. ئايال تۇيۇقسىز ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، قاتتىق ئاۋازدا) قېنى ئەمدى رەسىمگە كەپكە ئۈتەيلى.

ئەر: نېمە؟

ئايال: مۇشۇنچىلىك ئويىمغىنىمىز يېتەر. جايىڭىزغا ئولتۇرۇڭ، قىمىر قىلماڭ (تاپانچىنى ئۇنىڭغا توغرىلايدۇ).

ئەر: (تەمكىن ھالدا ئولتۇرىدۇ) بۇنداق چاقچاق قىلماڭ، ئانىنا بېردىليېۋنا. تاپانچا ئوينىشىدىغان نەرسە ئەمەس.

ئايال: ياق، ئۇنداق ئەمەس، دوستۇم. مەن ئوينىشىۋاتقىنىم يوق. ماڭا ھەممىسىدىن كېرەكى ماۋۇ پورتفېلىڭىز (پورتفېلنى سافادىن قولىغا ئېلىۋالىدۇ)....

ئەر: (سەل ئۆزگەن بولسىمۇ يەنىلا تەمكىنلىكىنى ساقلىغان ھالدا) ئانىنا بېردىليېۋنا، تولا چاقچاق قىلماڭ. پورتفېلنى قويۇڭ، ئىچىدە ساپ مۇھىم ھۆججەتلەر بار.

ئايال: (جىددىي ھالدا) ماڭا كېرەكى مۇھىم ھۆججەتلەر. ۋۇ، قاپاقباش، مېنى تېخى چاقچاق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاۋاتقىنىنى.

ئەر: بەكمۇ قاملاشمىغان ئىش قىلغىلى تۇردىڭىز... (ئورنىدىن تۇرىدۇ).

ئايال: (جىددىي ھالدا) كەينىڭگە ياندۇر، ئولتۇر. بولمىسا ئىتتىنى ئاتقاندەك ئېتىپ تاشلايمەن.

ئەر: (جايىغا ئولتۇرۇپ قالىدۇ. ئالاقزادە ھالدا) ئانىنا بېردىليېۋنا، ئانىنا بېردىليېۋنا...

ئايال: ھە، مەن مۇشۇنداق ئانىنا بېردىليېۋنا...ۋۇ قاپاقباش، مېنى تېخى ئانىڭنىڭ خەۋەردىنى ئەكەلدى دەپ چىن پۈتۈپ قاپسەن-دە. بەس... ئەمدى بىھۇدە پاراڭ سېلىپ ئولتۇرۇشقا ۋاقىت يوق. ئەمدى ئۆپكىمىزنى بېسىپ ئېغىز پاردىكىمىزنى قىلمىز. پەقەت نەق پاراڭنى سېلىشىمىز. قېنى ئاۋۋال مېنىڭ كېيىمگە قۇلاق سال.

ئەر: سىز سارالىڭ بولدىڭىزمۇ.

ئايال: بۇ ھازىر مەلۇم بولىدۇ، قېنى ئاۋۋال قۇلاق سال: بىرىنچىدىن، مەن ئانىنا بېردىليېۋنا ئەمەس. ئىككىنچىدىن، مەن ئاناڭنى كۆرۈپ باققان بەندە ئەمەس، پەقەت ئۇ توغرۇلۇق ئاز-تولا خەۋەر ئاڭلاپ قالغان. چۈنكى مەن بۇيرۇق بويىچە ماۋۇ پورتفېلىڭنى، ئۆزۈڭنى ئالغىلى كەلگەن ئادەم.

ئەر: مېنى؟

ئايال: شۇنداق. سەن بىزگە كېرەك.

ئەر: بىز دېگىنىڭىز كىملەر؟ (ھەيرانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرىدۇ).

ئايال: بىز، كەينى كېيىن قىلايلى، ئولتۇر، ئاڭلاۋاتامسەن، ئولتۇر! (ئۇ ئولتۇرىدۇ) بىزنىڭ كىملىكىمىزنى، نېمىشقا سېنى ئالغىلى كەلگەنلىكىمىزنى سەن ئۇقاي پەملىيەلەيسەن. مېنىڭچە سەن دائىم گېزىت كۆرۈپ تۇرىدىغان ئادەم، گېزىتلەردە بۇ ئىشلار ناھايىتى تەپسىلىي يېزىلغان. قىسقىسى، سەن بىز ئۈچۈن ئىشلىشىڭ كېرەك.

ئەر: ھازىر بىرلا ۋارقىرىسام، بۇ يەرگە خەقلەر كېلىدۇ.

ئايال: بۇ يەرگە ھېچكىم كەلمەيدۇ، بۇ يەرنى بىز ئەتەي تاللىغان، بۇ يەردە بىر ئىنسانمۇ يوق، شۇڭا ئۈنۈڭنى چىقارماي تۇرغىنىڭ ياخشىراق. مەن بىر تال تەڭگىنى ئاسمانغا ئېتىۋېتىپ چۈشكىچە سوقۇۋېتىدىغان ئادەم. جېنىڭغا ھېزى بول، مېڭەڭ چۇۋۇلۇپ كەتمىسۇن بىكار. (ئۇنىڭ مۇشتلىرى تۈگۈلگەنلىكىنى كۆرۈپ) قولۇڭنى كۆتۈر! (جىددىي ھالدا) بۇيرۇق، قولۇڭنى كۆتۈر... ئەگەر جېنىم ئامان قالسۇن دېسەڭ...(ئۇ قولىنى كۆتۈرىدۇ) ھە، بۇ ئىشىڭ جايىدا، ئەمدى جېنىڭدىن ئۈمىد كۈتسەڭ بولىدۇ.

ئەر: (قورققان ھالدا) سەن كىم؟

ئايال: ھېلى بىلىپ قالىسەن... ئەمدى بولغۇلۇق بولدى! بۇ ھۆججەتلەرنى يوقىتىپ قويساڭ ئۇلار بەرىبىر سېنى كەچۈرمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەندەك ئىش قىلىپ، بۇ ھۆججەتلەرنى سېنى ئۆزى بىزگە ساتقان دەپ ھەممە ئادەمگە يايىمىز.

ئەر: ساتقان!...

ئايال: ئۇنىڭ ئۈستىگە جېنىڭ مانا بىزنىڭ قولىمىزدا. ئەگەر سەن بىز ئۈچۈن خىزمەت قىلساڭ، بۇ ھۆججەتلەرنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىمىز.

ئەر: سىلەر تېخى قايتۇرۇپ بېرەمسىلەر؟

ئايال: لېكىن، قەدىرلىكىم، سىز تولا مۇئامىلە قىلماڭ. بۇ بىزگە ئاقمايدۇ! ئالدى بىلەن ھۆججەتلەرنى بىر نۇسخا كۆچۈرۈۋالىمىز، كەچتە ئاندىن ئەسلىسىنى قولىڭىزغا ئالىسىز. بۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا سىزگە چوڭ ئىنئام، پۇل بېرىمىز.

ئەر: قانداق پۇل؟

ئايال: گېرمانىيە پۇلى. (دەرھال ئۆزىنى ئوڭشاپ) ھە، مانا ئەمدى ئەمەلىي مەسىلىگە كۆچۈپ بولغىلى تۇرۇپسىز... بۇ ياخشى ئالامەت... ئۆزىڭىزمۇ ئەسلى ئانچە كاجلاردىن ئەمەس ئىكەنسىز.

ئەر: ئۇلار مېنى قولغا ئالىدۇ... ئۆلتۈرىدۇ...

ئايال: تېزلا ئۇنداق قىلالمايدۇ. ئۇ چاغقىچە سىز چەت ئەلگە چىقىپ كېتىسىز. چەت ئەل بانكىسىدا سىزنىڭ نامىڭىزدا پۇل بولىدۇ.

ئەر: مېنى ۋەيران قىلماقچى ئىكەنسىز-دە.

ئايال: بىر نەچچە ئادەمنى ۋەيران قىلىش بىز ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس. سەن بىز

بىلەن قارشىلاشالىق سىڭىلىق جىنىڭ بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئىممەتى. ئەڭ ياخشىسى بىز تەرەپكە ئۆت. (ۋارقىرايدۇ) قولۇڭنى كۆتۈر! قولۇڭنى كۆتۈرۈپ تۇر، ئاڭلاۋاتامسەن! ھازىر ماڭا تىلخەت يازىسەن.

ئەر: نېمە تىلخەت؟

ئايال: مۇشۇ ھۆججەتلەرگە تىزكەپ قويۇلىدىغان تىلخەت. ئاندىن پۇل تاپشۇرۇۋالغانلىق توغرىسىدا ئىسپاتنۇ يېزىپ بېرىسەن. تىلخەتكە راست گەپنى يازىسەن. ئەگەر جان كېرەك بولسا ياز. مۇشۇ تىلخەت بار ئىكەن، بىزنىڭ ئارىمىزدا ئالاقە ئۈزۈلۈپ قالمايدۇ.

ئەر: مەن ھېچنېمە يازمايمەن.

ئايال: ئۇنداق بولسا بۈگۈن ھاياتىڭنىڭ ئاخىرقى كۈنى بولۇپ قالىدۇ. يېنىڭدا سىيا قەلەم بارمۇ؟

ئەر: ھېچنېمە يوق.

ئايال: مەن قەلىمىمنى بېرىپ تۇراي. (قەلىمىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ قېشىغا يېقىن كېلىپ قەلەمنى تەڭلەيدۇ). (بۇ چاغدا ئەر كىشى: «كەينىڭگە قارا!» دەپ قاتتىق ۋاقىرايدۇ. ئايال دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇشىغا ئەر تۇيۇقسىز ئېتىلىپ كېلىپ ئۇنىڭ قولىدىن تاپانچىنى تارتىۋالىدۇ).

تۆتىنچى كۆرۈنۈش

ئەر: (تاپانچىنى ئۇنىڭغا تەڭلەپ ۋاقىرايدۇ) قولۇڭنى كۆتۈر! (ئايال ناھايىتى ھولۇقۇپ كېتىپ ئىختىيارسىز قولىنى كۆتۈرىدۇ، لېكىن ناھايىتى تېزلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ناھايىتى خۇشال ھالدا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىدۇ)

ئەر: (ئەجەبلىنىپ) نېمىشقا كۈلىسەن؟

ئايال: (كۈلۈپ تۇرۇپ) سىز... سىز بۇنى راست دەپ قالدىڭىز...

ئەر: نېمە؟

ئايال: قەدىرلىكىم ... ۋۇ كۈلكىلىك ئەخمەقەي ... قورقۇپ كەتكىنىڭىزنى قاراڭ، بىچارە، بىچارە ... (قاتتىق كۈلىدۇ).

ئەر: نېمە دەۋاتىسەن؟

ئايال: ۋۇي، كىچىك بالىيەي، سىز بىلەن ئويناشقىنىمنى بىلمەپسىز-دە، تېخى.

ئەر: ئويناشقىنىمنى؟

ئايال: مەن ئوينىشىپلا قالماستىن بىر قېتىم رېپېتىسىيە قىلىۋالدىم دەڭە تېخى.

ئەر: نېمىنى رېپېتىسىيە قىلىۋالدىڭ؟

ئايال: ئۆزۈم ئېلىپ چىقىدىغان يېڭى رولنى. ئۆزۈم ئارتىس بولغاچقا يېڭى بىر دراممىدا ئايال ئىشپىيوننىڭ رولىغا چىقماقچى بولۇۋاتقان.

ئەر: (ئەنسىزەي) ياق...

ئايال: (خۇشال ھالدا) مەن سەھنە ئەسىرىدىكى ماڭا تېگىشلىك پۈتۈن سۆزنى سۆزلەپ چىقتىم. قىزىق يېرى شۇكى، سىزنىڭ جاۋابلىرىڭىزمۇ مېنىڭ ئويۇندىكى رەقىبىمە-

نىڭكىدەكلا چىقتى.

ئەر: مېنى ئالداۋاتىسەن.

ئايال: ئويۇن ئوينىغاندا راست بولۇۋاتقاندەك ئويناش كېرەك. شۇنىداق بولغاندىلا ئادەملەرنى ئىشەندۈرگىلى بولىدۇ. تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئەڭ ياخشى تەجرىبە. مەن تېخى سىزنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنىمۇ سىناپ باقتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە شارائىتىنىڭ ماس كېلىپ بەرگەنلىكىچۇ تېخى. ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى، ئۆزىڭىزمۇ بەك قەتئىي، ناھايىتى باتۇر ئادەم ئەمەس ئىكەنسىز. (كۈلىدۇ)

ئەر: (سەل ئوڭايسىزلىنىپ) ياق... نېمىلا دېگەن بىلەن ھېچنېمە يازمىدىم-دە.

ئايال: ياق، يازماسلىقىڭىز ناتايىن ئىدى. ئېتىراپ قىلىڭ، نېمىلا دېگەن بىلەن تازا قورقتىڭىزغۇ... (ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ).

ئەر: (كەينىگە شوخشۇپ) يېقىن كەلمەڭ...

ئايال: (كۈلۈپ) قورقۇپ تېخى ھوشىڭىزغا كېلەلمەيۋاتامسىز، ھە، بىچارە.

ئەر: پورتفېلنى ئەكېلىڭ.

ئايال: مەڭ، مەھكەم تۇتۇڭ جۇمۇ.

ئەر: توۋا، ھېچ چۈشىنەلمىدىم... ئەجەپ غەلىتە ئىش بولدى... سىز راستلا ئويناشتىڭىزمۇ؟

ئايال: ۋۇي ئەخمىقىمەي، مەن سىزگە خېتىڭىزنى بېرەي.

ئەر: نېمە خەت؟

ئايال: ئۆزىڭىزنىڭ ئانىسى يازغان خەت، مەن ئالغاچ كەلگەن. (ماڭىدۇ)

ئەر: نەگە بارىسىز؟

ئايال: توۋا، قورققىنىڭىزدىن ئەمدى مېنى بىر قەدەممۇ داجىتمەيدىكەنسىز-دە. (كۈلىدۇ) سىزگە خەتنى ئېلىپ بەرمىسەم بولماس. ئۇ خەت ساقادىكى ئاۋۇ پورتمانىنىڭ ئىچىدە. (پورتمانىنى ئەكېلىپ ئىچىدىن خەتنى ئېلىپ) مەڭ.

ئەر: بۇ راستمۇ؟

ئايال: ئۇ تېخى ماڭا سىزنى ئۇنىڭ ئۈچۈن سۆيۈپ قويۇشنى تاپىلىغان. دىققەت قىلىڭ، مەن سىزنى سۆيمەن جۇمۇ، ئەگەر خالىسىڭىز بىللە خەلق كومىتېتىغا بارساقمۇ بولىدۇ. ئۇ يەردە مېنىڭ سالاھىيىتىمنى ئېنىقلىۋالالايسىز. (كۈلىدۇ) بۇ تازا قىزىق ئىش بولدى.

ئەر: توغرا، بۇ ئانامنىڭ خېتى... دۇرۇس... (سەل ئىشىنىدۇ) ھەر نېمە بولسا كۆڭلۈم خېلى ئورنىغا چۈشتى.

ئايال: ئەمىسە تاپانچىڭىزنى يىغىشتۇرۇۋېلىڭ. ئۆزىڭىزمۇ سەزمەي ئېتىپ سالماڭ يەنە مېنى، بايا تىن بېرى بەك جىددىيلىشىپ كەتتىڭىز.

ئەر: بولىدۇ. (ئۈستەلنىڭ قېشىدا ئولتۇرىدۇ. تاپانچىنى ئۈستەل ئۈستىگە قويۇپ، بىر قولى بىلەن ئۈستىنى بېسىپ تۇرۇپ يەنە بىر قولىدا خەتنى ئاچىدۇ.)

ئايال: ئەمدى قۇرۇق گەپنى قويۇپ سىزگە رەسمىي كايىپ قوياي.

ئەر: نېمىگە كايىيسىز؟

ئايال: قەدىرلىكىم، شۇنچىلىك بىپەرۋالىق قىلسىڭىز بولامدۇ؟ مەخپىي ھۆججەتلەرنى قويۇپ قويماي ناتونۇش بىر ئايال بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگىنىڭىز نېمىسى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇشۇنداق چەت يەرگە...

ئەر: ئۆزۈم بەك دىققەت بىلەن تۇراتتىم... ئانامنىڭ كېسىلى ئېغىر مىكىن دەپ ئويلاپتىمەن.

ئايال: سىز دېگەن سوۋېت ئىتتىپاقى ئىنژېنېرى. مۇنداق بىپەرۋالىق قىلسىڭىز بولمايدۇ.

ئەر: (ناھايىتى ئوڭايسىزلىنىپ) مەن ھەقىقەتەن خىجىل بولۇۋاتىمەن... مېنىڭ بۇ ئاجىزلىقىم...

ئايال: ھېچقىسى يوق، ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۇشلۇق ئاجىزلىقى بولىدۇ، لېكىن سىز قولۇمدىن تاپانچىنى تارتىۋالىدىغان چاغدا ئاجىزلىق قىلمىدىڭىز.

ئەر: بۇ يەر بەكمۇ خىلۋەت... قورقۇنچلۇق...

ئايال: توغرا... بۇ ئادەم تۇرمايدىغان خىلۋەت ئۆي... جىمجىتچىلىق... ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆز ۋاقتى دېگەن... بىر چاقچاق قىلمايمەنمۇ دېگەن ئويى (كاللامغا تۇيۇقسىز كېلىپ قالدى. مېنى بىلمىدىغان ئادەملەر بۇ خەنجەرتكە ھەيران قالمايدۇ. ئۆزۈممۇ سەل تەلۋىرەك، خېلى يامان ئىشلارنىمۇ قىلىۋېتىمەن بەزىدە. (كۈلىدۇ)

ئەر: (خەتكە كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ) سىز ئەمدى مېنى بوشاڭ، قورقۇنچاق دەپ تىللايدىغان بولدىڭىز... ئانامغىمۇ يامانلاپ بېرىدىغان بولدىڭىز-دە، مېنى.

ئايال: قاملاشمىغان كەپىنى قويۇڭچۇ. ئادەمنىڭ يۈرىكى ئاتنىڭ كاللىسىدەك بولمايدۇ. ئادەم دېگەن مانا سىزدەك بولىدۇ.

ئەر: ئۆزۈممۇ ھودۇقۇپ كېتىپ قاملاشمىغان ئىش قىلىپ قويدۇم...

ئايال: (شوخلۇق بىلەن) ھېچقىسى يوق، بۇندىن كېيىن سەگەكرەك بولسىڭىزلا بولغىنى. ھازىر سەگەك بولۇش بەك مۇھىم.

ئەر: ئانامنىڭ كېسىلى راستلا خەتەرلىك ئەمەسمۇ؟

ئايال: خەتەرلىك ئەمەس، ھازىر ماڭغۇدەك بولۇپ قالدى. (يەنە تۇيۇقسىز كۈلۈپ كېتىدۇ).

ئەر: يەنە نېمىشقا كۈلىسىز؟

ئايال: كاللامغا يەنە تۇيۇقسىزلا بىر قىزىق خىيال كىرىۋاتىدۇ.

ئەر: نېمە خىيال؟

ئايال: ھازىر، مەن يەنە تاپانچىڭىزنى سورىسام ھەرگىز بەرمەيسىز.

ئەر: ئاننا بېردىلىۋىنا، بۇ گەپنى قويۇڭ.

ئايال: دېمەك سىز يەنىلا ماڭا ئىشەنمەيۋاتىسىز، شۇنداققۇ؟ ئۆزۈمچە قانداق قىلاركىن دەپ سورىغىنىم بۇ.

ئەر: مەن سىزگە ئىشىنىمەن.

ئايال: ئەمسە ماڭا نېمىشقا بەرمەيسىز؟

ئەر: بۇ گەپنى قىلماڭ، مەن خۇش بولاي...

ئايال: مەن مۇشۇنداق ئىشلارنى تەھلىل قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن. بىر ئادەمنىڭ پىسخىك ھالىتىگە باھا بېرىش قىزىقارلىق ئىش. بولۇپمۇ مەندەك ئارتىس ئۈچۈن

تېخىمۇ شۇنداق. بۇ پەردە زالدىكى نېمە رول ئوينىۋاتىدۇ، بىز بىرلىكتە ئانالىز قىلىپ باقايلى، بۇ پەردىكىسىدىنى ئېھتىياتچانلىق دېسەك، يا بۇ ئېھتىياتچانلىقنىڭ بىراقلا يوقالغانلىقىغا نېمە دېيىش كېرەك. ئەگەر بۇنى قورقۇش دېسەك دېمەك سىز ماڭا يەنىلا ئىشەنمىگەن بولىسىز؛ ئەگەر بۇنى بېسەرەمجان كۆڭلىنىڭ ئورنىغا چۈشمىگەنى دېسەك، ئۇنداقتا يەنىلا سىز ماڭا ئىشەنمىگەن بولىسىز. مەن قولۇمنى سىزنىڭ قولىڭىزنىڭ ئۈستىگە، شۇنداقلا تاپانچىڭىزنىڭ ئۈستىگە قوياي (قولىنى ئۇنىڭ ئۈستىدىكى تاپانچىنى بېسىپ تۇرغان قولىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ).

ئەر: ئاننا بېردىيېۋنا، قولىڭىزنى تارتىڭ.

ئايال: سەل تەخىر قىلىڭ، ئوينىشىۋاتىمەن. يۈزىڭىزنى ھازىر قانداقراق ھېس قىلىۋاتىسىز؟ يەنە قورقۇۋاتامسىز؟ تېخىمۇ ئىشەنمەس بولۇپ كېتىۋاتقانسىز بەلكىم؟

ئەر: ئىشقىلىپ ئۆزۈمنى بەك بىئارام ھېس قىلىۋاتىمەن. نېمە قىلارىمنى ئۇقمايمەن. قولىڭىزنى تارتىڭ، تاپانچىنى يانچۇقۇمغا سېلىۋالاي.

ئايال: يۈرىكىڭىز سېلىپ كەتتى، شۇنداقمۇ؟

ئەر: ئاننا بېردىيېۋنا، خوش بولاي...

ئايال: سەل توختاڭ... ئاپلا! (ئۆزى ئۇقمىغاندەك بىر ھەرىكەت بىلەن پورتفېلنى ئۇنىڭ تىزىدىن چۈشۈرۈۋېتىدۇ. ئۇ ئېڭىشىپ پورتفېلنى ئېلىپ بولغۇچە ئايال دەرھال تاپانچىنى قولىغا ئېلىۋېلىپ كەينىگە بىر نەچچە قەدەم تـوخشىيدۇ)

بەشىنچى كۆرۈنۈش

ئەر: (ۋارقىراپ) ئاننا بېردىيېۋنا!

ئايال: قولىڭىزنى كۆتۈرۈڭ، كۆتۈرۈڭ! بولمىسا ئوق چىقىرىمەن.

ئەر: (ئىختىيارسىز قولىنى كۆتۈرىدۇ) ئاننا بېردىيېۋنا، خوش بولاي، ئۇنداق قىلماڭ. بۇ يەر پسىخولوگلارنىڭ تەجرىبىخانىسى ئەمەس. تاپانچىنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىڭ.

ئايال: ياق، قەدىرلىكىم، ئەمدى سىز تاپانچىڭىزنى ئالالمايسىز. يەنە تۇيۇقسىز ۋارقىراش بىلەن مېنى ئالدىيالمايسىز. (جىددىي ھالدا) پورتفېل! (ئۇنىڭ قولىدىن پورتفېلنى يۇلۇپ ئالىدۇ).

ئەر: شۇ تاپتا ھېچنېمە بىلەلمەي قېلىۋاتىمەن. سىز زادى چاقچاق قىلىۋاتامسىز يا...

ئايال: بۇنى بىلمىسىڭىز، نېمىشقا ئاۋازىڭىز تىترەيدۇ؟ يالغان! ھەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىسىز، ھازىرلا تىل خەت يېزىڭ.

ئەر: دېمەك بۇ راست ئىش، شۇنداقمۇ؟

ئايال: ئىشەنسىڭىز بولىدۇكى، بىز سىزگە ئۇرغۇن يول بېرىمىز، ھېچقانداق خەتەر بولمايدۇ، پەقەت ھۆججەتلەردىن بىر نۇسخا كۆچۈرۈپ بەرسىڭىزلا بولغىنى. مەن: «بىر-ئىككى-ئۈچ» دەپ سانايمەن، ئادەتتە: «ئۈچ» دەپ سانىغىنىمدىلا ئوق چىقىرىدىغان ئادىتىم بار. قورقماڭ، ئىشىنىڭ، بىز ئۈچۈن ئىشلەۋاتقان يالغۇز سىزلا ئەمەس.

ئەر: (ناھايىتى تېزلا) كىلەرمۇ سىلەرگە ئىشلەمدۇ؟

ئايال: نېمە؟ بۇنى سىز نەدىن بىلدىڭىز؟ (ھەيرانلىقتىن كەينىگە داجىيدۇ).

ئەر: بەزىدە ئۇنى كىمدۇر بىرى بىلەن مەلۇم باغلىنىشى باردەك ھېس قىلىمەن. نېمە ئۈچۈن شۇنداق ھېس قىلىمەنكىن تاڭ... لېكىن زادى كىمگە باغلانغان؟ بۇنى بىلمەيمەن...

ئايال: ئۇنىڭ ئىشى بىزگە ئوڭايغا توختىمىغان. ئۇ نېمىس نەسلىدىن. سوۋېتكە بىزگە ئوخشاشلا ئۆچ.

ئەر: ئىنژېنېر ۋاسلىيېۋچۇ؟ بوردوفچۇ؟ (قولىنى چۇشۇرۇۋالىدۇ).

ئايال: ئۇلار تېخى بىزگە ئىشلىگىنى يوق. ئۇلار ئۆزلۈكىدىن بىزگە تەسلىم بولۇشقا ئۇنىمايدۇ. لېكىن بىز ئۇلارنى تۇتۇپ كېلىمىز. بىز ئۇلارنى بىز ئۈچۈن ئىشلەشكە مەجبۇر قىلىمىز. (ۋارقىرايدۇ) قولىڭىزنى كۆتۈرۈڭ! قولىڭىزنى كۆتۈرۈڭ، ئاڭلاۋاتامسىز!

ئەر: (يەنە قولىنى كۆتۈرۈپ) ئەمىسە سىز مېنىڭ ئانامنىڭ خېتىنى قانداق قولغا چۈشۈردىڭىز؟

ئايال: بىز ئۆيۈڭلارنىڭ خەت ساندۇقىدىن ئېلىۋالغان، ساندۇق قۇلۇپلانمىغان ئىكەن، بۇنىڭدىن كېيىن سىز ئېھتىيات تچانراق بولىسىز بولىدۇ. بىز ئۇنداق بىپەرۋالىققا يول قويمايمىز.

ئەر: (چاققانلا) ئىنژېنېر پدرووۋ بىكمىچۇ؟

ئايال: نېمە؟

ئەر: ئۇمۇ سىلەر بىلەن بىللىمۇ؟

ئايال: ياق. سىلەرنىڭ لايىھىلەش بۆلۈمىدىن ھازىرچە پەقەت كىلەرلا. كەچۈرۈڭ... سىز مېنى سوراق قىلىۋاتقاندەك تۇرىسىزغۇ، بۇ ھوقۇقنى سىزگە كىم بەرگەن؟

ئەر: بىز ئادەم يالغۇز قىلسا قورقۇنچلۇق... سىلەرنى...

ئايال: ياقەي، سىز يالغۇز ئەمەس، كىلەر سىزگە ياردەملىشىدۇ، ئاندىن قالسا سىزگە ياردەملىشىدىغان باشقىلارمۇ بار.

ئەر: سىز مېنى نېمە قىل دېمەكچى؟

ئايال: مەن سىزگە خىراجەت بېرىپ تۇرىمەن. سىز يالغۇز مەن بىلەن ئالاقە قىلىسىز.

ئەر: لېكىن سىز تۇتۇلۇپ قېلىشىڭىز... قولغا ئېلىنىشىڭىز مۇمكىنغۇ.

ئايال: ياق، ئۇ مۇمكىن ئەمەس، ئۇنداق ئوڭاي ئىش يوق. ئىچكى ئىشلار خەلق كومىتېتىدىكى ئانوشىن ئىزىمنى ئىتتەك پۇراپ يۈرىدۇ. بۇنى بىلىمەن، لېكىن ئۇ مېنى تۇتالمايدۇ. مۇمكىن ئەمەس! مەن مېنى تۇتىمەن دەپ كەلگەنلەرگە قولۇمنى كەينىگە تۇتۇپ تۇرۇپ بېرىدىغانلاردىن ئەمەس. ناۋادا سىز ئانوشىن دېگەننى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز، ئۇنىڭغا دەپ قويۇڭ، ئۇ تېخى بالا. سىز مېنى شۇنداق دېدى دەپ قويارسىز.

ئالتىنچى كۆرۈنۈش

ئەر: (تۇيۇقسىز تەمكىن قىياپەتكە كىرىپ) بولىدۇ، مەن دەپ قوياي (قولىنى چۈشۈرىدۇ).

ئايال: (ۋارقىرايدۇ) نېمىشقا قولىڭىزنى چۈشۈرىسىز؟ كۆتۈرۈڭ!

ئەر: (بەخۇدلۇق ھالدا) تاماكا چېكىۋالاي، (تاماكىدىن ئۇنىڭغا بىر تال سۇنۇپ) تاماكا چېكىمىز.

ئايال: (ۋارقىراپ) قولىڭىزنى كۆتۈرۈڭ، بولمىسا ئوق چىقىرىمەن.

ئەر: (خاتىرجەم ھالدا) ئوق چىقىرىمەن دېگىنىڭىزگە چىقىپ بېرىدىغان ئوقىڭىز يوقمىكىن (تاماكا چېكىدۇ).

ئايال: نېمە؟

ئەر: بۇ تاپانچىنىڭ ئوقى يوق. سىز بىلمىسىڭىز كېرەك، ئەتىسىگەن ئوق سېلىشنى ئۇنتۇپ قاپتىكەنمەن...

ئايال: (دەرھال تاپانچىغا قاراپ) ئاپلا، ماۋۇ پالاكەتچىلىكنى! (تاپانچىنى تاشلىۋېتىپ ھودۇقۇپ كەينىگە چېكىنىدۇ) سىز كىم؟

ئەر: (تەمكىن ھالدا) بالا، ئىچكى ئىشلار خەلق كومىتېتىدىكى ئانوشىن. مەن تەنتەنىلىك ھالدا ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇپ قوياي.

ئايال: نې... نېمە؟

ئەر: قورقۇق كەپنى قويۇڭ، مېنى خېلى ئاخبارات بىلەن تەمىنلىدىڭىز. كۆپ رەھمەت، باشقا گەپ بولسا، كېيىن قالدۇرماي ئېيتارسىز. قانداق؟ ھازىر ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز، تېنىۋالمەن دېسىڭىز بىكار، (ئۇنىڭ قاچماقچى بولغانلىقىنى كۆرۈپ تەمكىن ھالدا) قېچىش كەتمەيدۇ، ئۆي مۇھاسىرىدە (ئۇ توختاپ ئۈستەل تەرەپكە چېكىنىدۇ.) بۇ ئىشىڭىزمۇ ئارتۇقچە، ئەگەر تارتمىنىڭ ئىچىگە زاپاس تاپانچا سېلىپ قويغان بولسىڭىز ئۇمۇ سىزگە ئەسقاتمايدۇ. كەچۈرۈڭ، ئۇنى ئۆزۈم ئېلىۋالاي، (ئۈستەلنىڭ قېشىغا كېلىپ تارتمىدىن بىر تاپانچىنى ئېلىپ بىخىرامان يانچۇقىغا سالىدۇ).

ئايال: (ھېلىلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىدىغاندەك) ياق... ياق ...سىز ئانوشىن ئەمەس.

ئەر: بۇنىڭغا ئايلىنىپ كېتىش كەتمەيدۇ، ئۇنچىلىك بولۇپ كەتمەڭ.

ئايال: بىزنىڭ خېتىمىز سىزنىڭ قولىڭىزغا قانداق چۈشۈپ قالىدۇ. بىز ئۇنى ئىنژېنېر ئاندرېيېۋغا ئەۋەتكەن تۇرساق.

ئەر: ئەپسۇس، ئىنژېنېر ئاندرېيېۋ بۈگۈن ناھايىتى ئالدىراش بولۇپ قالدى. شۇڭا ئىككىمىز مەسلىھەتلىشىپ ئۇنىڭ ئورنىدا مەن كەلگەن. بۇنىڭغا نارازىلىقىڭىز يوقتۇ دەيمەن؟

ئايال: (سافاغا ئولتۇرۇپ) نېمىشقا... سىز نېمىشقا مېنى مۇشۇك چاشقاننى ئوينىغاندەك ئوينىتىسىز؟ نېمىشقا دەسلەپتىلا مېنى تۇتمايسىز؟

ئەر: سىزنىڭ ئاغزىڭىزدىن بەزى ھەقىقىي ئەھۋاللارنى ئاڭلاپ باقاي دېگەن، بولۇپمۇ كېلىنىڭ ئەھۋالىنى. ئۆزۈمنىڭ گۇمانىنى ئىسپاتلاپ باقماقچىدىم. ئادەتتىكى سوراققا قارىغاندا بۇ ئۇسۇل خېلى كۆڭۈللۈك، شۇنداقمۇ؟ بولمىسا ئەنزە ئېنىقلاش كاشىلىغا ئۇچرايدۇ.

ئايال: سىز، بايا قولۇمدىن تاپانچىنى بۇلاپ يۈرگەن ئىدىڭىز...

ئەر: بايام ئۆزىڭىز دېگەندەك، خۇددى رولغا چىققاندەك راست كۆرۈنۈش كېرەك. مەنمۇ سىزنىڭ گۇمانىڭىزنى قوزغاپ قويماسلىقىم لازىم. لېكىن ھازىر سىز بەلكى دېگىنىڭىز، ئەمدى ئىنقىرارغا كەلمىسىڭىز بولمايدۇ. چۈنكى ھازىر بولغۇلۇق بولدى. ئەمدى بەرىبىر، شۇنداقمۇ؟ (ئۇ سافادىن قوپالماي ئۇنىڭغا قورقۇنچ ئىچىدە قاراپ قالىدۇ)

ئەر: (چوڭقۇر ئويلانغان ھالدا) بۇ يەر نېمىدېگەن تىنچ - ھە! بۇ قورۇق ئۆيى ئوچۇق ئىشىك... بۇ كۆز... ھەقىقەتەن جىمجىت... راست، جىمجىتچىلىق... خۇددى پۈتۈن كۆل دۇنيا مۇشۇنداق غەلىتە جىمجىتلىق ئىچىدە تۇرغاندەك. (بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرىدۇ. ئۇ سائەتكە قارايدۇ) ھازىرلا ئالدىمىزغا ماشىنىمىز كېلىدۇ (سەھنە كەينىدىن ماشىنىنىڭ گۈدۈك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ) قاراڭ، كېيىم توپتوغرا چىققاندۇر.

پەردە چۈشىدۇ.

(«بىر پەردىلىك چەت ئەل دراممىلىرىدىن تاللانما» ناملىق كىتابتىن)

سۆيگۈ

ئابدۇللا غوجائەخمەت

ئېشقنىڭ ئىشكەل مۇھەببەت زىندانى، كۈلسەڭمۇ
كۆڭلۈك چەكسىز جەننىتى دۇنيا. يىغلايمەن ئوخشاش
يىغلاپ تۆرۈپ سۆيىمەن سېنى، ياق، مەن ساراڭ ئەمەس!...
«شېئىر» «تولكە» نى سۆيگەندەك گويا.

2

خىيالىرىم جۇل - جۇل شۇ قەدەر، كۆز يېشىمغا تېگىشتىم ئاخىر
تىنگا ھىلىرىنىڭ چاتقا لىنىقىدا؟ كېيەنلىكىمنى
ئۇندىن قەدىم بىر ئىزنى ئىزدەر، ياق، مەن ساراڭ ئەمەس!!!
لەۋلىرىدە سەرسان «ئەلۋىدا».

3

II

1

ئۇ: : : :
يىغلىساڭمۇ ئۇ سۆيگۈ!!!

ئۆزبېك سوۋېت ئېنسىكلوپېدىيىسىنى تۈزۈشكە قاتناشقان تۇنجى ئۇيغۇر ئالىمى - مۇھەممەت زەيىدى

پولات مۆمىن

تىلشۇناس ۋە تارىخچى ئالىم مۇھەممەت زەيىدى تۇغۇلغان يۇرتىنى سېغىنىپ 1981-يىلى يازدا تاشكەنتتىن ئۈرۈمچىگە كەلگەن مەزگىلىدە، ئاپتونوم رايونلۇق مۇھاجىرلار ئىشخانىسى ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى ھەم شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا ساياھەتكە ئېلىپ باردى. ئۇ مەتبۇئات ۋە مەدەنىيەت ساھەسىدىكى بىر قىسىم كىشىلەر بىلەن سۆھبەتلەردە بولدى. شۇنداقلا جۇڭگو خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا (ئا. ر مۇھاجىرلار ئىشخانىسىدا) چەت ئەللەردىكى جۇڭگو مۇھاجىرلىرىغا ۋەكىل بولۇپ نۇتۇق ئېلان قىلدى (شىنجاڭ گېزىتىنىڭ 1988-يىللىق 30-سېنتەبىردىكى سانىغا قارالسۇن). بىز م. زەيىدىنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى ئىلمىي ئىشلىرىدىن خەۋەر تېپىپ ئالىمنى تونۇشتۇردۇق ھەمدە ئۇنىڭ ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە يازغان ئەسلىمىسىنى كىتابخانلار دىققىتىگە سۇندۇق.

— تەھرىردىن

مۇھەممەت زەيىدى، 1917-يىلى 8-ئايدا تۇرپاندا مەرىپەتپەرۋەر دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 20-يىللاردا تۇرپاندىكى مەدرىسىلەردە ئوقۇپ، ناۋائىي، مەشرەپ، جامى، سەئدى ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشقان. 30-يىللارنىڭ باشلىرىدا تىل، تارىخ، ماتېماتىكا ۋە باشقا پەنلەرنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنگەن. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنىڭ قولىيازمىلىرىنى ھازىرغىچە ساقلاپ كەلگەن. ئۆزلۈكىدىن خەنزۇچە ۋە رۇسچە ئۆگەنگەن. ئۈرۈمچىدىكى 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان. 30-يىللارنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا ئۈرۈمچى ۋە تۇرپاندا ئوقۇتقۇچى، مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىدا مەسئۇل خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. مۇھەممەت زەيىدى شۇ چاغلاردىن باشلاپ تۇنجى ئۇيغۇر ئېنسىكلوپېدىيىسىنى تۈزگەن. 40-يىللاردا تۇرپان ناھىيىسىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىمى، تۇرپان ناھىيىلىك كېڭەشنىڭ رەئىسى ۋە شىنجاڭ ئۆلكىلىك كېڭەشنىڭ ئەزاسى بولۇپ ئىشلىگەن. ئۇ، بۇ يىللاردا ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنى قوللاپ، ئەمگەكچى خەلقنىڭ ئۈمىدىنى ئىپادىلەيدىغان ئۆتكۈر ھەم ھازىر جاۋاب ماقالىلىرى بىلەن جامائەتچىلىككە تونۇلغان. «تۇرپان دېھقانچىلىقىنىڭ قىيىنلىقى ۋە خەلقنىڭ ھۆكۈمەتتىن ئۈمىدى» دېگەن ماقالىسى «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 47-يىللىقى

ئايلىق سانلىرىدا بىر نەچچە يېڭى بويلاپ
ئېلان قىلىندى. ماقالىدە خەلقنى سىياسىي
جەھەتتىن ئازادلىققا ئېرىشتۈرۈشنىڭ چارى-
لىرى، ئىقتىسادىي جەھەتتىكى ئېزىلىش پا-
كىتلار بىلەن كۆرسىتىلىپ، خەلقىمىزنىڭ بۇ
جەھەتتىكى ئۆزىگە خوجىلىق ھوقۇقى، ئانا-
دىن مەدەنىيەت- مائارىپنى كۈللەندۈرۈش تە-
لەپلىرى كۆرسىتىلگەن. 1947-يىلى 7-ئايدا
يېتىم بۇزۇلغاندا، ئەخمەتجان قاسىمى بى-
لەن ئۈرۈمچىدىن غۇلجىغا قايتىپ، تاكى
1949-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىتتىپاق ئاخبا-
رات بۆلۈمىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلەش
جەريانىدا مۇھىم ئوبزورلارنى يازغان.
1950-يىلدىن 1963-يىلغىچە بولغان ئا-
رىلىقتا يەچان ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى، شىن-
جاڭ پارتىيە مەكتىپىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى،
شىنجاڭ مىللەتلەر تىل-يېزىق تەتقىقات كو-
مىتېتى مۇدىرى، بېيجىڭدا مىللەتلەر نەشرى-
ياتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى قاتارلىق خىز-
مەتلەرنى ئىشلىگەن. م. زەيدىنىڭ بۇ يىل-
لاردا «ئۇيغۇر تىلى ئىملاسى ھەققىدە ئىك-
كى ئېغىز سۆز» (1951-يىل)، «ئۇيغۇر
ئەدەبىي تىلىنىڭ قىسقىچە ئىملا قائىدىسى»
(1954-يىل)، «ئۇيغۇر تىلى ئىملا قائىدى-
سىنىڭ ئاساسىي خۇسۇسىيەتلىرى» (1954-
يىل) ۋە «ئۇيغۇر خەلق ماقال-تەمسىللىرى»
(1957-يىل) دېگەن كىتابلىرى نەشر قىلىن-
ىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ تاكامۇللىشى-
شىغا مۇھىم تەسىر كۆرسەتكەن.

مۇھەممەت زەيدى 1963-يىلى تاشكەنتكە
كۆچۈپ بارغان. بارغاندىن كېيىن، ئۆزبېك-
ستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىل-ئەدەبىيات
ئىنستىتۇتىدا ئىلمىي خادىم ھەم ئۆزبېك
سوۋېت ئېنسىكلوپېدىيىسى باش تەھرىر ھەي-
ئىتىدە ئىلمىي مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن.
1978-يىلىدىن باشلاپ مەسلىھەتچى بولۇپ
ئىشلەپ كەلمەكتە. 1966-يىلى ئۆزبېكىستان
پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئېنسىكلوپېدىيە باش
تەھرىر ھەيئىتى مەسئۇللۇقىدا ئاكادېمىيىنىڭ
«پەن» نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئۆزبېك
سوۋېت ئېنسىكلوپېدىيىسى» سىناق ئۈچۈن
نەشر قىلغان بەش توملۇق قامۇستىن تار-
تىپ، 1967-يىلى رەسمىي نەشر قىلىنىشقا
باشلىغان 1-تومىدىن تاكى 1980-يىلى-
ئاخىرقى 14-تومىغىچە تۈزۈش خىزمىتىگە مۇ-
ھەممەت زەيدى باشتىن-ئاخىر قاتناشقان.
پەننىڭ كۆپ خىل ساھەلىرىنى ئۆز ئىچىگە
ئالغان ۋە مەشھۇر پەن ئالىملىرى قاتناش-
قان بۇ مۇھىم ئىشتا م. زەيدى بۇ توم-
لارنىڭ شەرق مەدەنىيىتى، جۇڭگو، شىنجاڭ
قىسىملىرىغا مەسئۇل بولۇپ ئىشلىگەن. قا-
مۇستا ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرىنىڭ ئۆتمۈش
تارىخى، باي مەدەنىيىتى، ئۇلار ياراتقان
تارىخىي شەھەرلەر، يادىكارلىقلارنىڭ تەپسى-
لاتلىرى بىرىنچى قېتىم كەڭ تونۇشتۇرۇلغان.

قامۇسلار سەھىپىسىدە ئۆزبېكىستاندىكى
ئۇيغۇرلاردىن يېتىشىپ چىققان سوۋېت ئىت-
تىپاقى قەھرىمانلىرى ۋە سوتسىيالىستىك
ئەمگەك قەھرىمانلىرى (4 نەپەر)، پەن دوك-
تورلىرى ۋە پەن كاندىداتلىرى (46 نە-
پەر)، س س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ
ئەزالىرى (10 نەپەر)، س س س ر رەس-
ساملار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرى (7 نەپەر)،
س س س ر كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ
ئەزالىرى (2 نەپەر)، رېسپوبلىكا دۆلەت
مۇكاپاتى لائۇرېئاتلىرى (3 نەپەر)، ئۆز-
بېكىستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن مەدەنىيەت
خادىملىرى (3 نەپەر) ۋە ئۆزبېكىستان خەلق
ئارتىسلىرى ھەم رېسپوبلىكا بويىچە
خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىسلار ئايرىم-

ئايرىم ئالاھىدە تونۇشتۇرۇلغان.

ئۆزبېك سوۋېت قامۇسىنىڭ نەشر قىلىنىشى سوۋېت ئىتتىپاقى تارىخىدىكى يېڭى بىر ئىش بولۇشىغا قارىماي، بۇ قامۇسنىڭ I تومىغا 2835 پارچە ماقالە كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇيغۇرلارغا دائىر 20 نەچچە پارچە ماقالىنى مۇھەممەت زەيدى تەييارلاپ بەرگەن.

A ھەرپىدىكى سەھىپىلەردە «ئارسلانخان» «ئابدۇكېرىم سۇتۇق بۇغراخان»، «ئابدۇرېشىتخان»، «ئابدۇغاپپار يەركەندى» ۋە ئۇنىڭ «زەپەرنامە شاھ باھادىرخان» ناملىق داستانى، «ئابدۇلئەلىم شائىر ئاخۇن»، «ئابدۇرەھىم نىزارى»، «ئابدۇخالىق ئۇيغۇر»، «ئابدۇقادىر داموللا»، قەشقەرلىق مەشھۇر نەققاش «ئابدۇللا»، «ئابدۇكېرىم رازى»، «ئابدۇكېرىم ئاببا س»، «ئاپىل ئۆزگىرىشى»، Θ ھەرپىدىكى سەھىپىلەردە «ئەخمەتجان قاسىمى»، شۇنىڭدەك تۇرپاننىڭ بىرىنچى سۇلتانى «ئەلى سۇلتان»، قۇمۇلدىكى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ باشلىقى «ئەمەت تاماق»، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ساھەسىدىن «ئەخمەت يۈكنەكى»، «ئەخمەت زىيائى» ... قاتارلىقلار تونۇشتۇرۇلغان. قامۇسنىڭ باشقا توملىرىدا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ باشقا جايلىرىدا ياشاۋاتقان، شۇنىڭدەك شىنجاڭدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى، ئەدەبىيات-سەنئىتى ۋە باشقا ساھەلىرىگە ئائىت مەخسۇس سەھىپىلەر بار. ئۆزبېك قامۇسىنىڭ 14-تومىدا ئۇيغۇرلار، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى، ئۇيغۇر 12 مۇقامى، ئۇيغۇر تىياتىرى ۋە ئۇيغۇر ناخشا-ئۇسسۇل ئانسامبىلى ھەققىدە مەلۇماتلار بېرىلگەن.

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتى توغرىسىدا قىممەتلىك مەلۇماتلارنى بەرگۈچى ئىلمىي ھۆججەت—ئۆزبېك سوۋېت قامۇسىنى باشقا مىللەتلەر قاتارىدا ئۇيغۇر جامائەتچىلىكىمۇ قىزغىن قارشى ئالدى. بولۇپمۇ ئۇيغۇرلار توغرۇلۇق بارلىق ماتېرىياللارنى تەييارلىغان مەسئۇل خادىم ئاتاقلىق تىلشۇناس ۋە تارىخچى مۇھەممەت زەيدىنىڭ خىزمىتى ھەر دائىم ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ... مۇھەممەت زەيدى ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى، ئەدەبىياتى بويىچە ناھايىتى كۆپ ئىزدىنىش نەتىجىسىدە مىڭدىن ئوشۇق ماقالە تەييارلىدى، شۇلاردىن پەقەت بىر قىسمىلا ئۆزبېك سوۋېت قامۇسىدىن ئورۇن ئالدى. ئالىمنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ئەنە شۇ باي تارىخىي ماتېرىياللارنى كېيىنكى ئەۋلادلارغا يەتكۈزۈش. ھازىرمۇ شۇ مەقسەتتە تىنىماي ئىلمىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانماقتا» («كوممۇنىزم تۇغى» 1987-يىل 11-فېۋرال سانىدىن).

ئۆزبېك سوۋېت ئېنسىكلوپېدىيىسى باش تەھرىر ھەيئەت ئەزاسى مۇھەممەت زەيدى ھازىر ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى تەرەققىي تاپقان مىللەت ئىكەنلىكىنى ھەر تەرەپتىن ئىسپاتلايدىغان ماقالىلىرىنى «ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيىتى ۋە ئۇيغۇرلار» دېگەن نامدا مەخسۇس كىتاب سۈپىتىدە نەشر قىلدۇرۇشقا تەييارلاپ پۈتكۈزدى. بىز ئالىمنىڭ ئىلمىي ئىشلىرىغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز!

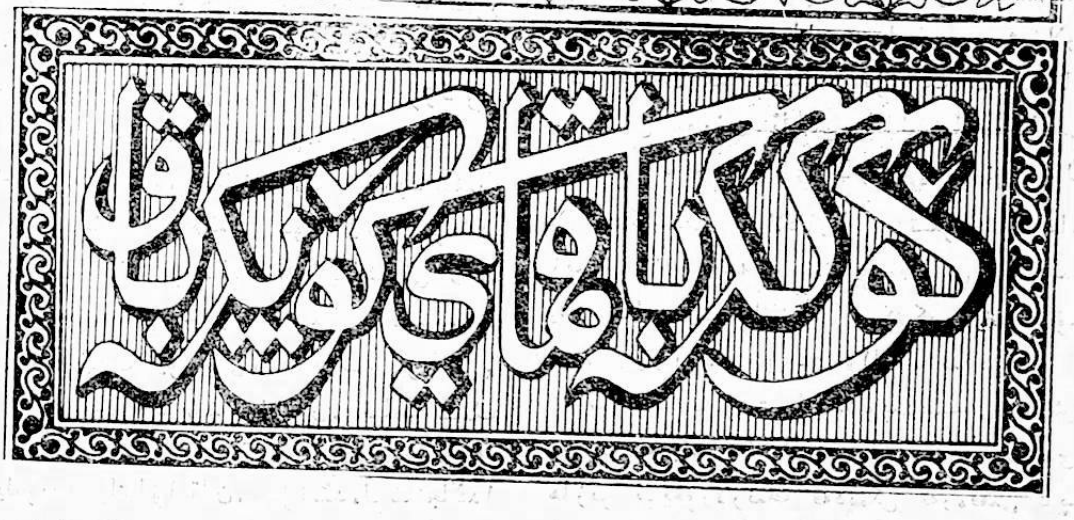

«天尔塔格» 文学双月刊

1989年第二期

تەڭرىتاغ قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1986 - يىل 2 - سان)

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会

编辑出版：«天尔格塔» 编辑部

地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号

电话：78897

印　　刷：新疆人民卫生厅出版社印刷厂

国内统一刊号CN65—1012／1

邮局代号58—83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى

تەرىپىدىن چىقىرىلىدى

تەڭرىتاغ ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشىر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر

تېلېفون: 78897

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىيات باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CH65—1012/I

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58—83

零售价：1.20元

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن

شەھەر باشلىقى يۈسۈپ ئەيسا تەكرىتاغ ژۇرنىلى خىزمەتلىرىگە كۆڭۈل بۆلمەكتە

قۇرۇلتايغا قاتناشقان خەتتاتلار جەمئىيىتى ۋەكىللىرى

شىنجاڭ دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى شىركىتى سىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ

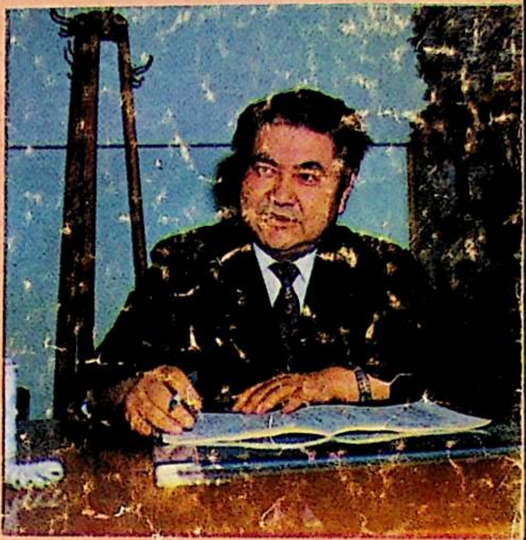

مۇلازىمەت نىشانى: ئىشەنچ بىرىنچى، خېرىدارلار ھەممىدىن ئۈستۈن، مۇلازىمەتتە قىزغىن، سەممىي بولۇش. ئۆزئارا مەنپەئەتكە يەتكۈزۈش.

تىجارەت دائىرىسى: دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى، ماتور، سۇغىرىش ماشىنىلىرى، دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاش ماشىنىلىرى، ھەر خىل زاپچاسلار، يېزا ترانسپورت ماشىنىلىرى، چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى، يېزا ئۇنىۋېرسال ماشىنىلىرى، قۇرۇلۇش ماشىنىلىرى، بىناكارلىق ماشىنىلىرى، كان ماشىنىلىرى، ترانسپورت ماشىنىلىرى، ساقلىق قازان، دېھقانچىلىق ئاپتوموبىللىرى ۋە زاپچاسلىرى، ستانوك سايمانلىرى، ئېلېكتر ئۈسكۈنىلىرى، كۆرسەتكۈچ ئەسۋابلىرى قاتارلىق مەھسۇلاتلار.

تىجارەت شەكلى: توپ تارقىتىش، پارچە سېتىش، بىرلىشىپ تىجارەت قىلىش، ۋەكالەتەن سودا قىلىش، ۋەكالەتەن ئەۋەتىپ بېرىش.

ئادرېسى: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا كوچىسى 48 - نومۇر.

تېلېفون نومۇرى: 24441، تېلېگرامما نومۇرى: 7591.

شىركەت دىرېكتورى: ئەخمەت سابىت.
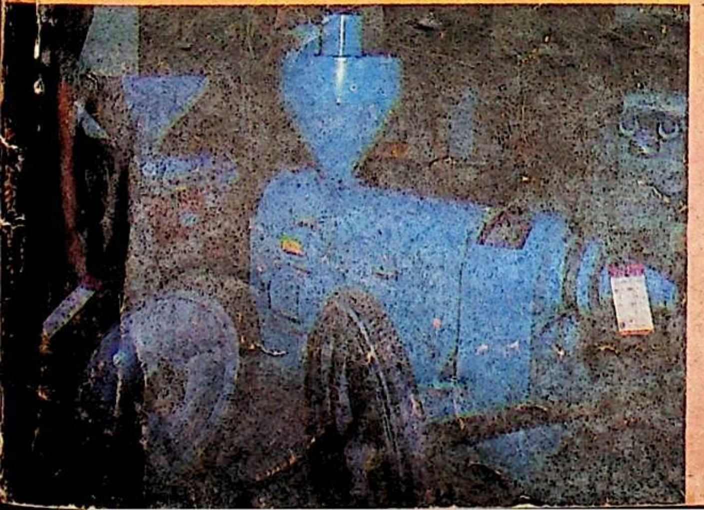
شۇجى: لى جۈشۈ.